TESE DE DOUTORAMENTO

APROXIMACIÓN Á MODALIDADE EPISTÉMICA EN GALEGO: O DOMINIO ADVERBIAL

Vítor Míguez Rego

ESCOLA DE DOUTORAMENTO INTERNACIONAL DA UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

PROGRAMA DE DOUTORAMENTO EN LINGÜÍSTICA

SANTIAGO DE COMPOSTELA

2021

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

DECLARACIÓN DO AUTOR DA TESE

Aproximación á modalidade epistémica en galego: o dominio adverbial

D. Vítor Míguez Rego

Presento a miña tese, seguindo o procedemento axeitado ao Regulamento, e declaro que:

1) A tese abarca os resultados da elaboración do meu traballo.
2) De ser o caso, na tese faise referencia ás colaboracións que tivo este traballo.
3) A tese é a versión definitiva presentada para a súa defensa e coincide coa versión enviada en formato electrónico.
4) Confirmo que a tese non incorre en ningún tipo de plaxio doutros autores nin de traballos presentados por min para a obtención doutros títulos.

En Santiago de Compostela, 26 de abril de 2021

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

AUTORIZACIÓN DO DIRECTOR/TITOR DA TESE

D./Dna. **Francisco Antonio Cidrás Escáneo**

En condición de: **Titor/a e director/a**

Título da tese: **Aproximación á modalidade epistémica en galego: o dominio adverbial**

INFORMA:

Que a presente tese, correspóndese co traballo realizado por D/Dna Vítor Míguez Rego, baixo a miña dirección/titorización, e autorizo a súa presentación, considerando que reúne os requisitos esixidos no Regulamento de Estudos de Doutoramento da USC, e que como director/titor desta non incorre nas causas de abstención establecidas na Lei 40/2015.

En **Santiago de Compostela**, **26 de Abril de 2021**

Sinatura electrónica

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

We are all blind, each of us
touching his or her small part
of an elephant that is very
large, very complex indeed.

Chafe (1994, p. 9)

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

A miña nai e a meu pai

A Claudia

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

Resumo Esta tese dá un primeiro paso no estudo da modalidade epistémica en galego prestando atención á súa expresión adverbial. Ante a falta dun acordo xeral sobre como entender a modalidade, a primeira parte do traballo dedícase a examinar e avaliar as principais propostas teóricas para o seu estudo. Ademais, o ámbito máis concreto da modalidade epistémica (entendido aquí nun sentido estrito como a área semántica da certeza e a incerteza) garda estreitas relacións con categorías como o tempo, o modo, a evidencialidade ou a atenuación, vínculos que deben ser esclarecidos para alcanzar unha caracterización operativa da área estudada. A segunda parte da tese céntrase nos adverbios epistémicos. Estas pezas lingüísticas adoitan considerarse recursos neutros para a expresión da modalidade, idea que contrasta co seu número e a súa diversidade interna. Para describir e analizar esta área lingüística, lévase a cabo un estudo de corpus de seis adverbios considerados representativos das posibilidades expresivas da modalidade epistémica. Os resultados revelan padróns de variación en diferentes niveis e convidan a revisar ideas previas sobre o comportamento dos adverbios epistémicos.

Abstract This thesis takes a first step in the study of epistemic modality in Galician, paying attention to its adverbial expression. In the absence of a general agreement on how to understand modality, the first part of the dissertation is devoted to examining and assessing the main theoretical approaches to the matter. Additionally, the more specific area of epistemic modality (defined here in a narrow sense as the semantic field concerned with certainty and uncertainty) is closely tied to such categories as tense, mood, evidentiality and mitigation, and these relationships must be clarified in order to meet an operative characterization of the concept under study. The second part of the dissertation focuses on epistemic adverbs. These linguistic devices are usually considered neutral mechanisms for the expression of modality, an idea that conflicts with their number and internal diversity. In order to describe and analyze this linguistic domain, a corpus study is carried out that looks at six adverbs deemed representative of the expressive capabilities of epistemic modality. The results reveal patterns of variation at different levels, and invite us to reassess previous ideas on the behavior of epistemic adverbs.

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

Índice xeral

Índice de figuras **xvii**

Índice de cadros **xix**

Índice de listaxes **xxi**

1. Introdución **1**
1.1. Xustificación e obxectivos 1
1.2. Marco teórico 3
1.3. Método e hipóteses 5
1.4. Estrutura da tese 8

I. Sobre a modalidade (epistémica) **11**

2. A(s) modalidade(s): da lóxica á lingüística **13**
2.1. Breve historia da modalidade 14
2.2. As modalidades: clases e clasificacións 18
2.2.1. As clases tradicionais de modalidade 18
2.2.2. Outras propostas de organización do espazo modal 23
2.3. A modalidade: definición e enfoques teóricos 26
2.3.1. Necesidade, posibilidade e mundos posibles 28
2.3.2. A escala de valores factuais 32
2.3.3. A modalidade como dinámica de forzas 36

3. A modalidade epistémica na tradición funcionalista **39**
3.1. Os modelos funcionalistas de gramática 39
3.1.1. A Gramática Funcional 40
3.1.2. A Gramática de Papel e Referencia 45
3.1.3. A Gramática Funcional Procesual e o achegamento paradigmático á modalidade epistémica 47
3.2. A Gramática Sistémico-Funcional 55

3.3. A lingüística funcional do discurso e da interacción 58
3.4. O funcionalismo tipolóxico 64

4. A modalidade epistémica e outras categorías 75
4.1. Interaccións entre cualificacións: a modalidade epistémica e as categorías TAME 75
4.1.1. Tempo, aspecto e modo 76
4.1.2. Evidencialidade 88
4.2. As fronteiras da modalidade epistémica 96
4.2.1. (Inter)subxectividade 96
4.2.2. Atenuación e reforzo 100

5. Modalidades *sen* modalidade 113

II. Epistemic modality in the adverbial domain 119

6. A corpus study 121
6.1. Corpus design 121
6.2. The variables 126
6.2.1. The adverbial phrase 126
6.2.2. The verb phrase 126
6.2.3. The clause 129
6.2.4. Beyond the clause 132
6.2.5. The extra-linguistic context 133
6.2.6. Summary of variables 134
6.3. Statistical approach 137

7. Epistemic adverbs in written language 139
7.1. Epistemic modality as expressed by adverbs 139
7.2. Galician epistemic adverbs 141
7.2.1. *Certamente* and *seguramente* 144
7.2.2. *Probablemente* and *posiblemente* 145
7.2.3. *Quizais* and *se cadra* 147
7.3. Variables and hypotheses 148
7.4. Univariate and bivariate results 150
7.4.1. General picture 150
7.4.2. Adverb modifiers 154

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

7.4.3. Genre 156
7.4.4. A note on mood 162
7.5. Multivariate results: logistic regression 164
7.5.1. Contrasting *probablemente* with the other adverbs 167
7.5.2. The "one vs. rest" approach 171
7.6. Summary and discussion 174
7.6.1. How epistemic adverbs are alike 174
7.6.2. How epistemic adverbs differ from one another . . 178

8. The meanings of epistemic adverbs 185
8.1. Variables and hypotheses 185
8.2. The analysis 186
8.2.1. Subjective (epistemic) uses 188
8.2.2. Intersubjective uses 194
8.2.3. Non-(inter)subjective uses 206
8.2.4. Results 209
8.3. Adverb meaning and co-occurrence with (near-)epistemic expressions 210
8.4. Adverb meaning, position, orality 221
8.5. Summary and discussion 228
8.5.1. Main findings 228
8.5.2. Diachronic implications 231

9. Conclusions 241
9.1. Main findings and implications from Part I 241
9.2. Main findings and implications from Part II 243
9.3. Future lines of research 247

A. Appendix of tables 249

B. Appendix of listings 257

Bibliography 263

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

Índice de figuras

3.1. Estrutura estratificada da cláusula na FG 41
3.2. Estrutura estratificada da RRG 46
3.3. Representación simplificada da modalidade na SFG 56

4.1. Divisións tradicionais da evidencialidade 89

7.1. Normalized DPs by adverb 158
7.2. CA map showing associations between adverbs and genres 159
7.3. CA map with arrows showing distances and angles from the origin 161
7.4. Mood distribution across adverbs 163
7.5. Mood distribution across adverbs. Pre-verbal position only 163

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

Índice de cadros

3.1. Categorías modais na FG 43
3.2. Factores decisivos no uso das expresións epistémicas . . . 51
3.3. Padróns sintácticos das expresións epistémicas 53
3.4. Paradigma da probabilidade na SFG 57

4.1. O modo verbal en galego 87

6.1. Written genres and their sizes in CORGA 3.0 122
6.2. Search strings and forms retrieved by lemma 123
6.3. Number of different authors by sample 124
6.4. Summary of variables 134

7.1. Summary of bivariate results 151
7.2. Position distribution by clause type 153
7.3. Raw and normalized ADVERB frequencies by genre 157
7.4. Summary of the MLR model for *certamente* 168
7.5. Summary of the MLR model for *seguramente* 169
7.6. Summary of the MLR model for *posiblemente* 169
7.7. Summary of the MLR model for *quizais* 170
7.8. Summary of the MLR model for *se cadra* 170
7.9. Estimates of the MLR model (one vs. rest approach) . . . 172
7.10. Bivariate results for DISTANCE and POSITION 177

8.1. Absolute frequency of uses by adverb 209
8.2. Results for MEANING. Conservative count 210
8.3. Results for MEANING. Progressive count 210
8.4. MEANING by POSITION. Conservative count 225
8.5. MEANING by POSITION. Progressive count 225
8.6. MEANING by MEDIUM. Conservative count 227
8.7. MEANING by MEDIUM. Progressive count 227

A.1. Frequency of VERB lemmas in the dataset 249

A.2. Mood share by adverb 255
A.3. Mood share by adverb. Pre-verbal position only 255
A.4. Bivariate results for SoA and GENRE 255
A.5. Bivariate results for POLARITY and GENRE 256
A.6. Bivariate results for TIME and GENRE 256
A.7. DPs and normalized DPs 256
A.8. *p*-values for the MLR model (one vs. rest approach) . . . 256

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Índice de listaxes

B.1. Summary of the CA model 257
B.2. Summary of the morpho-syntactic MLR model. Pairwise approach 257
B.3. Summary of the morpho-syntactic MLR model. One vs. rest approach 258
B.4. Summary of the lexico-semantic MLR model. Pairwise approach 259
B.5. Summary of the lexico-semantic MLR model. One vs. rest approach 260
B.6. Summary of the final MLR model. Pairwise approach . . 260
B.7. Summary of the final MLR model. One vs. rest approach 262

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

1. Introdución

1.1. Xustificación e obxectivos

A modalidade é un tema que, desde antigo, fascinou as persoas interesadas pola filosofía, a lóxica e a lingüística. Nas últimas décadas, a lingüística xerou innúmeros traballos sobre a modalidade desde as máis diversas perspectivas e, na actualidade, a modalidade constitúe unha área de estudo central nos plans de traballo de moitos e relevantes grupos de investigación. Con todo, a modalidade nunca deixou de ser un terreo esvaradío e de consistencia variable. O seu estudo teórico caracterízase por unha continua revisión da súa definición e subdivisións e as súas aplicacións prácticas pola busca permanente de novas descricións e análises.

Durante o último medio século, a lingüística galega estivo inmersa nun proceso de construción permanente marcado por catro preocupacións principais (Álvarez, 2019, pp. 99–106): (i) a prioridade da lingua oral no traballo de campo e na descrición lingüística, (ii) o estudo da tradición escrita e a elaboración de recursos a partir dela, (iii) o desenvolvemento da variedade estándar e (iv) a difusión dos resultados da investigación en diferentes frontes. Neste panorama, en que os estudos gramaticais quedan excluídos das principais prioridades da incipiente lingüística galega, enténdese que a tradición gramatical adquira a xeografía dun "río de curso curto e sinuoso" (Cidrás & Dubert-García, 2017). Neste río, os estudos sobre modalidade contribúen cunha parte moi reducida do caudal.

Este traballo adéntrase, pois, nunha área da lingua galega que está aínda por explorar. A modalidade é un ámbito vastísimo e resultaría imposible abarcalo nun traballo das características do presente. Polo tanto, esta tese restrínxese ao tratamento dun dos tipos de modalidade, a chamada modalidade epistémica (do grego *epistéme* 'coñecemento'), que ten a ver coa semántica da certeza e a incerteza. Aínda máis, a modalidade epistémica constitúe unha categoría cognitiva básica, fundamental

na nosa interacción co mundo, e os elementos lingüísticos que a expresan conforman un paradigma de gran complexidade. Dar conta deste paradigma na súa totalidade e manter, ao mesmo tempo, un certo nivel de profundidade na atención aos elementos individuais resulta inasumible nos límites materiais deste traballo. Así, para a parte experimental do traballo, optouse por escoller unha área máis reducida como obxecto de estudo, a saber, o dominio adverbial do paradigma epistémico.

Esta tese proponse dous obxectivos fundamentais. O primeiro deles é describir e analizar a expresión adverbial da modalidade epistémica en galego. Para iso, seleccionouse un conxunto de adverbios representativo de todas as posibilidades deste dominio expresivo. O paradigma adverbial só contén formas de polaridade positiva, a diferenza de adxectivos e verbos, que contan con expresións como *é improbable* ou *dubido*, as cales expresan unha avaliación epistémica negativa. Esta limitación semántica, xunto con outras de natureza sintáctica (por exemplo, moitos adverbios teñen dificultade para aparecer en estruturas de complementación), levaron nalgunhas ocasións a ver os adverbios como unha forma non marcada para a expresión dos contidos epistémicos. Porén, tal visión contrasta co elevado número de membros que constitúen o paradigma adverbial da modalidade epistémica. En galego temos, cando menos, *quizais*, *talvez*, *se cadra*, *igual*, *ao mellor* e varios adverbios en *-mente*. Desde un punto de vista funcional, un caso de variación destas características demanda unha explicación en termos de oposicións funcionais ou, polo menos, en termos de relacións intraparadigmáticas (De Smet, 2020). Na parte empírica do traballo, estúdanse as formas *certamente*, *seguramente*, *probablemente*, *posiblemente*, *quizais* e *se cadra*, por seren representativas das principais posibilidades formais e semánticas do dominio epistémico adverbial, como se aclarará máis adiante.

O segundo obxectivo resulta dunha necesidade imposta polo primeiro e precédeo loxicamente. Trátase de caracterizar a modalidade e os seus tipos de maneira coherente para deste xeito estudar os adverbios epistémicos (e, potencialmente, calquera outro tipo de expresión modal) sobre a base dun marco de traballo de alicerces sólidos. Nunha área de estudo que se deixou levar excesivamente polas características formais das linguas máis estudadas, cómpre asumir unha definición estrita dos dominios conceptuais e unha perspectiva ampla da súa manifestación lingüística. A revisión de propostas previas, especialmente daquelas cun carácter

crítico e construtivo, será clave na consecución deste obxectivo.

1.2. Marco teórico

A perspectiva cognitivo-funcional parte de dúas premisas básicas en relación coa natureza da linguaxe. Pola banda funcional, as estruturas lingüísticas só poden ser estudadas tomando en consideración os usos que lles dan os falantes en situacións reais. Pola banda cognitiva, a linguaxe constitúe un módulo da actividade mental humana, dependente do sistema xeral de cognición, e non unha facultade autónoma. A complementariedade dos enfoques funcional e cognitivo sobre a linguaxe é patente, ata o punto de que se fai extremadamente difícil distinguir elementos teóricos exclusivos de cada un (Nuyts, 2007). No que si existe acordo é en considerar a Lingüística Cognitiva unha escola dentro do campo máis amplo da tradición funcionalista en lingüística, mais aínda neste caso os criterios son máis "históricos" (temporais, xeográficos, sociais...) que propiamente científicos (cf. Langacker, 2007; Nuyts, 2007). O cognitivo e o funcional son dous ollares sobre a linguaxe cada vez máis interdependentes e menos diferenciables. Este traballo asume unha perspectiva cognitivo-funcional, sen se identificar con ningunha escola particular. Polo tanto, non interesa aquí afondar nas distincións entre diferentes escolas dentro do movemento funcionalista, senón presentar os principais piares do seu marco filosófico.

Asumir unha perspectiva funcionalista da linguaxe consiste en concibir as linguas naturais como moldeadas pola interacción comunicativa ou, nos termos de Dik (1997, p. 7), como solucións particulares ao complexo problema da comunicación humana. Os obxectivos, necesidades e circunstancias da comunicación son cambiantes, o cal require que os individuos implicados, así como as ferramentas que usan para alcanzar a súa meta, posúan altas capacidades de adaptación. O sistema lingüístico, como parte (principal) da solución ao problema comunicativo, posúe gran flexibilidade e sensibilidade ao contexto.

O signo lingüístico foi tradicionalmente concibido como un binomio, unha unidade de dúas caras, a saber, significante e significado. O interese da lingüística quedaba así restrinxido ao sistema lingüístico (*langue*, *competence*) e afastado do uso deste sistema (*parole*, *performance*). Mais a lingua non é un produto almacenado no cerebro humano, senón unha

actividade (mental, social, mesmo económica) realizada por seres humanos en situacións concretas. Por iso, a idea da lingua como "un système où tout se tient" (Meillet, 1908, p. 431) impide alcanzar unha visión completa e realista do proceso de simbolización lingüística, pois este só se pode entender cabalmente empregando unha receita de tres ingredientes: significante, significado e contexto.

A lingua é de natureza dinámica e, en consecuencia, o coñecemento que as falantes teñen dela é procesual e non declarativo (Langacker, 1987, p. 57). A gramática non é un catálogo de signos listos para seren empregados en diferentes contextos, senón un conxunto de rutinas cognitivas sometidas ás forzas do uso comunicativo e, polo tanto, en constante mudanza. Noutras palabras,

> a gramática é un mecanismo perennemente emerxente, un sistema dinámico de consistencia fluída, agochado no corpus lingüístico e cunha arquitectura sempre en proceso de construción, sometido a unha variación constante en moitos parámetros simultáneos: no tempo, no espazo, nas condicións de uso, nas características individuais dos usuarios (extracción social, nivel educativo, idade, sexo...), etc. (Cidrás Escáneo, 2008, pp. 225–226)

O carácter profundamente dinámico do sistema lingüístico levou a Coseriu (1983/1988) a afirmar, de maneira provocadora, que o cambio lingüístico non existe (vid. Kabatek, 2017). A concepción tradicional do cambio parte da lingua como un obxecto estable, de maneira que a mudanza equivale á diferenza entre un estado de lingua A e un estado de lingua B que o segue no tempo. Isto desvirtúa a verdadeira natureza da lingua e contribúe a vela como un obxecto externo á actividade das persoas que a empregan para comunicarse. Porén, a mudanza non é máis, nin menos, que o resultado da actividade lingüística dos falantes, unha suma de "actuacións individuais inconexas e innovadoras que exploran opcións marxinais do código" (Cidrás Escáneo, 2009, p. 31). A lingua non cambia porque a lingua é cambio ou, se se prefire, hai lingua porque hai cambio lingüístico: "'linguistic change' is (...) nothing other than *language as it is being created* [destaque no orixinal]" (Coseriu, 1983/1988, p. 149).

Unha idea amplamente aceptada na maioría, se non en todas, as escolas lingüísticas (non só as de corte funcionalista) é a de que a lingua está estruturada en diferentes niveis: fonoloxía, morfoloxía, sintaxe, semán-

tica, pragmática. Traballos recentes suxiren que o discurso lingüístico, como actividade humana e entidade cognitiva, pode ser dividido en dous compoñentes máis básicos que desempeñan funcións complementarias na produción e recepción de textos, denominados microestrutura e macroestrutura por Heine (2019). A microestrutura baséase no coñecemento lingüístico que dá conta de estados, relacións, entidades, calidades etc. e que se emprega para construír frases e oracións. A macroestrutura apóiase no coñecemento do acto lingüístico e fornece un marco en que interpretar o texto no seu conxunto, desempeñando varias metafuncións en relación coa microestrutura, como relacionar o texto coa situación comunicativa ou interpretar as intencións dos interlocutores. As unidades lingüísticas da microestrutura están integradas sintáctica e prosodicamente no enunciado, mentres que as unidades da macroestrutura adoitan ter independencia sintáctica e/ou prosódica. Como exemplos sirvan, respectivamente, os elementos que conforman unha frase nominal (determinates, substantivos, adxectivos etc.) e que conxuntamente se refiren a unha entidade e aquelas pezas lingüísticas, frecuentemente de difícil adscrición ás clases de palabras tradicionais, que serven para relacionar partes do texto entre si (como *porén* ou *polo tanto*) ou establecer contacto co interlocutor de diversas maneiras (*oíches!*, *sabes?*). A modalidade epistémica encárgase de expresar o compromiso de quen fala, no aquí e o agora, a respecto do contido transmitido. É un discurso sobre o discurso e, polo tanto, pertencente á macroestrutura.

Desde un punto de vista evolutivo, a modalidade (epistémica) xorde da motivación por compartir información e opinións sobre esa información, o cal require unha sintaxe altamente complexa (Tomasello, 2008, pp. 282–295). Proba disto son o número e diversidade tipolóxica dos recursos lingüísticos que expresan modalidade e as dificultades con que baten os achegamentos lingüísticos que se propoñen organizar o espazo modal e clasificar os marcadores de modalidade.

1.3. Método e hipóteses

A lingüística de corpus é unha disciplina encargada do estudo da linguaxe a través da distribución condicional de fenómenos lingüísticos nunha colección ampla de textos auténticos ou corpus (vid. Stefanowitsch, 2020,

Capítulo 2). Trátase dun método[1] cuxa conexión co paradigma funcional é obvia: a lingüística de corpus ofrece as ferramentas máis sofisticadas para o estudo do uso lingüístico e este último, como xa se sinalou, ocupa un lugar central na perspectiva funcional da linguaxe.

Un corpus lingüístico como colección de textos debe axustarse a unha serie de propiedades (Stefanowitsch, 2020, pp. 22–45). A primeira delas é a autenticidade dos textos. Calquera texto producido por razóns alleas á recompilación do corpus merece a consideración de auténtico. Este aspecto resulta problemático cando se manexa un deseño de tipo experimental, en que os falantes son (inevitablemente) conscientes de que están a ser observados. Este non é o caso do presente estudo, mais, no contexto do galego, é frecuente que os textos sexan xulgados pola súa "pureza" ou "calidade" ou tachados de "artificiosos" ou "deturpados", o cal, en última instancia, cuestiona a súa autenticidade. A actividade lingüística é de natureza social e, polo tanto, está sempre sometida á presión de sistemas normativos, aínda que isto se torne máis evidente en contextos de contacto de linguas e de minorización como o do galego. O fenómeno da gramaticalidade ("iso (non) é galego") non é máis ca un caso de normatividade social (Tomasello, 2008, pp. 290–292), forma parte do quefacer lingüístico de calquera comunidade de fala e non menoscaba a autenticidade dos textos tal e como se entende aquí.

En segundo lugar, un corpus debe ser representativo. Isto quere dicir que a distribución dos fenómenos lingüísticos no corpus debe ser idéntica á súa distribución na lingua ou variedades representadas. A maneira típica de conseguir isto é incluíndo diferentes manifestacións da lingua nas mesmas proporcións que as da lingua ou variedade representada. Isto bate con varios problemas insuperables, comezando pola imposibilidade de saber como se distribúen os tipos de lingua dentro da comunidade de fala: prodúcense máis textos orais ou escritos? cales reciben maior difusión? a súa incidencia nos falantes é uniforme? A representatividade stricto sensu é un ideal inalcanzable, polo menos cos medios dispoñibles a día de hoxe, de maneira que debemos conformarnos con dotar o corpus da maior diversidade posible, o cal o fará máis representativo.

Outra propiedade dun corpus lingüístico é o seu tamaño. Non hai unha medida exacta do número de palabras ou formas que debe conter

[1] Sobre a natureza da lingüística de corpus e o seu status dentro dos estudos lingüísticos resultan realmente proveitosas as reflexións deitadas por Gries (2010).

un corpus, pero este debe ser suficientemente grande como para acoller a maior diversidade posible de mostras da lingua representada. Os medios tecnolóxicos actuais fan que o acceso a grandes cantidades de texto sexa doado e, frecuentemente, gratuíto, polo cal este asunto non adoita ser problemático.

A lingüística de corpus pon a énfase en métodos cuantitativos á hora de dar conta dos fenómenos lingüísticos. Así, ademais de ser representativo e diverso, o corpus debe conter un número suficiente de ocorrencias do fenómeno investigado. Neste caso, a medida vén dada, ademais de pola frecuencia do propio fenómeno na lingua, polos requisitos que impoñan os métodos empregados na investigación. Estes son variados e permiten o manexo de cantidades moi diversas de datos, tanto modestas (por exemplo, unhas poucas ducias de ocorrencias poden bastar para levar a cabo un test de independencia como o do χ^2) como relativamente grandes (así, canto maior sexa o número de observacións nun modelo de distribución condicional, como a regresión loxística, maior será a súa fiabilidade).

Tendo en conta o anterior, as mostras para este estudo extraéronse dun corpus de acceso libre en liña, o *Corpus de Referencia do Galego Actual [3.0]* (CORGA) (Centro Ramón Piñeiro para a investigación en humanidades, 2017), por ser o corpus de lingua contemporánea de maior diversidade e tamaño. Este corpus recolle un gran número de documentos escritos en galego desde 1975 ata a actualidade. Tamén comezou a incorporar, recentemente, textos orais, mais estes non satisfán os requisitos cuantitativos. Outros corpus de lingua galega centrados na variedade oral, como o *Corpus Oral Informatizado da Lingua Galega* (Regueira Fernández, 2021), atópanse na mesma situación. Isto non quere dicir que non sexa posible facer estudos baseados en corpus sobre a variedade oral do galego, senón que o tamaño dos (sub)corpus orais non é suficiente para o estudo dos adverbios epistémicos que aquí se leva a cabo (seguramente o sexa para o estudo doutras expresións próximas, como os auxiliares modais).

Os pormenores das decisións metodolóxicas tomadas neste traballo descríbense en detalle no Capítulo 6. Alí, o lector ou lectora atopará os criterios con que foron elaboradas as mostras extraídas do CORGA, como foron anotadas, que variables se consideraron, como estas variables foron codificadas e os métodos estatísticos empregados.

Todas as hipóteses de traballo están recollidas nos Capítulos 7 e 8, onde son discutidas nun contexto que permite o seu entendemento adecuado. Non obstante, o principal obxectivo experimental deste traballo podería recollerse nunha hipótese xeral: "o conxunto de adverbios epistémicos do galego está internamente estruturado". Tal hipótese de largo alcance é anterior ás hipóteses anteditas, máis próximas á realidade empírica dos datos, e ten que ver co mencionado conflito entre o suposto carácter neutral dos adverbios epistémicos e a súa diversidade interna.

1.4. Estrutura da tese

Se excluímos a introdución e as conclusións, a tese divídese en dúas partes, correspondentes aos dous obxectivos principais do traballo. Ademais, cada unha destas partes divídese á súa vez en tres capítulos.

A primeira parte encárgase da discusión do concepto de modalidade e categorías veciñas. O Capítulo 2 presenta o concepto de modalidade tal e como foi entendido tradicionalmente na lingüística a partir das ideas chegadas da lóxica e ilustra os principais achegamentos especificamente lingüísticos ocupados da modalidade.

O Capítulo 3 ocúpase do tratamento da modalidade epistémica en varias escolas de cuño funcionalista. Así, examínase o papel que ocupa a modalidade epistémica en modelos funcionais de gramática como a Gramática Funcional ou a Gramática de Papel e Referencia, como é tratada no ámbito da Gramática Sistémico-Funcional e en achegamentos próximos interesados polo discurso e a interacción e como é expresada no conxunto das linguas do mundo segundo os achados do funcionalismo tipolóxico.

O Capítulo 4 discute as relacións da modalidade epistémica con certas categorías lingüísticas. Isto é fundamental non só para delimitar o concepto de modalidade epistémica, senón tamén para aclarar como se entenden e usan ao longo do traballo outros termos igualmente polisémicos como *evidencialidade*, *atenuación* ou *(inter)subxectividade*. Nunha primeira epígrafe, o capítulo trata as interaccións e solapamentos entre a modalidade epistémica e as categorías TAME (tempo, aspecto, modo e evidencialidade) e, nunha segunda epígrafe, explora os límites entre a modalidade epistémica, por unha banda, e a (inter)subxectividade, a atenuación e o reforzo, por outra banda.

A primeira parte da tese pecha co Capítulo 5, que serve de conclusión aos anteriores: sintetiza as principais eivas dos achegamentos máis populares á modalidade e propón un marco alternativo que pretende superar as limitacións que se observan nas escolas máis influentes.

A segunda parte da tese pon o foco nos adverbios epistémicos do galego. Os seus tres capítulos dan conta dun estudo baseado en corpus mediante o cal se pretende deitar luz sobre o subsistema adverbial da modalidade epistémica na lingua galega. O Capítulo 6, de carácter metodolóxico, describe polo miúdo o deseño do corpus, as variables que se consideraron para a súa anotación manual e as ferramentas estatísticas empregadas no procesamento dos resultados.

O Capítulo 7 fornece unha visión xeral do comportamento dos adverbios epistémicos nas mostras de lingua escrita analizadas. Comeza examinando os diferentes dominios epistémicos que son expresados mediante adverbios e como estes dominios se organizan nunha escala semántica. Pasa despois a centrarse nos adverbios galegos considerados no estudo e ofrece unha brevísima panorámica do seu percorrido histórico. O groso do capítulo está dedicado a dar conta dos resultados cuantitativos do estudo de corpus a través de diversas técnicas como a desviación das proporcións, a análise de correspondencias e a regresión loxística multinomial.

A segunda parte conclúe co Capítulo 8, ocupado do significado dos adverbios epistémicos. Este capítulo contén unha análise minuciosa da semántica das pezas lingüísticas consideradas, cuxos resultados serven para investigar as implicacións da coocorrencia dos adverbios con expresións como os verbos auxiliares ou o futuro morfolóxico e o posible papel da posición sintáctica na construción do significado.

A parte final da tese inclúe o Capítulo 9, onde se recollen as principais conclusións do traballo, así como os Apéndices e a Bibliografía.

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

Parte I.

Sobre a modalidade (epistémica)

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

2. A(s) modalidade(s): da lóxica á lingüística

Durante a maior parte da súa historia, a modalidade foi unha noción circunscrita ao ámbito da lóxica. No seu tratamento, relativamente recente, no marco da lingüística, aínda se poden adiviñar trazos que revelan este pasado. Estas pegadas son moi evidentes en manuais de semántica, disciplina cun pé na investigación filosófica, como os de Leech (1970), Lyons (1977), Kearns (2011) e García Murga (2014), ou en monografías sobre a modalidade como a de Portner (2009). Estas obras asumen os presupostos da lóxica proposicional e posúen un marcado carácter formal, o cal se manifesta nun interese por asuntos como as condicións de verdade dunha proposición modalizada, a intercambiabilidade dos operadores modais mediante a negación ou a caracterización formal dos contrafácticos. O enfoque formal da semántica tamén toma da lóxica o modelo dos mundos posibles e a tendencia a limitar a análise aos auxiliares modais ou expresións equivalentes, explicadas á luz das nocións discretas de posibilidade e necesidade.

Esta influencia da lóxica sobre a lingüística apréciase tamén en traballos máis afastados da filosofía, como os de Palmer (1979, 1986), quen recoñece a importancia do filósofo von Wright (1951) á hora de determinar os tipos de modalidade. De maneira máis ou menos explícita, as ideas da lóxica sobre a modalidade están presentes na maioría de traballos lingüísticos sobre o tema. Isto é natural, dada a historia da noción de modalidade (§2.1), mais pode resultar problemático cando predispón os tratamentos gramaticais a operar con criterios que lles son alleos. Neste sentido, o influxo da lóxica determinou un hábito fortemente enraizado no traballo lingüístico sobre a modalidade: a atención case exclusiva aos verbos modais.

Tanto a definición da modalidade como a clasificación dos seus tipos comportan numerosas dificultades e desacordos. As caracterizacións rigorosas da noción escasean. Porén, as propostas taxonómicas son case

tan abundantes como os autores que estudan a modalidade. Por esta razón, resulta máis adecuado comezar repasando aquelas categorías que son tipicamente tratadas baixo o paraugas da modalidade (§2.2, p. 18) e, posteriormente, encargarse das propostas para a súa definición e tratamento teórico (§2.3, p. 26).

2.1. Breve historia da modalidade

Aínda que na actualidade o termo *modalidade* goza dun uso moi estendido, noutros períodos históricos non foi este o caso. Durante a Antigüidade e a Idade Media, o seu parente *modo* tivo un uso moito máis prominente. Nos diversos significados outorgados a este último termo, podemos detectar as orixes da noción moderna de modalidade.

O termo *modo* procede do latín *modus* 'medida, maneira'. A súa primeira aparición como termo de descrición lingüística ten lugar no s. I na obra do retórico e pedagogo Quintiliano, quen nota a tendencia a cometer erros relacionados coas categorías verbais, entre elas o *modus* (van der Auwera & Zamorano Aguilar, 2016, p. 11). Este autor toma o concepto da influente obra grega *Tékhne grammatiké* 'Arte da gramática', de Dionisio o Tracio (s. II a. C.), onde se emprega o termo *énklisis* 'inclinación, desviación' para designar un dos oito atributos do verbo (cf. Robins, 2000, pp. 71–72). Este atributo verbal corresponde co que hoxe coñecemos como a categoría morfolóxica do modo, que en galego distingue entre indicativo, subxuntivo e imperativo.

Este uso é o que predomina nos tratados gramaticais e filosóficos ao longo dos séculos, mais van der Auwera e Zamorano Aguilar (2016, pp. 12, 17) identifican outras dúas acepcións do termo *modus*. Por unha banda, a de orixes máis antigas é a que provén de Protágoras, filósofo presocrático do s. V a. C. Na súa visión, os enunciados podían ser desiderativos, interrogativos, asertivos ou imperativos, e esta dimensión lingüística foi posteriormente expresada mediante o termo *modus*. Por outra banda, as orixes da acepción máis recente atopámolas na obra de Boecio, filósofo dos ss. V e VI, quen, baseándose en Aristóteles, indica que o contido dunha proposición pode ser cualificado como necesario, posible, imposible ou contixente. Estas caracterizacións da proposición eran chamadas *modi* e corresponden en boa medida co concepto semántico de modalidade.

Temos, polo tanto, tres acepcións da palabra latina *modus*[1], atestadas nos tratados lingüísticos e filosóficos da Idade Media en diante, sen que estea moi claro na maioría de casos que se debe entender cando se emprega o termo. Isto é consecuencia dunha certa proximidade entre as tres nocións vehiculadas pola palabra: por exemplo, unha orde (noción protagórica) exprésase mediante a categoría morfolóxica do imperativo (noción dionisíaca) e supón a cualificación como necesario do contido expresado (noción boeciana). Na polisemia do termo *modus* poden enxergarse tres conceptos da lingüística moderna: as modalidades da oración, a categoría verbal do modo e a categoría semántica da modalidade[2]. Esta última, é dicir, a herdeira da noción boeciana, é a que centra o interese do resto do traballo. A partir de aquí, salvo que se indique outra cousa, *modalidade(s)* fai referencia ao concepto semántico antedito.

Kant, na súa obra *Kritik der reinen Vernuft* 'Crítica da razón pura' (1781), foi o primeiro en empregar o termo *modalidade* (*Modalität*, no alemán orixinal) no mesmo sentido en que Boecio empregaba *modus*, é dicir, en referencia á necesidade ou posibilidade dunha proposición (van der Auwera & Zamorano Aguilar, 2016, p. 21). A distinción entre necesidade e posibilidade é un asunto filosófico de primeira orde, tratado polos estudosos desde a Antigüidade grega, con Aristóteles como figura destacada. O uso de *modalidade* para se referir a esta área da lóxica, iniciado por Kant, consolídase ata substituír o termo *modo*. A lóxica modal é o estudo formal das modalidades, entendidas como expresións empregadas para cualificar a verdade dunha proposición, como por exemplo *posiblemente* e *necesariamente* (cf. Garson, 2018). Dado

[1] Durante os ss. XIII e XIV ten lugar, no marco da filosofía escolástica, a produción de "gramáticas especulativas", obras destinadas a conxecturar sobre a relación entre a linguaxe, a mente e a realidade. Neste contexto, o termo *modus* adquire un novo significado: os *modi* son as propiedades das cousas con referencia á súa existencia (*modi essendi*), en calidade de aprehendidas pola mente (*modi intelligendi*) ou en tanto que expresadas pola lingua (*modi significandi*). A grande importancia deste concepto fixo que os seguidores desta corrente fosen coñecidos como *modistae* 'modistas' (cf. Robins, 2000, pp. 118–138). Con todo, este uso de *modus* corresponde cunha corrente teórica moi concreta e delimitada no tempo e pouco ten que ver coas nocións actuais de modo e modalidade.

[2] Esta confusión terminolóxica segue en gran medida vixente e continúa a marcar os hábitos e a práctica científicos. Un bo exemplo atopámolo en *The Oxford handbook of modality and mood* (Nuyts & van der Auwera, 2016), onde se tratan tres nocións de diferente natureza empregando só dúas etiquetas terminolóxicas (vid. Míguez, 2017).

que os filósofos parten da linguaxe natural na súa análise (e.g., Carnap, 1947; von Wright, 1951), era cuestión de tempo que a materia atraese a atención das lingüistas, mais isto non aconteceu ata ben entrado o s. XX: van der Auwera e Zamorano Aguilar (2016, p. 26) identifican como principais referencias neste sentido as obras de Coates (1983), Halliday (1970a), Leech (1970, 1981), Lyons (1977) e Palmer (1979, 1986), que outorgan un lugar privilexiado a auxiliares modais do inglés como *must* e *may*, examinándoos á luz do concepto de modalidade.

Con todo, existen traballos anteriores que resultan interesantes, como o de Bally (1932/1965), que entende a modalidade en termos da distinción *modus*/*dictum*, a cal exerceu grande influxo na gramática hispánica (vid. Jiménez Juliá, 1989). Segundo Bally (1932/1965, pp. 35–52), o *modus* é o resultado dunha operación de pensamento (por exemplo, crer) levada a cabo por un suxeito pensante (a falante) sobre unha representación (o que se pretende enunciar ou *dictum*). Aínda que a proposta de Bally (1932/1965) gozou de moita influencia, hoxe en día impóñense a maneira de facer lingüística propia do ámbito anglosaxón e as categorías aplicadas á lingua inglesa. Do mesmo xeito que no pasado predominou a perspectiva morfolóxica sobre o ámbito modal, como consecuencia do lugar destacado que grego e latín ocupaban na descrición gramatical, no presente é a categoría dos verbos auxiliares, como principal expoñente da modalidade, o elemento que centra os esforzos da lingüística neste sentido. Consecuencia, certamente, do dominio da lingüística anglocéntrica.

Nas últimas décadas, o concepto de modalidade foi gañando terreo e apareceron numerosas monografías encargadas do seu estudo desde diversas perspectivas (e.g., Arregui, Rivero & Salanova, 2017; Frawley, 2006; Kehayov, 2017; Klinge & Høeg Müller, 2005; Lampert & Lampert, 2000; Nuyts & van der Auwera, 2016; Papafragou, 2000; Pietrandrea, 2005; Portner, 2009). Porén, no ámbito galego, o termo *modalidade* foi escasamente empregado.

Os traballos de lingüística galega que centran a súa atención na modalidade ou nalgún tipo de unidade modal son poucos. As contribucións de García Represas (1995, 2000, 2001) destacan por asumir un enfoque onomasiolóxico, da función á forma, e, así, parten de conceptos como a dúbida, a certeza, a necesidade ou a obriga para explorar a súa expresión lingüística en galego. Outros traballos ocúpanse de pezas lingüísticas particulares, como os auxiliares modais (Montero Küpper, 1999) ou o

verbo *cumprir* (Loureiro-Porto, 2014), estes dous últimos cun carácter contrastivo galego-alemán e galego-inglés, respectivamente. Tamén debemos contar aquí o artigo de Rodríguez-Espiñeira (2019), que, aínda que centrado en *si cuadra*, o calco español da expresión galega *se cadra*, trata inevitablemente a forma galega e constitúe o primeiro traballo en dedicarlle unha atención considerable a este marcador epistémico. Non se pode deixar de mencionar os traballos ocupados dos adverbios *disque* e *seica* (Cidrás, 2016; González-Vázquez, 2021; Rosales Sequeiros, 2000; Sousa, 2012), formas asociadas coa evidencialidade e, polo tanto, moi próximas ao ámbito modal. Nas principais gramáticas da lingua (Álvarez & Xove, 2002; Freixeiro Mato, 2006a, 2006b), rastréxanse referencias á modalidade no tratamento das diversas categorías formais en que se organizan estas obras, principalmente nas perífrases e o modo verbais e no adverbio, así como nos marcadores textuais. Todos estes traballos constitúen contribucións relevantes para o coñecemento das expresións modais do galego. Con todo, faltan estudos que se interesen pola discusión arredor da problemática noción de modalidade e que procuren fornecer marcos para integrar as formas particulares nunha visión de conxunto dos recursos de modalización que posúe o sistema lingüístico. Existe unha tendencia a dedicar unha maior atención a certas unidades que expresan modalidade que á modalidade en si e isto non é unha particularidade da lingüística galega, senón unha característica da lingüística a nivel xeral.

Este é o contexto máis amplo en que se sitúa a área da modalidade epistémica. O seu desenvolvemento histórico ata chegar á lingüística é o mesmo que o das demais subcategorías modais. De feito, como veremos a seguir, a lingüística toma nun primeiro momento as propostas taxonómicas ofrecidas pola lóxica. Con todo, queda claro desde o comezo que a modalidade epistémica é un subtipo nitidamente diferenciado, sobre todo lingüisticamente, pois adoita ser expresada por medio de mecanismos formais moi variados, a diferenza doutras clases de modalidade. A modalidade epistémica atraeu a atención de diversas escolas teóricas dentro da lingüística, desde a lingüística formal (e.g., Arregui et al., 2017; Papafragou, 2006) ata enfoques funcionalistas de cuño variado (e.g., Nuyts, 2001a; Patard & Brisard, 2011), desde estudos centrados na interacción (e.g., Cornillie, 2015; Kärkkäinen, 2003) ata análises de tipo histórico (e.g., Nordlinger & Traugott, 1997; Traugott, 1989). Como no caso da modalidade a nivel xeral, os achegamentos á modalidade epistémica lévanse

a cabo maioritariamente a partir de formas concretas. Non obstante, dada a importancia da modalidade epistémica como dominio funcional, existen algúns traballos que tratan esta área desde unha perspectiva paradigmática (Fernández Sanmartín, 2006; Kärkkäinen, 2003; Nuyts, 2001a).

2.2. As modalidades: clases e clasificacións

A maneira de definir a modalidade limítase, en moitos casos, a listar o conxunto de nocións máis específicas incluídas baixo esta etiqueta. Existe bastante acordo no tocante aos elementos que conforman o núcleo da categoría, os cales son recoñecidos pola maioría de autores. Estes subtipos de modalidade son ilustrados na primeira epígrafe desta sección (§2.2.1). Danse discrepancias, fundamentalmente, no relativo á organización do espazo modal e o status das nocións máis periféricas. Este feito deu lugar a unha abundancia de propostas taxonómicas, as máis relevantes das cales son presentadas na segunda epígrafe da sección (§2.2.2, p. 23).

2.2.1. As clases tradicionais de modalidade

Os tres tipos básicos de modalidade distinguidos na tradición lóxica son a alética (do grego *alétheia* 'verdade'), relativa aos modos da verdade, a deóntica (do grego *déon* 'obriga, deber'), relativa aos modos da obriga, e a epistémica (do grego *epistéme* 'coñecemento'), relativa aos modos do coñecemento (von Wright, 1951, pp. 1–4). Sen dúbida, a primeira destas tres clases foi a que recibiu máis atención no paradigma lóxico. Neste ámbito, os conceptos chave para a caracterización das categorías modais son a necesidade e a posibilidade. Por exemplo, se unha proposición é verdadeira en calquera circunstancia, dirase que é necesariamente verdadeira (e.g., *O diámetro dun círculo debe pasar polo seu centro*). Se non é necesariamente falsa, dirase que é posiblemente verdadeira (e.g., *Unha persoa pode ser máis vella que o seu tío*). Este tipo de modalidade tamén é chamado modalidade lóxica (Carnap, 1947, pp. 173–177; Kearns, 2011, pp. 79–84; von Wright, 1951, p. 28).

Porén, nos estudos lingüísticos, o uso da noción de modalidade alética é escaso. Palmer (1986, p. 11) sinala a dificultade para distinguir entre modalidade alética e modalidade epistémica cando afirma que "there is

no distinction between (...) what is logically true and what the speaker believes, as a matter of fact, to be true". Non obstante, enunciados como os anteriores poden ser modalizados epistemicamente (e.g., *Probablemente, o diámetro dun círculo debe pasar polo seu centro*), o cal apunta a unha maior proximidade da modalidade alética cos tipos non-epistémicos de modalidade, que tamén poden caer baixo o alcance da modalidade epistémica. A modalidade alética é raramente empregada en lingüística porque os enunciados que a expresan son infrecuentes (Narrog, 2012, p. 7) e porque, seguramente, pode ser asimilada a algún subtipo de modalidade non-epistémica, como a dinámica (vid. infra).

Na literatura lingüística, as clases "tradicionais" de modalidade son a dinámica, a deóntica e a epistémica (Nuyts, 2016). Todas elas foran xa propostas no marco da lóxica modal por von Wright (1951), quen outorga ás dúas últimas un lugar parello ao da modalidade alética. A modalidade dinámica é mencionada por von Wright (1951, p. 28), mais só nunha breve nota.

(1) Dinámica

   a. Esa rapaza pode nadar dez quilómetros seguidos.

   b. Debo saír de aquí canto antes.

(2) Deóntica

   a. Xa podes marchar.

   b. O neno debía volver antes das 11.

(3) Epistémica

   a. A inacción do goberno puido causar esta desfeita.

   b. A acusada debe de estar ocultándolles información.

Dinámica

A modalidade dinámica atribúe ao primeiro participante dun EdC unha capacidade ou habilidade (1a) ou unha necesidade (1b). Palmer (2001, pp. 76–79) distingue dous tipos de posibilidade dinámica —de habilidade (*abilitive*) e volitiva—, correspondentes aos auxiliares do inglés *can* e *will*. A necesidade dinámica é expresada mediante o modal *must*, aínda que, segundo o autor, estes casos son raros (cf. Palmer, 1990, pp. 113–132).

Máis minuciosa é a proposta de Nuyts (2005, 2006, 2016), que divide o espazo da modalidade dinámica en tres categorías: modalidade dinámica inherente ao participante, imposta ao participante e circunstancial. En exemplos como os de (1), o común é unha lectura en termos da primeira categoría, que comprende casos de capacidades e necesidades internas ao primeiro participante. Non obstante, fornecendo o contexto adecuado, estes exemplos poden ser interpretados como modalidade dinámica imposta ao participante por circunstancias externas:

(4) a. Agora que despexaron o curso do río, pode nadar dez quilómetros seguidos.

b. Para chegar a tempo á competición de natación, debo saír de aquí canto antes.

A terceira clase de modalidade dinámica é a máis controvertida, como recoñece o propio Nuyts (2016). A variante circunstancial incluiría "possibilities/potentials and necessities/inevitabilities (...), but then not related to any participant in the state of affairs in particular, but inherent in the state of affairs described in the clause as a whole" (Nuyts, 2016, p. 35). O autor ilustra esta noción con exemplos como os seguintes:

(5) a. All ships can sink.

b. Little Stevie cannot have broken the vase since he was not around.

c. John has to be the murderer, there was nobody else in the house.

d. It is possible to open the door now, I've cleaned up the rubbish behind it. (Nuyts, 2005, p. 8; Nuyts, 2016, p. 35)

Estes casos recordan á modalidade alética, na medida en que o tipo de modalidade que expresan está ocupada das condicións lóxicas que conducen á posibilidade ou necesidade do EdC descrito. Con todo, non coñezo propostas que relacionen explicitamente a modalidade alética coa modalidade dinámica (circunstancial), para alén de von Wright (1951, p. 28) na xa citada nota.

Deóntica

A modalidade deóntica defínese tradicionalmente en termos de permiso (2a) e obriga (2b), entendidos como unha indicación da posibilidade

ou da necesidade da situación descrita no enunciado en relación cun código moral. Esta definición aparentemente clara e estrita agocha certa diversidade interna. Neste sentido, Palmer (2001, pp. 70–72) afirma que o tipo máis común de deónticos é o dos directivos, que constitúen unha clase de actos de fala, o das ordes, cuxa finalidade é conseguir que o interlocutor leve a cabo unha determinada acción. Desde esta perspectiva, (2a) pode ser interpretado como un deóntico directivo, pero (2b) non. Ademais, Palmer (2001, pp. 72–73) distingue outro tipo de deónticos que chama comisivos, vinculados a actos de fala en que o emisor adquire un compromiso. Con esta etiqueta, Palmer (2001, p. 72) cobre usos do auxiliar do inglés *shall*, como *John shall have the book tomorrow* ou *You shall do as you are told*.

Nuyts, Byloo e Diepeveen (2010) argumentan en prol dunha definición alternativa á tradicional, considerando a modalidade deóntica unha categoría escalar integrada, estritamente, por graos de aceptabilidade e necesidade morais. Isto exclúe os directivos tal e como os entende Palmer (2001), mais non só. Nuyts et al. (2010) entenden os directivos como instrucións que informan sobre o que é posible ou necesario que o primeiro argumento faga, é dicir, como indicacións de obriga e permiso[3]. Estes autores, polo tanto, incluirían os exemplos de (2) na clase dos directivos e non na dos deónticos. Si recoñecerían, porén, como integrantes desta clase usos dos verbos auxiliares como (6) e casos que son xeralmente excluídos no tratamento da modalidade deóntica como os de (7), onde a aceptabilidade moral é expresada mediante recursos léxicos.

(6) a. O salario dos políticos non pode depender do parlamento.

b. O debate sobre a eutanasia debe abrirse nesta década.

(7) a. Cómpre non deixarse levar pola desesperación nos momentos difíciles.

b. O seu comportamento na escola é totalmente deplorable.

c. Aplaudimos a decisión da directiva.

[3]Repárese en que os directivos así entendidos non corresponden unicamente con actos de fala do tipo das ordes, senón que tamén inclúen a súa *descrición*. Unha das conclusións a que chegan Nuyts et al. (2010) é que existe unha división de traballo entre os auxiliares modais e o modo imperativo en que os primeiros se encargan de *describir* o significado directivo e os segundos de *performalo* (sobre a performatividade, véxase §3.1.3, p. 47).

No seu traballo ocupado dos adxectivos deónticos do inglés, Van linden e Verstraete (2011) asumen unha caracterización gradual como a de Nuyts et al. (2010) e tamén separan o significado directivo do déontico, mais restrinxen este último por medio da noción de factualidade (vid. §2.3.2, p. 32). Deste xeito, exclúen o que consideran casos de avaliación non-modal, como os dous últimos de (7), onde o EdC é factual.

Epistémica

A modalidade epistémica adoita definirse ben como unha avaliación das probabilidades de que unha situación chegue a se realizar, ben como a expresión do compromiso de quen fala coa información dada (e en moitas ocasións como ambas á vez, vid. §2.3, p. 26). As principais distincións danse en termos de posibilidade (3a) e necesidade (3b), neste caso en referencia ao coñecemento que se posúe acerca do mundo.

Para Coates (1983, pp. 18–20), os verbos auxiliares con valor epistémico poden relacionarse cunha suposición (*must*, *should* e *ought*) ou cunha avaliación de posibilidades (*will*, *may*, *might* e *could*). O primeiro grupo constitúe o tipo inferencial e o segundo o tipo non-inferencial. Estas dúas clases dispóñense nunha escala cuxos extremos son a confianza (*must*; *will*) e a dúbida (*should*, *ought*; *may*, *might*, *could*)[4]. Palmer (2001, pp. 24–31), pola súa banda, distingue tres tipos de modalidade epistémica: especulativa, dedutiva e presuntiva (*assumptive* no orixinal). Como noutras ocasións, o autor dá cobertura con estas distincións aos usos dos auxiliares modais do inglés, neste caso *may*, *must* e *will*, respectivamente. Curiosamente, Palmer (2001, p. 25) indica que "there seem to be few languages that have a system with all three markers, but English is an exception", o cal é boa mostra do papel da lingua inglesa na confección das clases modais.

No tratamento da modalidade epistémica, adoita poñerse en xogo a noción de inferencia ou dedución e asumir que esta se manifesta mediante o auxiliar *must* ou o seu equivalente noutras linguas, como *deber* en galego. A problemática relación entre os inferenciais e a modalidade epistémica será tratada en §4.1.2 (p. 88).

[4] As expresións entre parénteses que preceden o punto e coma corresponden coas consideradas inferenciais, as que o seguen coas consideradas non-inferenciais.

2.2.2. Outras propostas de organización do espazo modal

A taxonomía modal bosquexada en §2.2.1 foi a que tivo máis éxito e difusión nos traballos lingüísticos mais non é, nin moito menos, a única. O status modal das tres clases principais é rara vez discutido. No que si existe bastante diversidade de propostas é no tocante ao seu status relativo.

Unha división moi común do espazo modal opón a modalidade epistémica ao resto de clases modais, que constituirían a modalidade raíz ou radical (*root modality*) ou modalidade non-epistémica. O común é incluír baixo esta etiqueta tanto os significados dinámicos como os deónticos, moitas veces sen facer distinción explícita entre eles (e.g., Coates, 1983; Declerck, 2011; Sweetser, 1990; Talmy, 2000).

De forma semellante, Palmer (2001) distingue dous sistemas modais: modalidade proposicional e modalidade eventual. O primeiro deles comprende a modalidade epistémica e a modalidade evidencial, ocupadas ambas as dúas da actitude da falante cara á veracidade ou o status factual da proposición (Palmer, 2001, p. 24). O segundo sistema inclúe as modalidades dinámica e deóntica, referidas a eventos non actualizados ou potenciais (Palmer, 2001, p. 70).

Bybee, Perkins e Pagliuca (1994) segmentan o ámbito modal en catro categorías. A primeira delas é a modalidade orientada ao axente, a cal "reports the existence of internal and external conditions on an agent with respect to the completion of the action expressed in the main predicate" (Bybee et al., 1994, p. 177). Esta clase incluiría nocións semánticas específicas como obriga, necesidade, habilidade, desexo, que dá lugar a significados de intención e disposición (*willingness* no orixinal), e posibilidade radical, resultado da xeneralización da noción de habilidade. Esta modalidade orientada ao axente corresponde en boa medida á modalidade dinámica tal e como a entende Palmer (2001) (significados de volición, habilidade e necesidade) e tamén inclúe os elementos tradicionalmente considerados deónticos. Estes últimos, referidos a obriga e permiso, cando constitúen actos de fala directivos conforman a modalidade orientada á falante, que representa a segunda das categorías propostas por Bybee et al. (1994). Esta área modal divídese en seis clases: imperativo, prohibitivo, optativo, hortativo, admonitivo e permisivo. A terceira categoría é a relativamente pouco controvertida modalidade epistémica. Esta indica o grao de compromiso da falante a respecto da veracidade da proposición

e ten como categorías máis comunmente expresadas a posibilidade, a probabilidade e a certeza inferida. Por último, os modos da subordinación (*subordinating moods* no orixinal) refírense ao uso das formas empregadas para as modalidades epistémica e orientada á falante en contextos de subordinación como a complementación, as oracións concesivas e as finais.

Van der Auwera e Plungian (1998) aplican o termo *modalidade* a aqueles dominios semánticos que se poden definir en termos da oposición posibilidade/necesidade. Isto resulta en catro categorías, a primeira das cales é a modalidade interna ao participante. Esta implica, pola parte da posibilidade, a habilidade ou capacidade do participante e, pola parte da necesidade, unha necesidade interna do participante, significados correspondentes aos exemplos da serie (1), é dicir, á modalidade dinámica no seu sentido tradicional ou, nos termos de Nuyts (2016), modalidade dinámica inherente ao participante. O segundo dominio analizable en termos da mencionada oposición é a modalidade externa ao participante, que equivale á modalidade dinámica imposta ao participante de Nuyts (2016), ilustrada na serie (4)[5]. A terceira categoría distinguida por van der Auwera e Plungian (1998) é a modalidade deóntica, que consideran un caso especial de modalidade externa ao participante. O seu uso do termo é bastante estándar, pois inclúe tanto usos directivos como non directivos. O cuarto tipo de modalidade é a epistémica, a cal é definida como un xuízo da falante sobre unha proposición, que se cualifica como incerta (posible) ou probable (necesaria). Esta dimensión inclúe a área da evidencialidade inferida. Por último, os autores indican que a única maneira coherente de agrupar as clases identificadas é xuntar as modalidades interna e externa ao participante, que conformarían a modalidade non-epistémica, e opolas á modalidade epistémica. Este agrupamento resulta adecuado, segundo os autores, porque as modalidades relativas ao participante atanguen aspectos internos ao EdC expresado na proposición, mentres que a epistémica ten alcance sobre a proposición no seu conxunto.

Como se pode deducir, son numerosos os traballos que asumen a distinción entre modalidade radical ou non-epistémica e modalidade epistémica. Desde o punto de vista histórico, a modalidade non-epistémica é radical no sentido en que constitúe a orixe da modalidade epistémica

[5] Con todo, van der Auwera e Plungian (1998, p. 80) parecen deixar a porta aberta a incluír os valores da modalidade dinámica circunstancial de Nuyts (2016) na súa modalidade externa, pois esta "refers to circumstances that are external to the participant, *if any*, engaged in the state of affairs [destaque meu]"

(Narrog, 2005a; Traugott, 2006; van der Auwera & Plungian, 1998). Ademais, como apuntan van der Auwera e Plungian (1998) e recoñecen a maioría de autores ocupados da materia (vid. §3.1, p. 39 e Capítulo 5), existen diferenzas de alcance semántico entre a modalidade epistémica e o resto de categorías modais. Por último, a modalidade epistémica posúe unhas posibilidades expresivas que exceden notablemente as das outras categorías modais tradicionais, confinadas á expresión mediante auxiliares verbais, adxectivos como *posible* e *necesario* e os adverbios derivados destes últimos.

Para alén das propostas anteriores, existen outras clasificacións dos tipos de modalidade, que resumo brevemente a seguir.

No marco da Gramática Funcional, destacan os traballos de Goossens (1985) e Hengeveld (2004). O primeiro asume a división tripartita máis tradicional, coa peculiaridade de que chama facultativa a modalidade dinámica, a cal se identifica coa visión de Palmer (significados de habilidade e volición). O traballo de Hengeveld constitúe a proposta máis elaborada para o tratamento da modalidade na escola da Gramática Funcional e será examinado con detalle en §3.1.1 (p. 40). Canto aos tipos de modalidade, Hengeveld (2004) diferencia a facultativa, a deóntica, a volitiva, a epistémica e a evidencial. O seu uso das etiquetas deóntica, epistémica e evidencial é estándar. A facultativa comprende os significados de habilidade e capacidade e a volitiva corresponde aos usos modais dos auxiliares *will* e *would* do inglés (cf. Palmer, 2001, pp. 76–80).

Narrog (2005a, 2012) elabora un modelo para o estudo diacrónico da modalidade que se basea en dúas distincións: unha en termos de volicionalidade (*volitivity* no orixinal) e outra en termos de orientación cara ao acto de fala. Desta maneira, a modalidade volitiva incluiría como subtipos a deóntica, a apreciativa e as que Narrog chama preferencial e teleolóxica. A non-volitiva, pola súa parte, abrangue a epistémica, a evidencial, a interna ao participante, a circunstancial e a chamada existencial. Cómpre apuntar que a distinción volitiva/non-volitiva é gradual, de xeito que algúns subtipos poden considerarse máis ou menos volitivos que outros. A segunda distinción empregada por Narrog ten que ver co alcance das expresións modais e formúlase como unha oposición entre orientación cara ao evento e orientación cara ao acto de fala. Os subtipos aliñados no eixe da volicionalidade son atravesados por estoutra división, coa cal non se identifican as clases concretas senón

usos particulares. Esta dimensión corresponde en boa medida ao que nos estudos históricos é a noción de (inter)subxectividade (vid. §4.2.1, p. 96).

Por último, Depraetere e Reed (2011) levan a cabo unha clasificación meticulosa da posibilidade radical, distinguindo cinco subtipos (habilidade, oportunidade, permiso, posibilidade circunstancial xeral e permisibilidade circunstancial) con base en tres criterios: o alcance da modalidade (amplo ou estreito), a fonte da modalidade (interna ou externa ao suxeito) e a presenza ou ausencia dunha barreira potencial (a capacidade da fonte externa para impor atrancos na realización do evento).

Do repaso anterior extráese unha conclusión principal: as controversias na división do espazo modal concéntranse na caracterización e delimitación das áreas dinámica e deóntica, mentres que a modalidade epistémica goza en practicamente todas as propostas dun status independente e dunha definición bastante nítida (salvando a súa problemática relación coa evidencialidade, vid. §4.1.2, p. 88). Tomando os significados tradicionais como referencia, as propostas examinadas resolven a súa clasificación principalmente de dúas maneiras. Por unha banda, moitos autores agrupan os tipos non-epistémicos de modalidade nunha modalidade raíz (Coates, 1983) ou eventual (Palmer, 2001), distinguindo, ou non, diversos subtipos dentro desta clase. Por outra banda, tamén coñece moita difusión a distinción do tipo modalidade interna ao participante/-modalidade externa ao participante (van der Auwera & Plungian, 1998), que constitúe unha alternativa á oposición dinámica/deóntica ao agrupar os significados deónticos cun subconxunto dos dinámicos.

2.3. A modalidade: definición e enfoques teóricos

Atopar unha definición básica, coherente e común para todas as nocións que se adoitan agrupar baixo o termo *modalidade* está lonxe de ser doado e, sobre todo, de estar libre de críticas. De feito, "[t]here is hardly any grammatical category which has been given more diverging definitions, and under the label of which a wider range of phenomena has been studied" (Narrog, 2005b, p. 165). Segundo Narrog (2005b), existen dúas definicións principais da modalidade nos estudos lingüísticos: (a) modalidade como expresión das actitudes da falante, é dicir, asociada á noción de subxectividade e á expresión de opinións e emocións; e (b) modalidade

como expresión de distincións de factualidade.

Para Narrog (2005b), a primeira delas constitúe unha caracterización moi vaga que non singulariza os elementos modais fronte a outros dominios semánticos. Como mostra o propio Narrog (2005b, pp. 169–176), as actitudes da falante están presentes en todos os elementos do enunciado, desde a escolla de vocabulario ata a perspectiva desde a que se conceptualiza unha situación, o cal inclúe o aspecto, a voz, o tempo e a modalidade no sentido tradicional[6]. Polo tanto, unha definición da modalidade como a expresión das actitudes de quen fala, sen máis detalles, carece de solidez. Con todo, o concepto de actitude xoga un papel fundamental en propostas relevantes como as de Givón (2001), Kärkkäinen (2003), Nuyts (2005), Palmer (1986, 1990) e Pietrandrea (2005) ou nos enfoques máis preocupados pola interacción e a organización do discurso (vid. §3.3, p. 58).

No segundo caso, a modalidade asóciase co status factual dunha proposición ou dun EdC. Deste modo, unha situación modalizada é aquela que se localiza nun mundo diferente ao real e é marcada como non-factual. Esta proposta de caracterización da modalidade tivo moito éxito na lingüística en xeral, tanto na tradición formalista (e.g., Kearns, 2011; Papafragou, 2000; Portner, 2009) como na funcionalista (e.g., Declerck, 2011; Narrog, 2012). Esta concepción provén da aplicación da semántica de mundos posibles á lóxica modal (§2.3.1, p. 28), modelo que impregna, de maneira máis ou menos directa, un gran número de traballos na lingüística actual, onde os mundos posibles foron reelaborados en termos dunha escala de (non-)factualidade (§2.3.2, p. 32).

Algúns autores combinan elementos das definicións (a) e (b) nas súas propostas. Así, Palmer (2001, p. 8) identifica a súa modalidade proposicional coas actitudes da falante en relación coa verdade ou o status factual da proposición e a súa modalidade eventual con situacións non factuais. Van linden e Verstraete (2011), pola súa parte, caracterizan a modalidade deóntica en termos dunha fonte de actitude e do status factual da proposición.

De maneira independente ás propostas anteriores, no seo da lingüística cognitiva xerouse un modelo propio para entender a modalidade, segundo o cal a modalidade se conceptualiza a partir dun entendemento previo

[6]Na macroestrutura do discurso, Heine (2019, p. 424) identifica as interxeccións e as exclamacións como elementos que expresan actitudes.

das forzas físicas (§2.3.3, p. 36).

2.3.1. Necesidade, posibilidade e mundos posibles

O desenvolvemento da semántica de mundos posibles tivo lugar na filosofía co fin de encher un baleiro na lóxica modal: da mesma maneira que os conectores lóxicos e a negación se definían na lóxica clásica en relación con valores de verdade, cumpría atopar un modelo que permitise caracterizar de maneira rigorosa os operadores modais de necesidade e posibilidade (cf. Menzel, 2016). Noutras palabras, o modelo de mundos posibles aparece porque era preciso falar de xeito claro sobre situacións hipotéticas.

En semántica, os *mundos posibles* refírense ás diversas formas alternativas que podería adoptar a realidade. O mundo real é unha destas opcións e, polo tanto, forma parte do conxunto de mundos posibles. Un mundo posible diferente ao mundo real constitúe un universo alternativo completo que diverxe polo menos nun punto da realidade. O conxunto de mundos posibles é infinito, pois infinitos son os puntos en que a realidade podería ser diverxente.

En esencia, este sistema crea un dominio onde se pode aplicar a noción de verdade a situacións non-factuais. Desta maneira, unha proposición é necesariamente verdadeira se aplica á totalidade do conxunto de mundos posibles pertinente e é posiblemente verdadeira se aplica polo menos a un deses mundos posibles. Cal é o conxunto pertinente de mundos posibles determínao o tipo de modalidade en xogo (cf. Kearns, 2011, pp. 82–85). Por exemplo, no caso da modalidade deóntica, o conxunto de mundos relevante é aquel en que o código de normas aludido é completamente observado, é dicir, os mundos de "obediencia absoluta".

(8) Os residentes deben depositar o lixo nos colectores a partir das 21:00 horas.

En (8), temos un enunciado marcado con modalidade deóntica mediante o verbo auxiliar *deber*. Dado que esta forma expresa necesidade deóntica, debe entenderse que a proposición alcanzada é obrigatoria segundo un conxunto de regras determinado polo contexto, neste caso, supoñemos, a normativa municipal. No modelo de mundos posibles, o uso de *deber* en (8) implica que "os residentes deben depositar o lixo nos colectores a partir das 21:00 horas" é verdadeiro unicamente se "os residentes depositan o lixo nos colectores a partir das 21:00 horas" é

verdadeiro en todos os mundos de obediencia absoluta. É dicir, unha proposición modalizada é verdadeira ou non en relación cun conxunto de situacións hipotéticas posibles.

Mutatis mutandis, a mesma análise é aplicada á posibilidade modal e a outros tipos de modalidade, como a epistémica. No caso desta última, o conxunto de mundos relevante é aquel epistemicamente posible, isto é, aquel en que aplica todo o que é sabido acerca do mundo real. Para un suxeito particular, o conxunto de mundos epistemicamente posibles *é* a realidade.

(9) É posible que a miña amiga estea en Lugo.

En (9), o uso do adxectivo modal *posible* supón que a proposición "a miña amiga está en Lugo" é certa en polo menos un mundo epistemicamente posible, o cal é o mesmo que dicir que o coñecemento da realidade de quen produce (9) é consistente co feito de a miña amiga estar en Lugo, independentemente de que despois se descubra que este non é o caso.

Esta análise trata, por unha parte, de fornecer un modelo que permita manexar enunciados que describen situacións hipotéticas e, por outra parte, de definir os conceptos de necesidade e posibilidade a partir de operadores lóxicos como os cuantificadores universal ("todos os mundos") e existencial ("polo menos un mundo") ou a negación. A súa finalidade principal non é a análise da lingua.

Kratzer (1977, 1981/2002) elabora unha versión "máis lingüística" deste modelo, que Portner (2009, p. 49) considera a teoría estándar da modalidade na semántica formal. Sen entrar nos detalles da formalización, hai dúas ideas centrais no traballo de Kratzer (1977, 1981/2002). En primeiro lugar, a *relatividade da modalidade* supón que as expresións modais non son ambiguas (entre, por exemplo, un significado deóntico e outro epistémico), senón que os seus significados son relativos a un ou varios fondos conversacionais (*conversational backgrounds* no orixinal). Polo tanto, é o contexto o que determina a que mundos posibles se refire unha expresión modal particular.

(10) a. De acordo coas normas do concello, é posible que os residentes tiren o lixo a partir das 21:00 horas.

b. De acordo co que sei, é posible que a miña amiga estea en Lugo.

Casos como os de (10) exemplifican de maneira clara como o contexto, neste caso lingüístico, determina que lectura se debe facer dunha expresión modal: en (10a), *posible* ten unha interpretación deóntica debido á referencia ao código normativo que se fai no sintagma preposicional adxunto; en (10b), a lectura é epistémica por causa dese mesmo sintagma, que se refire agora ao coñecemento do suxeito. Segundo Kratzer (1977), este tipo de elementos constitúen fondos conversacionais que fornecen a base modal, é dicir, son funcións que relacionan o contexto co conxunto pertinente de mundos posibles e estes coa expresión modal.

A segunda idea central da teoría de Kratzer é a da *ordenación*. Na formulación clásica, os mundos posibles constitúen un conxunto sen estrutura interna. Isto non contempla que, por exemplo en (10b), se manexen varios escenarios posibles para alén do enunciado. Kratzer (1981/2002) captura esta posibilidade outorgando prioridade a uns mundos posibles sobre outros e faino mediante un segundo fondo conversacional, que conforma a *fonte de ordenación* (*ordering source*). Mentres que a base modal fornece, en (10b), o conxunto de feitos que son coñecidos máis alá da dúbida (a miña amiga non está na casa), a fonte de ordenación representa expectativas da falante froito da experiencia (é usual que a miña amiga vaia a Lugo unha vez ao mes), informacións de segunda man (dixéronme que hoxe saíu antes do traballo) etc. O modelo de Kratzer dinos que, con esta base modal e esta fonte de ordenación, o que expresa (10b) é que entre os mundos en que os feitos anteriores rexen a falante dá prioridade a aqueles en que a súa amiga está en Lugo.

Con base no anterior, Kratzer (1981/2002) afirma que as habilidades que posúe unha persoa que domine o sistema modal dunha lingua son dúas:

> (i) The ability of categorizing conversational backgrounds according to the requirements imposed by the vocabulary.
>
> (ii) The ability of drawing inferences of various strength involving two conversational backgrounds: a modal base and an ordering source. (Kratzer, 1981/2002, p. 321)

Aínda que este modelo manifesta unha maior atención á lingua que o modelo orixinal da lóxica, os esforzos continúan centrados no desenvolvemento dunha linguaxe formal que permita tratar fenómenos do ámbito modal. Como evidencian as habilidades que se lles atribúen ás falantes, o obxectivo último da proposta é fornecer un modelo psicolóxico dos

procesos mediante os cales se leva a cabo o acto de modalización.

Un enfoque próximo ao de Kratzer é o achegamento á modalidade proporcionado pola Teoría da Relevancia. Como o seu nome indica, a noción chave na teoría é a relevancia, que ten a súa orixe na máxima de relación de Grice (1975). Nesta perspectiva, a comunicación é un procesamento de información que implica unha falante que intenta expresar uns feitos ou asuncións e un oínte que trata de computar información a partir de material lingüístico e contextual (Sperber & Wilson, 1995). Cando o significado procesado satisfai as expectativas de relevancia do oínte, este deixa de procesar información. A pesar de que, en principio, reserva un lugar de importancia á falante, a Teoría da Relevancia é, na práctica, unha teoría do procesamento e non da produción, cunha patente inclinación cognitiva e psicolóxica.

A Teoría da Relevancia propón un achegamento unitario á modalidade (e.g., Berbeira Gardón, 1998; Papafragou, 2000). Fronte ás explicacións partidarias da polisemia, que defenden unha semántica rica a partir da cal as falantes realizan escollas, a análise monosémica baseada na relevancia postula unha estrutura semántica mínima acompañada dunha potente capacidade cognitiva para determinar significados a partir do contexto.

O funcionamento das expresións modais na Teoría da Relevancia é, en esencia, o mesmo que na lóxica modal e en Kratzer (1977, 1981/ 2002): a súa semántica componse dunha relación lóxica (necesidade ou posibilidade) e un dominio de proposicións, é dicir, un conxunto de mundos posibles con que a unidade modal relaciona a proposición sobre a cal actúa (Papafragou, 2000, p. 40). Expresións compatibles con significados deónticos e epistémicos, como *posible* en (10), non especifican o seu dominio, de maneira que a especificación deste valor semántico depende do proceso pragmático de comprensión, orientado cara á procura da relevancia. Neste sentido, é central a distinción entre o uso descritivo e o uso interpretativo das proposicións (vid. Sperber & Wilson, 1995, pp. 224–231): a proposición sobre a que actúa un modalizador deóntico ten un uso descritivo, mentres que a alcanzada por un modalizador epistémico ten un uso interpretativo (Papafragou, 2000, pp. 68–71). Isto quere dicir que a proposición expresada como complemento do predicado principal constitúe unha descrición verificable dun EdC (isto é, unha entidade do mundo real) en (10a), mentres que en (10b) a proposición é unha representación dunha hipótese abstracta considerada compatible

coas crenzas da falante (é dicir, un obxecto mental).

Como atinadamente indica Traugott (2003, p. 663), a Teoría da Relevancia "has replaced one (minimally) dyadic relationship, the deontic/epistemic 'polysemy', with another (minimally) dyadic one involving levels of representations (descriptive, and interpretive)". Un dos principais postulados desta proposta, o achegamento monosémico ás expresións modais, vese cuestionado cando se fai evidente a necesidade de que os lexemas especifiquen no nivel semántico se poden operar no nivel descritivo, no interpretativo ou en ambos os dous.

As propostas de Kratzer e da Teoría da Relevancia centran os seus esforzos teóricos en outorgar un papel privilexiado á pragmática no uso das expresións modais. Porén, o modo en que este compoñente actúa apenas está insinuado. Obsérvase unha clara inclinación cara ao desenvolvemento da linguaxe formal e un entendemento da comunicación como unha tarefa eminentemente psicolóxica afastada do social. Por iso, as teorías formais da modalidade contan pouco sobre como funciona este fenómeno desde o punto de vista lingüístico.

2.3.2. A escala de valores factuais

Malia as eivas do enfoque lóxico sobre a modalidade e os seus descendentes, as súas ideas básicas calaron en perspectivas máis comprometidas cos datos lingüísticos. Achegamentos de tipo funcional e cognitivo toman do modelo de mundos posibles a identificación da modalidade coa nonfactualidade e reelaboran as nocións discretas de necesidade e posibilidade en termos dun contínuum ou escala[7]. Atopamos este tipo de aproximación en moitos dos principais traballos sobre a modalidade fóra do ámbito formal (e.g., Frawley, 1992, pp. 385–436; Narrog, 2012; Traugott & Dasher, 2002; Van linden, 2012).

Para Narrog (2005b), a definición da modalidade en termos de nonfactualidade ten vantaxes en comparación coa baseada na actitude da falante: a diferenza desta, aquela proporciona unha caracterización no nivel semántico (ao mesmo nivel que categorías como tempo, aspecto ou negación) e permite delimitar o conxunto de marcadores modais a respecto da expresión doutras categorías. A súa definición é a seguinte:

[7] Recentemente, tamén se ten explorado este camiño na lingüística de corte formal (Lassiter, 2017), aínda que as súas bases xa aparecen en Kratzer (1981/2002).

> Modality is a linguistic category referring to the factual status of a state of affairs. The expression of a state of affairs is modalized if it is marked for being undetermined with respect to its factual status, i.e. is neither positively nor negatively factual. (Narrog, 2005b, p. 184)

Este achegamento é útil para determinar que unidades son modais e cales non. Wright (1995) examina usos do xerundio como os seguintes:

(11) a. You're telling me you don't love me anymore.
(Wright, 1995, p. 156)

b. Estasme molestando.

Segundo a autora, este uso "experiencial" da forma progresiva é non-aspectual e "focusses not on an event in time, but on the (speaking) subject's consciousness of being inside an event, state, activity, looking out" (Wright, 1995, p. 156). Trátase dunha mostra de subxectividade na lingua que serve para expresar as actitudes de quen fala con respecto a unha situación ou, de modo máis concreto, "the speaker's epistemic stance and perspective of a given state of affairs" (Wright, 1995, p. 157).

Casos como os de (11) non son considerados exemplos de expresións modais, aínda que si manifestan a actitude da falante. Desde a perspectiva da factualidade, unha definición da modalidade en termos de actitude/subxectividade é inadecuada porque é incapaz de discriminar exemplos coma estes. Por contra, unha definición baseada na noción de factualidade, como a que propón Narrog (2005b), descarta atinadamente este tipo de elementos, cuxa factualidade non podería ser maior.

No marco da tradición funcional e cognitiva da lingüística, unha das propostas máis elaboradas para o tratamento da modalidade como propiedade escalar baseada na noción de factualidade é a de Declerck (2011). Na práctica, constitúe unha adaptación do modelo de mundos posibles ao marco da lingüística cognitiva e, en consecuencia, o autor dedica parte da súa contribución a aclarar como debe ser entendida a súa versión deste modelo.

A trazos largos, a proposta de Declerck (2011) é a seguinte: un mundo posible é sempre un *mundo-t*, isto é, un mundo ancorado a un tempo t determinado. Polo tanto, unha proposición pode ser certa nun mundo-t particular e falsa noutro. A actualización dunha situación é *factual* se a forma finita da oración que a expresa ten valor de pasado ou de presente.

Todos os mundos non-factuais son creados por medio de mecanismos lingüísticos. Dado que os mundos non-factuais equivalen aos mundos modais, estes mecanismos son chamados *modalizadores*. O referente dun modalizador é un *estado modal*, é dicir, a cualificación dunha situación como necesaria, posible, probable, permitida, desexada etc. Un estado modal constitúe de seu unha situación que se actualiza nun mundo particular, xeralmente o factual, aínda que non necesariamente, como acontece nos contrafácticos. O mundo en que se actualiza un estado modal constitúe o seu *ground*, fenómeno este diferente do *anchoring*, que se refire á relación temporal entre dous mundos.

Neste marco, a modalidade é definida como o fenómeno de unha situación estar localizada nun mundo non-factual. O autor insiste en apuntar que "by '*nonfactual world*' we do not mean a world that is necessarily different from the factual world but rather a possible world that is not represented and/or interpreted as being the factual world" (Declerck, 2011, p. 27). Isto é fundamental na caracterización da modalidade porque os modalizadores crean mundos con diversas relacións co mundo factual, sendo a de non-identidade exclusiva dos contrafácticos.

A modalidade epistémica dáse cando se toma en consideración o grao de compatibilidade ou solapamento entre o mundo modal e o factual. Polo tanto, os modalizadores epistémicos expresan a avaliación da falante no tocante á relación entre o mundo modal en que ten lugar a situación descrita e o mundo factual. Na maioría de casos, a modalidade epistémica é específica, o cal quere dicir que se aplica un valor de factualidade da escala epistémica á relación entre o mundo modal e o factual. Os valores desta escala constitúen un contínuum que vai desde o factual ata o contrafactual. O contínuum pode ser dividido en tantas categorías como se queira. Para dar conta dos significados dos auxiliares modais do inglés, Declerck (2011) distingue os seguintes valores:

(12) factualidade > necesidade forte > necesidade débil > probabilidade > posibilidade > improbabilidade > imposibilidade > *aínda-non-factualidade*[8] > contrafactualidade

[8]Segundo Declerck (2009), "not-yet-factual at t" é un valor modal descoidado na literatura que se manifesta en calquera expresión que teña posterioridade como parte do seu significado. Serve para caracterizar mundos posibles previstos pola falante mais non-factuais no tempo en que están ancorados. Este valor de factualidade é, segundo o autor, o resultado da combinación dos valores contrafactual e hipotético

Os valores comprendidos entre os extremos factualidade e contrafactualidade son valores factuais relativos porque todos eles implican un certo grao de incerteza por parte da falante, no sentido de que o mundo modal que crean é representado á vez como non coincidente e como non incompatible co mundo factual. Estes valores relativos, xunto coa contrafactualidade, son valores modais. A factualidade é un valor epistémico mais non ten carácter modal, dado que representa o mundo factual.

A modalidade non-epistémica, pola súa parte, fai referencia a factores que determinan a actualización do EdC (e.g., obriga e permiso, capacidade, desexo). O seu tratamento en Declerck (2011) non é tan detallado como o da modalidade epistémica.

Por último, Declerck (2011) trata os tres tipos de verbos léxicos que evocan mundos, os dous últimos dos cales conforman clases de modalizadores. En primeiro lugar, os verbos factivos (e.g., *saber*, *recoñecer*) evocan, na oración subordinada que os complementa, un mundo que é interpretado como o mundo factual. Non son, en consecuencia, modalizadores. En segundo lugar, os verbos intensionais (e.g., *crer*, *imaxinar*; vid. Forbes, 2020) crean un mundo "intensional" que pode coincidir ou non co mundo factual. Este mundo intensional é un mundo modal epistémico relacionado co mundo factual en termos dun valor de factualidade específico. Canto máis forte o significado intensional do verbo, menores as probabilidades de o mundo intensional coincidir co mundo factual. Por último, os verbos de actitude (e.g., *querer*, *esperar*) crean un mundo non-factual relacionado co mundo factual en termos de modalidade non-epistémica.

Da proposta de Declerck (2011) hai que valorar o tratamento minucioso da modalidade epistémica na forma dunha escala integrada por diferentes valores. Bótase en falta, porén, un achegamento parello á modalidade non-epistémica.

Unha aproximación semellante á de Declerck (2011), aínda que menos detallada na caracterización teórica e limitada á modalidade epistémica, atopámola en Nuyts (2001a): este autor tamén considera un mundo posible onde se sitúa a situación modalizada, unha avaliación de probabilidades e un contínuum de valores con dous polos de certeza entre os cales se atopan os valores modais que supoñen certo grao de non-certeza.

(este último cobre o espazo que separa o factual do contrafactual).

Porén, Nuyts (2001a, pp. 21–22) inclúe explicitamente a certeza (positiva e negativa) na escala da modalidade epistémica, punto en que diverxe de Declerck (2011).

En liñas semellantes sitúase o tratamento da modalidade nalgúns dos principais modelos funcionalistas de gramática (vid. §3.1, p. 39; §3.2, p. 55). Na Gramática Funcional, os dous tipos de modalidade obxectiva (epistémica e deóntica) son concibidos como escalas integradas por diversas distincións (Dik, 1997, p. 242; Hengeveld, 1987, p. 57):

(13) a. Modalidade obxectiva epistémica
certo – probable – posible – improbable – imposible

b. Modalidade obxectiva deóntica
obrigatorio – aceptable – permisible – inaceptable – prohibido

Dun xeito semellante, o *status* (≈ modalidade epistémica) na Gramática de Papel e Referencia disponse nun contínuum que vai do real ao irreal (Foley & Van Valin, 1984, p. 213):

(14) Status
real ← necesario – probable – posible → irreal

Sen dúbida, a concepción da modalidade como unha escala relativa a valores de (non-)factualidade ou (in)certeza tivo moita difusión nas perspectivas funcional e cognitiva da lingüística. Tal visión é unha reacción á tendencia, propia dos enfoques formais, a tratar a modalidade en termos de categorías discretas, a saber, posibilidade e necesidade. Está claro, porén, que no caso das modalidades deóntica e epistémica as linguas distinguen máis de dous valores, os cales se codifican mediante termos como os de (13) e (14).

2.3.3. A modalidade como dinámica de forzas

Se o de Kratzer era o modelo estándar da modalidade na semántica formal, o traballo de Talmy (1988, 2000, pp. 409–470) sobre dinámica de forzas (*force dynamics* no orixinal) constitúe o equivalente no marco da lingüística cognitiva (vid. Boogaart & Fortuin, 2016; Janda, 2015; Mortelmans, 2007). Na lingüística cognitiva, os dominios conceptuais abstractos explícanse con base en dominios máis simples, dos que aqueles adoitan derivar por medio de procesos como a metáfora ou a metonimia.

A idea central do modelo de Talmy é que a dimensión lingüística da modalidade deóntica remite a forzas sociais que comprendemos con base no noso entendemento das forzas físicas.

A dinámica de forzas é unha categoría semántica que comprende a interacción das entidades en relación coa forza (Talmy, 2000, p. 409). Posúe unha presenza significativa na estrutura lingüística, principalmente en relación coa noción de causalidade, e é representada gramaticalmente en subconxuntos de preposicións e conxuncións mais, sobre todo, nas categorías modais. As expresións modais, e particularmente os auxiliares, constitúen a (principal) categoría gramatical correspondente á categoría semántica da dinámica de forzas ou, o que é o mesmo, a codificación gramaticalizada das diversas maneiras en que as entidades interactúan a respecto das forzas e as barreiras.

A dinámica de forzas implica catro parámetros principais: unha *oposición de forza* entre un agonista e un antagonista; unha *tendencia de forza intrínseca* (cara á acción ou cara ao repouso); as *forzas relativas* das entidades opostas (por medio das cales a entidade máis forte poderá impor a súa tendencia); e o *resultante* da interacción de forzas (desde o punto de vista do agonista). Tómese os seguintes exemplos:

(15) a. John cannot leave the house.
b. The cake can stay in the box. (Talmy, 2000, pp. 441–442)

En (15a), o suxeito sintáctico (o agonista) mostra unha tendencia cara á acción, expresada mediante o verbo auxiliar *can*, pero unha forza oposta (o antagonista) bloquea a realización do evento. A presenza da negación indica que a forza opositora é maior que a do agonista e, en consecuencia, a interacción resulta en repouso. No mesmo contexto, *may* amosaría a mesma configuración mais limitada a unha lectura interpersoal onde as forzas serían, respectivamente, o desexo individual de levar a cabo a acción e a negación de permiso por parte dunha autoridade. O modelo de Talmy dá conta deste xeito do significado dos modais e dos contrastes entre interpretacións dinámicas e deónticas. Pola súa parte, (15b) ilustra un caso de democión do agonista: o suxeito neste caso non é o agonista da situación senón o elemento controlado polo agonista real, que non está expresado.

Sweetser (1990, pp. 56–68) aplica o modelo de forzas á modalidade epistémica, convertendo, mediante metáfora, as forzas físicas e sociais do

mundo real en forzas epistémicas relativas ao mundo mental. No ámbito epistémico, as barreiras son sempre corpos de premisas, de modo que un enunciado como *John may be there* é interpretado como "I am not barred by my premises from the conclusion that he is there" (Sweetser, 1990, p. 61). Neste caso, existe unha forza epistémica, exercida por un conxunto de coñecementos (o antagonista) e expresada mediante *may*, que permite á falante (o agonista) alcanzar a conclusión expresada polo contido proposicional.

A visión de Sweetser non carece de complicacións. Mortelmans (2007) apunta a incapacidade da súa proposta para explicar por que unhas correspondencias metafóricas son mellores ca outras: mentres que *may* ou *must* permiten a extensión metafórica, *can* só admite lecturas epistémicas na forma negativa, na de pasado e en contextos interrogativos, *need* acéptaa en contextos negativos e de interrogación e *shall* non asume ningún tipo de interpretación epistémica.

Desde o punto de vista diacrónico, a proposta de Sweetser tamén comporta problemas, porque o carácter discreto da metáfora entra en conflito co que se sabe da evolución das categorías modais. Propostas no marco da teoría da gramaticalización (e.g., Traugott & Dasher, 2002; Traugott & König, 1991) mostran a natureza gradual do desenvolvemento dos valores epistémicos e postulan un proceso baseado na metonimia como explicación do desprazamento cara a estes significados.

O modelo de Talmy serviu de inspiración a moito do traballo sobre modalidade levado a cabo no ámbito da lingüística cognitiva, incluíndo o influente marco da Gramática Cognitiva (Langacker, 1987, 1991a, 2008). Con todo, a validez da dinámica de forzas para individualizar o campo da modalidade é dubidosa, como discutiremos a seguir.

3. A modalidade epistémica na tradición funcionalista

Os enfoques lingüísticos funcionalistas dedicaron moita atención á modalidade, especialmente no contexto das cualificacións de EdCs. Neste sentido, tempo, aspecto e modalidade conforman unha tríade, coñecida como TAM, e adoitan tratarse conxuntamente (e.g., Bybee et al., 1994; de Saussure, Moeschler & Puskas, 2007; Hollebrandse, van Hout & Vet, 2005). Este fenómeno de avaliación, localización e modificación da predicación é central para os principais modelos gramaticais funcionalistas, incluíndo a Gramática Funcional (*Functional Grammar*, FG; Dik, 1997) e a Gramática de Papel e Referencia (*Role and Reference Grammar*, RRG; Van Valin, 2005; Van Valin & LaPolla, 1997), que propoñen un tratamento en termos de operadores ordenados en estratos. A Gramática Funcional Procesual (*Functional Procedural Grammar*, FPG; Nuyts, 1992, 2001a) segue esta liña no seu achegamento ás dimensións cualificadoras, a cal supón unha das propostas máis detalladas e coherentes sobre a materia. En §3.1 repásanse estas tres aproximacións. Un modelo funcionalista que diverxe de maneira clara dos anteriores é o da modalidade e o modo na Gramática Sistémica Funcional (§3.2, p. 55), moi próximo aos achegamentos discursivos á linguaxe (§3.3, p. 58), os cales destacan o papel da modalidade epistémica no uso cotián da lingua e a importancia do contexto social e interactivo no estudo desta dimensión lingüística. Por último, a diversidade de sistemas formais que as linguas posúen para expresar a modalidade epistémica supón un reto para o funcionalismo tipolóxico (§3.4, p. 64), que achega respostas interesantes sobre a súa natureza e comportamento interlingüístico.

3.1. Os modelos funcionalistas de gramática

Modelos funcionalistas como os que se consideran aquí asumen que a variación interlingüística no ámbito das categorías cualificadoras de EdCs

agocha padróns universais referidos ao modo en que estas categorías se relacionan entre si e cos EdCs e as súas partes, propiedade coñecida como alcance ou *scope*. Deste xeito, as cualificacións de EdCs ordénanse, nestes modelos, en listaxes xerárquicas que reflicten o alcance relativo dos distintos tipos de cualificacións. As propostas respectivas da FG, a RRG e a FPG constitúen mostras diferentes de como se pode levar a cabo esta ordenación estratificada. O repaso que segue limítase a tratar a modalidade e dedica especial atención ao lugar que ocupa a modalidade epistémica en cada modelo.

3.1.1. A Gramática Funcional

Un dos primeiros tratamentos da modalidade no marco da FG foi o de Bolkestein (1980) para o latín, centrado en expresións que denotan valores de necesidade e obriga. Este, á súa vez, inspirou a Goossens (1985) a súa proposta para os auxiliares modais do inglés no mesmo marco. Goossens (1985) contempla tres posibles análises para integrar os auxiliares modais na construción de predicacións: (a) tratalos como predicados plenos (coa súa propia estrutura argumental e entrada no lexicón), (b) consideralos predicados non independentes suxeitos a regras de formación de predicados, mediante as cales se combinarían con outros predicados e darían lugar a predicados derivados, e (c) tratalos como operadores que se combinan cunha predicación, cun status parello ao dos marcadores de tempo e aspecto. Estas tres posibilidades son o reflexo de tres estadios diferentes no proceso de gramaticalización, que partiría dos predicados plenos (non-gramaticalizados) e, pasando polas regras de formación de predicados, chegaría aos operadores do predicado (plenamente gramaticalizados). Os marcadores que expresan as modalidades deóntica e facultativa (vid. §2.2.2, p. 23) corresponderían a predicados plenos, os que expresan a modalidade epistémica a regras de formación de predicados e as formas de futuro e condicional a operadores.

O traballo de Hengeveld (1987, 1988, 1989) sobre a modalidade foi o que se converteu en estándar na FG. Dik (1997), no seu breve tratamento desta dimensión lingüística, segue de preto as ideas deste autor. Para entender como se integra a modalidade na FG, hai que comprender a estrutura deste modelo (vid. Dik, 1997). Existen varios niveis semánticos e formais na organización da cláusula na FG. O nivel máis básico é o da predicación nuclear, que expresa un EdC e resulta da unión dun predicado

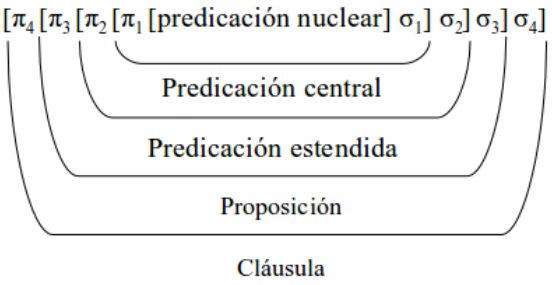

Figura 3.1.: Estrutura estratificada da cláusula na FG (elaboración propia)

(unha unidade que designa relacións ou propiedades) cos seus argumentos (os termos seleccionados polo predicado e sobre os que se aplica a súa semántica). Partindo da predicación nuclear, a estrutura da cláusula constrúese especificando en cada estrato os operadores gramaticais (π) e os satélites léxicos (σ) pertinentes. Deste modo, a predicación nuclear é cualificada mediante operadores e satélites do predicado (nivel 1), dando lugar á predicación central, que expresa un EdC cualificado. A predicación central é modificada por operadores e satélites da predicación (nivel 2), o cal resulta na predicación estendida, que designa un EdC cualificado e localizado. Os operadores e satélites proposicionais (nivel 3) cualifican a predicación estendida, dando lugar á proposición, que expresa un feito posible. Por último, a proposición é modificada por operadores e satélites ilocutivos (nivel 4) e dá lugar á cláusula. A Figura 3.1 resume estas ideas.

Os operadores e satélites correspondentes a cada nivel especifican diferentes propiedades. No nivel 1 engádense propiedades adicionais do EdC, como aspecto cualificativo, negación do predicado (π_1), maneira, participantes adicionais ou orientación espacial (σ_1). No segundo nivel, configúrase o EdC especificando, entre outros elementos, o tempo, o aspecto cuantificativo, a modalidade obxectiva, a polaridade (π_2) e a localización espacial e temporal (σ_2). Os cualificadores do terceiro nivel (π_3 e σ_3) atanguen a validez do contido proposicional e especifican dimensións como as modalidades subxectivas e a evidencialidade. Finalmente, mediante os cualificadores de nivel 4 (π_4 e σ_4) modifícase a proposición con elementos relativos á estratexia comunicativa do falante como a

atenuación e a intensificación da forza ilocutiva.

No tocante á modalidade, tanto Hengeveld como Dik renuncian a definir como entenden a noción. Por contra, os autores céntranse no estudo das súas clases e na integración destas no modelo xerárquico da FG. Os principais tipos de significado modal contemplados na FG son tres e diverxen no seu alcance (Dik, 1997, pp. 241–243; Hengeveld, 1987, 1988):

(i) Modalidade inherente (nivel 1): aqueles medios lingüísticos que serven para caracterizar a relación entre un participante dun EdC e a realización dese EdC. Este tipo de modalidade comprende valores como habilidade, volición, obriga ou permiso, é interno ao EdC e non coñece expresión por medios gramaticais[1].

(ii) Modalidade obxectiva (nivel 2): aqueles medios lingüísticos por medio dos cales a falante avalía o EdC en termos do seu coñecemento. Teñen alcance sobre a predicación e exprésanse mediante operadores da predicación (π_2), cando son realizados gramaticalmente, ou predicados compostos, cando son realizados lexicamente (σ_2). Existen dous tipos de modalidade obxectiva, correspondentes a dous tipos de coñecemento:

  (ii.i) Modalidade obxectiva epistémica: relativa ao coñecemento de situacións posibles resultantes da concepción que a falante ten da realidade ou de universos hipotéticos.

  (ii.ii) Modalidade obxectiva deóntica: relativa ao coñecemento de situacións posibles en relación cun sistema moral, legal ou social.

(iii) Modalidade epistemolóxica (nivel 3): aqueles medios lingüísticos por medio dos cales a falante expresa o seu compromiso coa verdade da proposición. Isto comprende as modalidades subxectivas (epistémica e volicional) e as evidenciais (inferencial, citativa/reportativa e experiencial). Cando son realizadas gramaticalmente, estas expresións constitúen operadores proposicionais (π_3) e cando se realizan por medios léxicos predicados compostos (σ_3).

O criterio de peso na clasificación da modalidade levada a cabo na FG é o alcance semántico. As distincións de significado típicas do ámbito

[1] Nótese que as ideas de Dik (1997, pp. 241–242) sobre este asunto refutan de maneira explícita o carácter gramatical de, cando menos, certos usos dos auxiliares *can*, *must*, *may* e *have to*.

Cadro 3.1.: Categorías modais na FG (Hengeveld, 2004, p. 1193)

	Participante	Evento	Proposición
Facultativa	+	+	–
Deóntica	+	+	–
Volitiva	+	+	+
Epistémica	–	+	+
Evidencial	–	–	+

modal (vid. §2.2, p. 18) vense eclipsadas por este criterio, aínda que as correspondencias entre un e outras non son difíciles de facer. Así, o nivel 1 correspondería coa modalidade dinámica, o nivel 2 coa deóntica e parte da epistémica e o nivel 3 con parte da epistémica e coa evidencialidade.

Hengeveld (2004) sistematiza e reelabora a súa proposta anterior con base en dúas dimensións: o albo da avaliación (*target of evaluation* no orixinal) e o dominio da avaliación (*domain of evaluation* no orixinal). O primeiro corresponde co alcance semántico dunha expresión (a parte dun enunciado que é modalizada) e serve para distinguir tres tipos de modalidade: orientada ao participante, orientada ao evento e orientada á proposición. O segundo corresponde co que Kratzer chama base modal (vid. §2.3.1, p. 28) ou co que comunmente se denominan clases de modalidade (§2.2, p. 18). Hengeveld (2004) define o dominio da avaliación como a perspectiva desde a que se leva a cabo o xuízo modal. Isto permite distinguir entre as modalidades facultativa, deóntica, volitiva, epistémica e evidencial. No Cadro 3.1 pode verse a combinación dos tres albos da avaliación (no eixe horizontal) cos cinco dominios (no eixe vertical), que dá lugar a 15 combinación posibles, cinco das cales están loxicamente excluídas.

Cómpre apuntar que o modelo de modalidade da FG xunto coas ideas desenvoltas en Hengeveld (2004) conforman a visión da modalidade da Gramática Funcional do Discurso (Hengeveld & Mackenzie, 2008), modelo teórico sucesor da FG.

No tratamento da modalidade por parte da FG, obsérvanse moitas diverxencias a respecto da visión tradicional da modalidade. A principal achega desta escola é a clasificación dos tipos de modalidade segundo o alcance semántico. Esta perspectiva pode ser interesante, por exemplo,

no caso da modalidade facultativa, cuxos diversos alcances corresponden de maneira próxima ás modalidades dinámica inherente e imposta ao participante e dinámica circunstancial (vid. §2.2.1, p. 18) e ofrecen unha base explicativa para tal distinción.

No caso da modalidade epistémica, as ideas desenvoltas no seo da FG contradín un dos poucos asuntos na literatura en que existe un razoable acordo: o alcance proposicional da modalidade epistémica. En realidade, o que fai a FG é dar un sustento, en termos de alcance semántico, á distinción obxectivo/subxectivo. Esta oposición remóntase, cando menos, a Lyons (1977) e foi obxecto de bastante atención na literatura sobre modalidade (vid. §4.2.1, p. 96). Para Hengeveld, as modalidades orientadas ao evento describen "the existence of possibilities, general obligations, and the like, without the speaker taking responsibility for these judgements" (Hengeveld, 2004, p. 1194), mentres que as orientadas á proposición especifican "the subjective attitude of the speaker towards the proposition" (Hengeveld, 2004, p. 1196).

(16) Certainly he may have forgotten. (Lyons, 1977, p. 808)

Segundo Hengeveld (2004), en (16) temos un adverbio modal de tipo epistémico (*certainly*) que ten a proposición como albo, a través do cal a falante se compromete coa veracidade da proposición *he may have forgotten*. Esta, á súa vez, contén un verbo modal de tipo epistémico (*may*) que ten como albo o evento e que describe a existencia da posibilidade de que teña lugar o evento descrito por *he has forgotten*. O feito de que os dous xuízos epistémicos non sexan harmónicos entre si (certeza fronte a posibilidade) non resulta en contradición, porque operan en niveis diferentes, de modo que "the speaker expresses his certainty about the existence of an objective possibility" (Hengeveld, 2004, p. 1195). É por isto que a modalidade epistémica orientada á proposición é chamada "subxectiva" e a orientada ao evento "obxectiva". A modalidade obxectiva é caracterizada en termos de dúas escalas, unha de valores epistémicos e outra de valores deónticos, representadas anteriormente en (13), §2.3.2, p. 36.

No caso da modalidade subxectiva epistémica, Hengeveld (2004) distingue tres subtipos: doxástica, dubitativa e hipotética. A modalidade doxástica sérvelle ao falante para indicar que cre que a proposición que presenta é certa. Dado que esta crenza é unha asunción típica cando se

asevera, este tipo de modalidade é escasamente expresado por medios gramaticais. Mediante a modalidade dubitativa, expresada gramaticalmente de maneira moito máis frecuente, exprésanse dúbidas en relación coa verdade da proposición descrita. A modalidade hipotética é empregada para indicar falta de compromiso a respecto da proposición presentada.

As ideas da FG sobre a modalidade epistémica resúmense no seguinte esquema:

(i) Modalidade obxectiva epistémica: caracteriza o evento segundo a posibilidade ou imposibilidade de que teña lugar en relación co que se sabe do mundo.

(ii) Modalidade subxectiva epistémica: caracteriza a proposición expresando diversos graos de compromiso a respecto dela. Principais clases:

(ii.i) Doxástica: e.g., *certamente*, *sen dúbida*.

(ii.ii) Dubitativa: e.g., *quizais*, *probablemente*.

(ii.iii) Hipotética: e.g., *se vén, (marcharei)*.

Os valores de (i) e de (ii) distribúense ao longo dunha mesma escala:

certo – probable – posible – improbable – imposible

3.1.2. A Gramática de Papel e Referencia

Desde a RRG, dedicouse escasa atención á natureza semántica da modalidade e, en xeral, das categorías TAM. Por contra, o que se fixo foi asumir e refacer as definicións tradicionais, centrándose no comportamento destas categorías a respecto da proxección de operadores da cláusula.

Ao igual que a FG, a RRG propón unha estrutura oracional dividida en estratos que orbitan arredor do núcleo verbal e as súas proxeccións. Un punto principal de diverxencia entre os dous marcos teóricos é o número e lugar dos estratos e a terminoloxía empregada para denominalos. Na RRG, o predicado é denominado "núcleo", o predicado xunto cos seus argumentos é o "centro" (predicación(s) na FG), o centro mais os adxuntos constitúen a "cláusula" (proposición na FG) e a cláusula mais os elementos que ocupan unha posición dislocada (*detached position elements*) conforman a oración. De maneira semellante á FG, na RRG aplícanse cualificacións aos diversos niveis da cláusula e faise unha distinción entre expresións gramaticais (operadores) e expresións léxicas

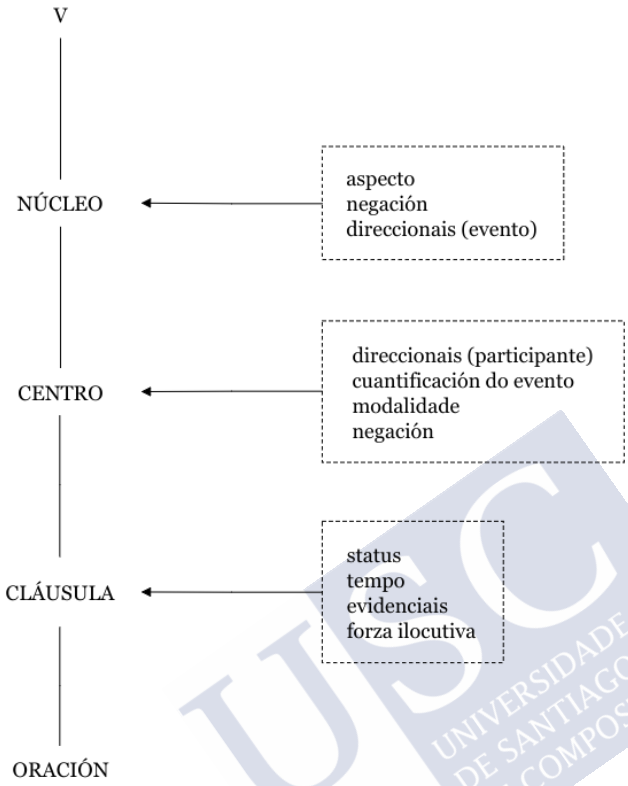

Figura 3.2.: Estrutura estratificada da RRG (baseada en Van Valin, 2005, p. 9; Van Valin & LaPolla, 1997, p. 47)

(adverbios) das cualificacións. A estrutura básica de estratos e operadores no modelo da RRG represéntase na Figura 3.2.

Os valores modais distribúense na RRG nas categorías modalidade e status (Van Valin & LaPolla, 1997, p. 41). Modalidade comprende valores de modalidade radical expresados mediante verbos auxiliares, como obriga (forte ou débil), habilidade e permiso. Así, a modalidade actúa no nivel da predicación (centro) e refírese á relación entre o referente do sintagma nominal suxeito e o EdC. Status, pola súa parte, inclúe non só a modalidade epistémica, senón tamén a negación externa e a distinción real/irreal, propia do modo verbal (vid. §4.1.1, p. 82). Status constitúe, polo tanto, unha supercategoría semántica, caracterizada polas

oposicións correlativas necesidade/posibilidade e real/irreal.

(17) Valores da supercategoría status
necesidade ⟷ posibilidade
real ⟷ irreal

Esta visión da categoría status diverxe da formulación anterior do modelo, onde os valores de necesidade e posibilidade eran integrados na distinción real/irreal, formando unha escala:

> Status is often viewed as a binary distinction between realis-irrealis and some languages use just such binary distinction. However, within the irrealis dimension many languages recognize further distinctions, whether the action is necessary, or likely, or merely possible. So within the irrealis poles we may have a continuum such as:
>
> Real ← necessary – probable – possible → unreal
>
> (Foley & Van Valin, 1984, p. 213)

A oposición en termos de necesidade/posibilidade, a partir da cal se reformula o novo modelo da RRG, axústase mellor á visión tradicional do campo da modalidade. A inclusión da distinción real/irreal, porén, resulta problemática, pois garda escasa relación coa modalidade, a pesar das aparencias (vid. §4.1.1, p. 82).

3.1.3. A Gramática Funcional Procesual e o achegamento paradigmático á modalidade epistémica

Na liña dos modelos anteriores, Nuyts (2001a, 2005, 2009, 2017) sitúa as diferentes categorías modais no contexto do sistema de cualificacións de EdCs, as cales son consideradas cognitivamente básicas e universais e posúen unha estrutura interna que se manifesta lingüisticamente no seu alcance semántico respectivo.

(18) É moi probable que mañá chova.

Nun exemplo como (18), o xuízo da falante sobre as probabilidades do EdC non está restrinxido polo marcador de tempo *mañá*, senón que se sitúa no momento da enunciación. O marcador de tempo ten alcance sobre o EdC, que localiza temporalmente, mais non sobre a

cualificación modal epistémica. O mesmo se pode dicir, mutatis mutandis, da modalidade deóntica e o tempo en exemplos como (6b), p. 21. Estas observacións, aplicadas ao resto de categorías, resúmense nunha xerarquía de cualificacións de EdCs (un sistema conceptual) como a representada no esquema (19) (vid. Nuyts, 2001a, 2005, 2009, 2017):

(19) > evidencialidade inferencial
> modalidade epistémica
> modalidade deóntica
> tempo
> aspecto cuantitativo [frecuencia]
> aspecto cualitativo [fases internas]
> (partes do) ESTADO DE COUSAS

Neste esquema, a evidencialidade inferencial e as modalidades epistémica e deóntica aparecen separadamente xunto co tempo[2] e os dous tipos de aspecto. Mostrar a orde xerárquica destas últimas categorías é doado, mais demostrar a separación entre a evidencialidade, a modalidade epistémica e a modalidade deóntica resulta complexo. Segundo Nuyts, estas categorías dificilmente poden ser combinadas nun único enunciado debido a razóns conceptuais relativas ao seu status específico. Nuyts (2009) propón un principio de "un só compromiso por cláusula" ("the 'one-commitment-per-clause' principle"), segundo o cal as categorías modais ou actitudinais remiten ao compromiso da falante co EdC de cadansúa forma diferente e, polo xeral, as falantes non precisan marcar ese compromiso de varias maneiras. A evidencialidade inferencial e as modalidades epistémica e deóntica constitúen tres clases de cualificacións de EdCs que teñen en común o feito de se ocuparen de en que medida a emisora pode comprometerse co enunciado. Emitir un xuízo modal, neste sentido, require tomar en consideración feitos externos ao EdC e tirar conclusións deles: para a evidencialidade inferencial, realizar deducións a partir de evidencias e asignar un grao de fiabilidade a este proceso inferencial; para a modalidade epistémica, avaliar o status factual dun evento a partir do coñecemento do mundo e asignarlle un grao de pro-

[2]Nuyts (2009, p. 158) apunta que o espazo debe ser incluído na xerarquía como un tipo de localización do EdC. Enténdese que isto tamén aplicaría a categorías que especifican as coordenadas lóxicas, como causa ou finalidade, e que son tipicamente codificadas mediante circunstanciais, da mesma maneira que o tempo e o espazo.

babilidade a ese evento; e, para a modalidade deóntica, determinar a adecuación dunha situación ao sistema moral da emisora e asignarlle un grao de aceptabilidade.

O procesamento de elementos externos ao EdC e a toma de decisións a respecto dun xuízo, na forma da asignación dun valor nunha escala, converten as tres categorías cualificadoras superiores en moito máis complexas que o resto desde o punto de vista cognitivo. De feito, segundo Nuyts, isto constitúe outro motivo polo cal é difícil combinalas nun mesmo enunciado, pois un xuízo modal explota intensamente os recursos de atención humanos, os cales son limitados: "the restrictions on combining performative deontic, epistemic and evidential expressions may be no more than a very direct reflection of the limits of the processing capabilities of the central conceptual system" (Nuyts, 2009, p. 160). Esta explotación intensiva é en boa medida debida á vastísima variabilidade tipolóxica da información empregada no proceso racional que subxace a calquera avaliación modal.

A pesar da súa suposta incompatibilidade sintagmática, Nuyts (2009) considera posible construír de maneira lóxica as relacións xerárquicas entre as categorías cualificadoras superiores: a evidencia acerca dun EdC é necesaria para poder comezar a pensar en avaliar as súas probabilidades, mais o contrario non ten sentido, de maneira que a evidencialidade precede a modalidade epistémica; as conxecturas sobre a posible existencia ou non existencia dun EdC son necesarias para poder comezar a pensar na súa desexabilidade moral, de xeito que a modalidade epistémica precede a deóntica. Estas observacións veñen reforzar a idea de que estas nocións son tan diferentes entre si como a respecto de categorías como o tempo, o espazo e o aspecto.

En (19), é notable a ausencia da modalidade dinámica. Nuyts (2005) considera esta noción modal unha subcategoría do aspecto cuantitativo, ao entender que conceptos como 'habilidade/potencial' e 'necesidade' son semanticamente afíns a outros como 'iterativo', 'habitual' ou 'xenérico', no sentido de que todos eles fan referencia á "aparencia" do EdC. Ademais, a diferenza dos outros tipos de modalidade, a dinámica constitúe unha categoría discreta.

O esquema xerárquico anterior non lle impide a Nuyts recoñecer a existencia de niveis de organización superiores, onde algunhas das nocións modais si poden constituír un grupo. Unha primeira barreira

na xerarquía (19) atópase entre o aspecto cualitativo e o cuantitativo: baixo esta separación, as categorías refírense ás propiedades internas ou "detalles" do EdC. A segunda barreira atopámola entre o tempo e a modalidade deóntica: tempo e aspecto cuantitativo forman unha supercategoría encargada de localizar o EdC no mundo. Finalmente, as tres categorías restantes implican algún tipo de compromiso pola parte da falante co EdC ou, noutras palabras, diferentes tipos de actitudes da emisora cara á situación.

Na proposta da FPG, a modalidade epistémica é unha categoría conceptual básica referida a estimacións de probabilidade. Posúe características comúns a outros tipos de cualificacións de EdCs, pero o seu procesamento cognitivo e a súa expresión lingüística son particulares e altamente complexos, o cal a fai merecente de ser estudada por dereito propio. Neste sentido, Nuyts (2001a) interésase polos factores funcionais que motivan a variedade de recursos formais existentes para a expresión da modalidade epistémica.

Nuyts (2001a) identifica e compara catro tipos de expresións en alemán, inglés e neerlandés (adverbios e adxectivos modais, verbos cognitivos e auxiliares modais) e emprega catro factores funcionais para explicar a súa distribución:

1. A *(inter)subxectividade* ou *evidencialidade*[3] refírese ao status da evidencia considerada e o xuízo elaborado a partir dela: un xuízo marcado como subxectivo implica que a evidencia só é coñecida polo falante, quen tira conclusións da mesma, mentres que un xuízo marcado como intersubxectivo supón que a evidencia e as conclusións son compartidas por un grupo amplo de persoas.
2. A *performatividade* ten que ver co feito de que algúns recursos expresivos só serven para manifestar a avaliación modal que fai a falante do estado de cousas[4] (EdC) no momento da enunciación (uso performativo), mentres que outros tamén poden ser empregados para describir unha avaliación epistémica que non corresponde á falante no momento da enunciación (uso descritivo).

[3]Posteriormente, Nuyts (2012, 2017) negaralle á (inter)subxectividade o carácter de evidencial.

[4]Emprego *estado de cousas*, *evento* e *situación* como sinónimos para facer referencia ao contido designado por unha predicación, isto é, á estrutura semántica correspondente a algún tipo de suceso do mundo.

Cadro 3.2.: Factores decisivos no uso das expresións epistémicas (Nuyts, 2001a, p. 227)

	cualificación epistémica			
	↙	↓	↓	↘
(inter)subxectividade	–	+	++	(–)
uso descritivo	–	(+)	+	(–)
uso focal	–	++	(+)	–
mitigación	–	–	+	–
xestión da discusión	+	–	–	+
	↓ adverbio	↓ adxectivo	↓ verbo cognitivo	↓ auxiliar

3. A *estrutura informativa*, entendida como diferenzas no status ou importancia das partes informativas dun enunciado no contexto discursivo, enfronta a cualificación epistémica ao EdC alcanzado por esta. Segundo este factor, os tipos de expresións modais epistémicas poden ser focais ou non focais.
4. A *estratexia discursiva* recolle a observación de que as unidades epistémicas son empregadas con frecuencia para obter certos efectos especiais na interacción, como mitigar ou xestionar a discusión.

Na proposta de Nuyts (2001a), estes factores serven para explicar por que as falantes escollen un determinado tipo de expresión fronte aos demais nun contexto determinado. A maneira en que os factores interactúan é complexa, como se pode ver no Cadro 3.2.

O signo "+" indica que o factor é frecuentemente responsable do uso dun determinado tipo de expresión, "++" indica que o factor é o máis determinante no uso do tipo expresivo, "–" indica que o factor non xoga un papel no uso dese recurso formal e as parénteses arredor dos signos atenúan o seu valor.

Algúns medios expresivos están claramente determinados: os adxectivos son empregados principalmente para a expresión focal da modalidade epistémica, (20), e, en menor medida, para a expresión de xuízos intersubxectivos, (20) e (23a); mentres que os verbos cognitivos se usan principalmente para a expresión subxectiva da modalidade epistémica, (21), para mitigar elementos do discurso, (22), e, en raras ocasións, foca-

lizar a cualificación. Ademais, ambos os recursos poden ser empregados para describir cualificacións epistémicas, (23).

(20) Non só non é seguro, senón moi pouco *probable* que contraten un substituto.

(21) Eu *creo* que ela nunca confiou en ninguén como en seu avó.

(22) [Son as 11:55 e a reunión comeza ás 12:00. Neste contexto, A dille a B:] *Creo* que debemos ir indo.

(23) a. Daquela non parecía *probable* que Trump fose chegar a presidente.

b. O veciño *cre* que mañá vai chover.

Outros tipos de medios expresivos parecen ser neutros en termos da maioría de factores indicados: trátase dos adverbios e dos verbos auxiliares, os cales, segundo Nuyts (2001a), non marcan (inter)subxectividade, nin adoitan ser usados para describir cualificacións nin como foco. Nuyts (2001a) si lles outorga un papel na xestión da interacción, lixeiramente diferente á función mitigadora propia dos verbos de cognición. Parece, entón, que estes dous tipos de expresións ocupan un mesmo lugar funcional. Unha das diferenzas que observa Nuyts (2001a) é a precisión do valor semántico dos adverbios, moi específico en termos da escala epistémica, fronte á maior vaguidade dos auxiliares. Aínda que esta diferenza semántica pode ser relevante na elección dun ou outro elemento, para o autor, a existencia destes dous tipos funcionalmente equivalentes xustifícase principalmente por un feito de natureza sintáctica: a posibilidade de empregar ambos os recursos no mesmo enunciado, de maneira que a falante pode expresar varias dimensións semánticas (habitualmente cualificacións de EdCs) distribuíndo esta carga de maneira proporcional entre diferentes tipos de recursos expresivos.

O anterior leva a Nuyts (2001a) a concluír que os diferentes tipos de expresións epistémicas forman un paradigma, é dicir, un conxunto de alternativas formais para a expresión dunha mesma categoría funcional cuxa escolla está determinada por factores alleos a esta última. Así, Nuyts (2001a) considera que a modalidade epistémica é inherente á semántica léxica dos distintos tipos de expresións e que os factores funcionais do Cadro 3.2 actúan (case) sempre a través da sintaxe destes dispositivos formais. O autor explica as diferenzas na especificidade do

Cadro 3.3.: Padróns sintácticos das expresións epistémicas

	complementación	estrutura plana
adxectivos/adverbios	*é probable* que EdC	E *probablemente* dC
verbos cognitivos	*(eu) creo* que EdC	E, *creo (eu)*, dC
auxiliares	*pode* que EdC	E *pode* dC

valor epistémico das clases formais (alta en adxectivos e adverbios, baixa en verbos cognitivos e auxiliares) aludindo a factores externos á categoría funcional da modalidade epistémica: os adxectivos poden ser máis específicos que os adverbios (cf. *moi/bastante/pouco/moi pouco probable* vs. *moi/*bastante/*pouco/*moi pouco probablemente*) e estes á súa vez sono máis que os verbos auxiliares. Isto ten que ver coa estrutura informativa, pois unha especificidade alta da cualificación epistémica suxire un status informativo prominente. É dicir, os adxectivos empréganse frecuentemente cando o xuízo epistémico é o foco do enunciado porque son capaces de soportar a maior carga informativa que esta función require.

Por último, Nuyts (2001a, p. 262) observa que as expresións epistémicas se agrupan arredor de dous padróns sintácticos, ilustrados no Cadro 3.3. Se se consideran, no plano sintáctico, adxectivos e adverbios como variantes dunha mesma clase de expresións, cada unha destas posúe dúas alternativas para a súa realización formal. Na estrutura de complementación, a cualificación epistémica aparece nunha oración superordinada e o EdC nunha oración subordinada. Na estrutura plana, a cualificación "infíltrase" na expresión do EdC, con diferentes graos de integración, desde moi alta nos auxiliares ata moi baixa nos parentéticos. Ademais, cada clase expresiva mostra tendencias a respecto destas opcións sintácticas, de acordo cos resultados do estudo: as dúas opcións son comúns con adxectivos e adverbios, os verbos cognitivos teñen preferencia pola expresión parentética e os auxiliares tenden á complementación. Segundo Nuyts (2001a), esta situación explícase, desde un punto de vista macroestrutural e histórico, pola complexa interacción (ou *contraacción*) de dúas forzas: unha *forza da estrutura informativa*, que levaría a adaptar a forma lingüística da cualificación modal ao seu status informativo a respecto do EdC, favorecendo a expresión non focal da cualificación e as estruturas planas; e unha *forza icónica*, que levaría a preservar na estrutura lingüística as relacións conceptuais existentes entre as partes do enunciado, isto

é, o status da cualificación epistémica como metaoperador sobre o EdC, que ten o seu reflexo formal na estrutura de complementación.

En termos da primeira forza, obsérvase que a cualificación epistémica tende a tomar unha posición non focal na expresión. Xeralmente, a cualificación dun EdC en termos epistémicos ten lugar nun contexto en que o discurso trata sobre ese EdC e non sobre a cualificación epistémica. Esta última adquire a calidade de foco, case exclusivamente, cando se atopa nunha situación de contraste, como a de (20). En xeral, a cualificación epistémica constitúe información secundaria ou dependente a respecto da información sobre o EdC. Desde o punto de vista da iconicidade, o padrón de complementación reflicte o status de metaoperador (é dicir, de discurso sobre o discurso) que ten a cualificación en relación co EdC. Isto explica a afinidade dos marcadores epistémicos pola estrutura de complementación. Porén, esta non resulta atractiva desde o punto de vista do seu status informativo, pois a subordinación sintáctica adoita ir da man da subordinación no nivel da estrutura da información. As dúas forzas empurran, en boa medida, en direccións opostas. Neste sentido, Nuyts (2001a) suxire que a posición "libre" que adoitan tomar as expresións internas á oración (adverbios e parentéticos) é un compromiso entre as dúas forzas: este padrón sintáctico axústase perfectamente á forza da estrutura informativa, dado que sitúa a expresión da cualificación nun lugar pouco prominente, e é aceptable desde o punto de vista icónico, pois o contorno entoativo propio pon de manifesto que a cualificación non é parte do EdC.

Estas son as liñas mestras do achegamento paradigmático de Nuyts (2001a). Ningunha outra contribución, nin sequera no ámbito funcionalista, dá unha explicación tan sofisticada da expresión lingüística da modalidade epistémica no seu conxunto. Non quere isto dicir que o achegamento paradigmático tal e como o formula Nuyts (2001a) sexa un produto impecable. O estudo non foi reproducido noutras linguas, mais é obvio que certas conclusións están determinadas pola mostra de linguas empregada no estudo. Por exemplo, a preferencia dos tipos expresivos por un determinado padrón sintáctico é algo que moi probablemente variará dunha lingua ou familia de linguas a outra (pénsese na liberdade posicional dos adverbios en galego en comparación co inglés). Aínda máis, a neutralidade dos adxectivos en relación coa (inter)subxectividade bate con achados feitos nunha lingua como o español: segundo Delbecque

(2009), existe un contraste entre os adxectivos *cierto* e *seguro* en termos de (inter)subxectividade, a cal vén determinada polos padróns sintácticos (*es cierto* vs. *estoy seguro*). Este tipo de observacións non minan a validez do modelo paradigmático a nivel xeral, mais si revelan a que quizais é a súa maior eiva: a omisión da variación e oposicións existentes dentro de cada un dos subparadigmas expresivos. A (inter)subxectividade non só determina o uso dun tipo expresivo fronte a outro, senón que tamén actúa na escolla entre formas competidoras pertencentes a un mesmo subparadigma (por exemplo, os adxectivos *cierto* e *seguro*). Existe variación dentro dos subparadigmas epistémicos e esta, ou polo menos unha parte relevante desta, debe responder a factores de natureza funcional.

3.2. A Gramática Sistémico-Funcional

A Lingüística Sistémica é unha das principais abordaxes funcionalistas da actualidade. O modelo gramatical xurdido desta escola adoita denominarse Gramática Sistémico-Funcional (*Systemic Functional Grammar*, SFG). O seu máximo expoñente foi o lingüista británico M. A. K. Halliday, recentemente falecido. O traballo de Halliday bebe da obra de J. R. Firth, que á súa vez tomou como inspiración o pensamento de antropólogos como Bronisław Malinowski. Entre os modelos funcionalistas de gramática, o da SFG pon especial énfase nas funcións sociais e culturais da comunicación, as cales ocupan un lugar central na teoría (vid. Butler, 2003, pp. 43–48; Robins, 2000, pp. 301–307).

Comunicar a través da linguaxe implica, neste modelo, tres metafuncións (Halliday, 1970b, pp. 141–144; Halliday, 2014, pp. 82–86)[5]: a *ideacional* ou *experiencial*, isto é, a linguaxe como expresión de contido desde a perspectiva de quen fala; a *interpersoal*, referida ao uso da linguaxe para crear e manter relacións sociais; e a *textual*, que permite fiar elementos lingüísticos con elementos do contexto ou outros elementos da linguaxe e, en definitiva, construír textos.

A modalidade na SFG (vid. Aijmer, 2016, pp. 497–502; Halliday, 2004, 2014) é produto da metafunción interpersoal e está intimamente ligada ao sistema do MODO (sic), que domina as escollas lingüísticas relacionadas co intercambio de información na oración e a xestión dos papeis de falante e oínte. Concretamente, o MODO ten que ver coa

[5]En Halliday (2004, pp. 58–62) menciónase unha cuarta función, denominada lóxica.

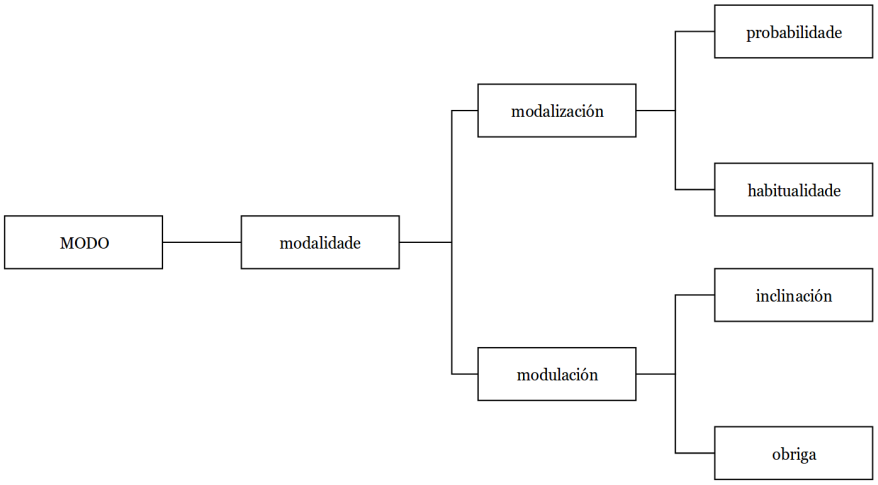

Figura 3.3.: Representación simplificada da modalidade na SFG (Aijmer, 2016, p. 499)

elección entre imperativo e indicativo e, no caso deste último, entre declarativo e interrogativo. Cando se escolle o modo indicativo, aparece como opción a *modalidade*. Esta, á súa vez, divídese en *modalización* e *modulación*, categorías relacionadas, respectivamente, coa *probabilidade* e a *habitualidade* (*usuality* no orixinal) e coa *inclinación* e a *obriga* (vid. Figura 3.3). Desta maneira, a SFG evita empregar termos tradicionais como modalidade epistémica ou modalidade deóntica.

No presente traballo, interesa especialmente a modalización e, en particular, a probabilidade. Esta pode ser expresada mediante operadores finitos, adxuntos modais ou unha combinación de ambos, organizados en tres niveis diferentes que corresponden a graos de certeza, como se pode ver no Cadro 3.4. A organización do sistema está motivada pola interacción destas formas modais coa negación. Na fila central do cadro, a negación afecta a proposición, independentemente de que o operador negativo se sitúe no elemento modal ou na cláusula introducida por este (*that's probably not true = that's not probably true*). Porén, nas filas externas, a posición do operador negativo muda a interpretación: *that's certainly not true = that's not possibly true*; *that's possibly not true = that's not certainly true*. Este comportamento do inglés leva a Halliday

Cadro 3.4.: Paradigma da probabilidade na SFG (Halliday, 2014, p. 179)

Certain	*that must be true*	*that's certainly true*	*that must certainly be true*
Probable	*that will be true*	*that's probably true*	*that will probably be true*
Possible	*that may be true*	*that's possibly true*	*that may possibly be true*

a concluír que a área da probabilidade está organizada arredor de tres valores: un valor medio ou 'probable', un valor alto ou 'certo' e un valor baixo ou 'posible'. O primeiro é indiferente á negación mentres que os outros dous conmutan os seus valores interactuando coa polaridade.

O autor fai outra distinción en termos de obxectivo/subxectivo e a súa expresión explícita ou implícita. Deste modo, *that must be true* e *that's certainly true* non son xeitos diferentes de dicir o mesmo: a primeira é unha forma subxectiva (preséntase como un xuízo que emana da falante) e a segunda unha forma obxectiva (presenta o xuízo como independente de quen fala). Ademais, estas formas son implicitamente obxectivas ou subxectivas e opóñense a aquelas que explicitamente marcan obxectividade (e.g., *it is certain that it is true*) e subxectividade (e.g., *I'm certain that it is true*).

Halliday tamén recoñece expansións metafóricas da modalidade, as cales constitúen realizacións gramaticais alternativas ás mencionadas anteriormente. Un caso destacado é o dos verbos cognitivos intensionais:

(24) I don't believe that pudding ever will be cooked.
(Halliday, 2014, p. 686)

En (24), *I don't believe* é unha realización metafórica da probabilidade, que se expresa como se fose un produto da percepción. Pouco despois de introducir esta distinción, Halliday (2004, 2014) detén a súa análise, pois "[t]he actual number of systematic distinctions that are made in this corner of the language runs well into the tens of thousands" (Halliday, 2014, p. 696).

A modalidade na SFG, tal e como é explicada por Halliday (2004, 2014), permite estudar un gran número de dispositivos formais e explicar as súas características distintivas con base no papel que aqueles xogan na interacción comunicativa. Martin e White (2005) desenvolven o modelo de Halliday baixo a etiqueta de *appraisal*. Esta inclúe tres tipos de avaliación: *actitude*, relacionada cos sentimentos do emisor; *engagement*,

ocupada coa referencia á fonte das actitudes e o xogo de voces no discurso; e *graduación*, que, como suxire o seu nome, serve para graduar e así amplificar ou diluír elementos do discurso. Ademais, a categoría *actitude* inclúe outras tres dimensións, a saber, *afecto* (a expresión de emocións), *xuízo* (relacionado con valoracións morais) e *apreciación* (encargada de comentarios estéticos). A categoría máis próxima á modalidade tradicional é a de *engagement*, que constitúe un sistema de opcións que serve para indicar o grao de compromiso coa avaliación expresada. A esta categoría asócianse os recursos tipicamente vinculados á evidencialidade, á modalidade ou á atenuación. Este achegamento teórico é dialóxico, no sentido de que dá conta dos elementos modais en contextos reais de uso. Así, recoñécense categorías como aceptación, desafío, manipulación ou persuasión. Unha aplicación destas ideas témola no traballo de Simon-Vandenbergen e Aijmer (2007), que será presentado brevemente ao final da próxima sección. Desta maneira, a SFG conecta cos enfoques que tratan a modalidade na súa realidade discursiva.

3.3. A lingüística funcional do discurso e da interacción

Nesta sección trátanse achegamentos diversos, non sempre vinculados a un determinado modelo teórico, que estudan a modalidade desde o punto de vista da construción e organización da interacción e o discurso[6]. Máis concretamente, estas análises caracterízanse por achegarse á modalidade a través de datos lingüísticos reais extraídos de corpus e explicar as funcións das expresións modais en termos da estrutura do discurso, a situación comunicativa, o tipo de texto e o tipo de canle.

Un termo de uso xeral neste tipo de achegamentos é o de *stance* ou posicionamento (e.g., Biber & Finegan, 1988; Du Bois, 2007; Kärkkäinen, 2003; Ochs, 1996), o cal é empregado para facer referencia ás funcións dos elementos modais non só nos estudos puramente lingüísticos, senón tamén en disciplinas como a sociolingüística, a análise do discurso e a antropoloxía. Termos próximos e ás veces equivalentes son *commitment* (Stubbs, 1986), *engagement* (Martin & White, 2005; White, 2003), *eviden-*

[6] Adapto a denominación "discourse-functional and interactional approaches" de Aijmer (2016).

tiality (Chafe, 1986; Downing, 2001) ou o propio *modality* (Schoonjans, 2019).

O posicionamento epistémico "refers to knowledge or belief vis-à-vis some focus of concern, including degrees of certainty of knowledge, degrees of commitment to truth of propositions, and sources of knowledge, among other epistemic qualities" (Ochs, 1996, p. 410). Para Biber e Finegan (1988, p. 2), a marcaxe da actitude ou *stance* acolle un amplo rango de funcións, as cales inclúen a expresión de certeza, xeneralización e factualidade. Estas constitúen a manifestación ben das actitudes da falante cara á mensaxe, ben dun xuízo dos seus contidos, ben do grao de compromiso coa súa veracidade.

Un dos modelos máis influentes para a comprensión do posicionamento é o de Du Bois (2007), "the stance triangle", que descompón o posicionamento en tres aspectos relacionados triangularmente: *evaluation*, *positioning* e *alignment*. Neste marco, o posicionamento é entendido como un triple acto simultáneo mediante o cal un actor social avalía un obxecto, posiciona un suxeito (tipicamente el mesmo) e o aliña con outros suxeitos. Ademais, este acto social ten o seu reflexo lingüístico no que Du Bois (2007) chama sintaxe dialóxica, que se interesa por como os falantes manexan a interacción construíndo os seus enunciados a través da reprodución selectiva de elementos empregados previamente polo seu interlocutor.

Nestes achegamentos discursivos e interactivos, o termo *modalidade* é adoito empregado para designar a expresión lingüística do posicionamento ou actitudes. Da mesma maneira que *stance* é un concepto amplo, a súa expresión lingüística vai ben máis alá dos verbos auxiliares modais e inclúe todas aquelas formas lingüísticas que serven para mostrar apego ou desapego nunha situación comunicativa concreta. Neste sentido, recoñécese o papel fundamental que xoga a frecuencia de uso na consolidación dun número reducido de formas como marcadores epistémicos, especialmente en situacións interactivas conversacionais (Kärkkäinen, 2003, pp. 20–21).

A ubicuidade do posicionamento leva a Stubbs a considerar que "the expression of commitment and detachment, or of modality in all its senses, can be seen as a central organizing principle in language" (Stubbs, 1986, p. 4), de maneira que "markers of commitment and detachment require to be studied through prolonged fieldwork, ethnography, and textual analysis" (Stubbs, 1986, p. 2). Esta chamada a emprender un novo

programa de estudo da modalidade, orientado á súa realidade textual e discursiva, tivo unha enorme resposta: véxase, por citar só algunhas referencias recentes, Hennoste, Rääbis e Laanesoo (2017), Jacknick e Avni (2017), a sección C de Marín-Arrese, Haßler e Carretero (2017) ou os números especiais de *Lingua* ("Essays on evidentiality", vols. 186-187, 2017), *Pragmatics and Society* ("Discourse approaches to evidentiality in Spanish", vol. 9, nº 3, 2018) e *Language Sciences* ("Investigating stance in English: Synchrony and diachrony", vol. 82, 2020).

Un bo exemplo do programa de investigación da lingüística funcional do discurso e da interacción é o estudo de Kärkkäinen (2003) sobre o posicionamento epistémico en inglés americano. Nos seus datos, o marcador máis común é a "frase epistémica" *I think*, a cal desenvolve múltiples funcións en posición inicial. Unha delas é a que a autora chama "deseño do enunciado orientado ao receptor". Véxase o seguinte exemplo:

(25) Doris: Isn't that what you gave the neighbor one time?
Sam: I...
Doris: You gave him some kind of herb.
Sam: I gave him a red pepper.
Doris: *I think* ... *I think* you gave him ... some ... herb of some kind.
Sam: I may have given ... given him some basil.
(adaptado de Kärkkäinen, 2003, p. 147)

Neste exemplo, unha das participantes, Doris, mostra desacordo co expresado na quenda anterior e emprega *I think* para introducir a súa aserción. Neste caso, a falante non emprega o marcador epistémico para realizar unha estimación de probabilidades, pois está retomando unha afirmación precedente introducida sen cualificación modal. A función de *I think* neste contexto é a de introducir un contraargumento á aserción inmediatamente anterior, a cal, ademais, xa foi rexeitada pola interlocutora. É dicir, o que está a facer a emisora é botar man dunha forma que codifica dúbida para atenuar a forza ilocutiva dunha aserción que, no seu contexto, constitúe unha ameaza para a imaxe pública da receptora. Polo tanto, conclúe Kärkkäinen (2003), *I think*, e os marcadores epistémicos en xeral, teñen un rol fundamental no (re)deseño das intervencións en contextos interactivos[7]. Na mesma liña, Downing (2001) considera que

[7] Cómpre ter presente que unha mesma forma pode ter diferentes funcións dependendo do contexto: Simon-Vandenbergen (2000) contrasta os usos de *I think* en

surely é un "fighting word" e Cornillie (2015), sobre *a lo mejor*, sinala que

> no se utiliza solo para introducir hipótesis con información nueva, sino que también invita al interlocutor(es) a confirmar o rechazar el estado de cosas (o parte de él) presentado, es decir, que el adverbio juega un papel en el proceso del cambio de turno de palabra. (Cornillie, 2015, pp. 136–137)

Para comprender a conexión dos marcadores modais co contexto discursivo e social son fundamentais as nocións de *indexicalidade* e *reflexividade* (cf. Simon-Vandenbergen & Aijmer, 2007, pp. 44–50). A primeira delas remóntase ao traballo de antropólogos como Gumperz (1982) ou Ochs (1996), onde se suxire que os contextos teñen unha importancia fundamental na interpretación dos enunciados e que existe unha relación relativamente convencionalizada entre ambos os elementos. Esta idea é desenvolta sobre todo no traballo de Ochs (1996), para quen os marcadores lingüísticos que indican o posicionamento epistémico apuntan indirectamente cara a accións, identidades e relacións sociais[8]. O modelo de Ochs (1996) comprende unha serie de dimensións que son evocadas mediante o uso de marcadores modais: identidade social, acto social, actividade, posicionamento afectivo e posicionamento epistémico. As relacións entre as diferentes dimensións poden ser explicadas, segundo Ochs (1996), a través de "valencias indexicais", é dicir, vínculos construídos culturalmente: "in all societies, members have tacit understandings of norms, preferences, and expectations concerning how situational dimensions such as time, space, affective stance, epistemic stance, social identity, social acts, and social activities cluster together" (Ochs, 1996, p. 417). Pode considerarse, pois, que a indexicalidade é o principio reitor da socialización baseada na linguaxe.

A segunda noción chave no tratamento discursivo da modalidade é

discursos políticos e en conversas informais e mostra como o contexto social determina a función do marcador. Desta maneira, o *I think* que aparece nas discusións políticas non se emprega para atenuar a forza asertiva senón para loitar polo poder na interacción.

[8] A modalidade epistémica é ás veces considerada un mecanismo próximo á indexicalidade, aínda que nun sentido bastante diferente: "If the proposition is thought of as an expressed world (the 'described event') which is related to an actual referenced world, then epistemic modality can be said to index the degree of distance from the actual world" (Traugott & Dasher, 2002, p. 107).

a reflexividade. Esta alude á capacidade da linguaxe para se referir a si mesma, a cal ten un papel fundamental na actividade comunicativa. Isto vai alén da posibilidade de, por exemplo, aclarar o referente dunha determinada unidade lingüística: o procesamento metalingüístico está presente en todo momento e serve para estruturar o acto lingüístico (Verschueren, 2000). Non se trata xa dunha simple característica da linguaxe, senón dunha actividade continua de automonitorización: "there is no language use without a constant calibration (...) between pragmatic and metapragmatic functioning" (Verschueren, 2000, p. 446). Gumperz (1982), pola súa banda, fala da importancia que certas formas lingüísticas teñen para a interpretación do contexto:

> constellations of surface features of message form are the means by which speakers signal and listeners interpret what the activity is, how semantic content is to be understood and how each sentence relates to what precedes or follows. These features are referred to as contextualization cues. (Gumperz, 1982, p. 131)

Os mecanismos indexicais e reflexivos da lingua non só fan referencia ao contexto, senón que tamén o alteran. Unha boa mostra disto é o estudo de Simon-Vandenbergen e Aijmer (2007) sobre "o campo modal da certeza epistémica", onde se tratan unha serie de adverbios do inglés mediante datos de corpus. Por unha banda, estes adverbios teñen un carácter indexical na medida en que serven para codificar información implícita no contexto, relacionada, por exemplo, coa identidade social, a solidariedade ou a cortesía. Por outra banda, teñen un carácter reflexivo que resulta nun rol central na estruturación do discurso e que manifesta a consciencia das falantes sobre como as súas intervencións se relacionan con enunciados precedentes ou seguintes.

Para completar a súa receita de estudo dos adverbios de certeza, Simon-Vandenbergen e Aijmer (2007) engaden á indexicalidade e á reflexividade un último (ou primeiro) ingrediente, a dialoxicidade. Inspiradas polo concepto de heteroglosia (vid. Bakhtin, 1981), as autoras asumen que o discurso é fundamentalmente argumentativo e que, en consecuencia, é preciso distinguir entre o significado epistémico dos adverbios e a súa función retórica. Para isto, toman o modelo de White (2003), que serve para explicar o potencial dialóxico das unidades lingüísticas mediante diferentes tipos de estratexias. No caso particular dos adverbios de certeza, Simon-Vandenbergen e Aijmer (2007) recoñecen categorías como

persuasión, manipulación, aceptación, desafío e confrontación. Vexamos o exemplo de *of course*:

(26) And *of course* during the nineteenth century we can't hide the fact Egypt became very much of a hunting ground for agents on behalf of museums in Europe. (Simon-Vandenbergen & Aijmer, 2007, p. 205)

Usos de *of course* como (26) serven, segundo as autoras, para restablecer o equilibrio de poder entre a falante, en tanto que fornecedora da información, e o oínte, en tanto que receptor da mesma. Nestes contextos, a forma lingüística significa 'como xa sabes', mais non importa se o receptor realmente sabe: trátase dun mecanismo de preservación da imaxe pública, en dous sentidos. Por unha parte, ao implicar que o oínte sabe tanto como a emisora, *of course* é unha marca de solidariedade e igualdade (epistémica) que protexe a imaxe pública do interlocutor. Por outra parte, a falante preserva a súa propia imaxe ao marcar a información como coñecemento común e evitar parecer inxenua por dar a entender que a información que achega é nova para o oínte. En certa maneira, *of course* codifica tamén superioridade, de maneira que é xusto nesta ambivalencia onde reside o seu potencial retórico. En conclusión, neste modelo, "adverbs of certainty can be analysed as social markers and as contextualization cues signalling or guiding the organization of the message in the evolving discourse" (Simon-Vandenbergen & Aijmer, 2007, p. 50).

O anterior é só unha pequena mostra do tratamento da modalidade no amplísimo campo da lingüística funcional do discurso e da interacción. Neste campo, a noción de posicionamento ou *stance* incide na interacción da modalidade coa situación social e coa negociación discursiva que levan a cabo os participantes na interacción. Deste xeito, préstase atención aos recursos mediante os cales as falantes constrúen a súa imaxe pública, expresan actitudes cara ao que se di ou mostran o seu (non) aliñamento co discurso precedente. Ademais, os elementos modais tamén teñen un papel importante en actos como a suxestión e a petición de permiso. Outro punto interesante desta proposta de estudo é a inclusión de todo tipo de recursos lingüísticos, sen prexuízos cara a un tipo de formas concreto. Como tacha, pódese apoñer unha falta de interese, bastante xeneralizada, por caracterizar a noción de modalidade de maneira estrita, de modo que o obxecto de estudo pode variar notoriamente dun autor a

outro e non sempre queda claro por que se inclúen certas unidades na análise e non outras (vid. Narrog, 2005b, pp. 169–176).

3.4. O funcionalismo tipolóxico

A tipoloxía lingüística estuda a linguaxe a partir das propiedades (estruturais) das linguas do mundo. No caso da modalidade epistémica, o interese tipolóxico é evidente, por se tratar dun dominio funcional cunha expresión variada e, moi probablemente, presente en todas as linguas humanas (Boye, 2012, pp. 114–124; Nuyts, 2005, pp. 18–19, p. vid.). Seguindo a tendencia propia desta disciplina, os estudos tipolóxicos sobre a modalidade céntranse en rastrexar e analizar as súas posibilidades de expresión nas diferentes linguas. Dada a complexa (e confusa) natureza do dominio da modalidade, a tipoloxía lingüística dedicou, desde os seus primeiros achegamentos, unha especial atención á compartimentación do campo modal e aos seus aspectos semánticos. Ademais, a dificultade para describir de maneira exhaustiva a expresión formal da modalidade epistémica constitúe un verdadeiro reto para un campo de estudo ocupado de detectar padróns nas estruturas das linguas.

Os primeiros achegamentos tipolóxicos á modalidade son os de Givón (1982, 1984), Chung e Timberlake (1985) e Palmer (1986). Tanto Givón como Chung e Timberlake tratan a modalidade (epistémica) conxuntamente co modo no marco das categorías TAM (tempo, aspecto, modalidade/modo) e fano nun espazo relativamente reducido. Givón (1984) considera tempo, aspecto e modalidade "three points of departure in our experience of time" (p. 272). A modalidade ocúpase, concretamente, da noción de realidade e comprende os valores 'verdadeiro', 'falso' e 'posible'. As modalidades máis comunmente codificadas nas linguas humanas son catro:

> (a) Presupposition: P is true by prior agreement
> (b) Realis-assertion
> (i) Affirmative: P is strongly-asserted as true
> (ii) Negative: P is strongly-asserted as false
> (c) Irrealis-assertion: P is weakly-asserted as possibly true
>
> (Givón, 1984, p. 284)

A proposta de Givón (1984) céntrase nos elementos (b) e (c). Na súa

visión, a modalidade é unha propiedade asociada aos tempos verbais (*tenses*), de maneira que pasado e presente serían tempos reais e o futuro sería un tempo irreal. Ademais, a modalidade irreal pode proceder tamén de adverbios e verbos modais epistémicos (e.g., *quizais*, *deber*) e de todo tipo de verbos intensionais (e.g., *buscar*, *querer*, *imaxinar*, *soñar*). Por último, certos tipos de cláusulas complexas (condicionais, imperativos, interrogacións absolutas, complementos de verbos intensionais...) requiren unha modalidade irreal, mentres que outros tipos, polo menos combinados co tempo pasado, esixen unha modalidade real (subordinadas causais, temporais, concesivas e relativas, complementos de verbos factivos...). A concepción da modalidade de Givón está estreitamente ligada á noción de referencialidade e confúndese en gran medida coa distinción funcional real/irreal, máis ligada ao modo morfolóxico que ao que comunmente se entende por modalidade.

Givón (2001, vol. 1) mantén a concepción da modalidade de 1984 e engade información sobre a distribución gramatical da modalidade. Por unha banda, escasean as linguas en que a marcaxe gramatical, principalmente morfolóxica, de todas as modalidades (coa excepción da negación) sexa uniforme. Esta falta de uniformidade na marcaxe morfolóxica da modalidade débese a que os seus tres tipos (presuposición, real e irreal) poden ter orixes diacrónicas moi diverxentes, o cal á súa vez é resultado da presenza destas tres modalidades en contextos gramaticais variados. Por outra banda, a distribución dos diferentes tipos de modalidade por contextos si pode ser obxecto dun estudo preciso. Os principais contextos gramaticais para a modalidade inclúen os verbos léxicos, o tempo-aspecto e os auxiliares, os verbos modais e diversos tipos de cláusulas.

Givón (2001, vol. 1) presenta un sétimo capítulo sobre a organización tipolóxica das categorías TAM, elaborado desde a perspectiva diacrónica. Acerca da complexidade dos sistemas modais, advirte: "[t]he amount of cross-language variation that can arise from such complexity is enormous, making the resulting typology less than predictive, so that it is not entirely a 'typology' in the proper sense of the term" (Givón, 2001, vol. 1, p. 337). Certamente, esta parte da obra constitúe máis unha miscelánea que unha tipoloxía de sistemas modais. Deste xeito, Givón (2001, vol. 1) trata as categorías TAM nas linguas crioulas, a gramaticalización dos verbos auxiliares e outros asuntos centrados no tempo e o aspecto e as súas interaccións. Tamén dedica un apartado á gramaticalización

da modalidade, especialmente dos tipos presuposición e irreal, máis interesantes, pois a negación está marcada dunha maneira bastante uniforme no conxunto das linguas e a modalidade real tende a ser o elemento non marcado do sistema. Así, Givón céntrase en sistemas de marcaxe do irreal, distinguindo entre sistemas escindidos e sistemas uniformes (isto é, o uso dunha mesma marca para irreal en diferentes contextos fronte ao uso de diferentes marcas dependendo do contexto), e tamén atende a certos aspectos no uso do subxuntivo.

Chung e Timberlake (1985), pola súa parte, propoñen un marco para a descrición das categorías TAM nunha perspectiva tipolóxica. Para isto, toman como noción central a de evento (EdC), aproveitando deste xeito o modelo de mundos posibles como marco de explicación da modalidade. Dividen o espazo modal en modo epistémico, modo epistemolóxico (isto é, evidencialidade) e modo deóntico e tratan á parte as oracións condicionais. Ademais, consideran que "particular languages tend to be less concerned with distinguishing necessity from possibility than with distinguishing different types of possibility" (Chung & Timberlake, 1985, p. 242). Cómpre apuntar, por último, que a atención destes autores se centra naqueles elementos expresados morfoloxicamente no verbo, é dicir, nos modos real e irreal (vid. §4.1.1, p. 82) e no modo imperativo.

Entre os traballos pioneiros no tratamento tipolóxico da modalidade destaca, sen dúbida, o de Palmer (1986), por tratarse dunha monografía dedicada exclusivamente ao estudo da área lingüística que nos ocupa e pola súa orixinalidade no seu achegamento a esta materia. Palmer (1986) caracteriza a modalidade como unha categoría gramatical parella ao aspecto, o tempo, o número ou o xénero e apunta como posible definición, seguindo a Lyons (1977), a opinión ou actitudes da falante. Existen diversos mecanismos gramaticais para marcar a modalidade (verbos modais, modo e partículas ou clíticos) e as linguas poden empregar un ou varios destes recursos. Así, o inglés posúe un sistema de verbos modais, o latín un sistema de modo morfolóxico e o luiseño un sistema de clíticos modais. Ademais, existen sistemas complexos que combinan diferentes tipos de clíticos e partículas con elementos da morfoloxía verbal.

Palmer (1986) inclúe baixo a etiqueta de modalidade epistémica todo sistema modal que indique o grao de compromiso co enunciado. Isto inclúe non só as nocións de necesidade e posibilidade, senón tamén

as referencias á fonte de información (evidencialidade). Desta maneira, a modalidade epistémica está conformada por dous subsistemas, un de xuízos (integrado polas categorías especulativo e dedutivo) e outro de evidenciais. Algunhas linguas codifican gramaticalmente só un dos compoñentes da modalidade epistémica: por exemplo, o inglés limítase aos xuízos e o tuiuca aos evidenciais. Outras linguas, como o alemán, expresan gramaticalmente ambos os dous subsistemas. Por último, Palmer (1986) inclúe un compoñente paralelo que recolle os marcadores discursivos que contribúen de maneira máis ou menos directa ao posicionamento epistémico.

Aínda que, nominalmente, Palmer (2001) é a segunda edición da obra homónima de 1986, as diferenzas entre os dous libros son suficientemente notorias como para consideralos traballos distintos. Neste segundo traballo, Palmer (2001, p. 1) caracteriza a modalidade como unha categoría ocupada do status da proposición que describe o evento, o cal contrasta coa definición anterior en termos de actitude ou opinión. A concepción da modalidade epistémica tamén se ve alterada e deixa de incluír a evidencialidade: a nova modalidade proposicional divídese en epistémica e evidencial. Á súa vez, a modalidade epistémica comprende as modalidades especulativa, dedutiva e presuntiva (vid. §2.2.2, p. 23).

No capítulo cuarto, titulado "Modal systems and modal verbs", Palmer (2001) trata o solapamento na expresión formal, principalmente a través de verbos auxiliares, dos sistemas de modalidade epistémica e modalidade eventual, isto é, encárgase da polisemia dos verbos modais. A explicación atopada por Palmer para este fenómeno descansa nas nocións lóxicas de posibilidade e necesidade, as cales constitúen o substrato común das modalidades tradicionais. Así, o autor ilustra estes conceptos lóxicos á maneira típica dos manuais de semántica, botando tamén man da negación e ofrecendo, ademais, exemplos de diversas linguas. Ao longo do capítulo, Palmer repasa as propiedades formais dos verbos modais en inglés e noutras linguas. Outros capítulos da obra dedícanse a explorar as contribucións das distincións indicativo/subxuntivo e real/irreal, así como do tempo pasado, aos diferentes sistemas modais.

Aínda que a obra de 2001 supón unha ampliación de moitas das ideas da súa predecesora, é de lamentar a desaparición das case 20 páxinas dedicadas en 1986 aos tipos gramaticais. Esta desaparición supuxo unha expansión da atención aos verbos modais e ao modo, de

maneira que mecanismos como as partículas e os clíticos modais apenas están representados na nova edición. O inglés é o punto de referencia ao longo de toda a obra e seguramente por iso os verbos modais reciben unha atención desmesurada.

A principal tacha que se lle pode apoñer ás obras de Palmer (1986, 2001) é a limitación dos seus intereses a recursos gramaticais, o cal resulta nunha visión moi parcial do sistema de modalización, polo menos no caso da modalidade epistémica, onde abundan os recursos léxicos. Tamén resulta confusa a súa perspectiva sobre dominios lingüísticos como o modo ilocutivo, os marcadores discursivos, o tempo e o aspecto e a interacción destes coa modalidade. Desde o punto de vista conceptual, os traballos de Palmer non supoñen ningunha innovación, pois retoman a caracterización da modalidade de autores clásicos como von Wright (1951) e Lyons (1977).

Tras os traballos pioneiros da década de 1980, van aparecendo contribucións diversas que tratan a modalidade (epistémica) desde diferentes perspectivas dentro do marco da tipoloxía lingüística. Unha contribución destacada é a de Bybee et al. (1994), a cal estuda a tríade TAM cun enfoque diacrónico e interlingüístico. Para isto, os autores empregan unha mostra de 76 linguas, seleccionadas para representar a diversidade lingüística mundial, a maioría delas pertencentes a filos cun número de membros maior de 22. O seu obxectivo é descubrir o que teñen en común as linguas a respecto de certos dominios semánticos expresados a través de medios gramaticais, que denominan *grams*, como afixos, mudanzas na raíz, reduplicación, auxiliares e partículas. No caso da modalidade, o seu propósito non é fornecer unha definición da noción, senón "to establish the major paths of development for mood and modality notions, and to try to determine how and why particular grammatical meanings arise in this domain" (Bybee et al., 1994, p. 176). As "rutas" deseñadas por Bybee et al. (1994) constitúen padróns de gramaticalización que reflicten a evolución das pezas gramaticais que expresan modalidade e o desenvolvemento de significados modais a partir doutros tipos de modalidade ou de elementos non modais. Estas rutas son aproveitadas por van der Auwera e Plungian (1998) para elaborar o mapa semántico da modalidade, que explica non só o desenvolvemento de significados modais, senón tamén as relacións sincrónicas que poidan existir entre diferentes clases semánticas (é dicir, a polisemia dos marcadores gramaticais).

A de Pietrandrea (2005) é unha monografía sobre a modalidade epistémica en italiano elaborada desde un punto de vista funcional. No seu segundo capítulo, a autora confecciona unha clasificación tipolóxica dos sistemas epistémicos que distingue cinco parámetros. O primeiro deles serve para opoñer linguas que posúen marcadores específicos, isto é, mecanismos que expresan exclusivamente modalidade epistémica, a linguas que empregan marcadores parasitos para codificar o dominio modal epistémico, é dicir, que teñen como semántica principal outro elemento de significado. O segundo parámetro confronta sistemas cun único marcador de modalidade epistémica a sistemas con varios elementos. No primeiro caso, o mecanismo epistémico indica que o contido proposicional pertence ao ámbito de crenza da falante sen especificar o seu grao de compromiso con el, mentres que no segundo caso os diferentes elementos especifican diversos graos de certeza ou compromiso. Unha terceira distinción dáse entre aquelas linguas que distinguen epistemicidade xenuína de evidencialidade inferida e aquelas que non. Coates (1983, pp. 18–20) xa propuxera a división da modalidade epistémica nun tipo inferencial e un tipo non inferencial. Esta distinción está presente no contraste entre os auxiliares *may* (xenuinamente epistémico) e *must* (inferencial). O cuarto parámetro corresponde cos tipos de evidencialidade. Neste punto, Pietrandrea (2005) segue a Plungian (2001), quen introduce a distinción entre evidencialidade mediada (i.e., reportativa) e non mediada xunto á xa común directa/indirecta. Desta maneira, o cuarto parámetro resulta en tres tipos lingüísticos: linguas que diferencian entre evidencialidade mediada e non mediada; linguas que distinguen entre evidencialidade directa e indirecta; e linguas que fan as dúas distincións. Por último, o quinto criterio alude a elementos relacionados coa performatividade, como a agramaticalidade de proposicións modalizadas en oracións condicionais e interrogativas ou a ausencia de flexión en formas modais de pasado, os cales serven para distinguir entre sistemas máis e menos performativos.

Este breve capítulo da obra de Pietrandrea (2005) recolle bastantes exemplos de linguas xeneticamente distantes, mais a súa escolla non é sistemática, a diferenza de traballos como o de Bybee et al. (1994). Por contra, Pietrandrea (2005) toma os exemplos de diversas fontes secundarias, entre elas Givón (1982), Palmer (1986) ou Van Valin e LaPolla (1997). Como consecuencia, a validez tipolóxica das afirmacións sobre a rareza ou regularidade de certos fenómenos é cuestionable, pois

Pietrandrea (2005) non emprega unha mostra de linguas representativa da diversidade lingüística.

Nauze (2008) leva a cabo unha comparación dos sistemas modais de seis linguas: neerlandés (indoeuropea), fon (atlántico-congo), coreano (coreánica), lillooet (salishana), turco (túrquica) e tuvaluano (autronesia)[9]. Trátase dunha mostra de linguas pequena pero moi variada desde o punto de vista xenético. Nauze (2008) toma a concepción da modalidade de van der Auwera e Plungian (1998) e non se limita á expresión gramatical dos significados modais, senón que considera tamén ítems léxicos. Para cada lingua, o autor presenta o sistema modal correspondente e atende á combinación de elementos modais para comprobar a súa hipótese sobre o alcance dos diferentes tipos de modalidade (a epistémica modifica a externa ao participante e esta á súa vez ten alcance sobre a interna ao participante). Desta maneira, Nauze (2008) chega a varias conclusións: a súa mostra de linguas apoia a visión da modalidade proposta por van der Auwera e Plungian (1998); a súa hipótese sobre o alcance das clases modais é correcto; a polifuncionalidade (i.e., polisemia) dos marcadores modais non é universal, senón un fenómeno tipicamente europeo, como afirman van der Auwera, Ammann e Kindt (2005).

Boye (2012) ocúpase do "significado epistémico", é dicir, da problemática relación entre modalidade epistémica e evidencialidade. A súa finalidade principal é demostrar a necesidade de recoñecer tres categorías descritivas nos achegamentos interlingüísticos ao problema da epistemicidade. Trátase da *xustificación epistémica* (i.e., evidencialidade), do *apoio epistémico* (i.e., modalidade epistémica) e da *epistemicidade* ou apoio xustificativo, constituída esta última polas dúas anteriores. Por causa da súa novidade, é esta a que ocupa o centro da argumentación ao longo da obra. As expresións epistémicas pertencentes a 50 linguas diferentes constitúen a base empírica do estudo. Os catro capítulos centrais ocúpanse de xustificar cadanseu obxectivo. En primeiro lugar, deféndese a existencia de tres tipos de sistemas morfosintácticos a nivel interlingüístico: un sistema xeral correspondente á categoría da epistemicidade e dous subsistemas, isto é, un sistema evidencial e un sistema modal epistémico. Nalgunhas linguas, pode atestarse máis dun destes sistemas. En segundo lugar, por medio do mapeado semántico (vid. Haspelmath, 2003; van der Auwera, 2008),

[9] Sigo a clasificación de familias lingüísticas proposta en *Glottolog 4.3* (Hammarström, Forkel, Haspelmath & Bank, 2020).

móstrase que a variación interlingüística referida á mudanza diacrónica dos significados epistémicos e á polifuncionalidade sincrónica das formas correspondentes pode ser explicada a través das tres categorías descritivas propostas. En terceiro lugar, mantense que todos os significados tratados baixo a etiqueta de epistemicidade posúen alcance proposicional e que os padróns morfosintácticos recorrentes das expresións epistémicas poden ser entendidos como o reflexo dunhas mesmas propiedades de alcance semántico. Por último, coa finalidade de explicar os datos tipolóxicos anteriores, proponse unha análise do significado epistémico en termos de fenómeno cognitivo ancorado funcionalmente.

Outras contribucións que estudan a modalidade desde un punto de vista tipolóxico inclúen capítulos, tanto en monografías (e.g., de Haan, 2006) e manuais (e.g., a terceira parte de Nuyts & van der Auwera, 2016) sobre a modalidade como en obras centradas na tipoloxía lingüística (e.g., Timberlake, 2007), así como libros colectivos ocupados do estudo tipolóxico das categorías TAM (e.g., Hogeweg, de Hoop & Malchukov, 2009). Estas achegas contribúen de maneira significativa á discusión sobre a natureza e o comportamento estrutural da modalidade nas linguas do mundo, mais a súa revisión excede os propósitos deste capítulo.

Con todo, dada a natureza do proxecto en que se integran, non poden deixar de mencionarse os tres capítulos que forman parte de *The world atlas of language structures online* (WALS; Dryer & Haspelmath, 2013). Estes ocúpanse da posibilidade circunstancial (van der Auwera & Ammann, 2013c), da posibilidade epistémica (van der Auwera & Ammann, 2013a) e do solapamento entre os dous tipos de marcaxe modal anteriores (van der Auwera & Ammann, 2013b). A posibilidade circunstancial comprende as posibilidades deóntica, circunstancial no sentido de Nuyts (vid. (5), p. 20) e aquelas relacionadas coa habilidade. Na práctica, equivale á modalidade non epistémica. O antagonista da posibilidade é a necesidade e estas dúas nocións combinadas conforman o campo da modalidade. Temos, así, un concepto de modalidade moi próximo ao dos achegamentos formais e lóxicos, baseado nas ideas que o propio van der Auwera propuxera anteriormente (van der Auwera & Plungian, 1998).

O interese de van der Auwera e Ammann (2013a, 2013b, 2013c) pola posibilidade en detrimento da necesidade parece estar xustificado tipoloxicamente, pois, como apuntaban Chung e Timberlake (1985) (vid.

supra), as linguas tenden a dedicar máis recursos a marcar a posibilidade e os seus tipos que a singularizar a necesidade.

Como todos os capítulos do WALS, os tres que nos ocupan ilustran a distribución dun determinado parámetro lingüístico entre as linguas do mundo a partir dunha mostra delas. Neste caso, o número de elementos da mostra oscila entre 200 e 240, segundo o capítulo. Todos os capítulos distinguen tres tipos de linguas. Nos dous capítulos encargados de cada tipo de modalidade (van der Auwera & Ammann, 2013a, 2013c), distínguense tres clases de linguas segundo a estratexia formal empregada para expresar a categoría funcional correspondente en oracións declarativas afirmativas. No caso da posibilidade circunstancial (mostra de 234 linguas), existen linguas que a poden expresar mediante afixos verbais (63 linguas), linguas que non contan con afixos para este fin pero si con construcións verbais, é dicir, verbos modais (158 linguas), e linguas que non contan con marcadores dos tipos anteriores, senón doutro tipo, como partículas, adverbios ou adxectivos (13 linguas). Estas últimas son infrecuentes e localízanse en puntos illados do planeta. As linguas que empregan afixos son moi comúns en Nova Guinea e América do Norte e inclúen numerosas linguas polisintéticas. O tipo máis común, o que emprega construcións verbais, abunda en Europa, África e sur e sueste de Asia e é raro en Nova Guinea e Australia.

Para a posibilidade epistémica (mostra de 240 linguas), distínguense linguas que a poden expresar mediante construcións verbais (65 linguas), linguas que non contan con construcións verbais pero si con afixos (84 linguas) e linguas que só posúen outros tipos de marcadores (91 linguas). O uso de verbos modais para expresar posibilidade epistémica é un fenómeno eminentemente europeo, atestado na maioría das linguas das familias indoeuropea e urálica. Tamén é común no sur da India e en África Occidental. No resto do mundo, a súa presenza é escasa e, nas Américas, non se dá ningún caso. As linguas que empregan afixos e as que empregan outros recursos repártense a maioría do planeta, con algunhas zonas de predominancia dun dos tipos (e.g., afixos en Nova Guinea, outros recursos no centro de África).

No terceiro capítulo, van der Auwera e Ammann (2013b) examinan ata que punto as linguas do mundo posúen marcadores comúns para os dous tipos de modalidade investigados. Tamén distinguen agora tres tipos de linguas: aquelas con marcadores modais que cobren toda a área

da modalidade (posibilidade e necesidade, tanto circunstancial como epistémica), aquelas con marcadores que cobren ben as posibilidades circunstancial e epistémica, ben as necesidades circunstancial e epistémica, e aquelas con marcadores que en ningún caso codifican simultaneamente modalidade circunstancial e epistémica. No primeiro caso falamos de linguas cun alto grao de solapamento (36 linguas), no segundo de linguas con certo grao de solapamento (66 linguas) e no terceiro de linguas sen solapamento (105 linguas). As primeiras son características de Europa e realmente raras fóra desta área. O predominante xeograficamente é a non existencia de solapamento na expresión dos tipos de modalidade, aínda que as linguas con certo grao de solapamento son comúns na maioría do planeta.

Van Olmen e van der Auwera (2016, pp. 365–373) analizan a modalidade desde a perspectiva do europeo medio estándar (*Standard Average European*), unha área lingüística ou *Sprachbund* que ten no seu centro as linguas xermánicas occidentais e as galorromances, pero que cobre a maioría do continente europeo. A partir dos datos do WALS, conclúen que a dobre polifuncionalidade modal (equivalente ao alto grao de solapamento de van der Auwera & Ammann, 2013b) e a "verbalidade" da modalidade epistémica (a expresión deste tipo de modalidade mediante verbos auxiliares) son trazos eminentemente europeos, isto é, características presentes na maioría de linguas de Europa, ausentes nas linguas indoeuropeas orientais e raras nas linguas xeograficamente adxacentes e na maioría do resto das linguas do mundo (cf. Haspelmath, 2001).

Os datos do WALS mostran que (i) os verbos auxiliares son, a nivel tipolóxico, o mecanismo máis frecuente para expresar a modalidade non-epistémica; (ii) no caso da modalidade epistémica, a utilización de verbos modais é un trazo eminentemente europeo, aínda que tamén é frecuente noutros puntos do planeta, como o sur da India e África Occidental; (iii) a polisemia modal total ou dobre polifuncionalidade é moi rara fóra de Europa.; (iv) a existencia de auxiliares verbais modalmente polisémicos responde ás características particulares das linguas europeas e non é representativo da diversidade lingüística. Dado o lugar privilexiado que ocupan as linguas europeas na teoría lingüística, non é disparatado concluír que as súas particularidades formais sexan en boa medida responsables do problemático concepto de modalidade actualmente dominante.

O traballo tipolóxico ocupado da modalidade caracterízase, principal-

mente, por dedicar unha especial atención á natureza desta categoría semántica e ás posibilidades formais das linguas á hora de expresala e por incluír outras categorías lingüísticas na discusión (fundamentalmente tempo, aspecto e evidencialidade). Para nos facermos unha idea da variación interlingüística da modalidade (epistémica) é preciso contar con descricións detalladas deste dominio funcional para o maior número de linguas posible. Neste sentido, un dos maiores obstáculos que afronta a empresa tipolóxica é a escaseza de materiais que dean conta dos aspectos pertinentes das linguas do mundo. Un bo exemplo disto témolo en Bybee et al. (1994), cuxa mostra inicial de 94 linguas foi reducida a 76 tras verificarse a falta de documentación para certos grupos lingüísticos localizados no Pacífico e América do Sur. Con todo, nas últimas décadas foron aparecendo traballos descritivos de linguas cuxo comportamento modal era pouco ou nada coñecido. Sirvan como exemplo o número monográfico do *Australian Journal of Linguistics* (vol. 32, núm. 1, 2012), enfocado ao estudo das categorías TAME (TAM + evidencialidade) nas linguas de Australia, a tese sobre a expresión da modalidade en ewe (atlántico-congo) realizada na Universidade de Antuerpe (Gbegble, 2012), ou os estudos sobre as linguas iroquesas, o grupo chádico das linguas afroasiáticas e o grupo oceánico das austronesias contidos na terceira parte de Nuyts e van der Auwera (2016). Tampouco é un problema menor para a tipoloxía a falta de consenso sobre os criterios que deben guiar a análise dos datos, especialmente no caso da modalidade, cuxa natureza non está exenta de debate. A pesar destas pexas, o número de traballos ocupados da variación interlingüística da modalidade é considerable e cada vez maior e os seus resultados achegan información de grande interese sobre a natureza e o comportamento formal desta área das linguas humanas.

4. A modalidade epistémica e outras categorías lingüísticas

Dada a complexidade e amplitude do concepto de modalidade, faise necesario prestar atención a outras categorías da lingua que poden contribuír de maneira relevante á súa delimitación. Por unha banda, existe unha interacción complexa entre (tipos de) modalidade e categorías cualificadoras (§4.1), as cales, en diferentes graos, inflúen no comportamento da modalidade (epistémica) ou mesmo se solapan con ela. Por outra banda, é preciso aclarar cal é a relación entre a modalidade epistémica e nocións como atenuación, reforzo e (inter)subxectividade (§4.2).

4.1. Interaccións entre cualificacións: a modalidade epistémica e as categorías TAME

Dos Capítulos 2 e 3 pódese tirar unha conclusión fundamental: a modalidade é unha categoría ampla moi difícil de delimitar e definir. As principais propostas pasan por considerar a modalidade unha oposición lóxica entre necesidade e posibilidade (§2.3.1, p. 28), unha categoría gradual que acolle diversos valores non factuais (§2.3.2, p. 32) ou unha noción eminentemente pragmática baseada nas actitudes de quen fala (§3.3, p. 58), alén da súa caracterización en termos de dinámica de forzas (§2.3.3, p. 36). O resultado desta gran diversidade de enfoques é un número amplo de visións sobre as relacións entre a modalidade e categorías como o tempo, o aspecto, o modo (§4.1.1, p. 82) e a evidencialidade (§4.1.2, p. 88), ás cales nos referimos coa etiqueta TAME. Estas relacións van desde a interacción funcional entre categorías claramente independentes (caso do aspecto) ata o solapamento das fronteiras entre dominios funcionais (este é o caso ben coñecido da evidencialidade, mais tamén en certa medida do tempo), pasando por correspondencias confusas (pénsese

no desconcertante comportamento do modo gramatical, particularmente no relativo ás súas interaccións coas categorías modais). Como indica Squartini (2016, p. 51), as controversias afectan á expresión gramatical destes dominios (tempos e perífrases verbais) e non aos marcadores léxicos (por exemplo, adverbios como o temporal *mañá* ou o evidencial *supostamente*). Como en casos anteriores, limitareime a expoñer aquelas cuestións que resultan máis relevantes para o presente traballo, isto é, as relacións do ámbito máis restrinxido da modalidade epistémica coas categorías TAME.

4.1.1. Tempo, aspecto e modo

Tempo, aspecto e modo son tradicionalmente consideradas categorías gramaticais do ámbito verbal, isto é, clases semánticas expresadas mediante a morfoloxía ou as perífrases do verbo. Con todo, non sempre está claro que valores se inclúen dentro de cada categoría. Neste sentido, Dik (1997, Capítulo 9) propón distinguir entre o conxunto de valores semánticos relacionados coa categoría (*temporalidade*, *aspectualidade*, *modalidade*) e o subconxunto destes que se expresa mediante medios gramaticais e non léxicos (*tempo*, *aspecto*, *modo*). Nótese que estes termos tamén se empregan con frecuencia para designar os correlatos formais das categorías semánticas, é dicir, determinados conxuntos de morfemas e perífrases verbais. Nesta dupla tríade, é o binomio modalidade-modo o que máis dificultades comporta (Bybee et al., 1994, p. 176; Chung & Timberlake, 1985, p. 241), pois o modo como categoría flexiva do verbo é demasiado restritivo para ser identificado como a principal expresión (gramatical) da modalidade (Narrog, 2012, p. 1). Por isto, moitas veces *modalidade* acaba substituíndo a *modo* na conformación do acrónimo TAM.

Tempo

Unhas décadas antes da recente discusión sobre o status da evidencialidade, as fronteiras entre a modalidade e a expresión lingüística do tempo foron debatidas en termos semellantes na literatura lingüística. Por exemplo, Lyons (1977) chega a afirmar que "tense is a kind of modality" (p. 820). Aínda hoxe en día, as relacións entre referencia temporal e modalidade gozan da atención dos achegamentos cognitivos á linguaxe

(e.g., De Wit, 2017; Patard & Brisard, 2011).

Nunha caracterización xa clásica (Comrie, 1985), o tempo (*tense*), concibido como a codificación gramatical(izada) da categoría cognitiva da temporalidade, serve para localizar un EdC no eixo temporal, concretamente en tres posicións alternativas: presente, pasado ou futuro. Nesta visión, o tempo é claramente distinto da modalidade, pois implica unha localización obxectiva no eixo temporal fronte á cualificación subxectiva do EdC que leva a cabo a modalidade. Así, casos como os de (27) son considerados excepcións ao uso prototípico da categoría gramatical do tempo.

(27) a. Chegou un paquete. *Será* o que pedín onte.

b. Se acertase algunha vez, *faría*lle caso.

Ningún dos marcadores de tempo en (27) corresponde cunha interpretación canónica: o verbo conxugado en futuro de (27a) refírese ao tempo presente, mentres que o uso do pospretérito en (27b) non indica posterioridade a respecto dun evento pasado.

A relación entre futuridade e non-factualidade é de natureza filosófica e, en xeral, a lingüística prefire non abordala. Si presta atención, porén, ás razóns para falar do futuro, que, segundo Dahl (2000), son tres: facer predicións, comunicar intencións e expresar plans futuros (*scheduling*). Curiosamente, esta última categoría é a que implica maior factualidade e a única das tres que non se codifica a través de marcadores de futuro, senón de presente, nas linguas europeas estudadas por Dahl (2000). O tempo futuro emprégase, principalmente, para referirse a eventos posteriores cuxa factualidade é dubidosa (predicións e intencións) e para facer conxecturas sobre sucesos situados no presente ("futuro epistémico/inferencial"), como en (27a). Parecería, entón, que os tempos presente e futuro non se opoñen, polo menos nalgúns contextos, pola súa referencia temporal, senón polo carácter [+/– factual], e precisamente a non-factualidade serve de base para algunhas definicións da modalidade, como xa se viu (§2.3.2, p. 32).

De maneira semellante, o pospretérito pode debuxar unha situación hipotética localizada no presente, como en (27b), no canto de situar un EdC no futuro a respecto dun punto de referencia pasado, é dicir, pode ter unha lectura non-factual ≈ modal en vez de unha temporal. Este tipo de solapamento entre a función temporal (futuro no pasado) e a modal

(condicional) é moi común nas linguas de Europa occidental (Thieroff, 2010, p. 13).

Por outra banda, o pospretérito pode funcionar como un futuro epistémico/inferencial no pasado, feito que reforza a relación entre futuridade e non-factualidade.

(28) a. (Agora) *haberá* unhas 30 persoas aí fóra.

b. (Onte) *habería* unhas 30 persoas aí fóra.

Os dous exemplos de (28) describen o mesmo evento, con referencias temporais diferentes: (28a) é unha conxectura sobre o número de persoas presentes nun lugar no momento da enunciación, mentres que (28b) é o seu equivalente no pasado.

Este tipo de feitos levaron algúns estudosos a propor unha reestruturación das categorías de tempo e modalidade, principalmente agrupándoas baixo unha mesma categoría de carácter máis xeral, denominada con diversas etiquetas: *disociativo*, *irrealidade*, *distancia* ou *virtualidade* (Squartini, 2016, p. 55). No marco da Gramática Cognitiva (Langacker, 1991b), a proximidade entre tempo e modalidade é especialmente evidente, pois ambos os sistemas contribúen ao *grounding*, isto é, a relacionar o contido lingüístico expresado co acto comunicativo e os seus participantes. No marco proposto por Langacker (1991b), que ten unha reelaboración recente en De Wit (2017), o compoñente modal do tempo gramatical é básico, fronte ao compoñente temporal, que é específico. Isto quere dicir que, no modelo da Gramática Cognitiva, o tempo gramatical ten como principal función distinguir entre irrealidade (futuro, auxiliares modais) e realidade e, dentro desta, entre realidade inmediata (presente) e realidade non inmediata (pasado). Neste modelo, o tempo gramatical emprégase para levar a cabo a distinción temporal tradicional só de maneira secundaria, pois é basicamente epistémico.

Exemplos como os de (27a) e (28) interesan especialmente aquí, pois estas formas temporais son bos candidatos para formar parte do paradigma da modalidade epistémica[1]. Neste sentido, tense recoñecido, sobre todo para as linguas románicas, o carácter *modal* das formas de futuro e pospretérito. O principal debate nesta área ten que ver co carácter

[1] Hai quen tamén inclúe os casos de predición como parte do sistema de modalización epistémica (e.g., Giannakidou & Mari, 2018).

epistémico e/ou evidencial destas formas temporais. Para Pietrandrea (2005), en italiano só codifican modalidade epistémica, mentres que, para Hennemann (2014), en español só codifican evidencialidade inferida. Outras autoras (Oliveira, 2015; Rodríguez Rosique, 2017) recoñécenlle un carácter híbrido a estes recursos na súa función modal e aceptan o seu carácter modal epistémico e evidencial inferencial. Squartini (2001) prefire a etiqueta "inferencial" para os usos modais do futuro e o pospretérito, sen que isto impida admitir a presenza de valores de modalidade epistémica. Para o portugués, Oliveira (2015) distingue a función "típica" epistémico-evidencial, que iguala ao uso do auxiliar *dever*, (29), e a función evidencial reportativa do futuro composto que, sinala a autora, é exclusiva do portugués europeo, (30).

(29) a. A esta hora o João *estará/deve estar* em casa.

b. Quando a conheci, ela *teria/devia ter* uns 15 anos.

(30) a. O sujeito *terá fugido* a pé.

b. De acordo com a polícia, ele *teria aliciado* a vítima pela Internet.
(Oliveira, 2015, p. 102)

Nas gramáticas do galego, tamén se dá conta dos valores do futuro e do pospretérito que se desvían da súa referencia temporal canónica. Tanto Álvarez e Xove (2002, pp. 280–281) como Freixeiro Mato (2006b, pp. 349–354) relacionan os usos *epistémicos* destes dous tempos verbais coa probabilidade e indican que se opoñen polo seu valor temporal —presente fronte a pasado, respectivamente, ou, nos termos de Álvarez e Xove (2002), "non anterioridade" fronte a "anterioridade"—. Segundo Álvarez e Xove (2002), estes tempos participan dunha gradación de atenuación ou cortesía que consta de tres posicións, representadas en (31) e ilustradas mediante o exemplo (32).

(31) non-probable[2] > probable > irreal

(32) Tamén *hai/haberá/habería* que levar connosco o bo de Pedro.
(Álvarez & Xove, 2002, p. 281)

[2]Para Álvarez e Xove (2002, p. 280) 'non-probable' equivale a 'seguro', é dicir, á ausencia dun xuízo de probabilidade.

Repárese, porén, en que o pospretérito de (32) corresponde a un uso "condicional", como o de (27b), e non a usos epistémicos/inferenciais, como o de (28b). En calquera caso, queda claro que tempo e modalidade se relacionan de maneiras complexas e que as súas interaccións non pasaron desapercibidas para as gramáticas galegas máis recentes.

Aspecto

As conexións entre aspecto e modalidade epistémica son moito menos interesantes que as existentes entre esta última e o tempo. A definición tradicional do aspecto non deixa lugar á confusión con ningunha categoría modal: o aspecto é a expresión gramatical(izada) da constitución temporal interna dun EdC (Comrie, 1976). A aparencia dun EdC pode corresponder, na versión máis básica, a situacións en curso aínda incompletas (aspecto imperfectivo) ou a eventos finalizados (aspecto perfectivo). Desta maneira, o aspecto ten pouco a ver con posibilidades e necesidades, coa non-factualidade ou coas actitudes de quen fala.

Non obstante, si se ten botado man do aspecto como depósito para categorías modais que non encaixan cunha determinada definición da modalidade. É este o caso da modalidade dinámica, que Nuyts (2005) considera parte do aspecto cuantificativo e, polo tanto, próxima a categorías aspectuais como 'iterativo', 'habitual' ou 'xenérico' (vid. §3.1.3, p. 47).

En calquera caso, existen interaccións notables entre (escollas de) aspecto e (interpretacións da) modalidade. De feito, as dúas nocións foron obxecto de atención conxunta nalgunhas ocasións (e.g., Ameka & Kropp Dakubu, 2008; Böhm, 2016; Hatav, 1997). Diferentes escollas aspectuais serven para representar un mesmo EdC de maneiras diversas, incidindo nas súas diferentes fases, as cales poden ser máis ou menos compatibles con determinadas interpretacións modais. Como indica Leiss (2008), existe afinidade entre aspecto perfectivo e modalidade deóntica, por unha parte, e aspecto imperfectivo e modalidade epistémica, por outra, na interpretación dos verbos modais. Exemplos disto témolos en (33) e (34).

(33) a. Debe *marchar* xa.

b. Debe *estar marchando* xa.

(34) a. Débelles *dar* o diñeiro.

b. Débelles *estar dando* o diñeiro.

(adaptados de Leiss, 2008, p. 17)

Nos exemplos da serie (a), o verbo modal *deber* auxilia un infinitivo non marcado e é interpretado como deóntico/directivo ('ten a obriga de marchar/de lles dar o diñeiro'), mentres que na serie (b) o mesmo modal introduce o mesmo verbo na perífrase durativa e ten unha lectura epistémica ('é probable que estea a marchar/a lles dar o diñeiro'). Con todo, estes vínculos non son moi sólidos, pois as lecturas deónticas/-directivas son posibles con verbos na forma durativa (e.g., *debes estar durmindo antes de que volva*) e os feitos das series (33) e (34) poden ser debidos a unha interacción entre a modalidade e o tempo determinada pola futuridade (Narrog, 2008) ou a unha conexión xeral entre aspecto imperfectivo e subxectividade (Boogaart, 2011).

Böhm (2016, pp. 332–334) fala do "imperfecto modal epistémico" en español, que serve "para expresar implícitamente la actitud epistémica (conocimiento) del hablante frente a lo que dice" (p. 332). Segundo Böhm (2016), o verbo en imperfecto do exemplo (35a) expresa a inseguridade da falante sobre a situación, a cal, ademais, se ve enfatizada polo uso da partícula *¿no?*; en (35b), porén, o pretérito imperfecto dos diversos verbos manifesta unha actitude de distanciamento, posiblemente por a información ter sido adquirida de fontes externas.

(35) a. Y eso era cuando *salíamos* de Caracas ¿no? También veníamos mucho a Santa Eduvigis, donde vivía el señor D, J D, y su esposa [...]

b. Con el 99.60 por ciento de las actas de las elecciones presidenciales ecuatorianas escrutadas, el democristiano Jamil Mahuad *ganaba* por 2.54 puntos porcentuales al empresario independiente Alvaro Noboa, quien *rechazaba* esos resultados y *exigía* el conteo voto a voto. [...] (Böhm, 2016, p. 332)

Böhm (2016) emprega o concepto de modalidade epistémica de maneira laxa. A escolla da forma imperfecta (fronte á perfecta) en exemplos como os de (35) indica unha vontade da falante de poñer o foco nos aspectos internos da situación. Isto, á súa vez, pode derivar en lecturas atenuantes ou reportativas ou simular unha suspensión da factualidade.

Con todo, nos exemplos anteriores o uso do imperfecto parece servir como un recurso narrativo que permite "introducirse" nunha situación pasada e contala desde dentro. En calquera caso, non se pode considerar que estes usos do pretérito imperfecto en español expresen modalidade epistémica de maneira autónoma, mesmo se se manexa unha definición ampla deste dominio funcional (o mesmo aplica aos usos equivalentes do galego).

Modo

Como se indicaba ao comezo desta parte do traballo (§2.1, p. 14), os actuais termos *modalidade* e *modo* teñen a súa orixe na tradición gramatical e filosófica grecolatina, na cal *modus* era empregado para designar principalmente tres nocións diferentes. A partir de Kant, comézase a usar *modalidade* para distinguir unha desas tres nocións, mais as outras dúas aínda hoxe son designadas mediante *mood*, o equivalente inglés de *modus*, na principal corrente da lingüística. Como xa se indicou, este é o caso do principal manual sobre "a modalidade e o modo" (na realidade, *os modos*), mais tamén da recente monografía de Portner (2018) titulada *Mood*.

Portner (2018) define o modo como "an aspect of linguistic form which indicates how a proposition is used in the expression of modal meaning" (p. 4), definición que el considera xeral e vaga, o cal é xustificable, segundo o autor, porque *modo* ten sido empregado de maneiras moi variadas na lingüística. Así, a obra céntrase no tratamento do modo verbal (*verbal mood*) e do modo da oración (*sentence mood*) e conclúe cunha proposta para o tratamento unificado dos dous fenómenos.

Para Malchukov e Xrakovskij (2016), existen dúas alternativas principais no tratamento da relación entre modalidade e modo(s). A proposta de Portner (2018) exemplifica un dos achegamentos, que non distingue conceptualmente os dous polos: o modo é o reflexo formal da dimensión semántica da modalidade. Esta é a postura tradicional, segundo a cal o modo é o produto da gramaticalización das distincións modais (e.g., Bybee et al., 1994; de Haan, 2006; Palmer, 1986; Rothstein & Thieroff, 2010). No achegamento alternativo, modalidade e modo son nocións conceptualmente distintas: esta é a postura, por exemplo, de *The Oxford handbook of modality and mood* (Nuyts & van der Auwera, 2016), no cal a modalidade ten que ver cos dominios semánticos tradicionalmente

incluídos baixo esta noción (vid. §2.2.1, p. 18) e o(s) modo(s), por unha parte, cos diferentes tipos de oracións e as forzas ilocutivas que estas expresan e, por outra parte, coas distincións indicativo/subxuntivo e real/irreal.

Aínda que na tradición gramatical galega non adoita haber confusión a respecto do termo *modo*, que se identifica sistematicamente coa categoría morfolóxica do verbo e a súa semántica, si hai certa relación entre a modalidade, tal e como se vén tratando neste traballo, e o tipo de oración ou *modalidade* oracional. Por exemplo, Álvarez e Xove (2002, pp. 175–189) distinguen catro modalidades oracionais principais para o galego: aseverativa, interrogativa, imperativa e desiderativa. Esta última é caracterizada polo uso do modo subxuntivo e dalgún elemento introdutorio típico, como o adverbio *oxalá*, e expresa unha actitude subxectiva de quen fala[3]. Polo tanto, nesta modalidade desiderativa observamos unha interacción complexa entre tipo de oración, modo verbal e modalidade. Este tipo de feitos axudan a comprender como a(s) modalidade(s) e o(s) modo(s) chegaron a tan alto nivel de enguedello conceptual. No presente traballo, considéranse os tres dominios áreas nocionais diferentes: a categoría da modalidade, un conxunto de dominios funcionais separados, cunha expresión complexa na lingua e relacionados con certos tipos de actitudes da falante; as modalidades oracionais ou tipos de oracións, isto é, os recubrimentos formais prototípicos dos diversos actos de fala (vid. Aikhenvald, 2016); e a categoría formal do modo verbal e a semántica que vehicula. Neste último centraranse as páxinas que seguen.

O modo verbal é un dos grandes enigmas da lingüística, aínda hoxe. Trátase dunha categoría moi estendida entre as linguas do mundo cuxa análise resulta extremadamente complicada. A principal proposta para dar conta do modo verbal como categoría formal é a distinción funcional real/irreal[4], é dicir, o status dun EdC a respecto da realidade ou a súa factualidade. Traballos de orientación tipolóxica como os de Foley e Van Valin (1984), Givón (1994, 2001), Palmer (2001) e Van Valin e LaPolla (1997) apóianse nesta noción para explicar os contrastes entre

[3]Seguindo este modelo, debería concluírse que algúns usos de adverbios epistémicos poderían constituír un tipo de modalidade oracional (cf. *probablemente estea alí*; *oxalá estea alí*).

[4]Téñase en conta que os termos empregados na literatura en inglés son os de orixe latina *realis* e *irrealis*.

indicativo e subxuntivo e real e irreal[5], de maneira que, en termos moi xerais, o indicativo cubriría a área real ou algunha das súas partes e o subxuntivo a área irreal ou algunha das súas partes. Porén, formuláronse algunhas críticas tocante á validez tipolóxica da distinción real/irreal como categoría gramatical autónoma.

Para Nikolaeva (2016, pp. 80–84), estas críticas teñen que ver principalmente con dous feitos. Por unha banda, as distincións binarias de modo gramatical non están relacionadas necesariamente coa distinción real/ irreal. Desta maneira, nalgunhas linguas, irreal (marca formal) expresa potencialidade e esta, á súa vez, pode implicar irrealidade/contrafactualidade en contextos particulares; noutras linguas, o marcador irreal debilita a certeza epistémica, con efectos semánticos diferentes dependendo do contexto sintáctico. Por outra banda, os tipos de oracións marcados como real ou irreal varían en gran medida entre as linguas, o cal escurece o papel que poida xogar a distinción nocional real/irreal. De feito, son ben coñecidos casos como os de (36), en que o indicativo é seleccionado nun contexto de non-factualidade e o subxuntivo nun contexto en que o status do EdC é factual.

(36) a. Creo que *está* na casa. [indicativo, non-factual]

b. Alégrome de que *esteas* aquí. [subxuntivo, factual]

Parecería, entón, que determinados contextos sintácticos seleccionan un modo ou outro e que este último non realiza unha achega semántica ao enunciado. Esta última, o modo como categoría semanticamente baleira, é unha das numerosas propostas que se teñen feito para explicar o fenómeno, entre as que tamén se contan o modo como marca de dependencia semántica, como marca de actitudes da falante, como marca de intencionalidade, como marca de información sobre como debe ser interpretado o enunciado no seu contexto... (vid. Mauri & Sansò, 2016; Nikolaeva, 2016, pp. 80–84). Ningunha das explicacións parece ser totalmente satisfactoria.

[5]Nalgunhas linguas, como as de Papúa Nova Guinea e a maioría das amerindias, as categorías formais do modo verbal reciben o nome de real ou irreal. Isto débese en parte a tradicións terminolóxicas diferentes e en parte a comportamentos lingüísticos diverxentes: o subxuntivo suxire unha relación coa subordinación, mentres que o irreal alude a un maior peso do contraste semántico (Mauri & Sansò, 2016, p. 169).

No campo do(s) modo(s) é común propor explicacións específicas para cada lingua. No caso do galego, Freixeiro Mato (2006b) sinala que o modo é a "propiedade" do verbo que serve para expresar as actitudes da falante con relación ao que enuncia, o cal implica "certeza, dúbida, suposición, mandato etc." (p. 337). Así, o indicativo é o modo da realidade e cualifica o EdC como coñecido ou real; o subxuntivo é o modo da non-realidade e presenta o EdC como non coñecido ou non real; e o imperativo serve para expresar orde, consello, exhortación, súplica ou convite. Sen dúbida, esta proposta resulta simple de máis e, no caso concreto do contraste entre indicativo e subxuntivo, é pouco adecuada ao comportamento da lingua, ao basearse na distinción real/irreal, que bate con contraexemplos claros como os de (36).

Máis sofisticada é a proposta de Álvarez e Xove (2002), quen distinguen, en primeiro lugar, entre a área (formal) das "modalidades oracionais"[6] e o dominio funcional dos "modos verbais de probabilidade e irrealidade". O morfema de modo e tempo do verbo contribúe parcialmente a identificar a modalidade oracional dunha oración principal: o indicativo marca as modalidades declarativa e interrogativa, o subxuntivo emprégase coa desiderativa e a imperativa e o imperativo é exclusivo destas últimas. Mais o modo verbal é unha categoría a que corresponde expresar as "relacións de implicación en distintos sentidos que se establecen entre os interlocutores e o dito na oración" (Álvarez & Xove, 2002, p. 264), caracterización moi semellante á dada para as modalidades oracionais (vid. nota 6, nesta páxina). Da lectura do traballo de Álvarez e Xove (2002) despréndese que os autores teñen en mente unha noción ampla da modalidade como dominio funcional e que as modalidades oracionais e o modo do verbo son maneiras de expresar diferentes contidos modais. Por exemplo, afirman que non hai relación biunívoca entre as categorías do modo verbal e os contidos de modo (Álvarez & Xove, 2002, p. 266). De feito, a relación entre estes e aquelas é bastante complexa: alén dos contidos modais propios de cada categoría formal (os cales non se especifican mais enténdese que se incluirían aquí os relacionados coas modalidades oracionais e as súas forzas ilocutivas), hai que considerar

[6] A definición que os autores ofrecen das modalidades oracionais como "implicacións que o locutor establece co alocutario ou respecto de si mesmo" (Álvarez & Xove, 2002, p. 175) parece sinalar cara a un dominio funcional. Con todo, máis adiante indícase que "cómpre distinguir entre as modalidades oracionais, gramaticalmente formalizadas, e o *sentido* ou *forza ilocutiva* con que se empregan" (p. 177).

sempre as nocións de 'irrealidade', que caracteriza os tres modos verbais, e 'probabilidade', que aplica ao indicativo e o subxuntivo. Noutras palabras, o modo verbal expresa, entre outros contidos, os "modos da irrealidade" e os "modos da probabilidade".

Canto aos primeiros, o modo imperativo só pode ser 'non-irreal', mentres que indicativo e subxuntivo poden ter valor 'irreal' ou 'non-irreal'. Este último é o elemento non marcado do par e o máis frecuente, fronte ao modo irreal, que expresa "'distanciamento' en varios sentidos, sobre todo para referirse a situacións inexistentes, contrarias ó que existe ou pode existir, e para expresar peticións, preguntas e declaracións moi atenuadas, corteses" (Álvarez & Xove, 2002, p. 279). Tanto indicativo como subxuntivo serven para codificar o modo irreal e referirse a situacións inexistentes de dúas maneiras: (i) expresando os EdCs que teñen lugar nese mundo irreal e (ii) creando o mundo irreal. Isto último só é posible a través do subxuntivo, o cal explica por que este modo se emprega nas modalidades desiderativa e imperativa e o indicativo na declarativa e a interrogativa, como exemplifican os exemplos da serie (37).

(37) a. *Faríacho*, pero non podo. [aseverativa irreal]

b. ¿*Faríasmo* de seren outras as circunstancias? [interrogativa irreal]

c. ¡Ogallá *estivese* agora alí con ela! [desiderativa irreal]

(Álvarez & Xove, 2002, p. 279)

Os modos da probabilidade tamén comprenden dous valores, a saber, 'probable' e 'non-probable'. O contraste entre estes só é posible no modo indicativo non-irreal. O modo non-probable é o elemento non marcado, expresado pola maioría de tempos do indicativo, mentres que o modo probable está restrinxido aos usos do futuro e o pospretérito que se trataron arriba, en exemplos como os de (28), p. 78. Este último valor modal caracterízase como equivalente á atenuación da predicación, que implica un compromiso parcial co enunciado por parte da enunciadora, quen non garante a veracidade do mesmo. Así, chegamos á gradación de cortesía representada anteriormente en (31), p. 79, que combina os valores dos modos indicativo e subxuntivo. No Cadro 4.1 resúmese o modelo de Álvarez e Xove (2002) para o(s) modo(s) do verbo.

A proposta de Álvarez e Xove (2002) explica a expresión lingüística de certos contidos modais (modos da irrealidade e da probabilidade) botando

Cadro 4.1.: O modo verbal en galego (Álvarez & Xove, 2002, p. 267)

	INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
	non-probable	*probable*		
non-irreal	presente pretérito futuro copretérito antepretérito pospretérito	futuro pospretérito	presente pretérito	imperativo
irreal	pospretérito copretérito antepretérito		pretérito	

man dun sistema complexo que comprende a morfoloxía modotemporal do verbo. Neste sentido, a proposta sitúase na liña dos tratamentos feitos desde a Gramática Cognitiva, que consideran o tempo verbal unha unidade cunha importante carga modal. Porén, como se pode ver no Cadro 4.1, non hai nada que opoña indicativo a subxuntivo, pois (os tempos de) ambos os modos participan da distinción irreal/non-irreal. O único que distingue indicativo de subxuntivo é que este ten a capacidade de crear mundos irreais que negan a realidade (contrafactuais) e aquel só a de situar eventos neses mundos. As distincións irreal/non-irreal e probable/non-probable son útiles á hora de comprender o complexo comportamento do modo verbal, pero a súa substancia semántica resulta ampla de máis ao non só incluír distincións de factualidade e probabilidade, senón tamén estar asociada a nocións como a atenuación ou a cortesía, as cales, sen lugar a dúbidas, gozan dun status independente.

O comportamento do modo verbal en galego (e seguramente na maioría de linguas con esta categoría morfolóxica) parece ser demasiado complexo como para ser explicado en termos dun único factor subxacente. En galego, o modo gramatical serve para expresar distincións de factualidade e de modalidade oracional e interactúa de maneiras complexas con marcadores de modalidade epistémica como os adverbios[7]. Ademais,

[7] Adverbios como quizais ou probablemente permiten que o verbo da oración que modalizan alterne entre os modos indicativo e subxuntivo (e.g., *quizais está/estea*

certos tipos de oracións (completivas) seleccionan un determinado modo, sen que este feito se poida vincular a un valor semántico particular. Isto recorda, en certa medida, a outro dos grandes enigmas das linguas, o xénero dos substantivos, unha categoría aparentemente baleira desde o punto de vista semántico pero que en determinadas ocasións contribúe a establecer oposicións de significado (vid. e.g., Dubert García, 2010). Asumir que o modo debe ser o reflexo formal dun único dominio funcional e que o seu comportamento responde sempre a contrastes de significado quizais constitúa un caso do que Langacker (1987, p. 28) chamou "the exclusionary fallacy", unha simplificación das análises, moi frecuente nos estudos de lingüística, consistente en excluír a posibilidade de varias explicacións para un mesmo fenómeno.

Como conclusión, é evidente que os modos e, particularmente, o modo verbal non son os medios exclusivos (nin principais) para a expresión de contidos modais. É máis, non está claro que ningún dos modos (verbal ou oracional) exprese algunha das categorías da modalidade tal e como se entenden tradicionalmente (vid. §2.2.1, p. 18). O gran peso que teñen nas análises lingüísticas os elementos gramaticais contribúe a obviar a complexidade que pode alcanzar a expresión de certas coordenadas semánticas, nalgunhas das cales adoita darse un reparto de tarefas entre instrumentos gramaticais e instrumentos léxicos.

4.1.2. Evidencialidade

A evidencialidade goza dun lugar preeminente na lingüística actual, especialmente nas escolas funcional e tipolóxica, mais non sempre foi así. As linguas que sentaron as bases da tradición lingüística europea, a saber, grego e latín, non posúen unha categoría gramatical que corresponda de maneira clara ao concepto de evidencialidade. Este xorde cando se comezan a estudar de maneira seria as diversas linguas do mundo, particularmente as de América do Norte. Segundo Aikhenvald (2004, pp. 12–13), foi posiblemente Franz Boas, a comezos do século XX, o primeiro en referirse á evidencia como unha noción de expresión obrigatoria a través de medios gramaticais en certas linguas. O uso actual do termo como equivalente a fonte[8] de información (máis que relacionado coa evidencia)

alí)

[8] Izquierdo Alegría (2019) mostra a variedade de referentes a que se pode aplicar este substantivo e, en xeral, a vaguidade con que se usa na literatura sobre eviden-

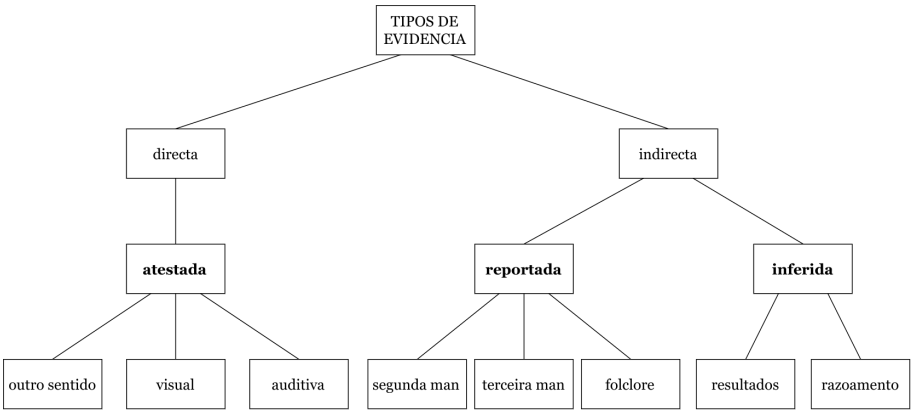

Figura 4.1.: Divisións tradicionais da evidencialidade (baseado en Willett, 1988, p. 57).

debémosllo a Roman Jakobson. Durante a década de 1980, os estudos sobre evidencialidade consolídanse e a partir de 1990 comeza a aplicarse a noción ás linguas europeas. Isto tivo como resultado a explosión bibliográfica sobre a evidencialidade que presenciamos nas dúas últimas décadas e que chega ata hoxe.

O traballo de Willett (1988), xa clásico, pode considerarse aínda representativo da visión estándar da evidencialidade. A división principal dáse entre o acceso directo ou indirecto á información. No primeiro caso, a falante coñece o EdC a través dalgún dos seus sentidos, principalmente a vista ou o oído. No segundo caso, a falante ben deduce o evento a partir de feitos presenciados ou coñecidos (evidencialidade inferida), ben chega a saber del por medio da comunicación con outras persoas (evidencialidade reportada). A Figura 4.1 resume a visión de Willett (1988) sobre a área conceptual da evidencialidade.

Na morfoloxía verbal do tuiuca (tucanoa), unha das linguas cun sistema gramatical de evidencialidade máis complexo, podemos ver as

cialidade. O autor introduce unha tripla distinción que pretende descompoñer os conceptos que subxacen ao uso de *fonte*, a saber: modo de acceso á información (directo, reportativo, inferencial), as bases da información (sensoriais, enunciativas, cognitivas) e a fonte de información (o "axente" que crea a información). Mentres que as dúas últimas son relevantes para comprender o funcionamento das expresións evidenciais no nivel epistemolóxico, son os modos de acceso os que reciben codificación lingüística.

principais distincións ilustradas por Willett (1988):

(38) a. Directa: visual
díiga apé-wi
'Xogou ao fútbol' [vino xogar]

b. Directa: auditiva
díiga apé-ti
'Xogou ao fútbol' [escoiteino a el e o partido, pero non os vin]

c. Indirecta: reportada
díiga apé-yigi
'Xogou ao fútbol' [obtiven a información doutra persoa]

d. Indirecta: inferida
díiga apé-yi
'Xogou ao fútbol' [dedúzoo a partir de evidencia: vin a súa pegada no campo] (Barnes, 1984, p. 257)

Nesta lingua de América do Sur, a evidencialidade é parte da morfoloxía verbal, de modo que é obrigatorio referirse ao modo de acceso á información cando se emprega un verbo. En linguas carentes desta categoría no verbo, é posible expresar estas mesmas distincións, botando man de adverbios e partículas ou de construcións máis complexas. Xustamente este é un dos maiores problemas na delimitación do concepto de evidencialidade: na tipoloxía lingüística, con Aikhenvald (2004) á cabeza, só se aplica o termo a expresións gramaticalizadas do modo de acceso á información, mentres que na lingüística ocupada das linguas europeas se entende como unha área conceptual de expresión variada, aplicable, por exemplo, a verbos e adverbios. Así, a evidencialidade chega a ser entendida, nalgúns casos, como unha noción próxima a posicionamento ou *stance* (e.g., Chafe, 1986; vid. §3.3, p. 58). Non deixa de ser irónico que a lingüística (eurocéntrica) privilexie os recursos gramaticais particulares das linguas de Europa nalgúns casos, por exemplo os verbos auxiliares e o modo verbal no estudo da modalidade, e estenda a caracterización de nocións como a evidencialidade para poder aplicalas ás linguas que centran o seu interese.

A delimitación conceptual da evidencialidade tampouco está exenta de debates. Tense asociado a dimensións semánticas como a *miratividade* ou

marcaxe da información como inesperada ou sorprendente (e.g., Aikhenvald, 2012; DeLancey, 2001; Lazard, 1999) e á *(inter)subxectividade* ou calidade do xuízo en tanto que individual ou compartido con outros (Nuyts, 2001a, 2001b). Mais sen dúbida é a fronteira entre modalidade epistémica e evidencialidade a que máis interese atraeu.

Propuxéronse todo tipo de ligazóns entre evidencialidade e modalidade epistémica. Algúns autores consideran a evidencialidade parte da modalidade epistémica ou tan intimamente relacionada con ela como para considerar ambas o mesmo subtipo de modalidade (e.g., Chafe, 1986; Palmer, 1986). Outros trátanas como categorías diferentes dentro dun subtipo de modalidade epistemolóxica ou proposicional (e.g., Boye, 2005; Palmer, 2001). Entre aqueles que separan os dous dominios, algúns inclúen a evidencialidade entre as categorías modais (e.g., Chung & Timberlake, 1985; Hengeveld, 2004; Narrog, 2005b) e outros non (e.g., Aikhenvald, 2004; Bybee et al., 1994; de Haan, 2006; González Vázquez, 2006). Outros autores (Narrog, 2009, pp. 10–11; Nuyts, 2017; van der Auwera & Plungian, 1998) inclúen a evidencialidade inferencial na modalidade (epistémica) e deixan fóra do ámbito modal o resto de categorías evidenciais.

A confusión conceptual entre as dúas categorías ten que ver co carácter deíctico e subxectivo da evidencialidade, que conecta coas definicións da modalidade en termos de actitude e non-factualidade. Desta maneira, non é estraño que se procuren correspondencias entre valores evidenciais e valores de modalidade epistémica. Por exemplo, Bybee et al. (1994) afirman que "an indirect evidential, which indicates that the speaker has only indirect knowledge concerning the proposition being asserted, implies that the speaker is not totally committed to the truth of that proposition and thus implies an epistemic value" (p. 180). Porén, parecen existir numerosos contraexemplos desta postura (Aikhenvald, 2004; Cornillie, 2009; González Vázquez, 2006, pp. 101–134). Givón (1982, pp. 34–35) exemplifica a falta de correspondencia entre grao de certeza e valor evidencial coa narración da vida de Buda en sherpa (sinotibetana) por parte dun lama: non existe un relato máis verdadeiro para un budista e, aínda así, o monxe conta a historia empregando o marcador de evidencia reportada, tipicamente asociado ao distanciamento co dito. Resulta difícil (e quizais sexa imposible) establecer vínculos estables entre valores evidenciais e epistémicos.

Con todo, é certo que son moi comúns os problemas para distinguir evidencialidade inferida de modalidade epistémica en pezas lingüísticas como o futuro epistémico/inferencial e o auxiliar *deber* (no caso do galego habería que incluír tamén certos usos de *haber*). Un caso curioso é o de Palmer (1986, 2001), que considera as inferencias en linguas como o inglés e o alemán, sen evidencialidade gramatical, "xuízos epistémicos dedutivos" e en linguas como o tuiuca, onde a evidencialidade si é codificada na gramática, "funcións evidenciais".

En relación co chamado futuro epistémico/inferencial, como viamos en §4.1.1 (p. 76), algúns autores considérano puramente evidencial, outros puramente epistémico e outros recoñécenlle un carácter híbrido. Squartini (2008) propón unha escala da inferencialidade, que ten nun dos extremos o tipo de razoamento máis subxectivo, denominado "conxecturas", e no outro o máis obxectivo, baseado en evidencias externas e chamado *inferencias circunstanciais*. Entre os dous, as "inferencias xenéricas", feitas con base no coñecemento do mundo, potencialmente compartido[9]. Segundo o autor, o futuro do italiano serve para expresar inferencias xenéricas, (39a), e conxecturas, (39b), mais non inferencias circunstanciais, (39c).

(39) a. [Suonano alla porta] *Sarà* il postino.

b. [Suonano alla porta] Non aspettavo nessuno; *sarà* Gianni.

c. ??[Indicando un ragno] Attento, *sarà* ancora vivo, perché ho visto che si muove. (Squartini, 2008, pp. 923–924)

As conxecturas expresadas mediante o futuro italiano poden corresponder a diferentes valores de modalidade epistémica, como mostra a súa combinación con adverbios de certeza como *sicuramente* 'certamente', (40a), e de posibilidade como *forse* 'quizais', (40b).

(40) a. [Suonano alla porta] *Sarà* sicuramente il postino.

b. [Suonano alla porta] Forse *sarà* il postino. (Squartini, 2008, p. 926)

[9]Nótese que esta escala deriva dunha distinción, dentro do modo de acceso inferencial, entre *bases* informativas (cf. Izquierdo Alegría, 2019): sensorial no caso das inferencias circunstanciais, cognitiva no caso das inferencias xenéricas e ausencia de base nas conxecturas.

Os exemplos de (40) virían demostrar que o futuro epistémico é, na realidade, inferencial e que a inferencialidade é distinta da modalidade epistémica, pois, segundo Squartini (2008), o futuro codifica diversos tipos de evidencialidade inferencial, os cales poden corresponder a forzas epistémicas diferentes. Non obstante, Pietrandrea (2005, pp. 70–72, 93–98) argumenta contra o carácter evidencial do futuro do italiano e considérao unha forma puramente epistémica non marcada canto ao grao de certeza. De maneira semellante, González Vázquez (2006, p. 160) exclúe o carácter inferencial das formas de futuro do español.

No tocante ao auxiliar *deber* e equivalentes noutras linguas, algúns autores (Aikhenvald, 2004; de Haan, 2006) negan totalmente o seu carácter inferencial. Porén, numerosos traballos recoñecen o carácter evidencial (tanto inferencial como reportativo) das formas romances *deber*, *devoir* e *dovere* e das xermánicas *moeten* e *must* (e.g., Cornillie, 2009; Pietrandrea, 2005; Squartini, 2004, 2008). Xunto co futuro, Squartini (2008) tamén estuda o *dovere* do italiano. O comportamento do auxiliar é diferente ao do futuro, pois aquel pode aparecer en contextos de inferencia xenérica, (41a), e circunstancial, (41c), mais non de conxectura, (41b). Ademais, *dovere* combínase con *sicuramente*, mais non con *forse*, (42).

(41) a. [Suonano alla porta] *Deve essere* il postino.

b. ??[Suonano alla porta] Non aspettavo nessuno; *deve essere* Gianni.

c. [Indicando un ragno] Attento, *deve essere* ancora vivo, perché ho visto che si muove. (Squartini, 2008, pp. 922–924)

(42) a. [Suonano alla porta] *Deve essere* sicuramente il postino.

b. ??[Suonano alla porta] Forse *deve essere* il postino. (Squartini, 2008, p. 926)

Pensemos agora en como encaixan os mecanismos equivalentes do galego nestes contextos. En principio, tanto os usos epistémicos/inferenciais do futuro e de *deber* amosan a mesma distribución que os datos do italiano:

(43) a. [Chaman á porta] *Será*/*debe ser* o carteiro.

b. [Chaman á porta] Non esperamos a ninguén; *será*/??*debe ser* Xan.

c. [Sinalando unha araña] Coidado, aínda ??*estará*/*debe estar* viva,

vina moverse.

A coincidencia tamén se dá no relativo á colocación con adverbios epistémicos: ambas as formas colocan facilmente con adverbios de probabilidade, (44a), e, en certa medida, tamén de certeza, (44b), mais só o futuro admite tamén adverbios de posibilidade, (44c).

(44) a. [Chaman á porta] Probablemente *será*/*debe ser* o carteiro.

b. [Chaman á porta] Sen dúbida *será*/*debe ser* o carteiro.

c. [Chaman á porta] Quizais *será*/??*debe ser* o carteiro.

Con todo, a aceptabilidade de (44a) é maior que a dos outros dous casos. Ademais, non está claro que os contextos que emprega Squartini (2008) sirvan para illar significados inferenciais. Se colocamos adverbios epistémicos prototípicos nos mesmos contextos, obtemos distribucións similares:

(45) a. [Chaman á porta] *Probablemente*/*quizais* é o carteiro.

b. [Chaman á porta] Non esperamos a ninguén; ??*probablemente*/*quizais* é Xan.

c. [Sinalando unha araña] Coidado, *probablemente*/??*quizais* aínda está viva, vina moverse.

Un adverbio como *probablemente* ten a mesma distribución que o auxiliar *deber*: pode aparecer en contextos de inferencia xeral ou circunstancial, mais non en conxecturas. *Quizais*, pola súa parte, ten a mesma distribución que o futuro verbal: é compatible coa inferencia xeral e a conxectura, mais non coa inferencia circunstancial. De Haan (2001, p. 8) emprega contextos deste tipo para mostrar que formas, para el, epistémicas tanto fortes (e.g., *deber*) canto débiles (e.g., *poder*) poden asociarse ao procesamento de evidencias. De Haan (2001) tamén afirma que ambos os tipos de marcadores epistémicos son fontes diacrónicas de evidenciais, negando así a relación inherente entre modalidade epistémica forte (necesidade) e inferencialidade.

A modalidade epistémica e a inferencialidade son áreas nitidamente separadas no terreo conceptual (Cornillie, 2009, pp. 57–59; Nuyts, 2017, pp. 72–73). Ambas están conectadas desde o punto de vista lóxico, pois implican un proceso de razoamento a partir de evidencias orientado a

avaliar o status factual dun EdC[10]. A separación das dúas categorías radica en que cada unha delas se refire a unha parte diferente dun mesmo proceso cognitivo. A modalidade epistémica codifica o resultado dese proceso, en termos de graos de probabilidade, e nada di do proceso en si mesmo. Si que implica, ás veces de maneira moi forte, que existe evidencia para levar a cabo o xuízo, mais non apunta cara a estas probas de maneira directa. A inferencialidade fai referencia ao propio proceso de razoamento e outórgalle un grao de fiabilidade, pero non codifica a probabilidade de que teña lugar o EdC. Con certeza, cando unha falante expresa, por exemplo, alta fiabilidade da inferencia dun EdC é fácil entender que tamén ve como altamente probable a súa realización. Non obstante, non se pode perder de vista que estamos ante dúas categorías conceptuais separadas que denotan aspectos diferentes dun mesmo proceso de razoamento.

Que pasa, entón, con casos como os das formas verbais de futuro (futuro e pospretérito) e o auxiliar *deber* (e *haber*)? Cara a que parte do proceso apuntan? Xa que é difícil atopar contextos que admitan recursos evidenciais e exclúan os epistémicos ou viceversa, parecería que a única alternativa é atender á interpretación que teñen as formas nun mesmo contexto. Porén, a construción de contextos ad hoc e a interpretación destes adoita favorecer as inclinacións da autora que os leva a cabo, como apunta a variedade de ditames sobre o valor destas formas.

No caso do galego, tanto Álvarez e Xove (2002, pp. 280–281, 343–354) como Freixeiro Mato (2006b, pp. 349–354, 470–473) etiquetan como epistémicos os usos en cuestión das formas verbais de futuro e dos auxiliares *deber* e *haber*, o cal parece apuntar cara a un claro consenso no valor destas formas en galego. Con todo, hai que ter en conta que nestes traballos non se considera a inferencialidade como categoría semántica.

Queda aínda outra opción para esclarecer a semántica destas formas en disputa: a evidencia de corpus. Na segunda parte deste traballo, deterémonos a explorar a posibilidade de combinar certos adverbios epistémicos coas formas verbais sinaladas. Os exemplos de uso real poden ser moi esclarecedores sobre este particular, tanto en termos cualitativos

[10] A posibilidade epistémica constitúe unha excepción, na medida en que non implica, no plano puramente semántico, a existencia de tal proceso, senón simplemente que o emisor carece de argumentos que neguen a existencia do EdC. Con todo, o común é que os xuízos en termos de posibilidade epistémica posúan algún tipo de apoio xustificativo e rara vez sexan verdadeiras declaracións de ignorancia (vid. Przyjemski, 2017, pp. 187–190).

como cuantitativos.

4.2. As fronteiras da modalidade epistémica

Esta sección é, en boa medida, semellante á anterior, no sentido de que trata de *que non é* a modalidade epistémica. Porén, o vínculo entre as categorías lingüísticas que se tratan aquí e a modalidade epistémica non recibiu tanta atención, por carecer da sistematicidade e centralidade no ámbito gramatical que posúen as categorías TAME. Nos apartados desta sección, achegarémonos á (inter)subxectividade (§4.2.1), concepto que foi entendido de maneiras diversas e que garda estreita relación coa modalidade e o seu desenvolvemento histórico, e á atenuación e o reforzo (§4.2.2), nocións pragmáticas baixo as cales se adoita incluír certas categorías modais, particularmente as epistémicas e evidenciais.

4.2.1. (Inter)subxectividade

A subxectividade é unha noción de aparición serodia nos estudos lingüísticos. Unha das primeiras mencións parece ter lugar no traballo de Bréal sobre semántica do ano 1900 (Traugott & Dasher, 2002, p. 19) e a súa presenza na lingüística ten precedentes en Francia e Xapón na década de 1930. Con todo, non é ata a década de 1990 cando aparecen os primeiros libros monográficos sobre o tema (Iwasaki, 1993; Stein & Wright, 1995) e hai que esperar ata os 2000 para que a dimensión diacrónica da (inter)subxectivización atraia unha atención ampla nos estudos lingüísticos, fundamentalmente a raíz do traballo de Traugott e Dasher (2002) (Narrog, 2012, p. 1). Na lingüística cognitiva e funcional actual circulan tres nocións influentes de (inter)subxectividade, directamente relacionadas, respectivamente, co traballo de Langacker (1990, 1991a, pp. 315–342, 2000, pp. 297–316), Nuyts (2001a, 2001b, 2014, 2015) e Traugott (1989, 2010; Traugott & Dasher, 2002). Moitos outros autores encargáronse de deitar luz sobre as diferenzas e os vínculos existentes entre estas tres posturas e alcanzaron a conclusión, na maioría dos casos, de que pouco teñen que ver entre si (e.g., Brisard, 2006; Krawczak, 2016; López-Couso, 2010; Narrog, 2012, pp. 13–46, 2016; Nuyts, 2012; Portner, 2009, pp. 122–129; Verstraete, 2001). A discusión é, sen dúbida, extensa de máis para lle facer xustiza aquí, de maneira que, nas páxinas que seguen, tratarei

só aquelas nocións de interese inmediato para o presente traballo (é dicir, aquelas de que se fará uso na súa segunda parte). Isto implica centrar a discusión nas ideas de Nuyts e Traugott.

A subxectividade está asociada á modalidade epistémica polo menos desde Lyons (1977). Para explicar como entende a relación entre as dúas nocións, o lingüista inglés emprega o seguinte exemplo:

(46) Alfred may be unmarried. (Lyons, 1977, p. 797)

Segundo Lyons (1977), hai dúas maneiras en que (46) pode ser interpretado. Na primeira e máis común, a falante cualifica subxectivamente o enunciado baseándose na súa propia incerteza. Na segunda e máis marcada, a falante presenta o EdC como unha posibilidade obxectiva. Para este último caso, Lyons (1977) propón un escenario en que a falante sabe que Alfred pertence a unha comunidade de 90 persoas e que 30 delas están solteiras, mais non sabe cales. Nesta situación, a emisora pode empregar (46) para indicar que existe unha posibilidade matematicamente computable (1/3) de que Alfred estea solteiro. Contraponse, así, a existencia dunha posibilidade ou probabilidade obxectiva de que algo sexa o caso a un sentimento subxectivo de incerteza acerca dun evento hipotético. A oposición obxectivo/subxectivo, tal e como a entende Lyons ou en termos moi próximos, gozou dunha gran difusión na lingüística cognitiva e funcional, especialmente en traballos ocupados da modalidade (e.g., Coates, 1983; Dik, 1997; Hengeveld, 1988; Olbertz & Dall'Aglio Hattnher, 2018; Palmer, 1986; Rodríguez-Espiñeira, 2010), mais tamén foi adoptada na escola formalista (Kratzer, 1981/2002).

Nuyts (2001b, 2012) sinala que, para Lyons (1977), un mesmo enunciado, como (46), pode expresar ambos os tipos de modalidade e que o contexto é o único factor que serve para decidir que valor se está a empregar. Para Nuyts (2001b, 2012), isto comporta a dificultade de facer operativa a distinción á hora de analizar expresións modais e, desde a perspectiva oposta, indica que as falantes non marcan explicitamente o contraste. E isto último fai dubidar de que a dimensión, tal e como a entende Lyons (referida á calidade da evidencia que conduce ao xuízo modal), xogue un papel na modalización epistémica dos enunciados.

Como alternativa, Nuyts (2001a, 2001b, 2014, 2015) propón repensarmos a intuición sobre o carácter subxectivo das expresións modais desde unha perspectiva netamente funcionalista. Así, se reparamos en

que fan as falantes cando expresan cualificacións modais de EdCs, a interpretación máis adecuada da subxectividade, di Nuyts, terá que ver coa responsabilidade da avaliación modal. Desta maneira, Nuyts reformula a distinción botando man das etiquetas "subxectivo" e "intersubxectivo": unha avaliación modal (epistémica, deóntica...) é subxectiva cando se presenta como responsabilidade única do suxeito que emite o xuízo e é intersubxectiva se é presentada como compartida entre o avaliador e outros individuos[11]. A codificación desta dimensión non se leva a cabo directamente a través dos marcadores modais, senón que depende da súa sintaxe e, particularmente, da posibilidade de deixar trazas do avaliador nos marcadores. Isto restrinxe a expresión da distinción ás categorías predicativas (verbos léxicos e adxectivos), de maneira que, nos usos performativos (vid. §3.1.3, p. 47), un suxeito en primeira persoa expresa subxectividade e un suxeito impersoal intersubxectividade. En consecuencia, adverbios e verbos auxiliares non codifican esta dimensión, pois non teñen a capacidade de controlar un suxeito gramatical, e son considerados formas neutras. Nuyts exemplifica estas ideas cos seguintes casos de modalidade epistémica e deóntica:

(47) a. *I think* they left already. [epistémico subxectivo]
I really regret that they left already. [deóntico subxectivo]

b. *It is quite probable* that they left already. [epistémico intersubxectivo]
It is unacceptable that they left already. [deóntico intersubxectivo]

c. They *probably* left already. [epistémico neutral]
Unfortunately they left already. [deóntico neutral]

d. They *may well* have left already. [epistémico neutral]
They *must* leave right away. [deóntico neutral]
(Nuyts, 2012, p. 59)

A (inter)subxectividade tal e como a entende Nuyts é unha dimensión semántica que responde a certas necesidades comunicativas: responsabilizarse un mesmo dun xuízo evitando implicar os demais, contrapor a propia opinión a outras posicións opostas, indicar que a propia posición

[11] Nun primeiro momento, Nuyts (2001a, 2001b) presenta o seu concepto de (inter)subxectividade como unha dimensión da evidencialidade, status que posteriormente lle negará (Nuyts, 2012, 2017).

non é illada e estritamente persoal, manifestar a existencia de acordo entre interlocutores... Aínda que o autor non aclara cal é o status teórico da (inter)subxectividade, si afirma que se trata dunha categoría allea ao plano das cualificacións de EdCs, de maneira semellante á miratividade (Nuyts, 2017). De feito, estas dúas dimensións *parasitan* outras expresións, principalmente modais, mais entre estas últimas existen recursos considerados neutros que non marcan (inter)subxectividade (ou miratividade), como se ve en (47). É dicir, a (inter)subxectividade é codificada polas falantes como unha dimensión das expresións modais só cando é necesario facelo por motivos discursivos e, por iso, a lingua ofrece recursos que son neutros en termos desta categoría semántica.

Os conceptos de Lyons e Nuyts foron formulados no contexto das cualificacións modais. Aínda que con frecuencia é usada neste mesmo contexto, a noción de (inter)subxectividade de Traugott xurdiu no marco doutra discusión: está implicada nos seus estudos sobre mudanza diacrónica, que xiran arredor do proceso de (inter)subxectivización. A subxectivización refírese á tendencia das formas lingüísticas a desenvolver, a partir de significados "obxectivos" (relativos á descrición do mundo), significados de tipo "subxectivo" relacionados coa expresión da posición da falante a respecto do mundo obxectivo, isto é, "attitudes and beliefs" (Traugott, 2010, p. 35). Polo tanto, a subxectividade de Traugott oponse á obxectividade, conformando así unha oposición que lembra fortemente á formulada orixinalmente por Lyons, que a autora recoñece tomar como punto de partida (Traugott, 2010, p. 33). A intersubxectivización constitúe un paso ulterior á subxectivización, segundo o cal as formas lingüísticas con semántica subxectiva evolucionan cara a significados orientados ao receptor. Isto último debe entenderse en sentido amplo, pois a intersubxectividade de Traugott non só inclúe usos de formas lingüísticas que serven para regular a interacción entre interlocutores (e.g., marcadores de cortesía), senón tamén aqueles encargados da organización do texto. Cómpre apuntar que a intersubxectividade non é incompatible coa subxectividade. Ao contrario, aquela implica un certo grao desta. Un exemplo xa clásico de (inter)subxectivización é a evolución dos verbos auxiliares modais (e.g., Nuyts & Byloo, 2015; Traugott & Dasher, 2002, Capítulo 3). En resumo, a (inter)subxectividade de Traugott comprende, en realidade, a tríade obxectividade/subxectividade/intersubxectividade e esta distinción é relevante principalmente para o estudo diacrónico do

significado.

Os significados modais, no marco establecido por Traugott, encaixan no nivel da subxectividade. Nuyts (2012) intenta conciliar a visión diacrónica da autora coa súa propia xerarquía conceptual de cualificacións de EdCs, representada en (19), p. 48. Desta maneira, a subxectivización correspondería a un ascenso na escala de cualificacións, que supón un incremento progresivo do papel xogado pola información allea ao propio EdC e, polo tanto, polo suxeito cualificador. O feito de que as categorías máis subxectivas no sentido de Traugott (a saber, as modais) dependan fortemente do avaliador fai que adoito sexa relevante esclarecer se o xuízo que transmiten é (inter)subxectivo no sentido de Nuyts. E este é o maior punto de contacto entre os dous conceptos de (inter)subxectividade ilustrados. A coincidencia de etiquetas quizais fose inevitable, pois ambas as nocións xiran arredor dun *suxeito*, pero o potencial de confusión é real. Neste traballo, discutiranse ambas as nocións, de maneira que as mencións a cada unha delas serán debidamente desambiguadas.

4.2.2. Atenuación e reforzo

O reforzo e a atenuación son fenómenos da produción lingüística que serven para manipular a forza ilocutiva dun acto de fala. Trátase de recursos pragmáticos que actúan no nivel interpersoal (intersubxectivo no sentido de Traugott): concretamente, son estratexias discursivas (fenómenos lingüísticos) ao servizo da (des)cortesía (fenómeno social) (Albelda Marco & Barros García, 2013, p. 37). As dúas estratexias son, en boa medida, unha o espello da outra: a atenuación ten como finalidade reducir a forza ilocutiva dun acto de fala, mentres que o reforzo aumenta a implicación da falante no acto comunicativo (cf. Albelda Marco, 2007, pp. 113–114; Albelda Marco & Barros García, 2013, pp. 37–38, 41). Atenuación e reforzo gardan, ademais, numerosos paralelismos, como a relación co concepto de escala(ridade) (Albelda Marco, 2007, pp. 116–133; Bazzanella, Caffi & Sbisà, 1991; Labov, 1984; Mihatsch & Albelda Marco, 2016), a súa vinculación coa lingua oral[12] e a gran variedade de recursos formais de que se serve a súa expresión, que comprende elementos dos niveis fónico, morfosintáctico e léxico-semántico.

[12] Unha importante referencia neste sentido é o traballo do grupo Val.Es.Co (vid. http://www.valesco.es/).

Outro punto de contacto entre ambas as nocións é a súa división en dous subtipos segundo alcancen o contido semántico do enunciado ou a forza ilocutiva do acto de fala, ou, nos termos de Briz Gómez (1998), atenuación/intensificación "de lo dicho" vs. "del decir", respectivamente[13]. Considero que esta distinción produce confusión e debe ser evitada: empregar, por exemplo, un cuantificador como *un pouco* para modificar o contido semántico dunha parte do enunciado ("atenuación de lo dicho") é unha operación netamente diferente de, por exemplo, presentar unha orde na forma dunha pregunta para que aquela lle resulte menos agresiva ao interlocutor ("atenuación del decir"). A primeira operación pertence ao ámbito da representación do significado, mentres que a segunda se move no terreo da xestión do acto comunicativo. A modificación da forza ilocutiva dun acto de fala realízase, necesariamente, mediante a modificación do compoñente significativo do enunciado. Así, dicir que alguén está *un pouco bébedo* cando é incapaz de falar por causa da ebriedade constitúe un caso de atenuación da forza ilocutiva cuxo obxectivo é reparar a imaxe pública do referente do suxeito sintáctico. Pero o feito de que certos tipos de recursos (cuantificadores minimizadores, adverbios de incerteza) sexan frecuentemente utilizados para modificar a forza ilocutiva non debe facer perder de vista que estas pezas lingüísticas teñen a súa propia semántica, independente das estratexias discursivas a que poidan servir. O estudo dos marcadores epistémicos (e evidenciais) en relación coas nocións de atenuación e reforzo enfronta, precisamente, este tipo de problemas.

Atenuación

A modalidade epistémica supón a cualificación dun EdC como posible ou máis ou menos (im)probable. Isto constitúe, nos casos da posibilidade e da baixa (im)probabilidade, un menor compromiso da falante co contido do enunciado, pois expresa a súa falta de certeza sobre a verdade do EdC. Este aspecto inherente a boa parte da escala epistémica é tomado desde os estudos de atenuación como un signo de redución da forza ilocutiva do acto de fala e, en consecuencia, como froito dunha estratexia discursiva atenuadora. Así, Caffi (2007) considera que o uso de *probabilmente* por parte dun médico en (48) é un caso de atenuación, pois o adverbio

[13] Unha distinción semellante é a feita por Caffi (2007) entre *bushes* e *hedges*.

"weakens the speaker's degree of certainty about the whole proposition: the overall effect on the utterance is that the diagnosis is downgraded to a hypothesis" (p. 103).

(48) probabilmente è una conseguenza di un problema intestinale che è cominciato con l'influenza eh? (adaptado de Caffi, 2007, p. 103)

Desde este punto de vista, todo uso literal dunha expresión epistémica de posibilidade ou (im)probabilidade constitúe un caso de atenuación, pois o que define semanticamente estas unidades (o seu valor epistémico) é a redución do grao de veracidade do dito, comunmente coa finalidade de formular hipóteses sobre feitos. Neste panorama, a fronteira entre o contido semántico das expresións epistémicas e o seu uso pragmático (en termos estratéxicos ou doutro tipo) queda desfigurada ao identificar automaticamente a semántica da incerteza cunha estratexia pragmática de atenuación[14]. Cómpre preguntarse se o uso dunha forma de dúbida transmite o estado mental da emisora ou se (ademais) ten como obxectivo conseguir algún tipo de efecto especial no discurso. Só no segundo suposto deberiamos falar de estratexia discursiva.

Aínda que non sempre é doado separar a modalidade epistémica dos seus usos estratéxicos, é posible facer operativa a distinción. Para o caso da atenuación, Briz e Albelda (2013, pp. 302–303) recoñecen tres funcións fundamentais, todas elas ao servizo da xestión das imaxes públicas dos interlocutores: autoprotección[15], prevención e reparación. Na súa análise das expresións adverbiais de evidencialidade en español, Albelda Marco (2016) ten en conta a implicación da imaxe como criterio fundamental para recoñecer os usos atenuadores dos marcadores evidenciais. Os seus resultados mostran que non hai unha correspondencia perfecta entre evidencialidade e a atenuación así entendida: esta última é moi frecuente nas conversas e entrevistas, xéneros caracterizados pola interacción directa entre interlocutores, e apenas ten presenza na prosa xornalística e nos debates políticos, onde predominan as funcións evidencial pura e disociativa, respectivamente. Estes resultados (e os doutros estudos similares

[14] Un exemplo recente témolo en Hummel (2018), que emprega *epistemic mitigation* para se referir aos adverbios epistémicos que diminúen o compromiso coa veracidade do enunciado.

[15] O recoñecemento desta función desminte o vínculo, previamente proposto (Briz Gómez, 1998, p. 106), entre reforzo e falante, por unha parte, e entre atenuación e oínte, por outra.

como Albelda Marco, 2018; Estellés Arguedas & Albelda Marco, 2017; Figueras Bates, 2018) revelan a importancia da imaxe na caracterización da atenuación como fenómeno discursivo.

Os marcadores de modalidade epistémica como mecanismos de atenuación son aínda máis difíciles de detectar que os evidenciais e, probablemente, constitúen o tipo de atenuación máis difícil de recoñecer (vid. Albelda Marco, 2010). Se a semántica epistémica é susceptible de usos estratéxicos atenuadores, estes deben darse en oracións declarativas, pois os usos performativos das expresións epistémicas só son posibles neste molde formal. Isto non quere dicir, porén, que os usos atenuadores destas expresións se limiten a actos de fala asertivos (prototipicamente expresados mediante oracións declarativas), senón que tamén son posibles en actos directivos, comisivos e, mesmo, quizais, expresivos[16].

(49) [A e B teñen unha reunión ás 12h e son as 11:55h; neste contexto, A dille a B:] *Quizais* debemos ir indo.

Nun exemplo como (49), o adverbio epistémico *quizais* é empregado pola falante para converter unha orde nun EdC hipotético, conseguindo así que a súa intervención resulte menos impositiva sobre o oínte. O mesmo enunciado sen o adverbio constituiría unha orde directa que ameazaría de maneira máis grave a imaxe do interlocutor.

Casos como (49) son relativamente fáciles de detectar, pois o tipo de acto de fala apunta directamente á implicación das imaxes dos interlocutores. Os casos problemáticos desde o punto de vista da atenuación son aqueles en que as expresións epistémicas de posibilidade e (im)probabilidade forman parte dun acto de fala asertivo, pois moitas veces é difícil saber se expresan unicamente unha dúbida xenuína da falante (e neste caso non estariamos ante atenuación) ou se conforman unha estratexia para reducir unha potencial ameaza á imaxe pública dun individuo (e aquí si sería pertinente falar de atenuación). A dificultade de identificación en actos de fala asertivos estriba na imposibilidade de acceder directamente á intención da falante e no feito de que, en moitos casos, é moi difícil coñecer a súa intención a partir dos datos dispoñibles, mesmo se se posúe información detallada sobre as condicións de emisión.

Estes atrancos están relacionados co que Verschueren (1999, pp. 46–

[16] Dada a súa natureza, nos actos de fala declarativos non son pertinentes as estratexias atenuadoras nin a modalización epistémica.

49) denomina "o problema da intencionalidade", provocado polo xiro pragmático en lingüística: se pensamos na concepción estándar da teoría dos actos de fala (Austin, 1962), empregar a lingua consiste na expresión dun estado mental por parte da emisora e a interpretación da lingua redúcese á recuperación dese estado mental por parte do receptor. É dicir, o éxito da comunicación lingüística conséguese ao alcanzar un estado de coñecemento mutuo das intencións entre os interlocutores. Porén, é evidente que o receptor pode activar significados diferentes aos que orixinalmente foron concibidos de maneira intencional pola emisora (e dar lugar a malentendidos, a intervencións irónicas etc.). Polo tanto, "there is a need for *a pragmatic return to meaning in its full complexity*, allowing for interacting forces of language production and interpretation, and doing full justice to the central role of meaning in human reality" (Verschueren, 1999, p. 48).

O significado lingüístico depende de factores non lingüísticos que van ben máis alá da intención da emisora e que se adoitan recoller baixo a etiqueta de "contexto". Entender o contexto é, pois, unha tarefa ineludible na análise do significado. Neste sentido, Albelda Marco (2010) propón unha serie de criterios para o recoñecemento da atenuación. Aínda que concibidos para a análise de conversas, estes criterios son aplicables, na súa maioría, a calquera tipo de texto. Alén da implicación das imaxes públicas dos interlocutores, a autora ten en conta os seguintes factores:

- *Trazos situacionais.* Favorecen a presenza da atenuación un marco de interacción transaccional (fronte a un familiar ou cotián), as relacións de desigualdade funcional ou social entre os interlocutores (fronte ás de igualdade), o descoñecemento mutuo das persoas implicadas na interacción (fronte ás relacións de proximidade) e a procedencia da falante dunha cultura de distanciamento (fronte á pertenza a unha cultura de achegamento).
- *Tipo de acto de fala.* Coñecer o tipo de acto de fala e a súa forza ilocutiva axuda a entender a intención da emisora. Neste terreo, é relevante tamén observar se se verifica a correspondencia prototípica entre a forma da oración e o tipo de acto de fala. Isto é especialmente común no caso dos actos directivos, pois a súa forma canónica, o modo imperativo, tende a evitarse por motivos de cortesía (Aikhenvald, 2016, pp. 158–164; Brown & Levinson, 1987, pp. 132–144). Se a forza ilocutiva non se transmite de forma directa

(se a correspondencia prototípica non se dá), o máis probable é que estea en xogo algún tipo de estratexia atenuadora.

- *Atenuación dos asertivos.* O primeiro consello de Albelda Marco (2010, p. 61) para recoñecer a atenuación nos actos asertivos con cualificación epistémica de incerteza é distinguir entre opinións e "aserciones de hechos factuales". No primeiro caso, o uso de formas de dúbida habitualmente responde a unha estratexia atenuadora. Con todo, saber se un acto asertivo constitúe unha opinión ou non seguramente sexa unha tarefa probablemente tan complicada como a detección da propia atenuación. En calquera caso, a autora segue profundando e distingue:
  - A atenuación dos asertivos dirixida a *protexer a imaxe do oínte*. Algúns factores favorecen a implicación da imaxe do interlocutor e, en consecuencia, o uso de atenuación, como as temáticas conflitivas que poidan provocar a expresión do desacordo, as respostas negativas que contradín o exposto por outros, a adxacencia e interrelación entre as emisións dos interlocutores e mecanismos metalingüísticos como o roubo da quenda, a interrupción ou a digresión.
  - A atenuación dos asertivos dirixida a *protexer a imaxe da falante*. A intención de protexer a propia imaxe pode detectarse atendendo a se a unidade modal epistémica está integrada nunha intervención maior ou se aparece soa. Segundo a autora, neste último caso, é menos probable a atenuación, pois o marcador modal non acompaña o contido que resulta problemático para a falante. Tamén hai que incluír aquí a reformulación e a corrección do contido e a anticipación de posibles elementos negativos, factores que apuntan cara á presenza de partes da mensaxe comprometedoras para a emisora.

A importancia das expresións epistémicas de incerteza no conxunto das estratexias atenuadoras parece ser notable. Segundo Albelda Marco e Cestero Mancera (2011, pp. 19–20), trátase dun recurso moi frecuente que no seu corpus de lingua oral constitúe máis do 12 % dos artefactos atenuadores. Non obstante, as autoras non explican se contabilizan todas as formas de incerteza como atenuadoras ou só aquelas que poden analizarse como tal segundo os criterios anteriores.

Tomemos agora a perspectiva da modalidade epistémica como subsistema lingüístico e o papel que lle corresponde á atenuación en tal contexto. Nuyts (2001a) recoñece a estratexia discursiva como un dos factores funcionais que inflúen no uso das expresións epistémicas. Este factor recolle a observación de que as unidades epistémicas son empregadas con frecuencia para obter certos efectos especiais na interacción. En concreto, Nuyts (2001a) relaciona a atenuación (*mitigation* no orixinal) cos verbos cognitivos e a xestión da argumentación cos auxiliares e adverbios modais que expresan posibilidade.

Os efectos atenuadores dos verbos cognitivos derivan das súas propiedades semánticas, isto é, da subxectividade (no sentido de Nuyts) e da vaguidade do valor epistémico expresado (Nuyts, 2001a, p. 162). Un exemplo típico de uso atenuador destes verbos témolo no *creo* de (50), onde o contido cualificado compromete claramente a imaxe do receptor.

(50) *Creo* que tes un problema coa bebida.

O estudo pormenorizado do contexto é fundamental para saber, mesmo nos casos prototípicos, se estamos ante un uso atenuador da semántica epistémica. Con todo, é difícil imaxinar unha situación en que (50) non resulte agresivo para a imaxe do receptor e o verbo cognitivo non realice a función de reducir o impacto do contido sobre a imaxe do interlocutor.

Con xestión da argumentación, Nuyts (2001a) refírese a usos dos auxiliares modais como o do exemplo neerlandés de (51).

(51) *Deze betekenisverandering kan volgens Jespersen verklaard worden door het feit dat kinderen de uitdrukking 'to count one's beads' onbewust anders gingen analyseren dan hun ouders, de vorige generatie. Deze factor kan een rol gespeeld hebben, maar het is onmogelijk om dit te bewijzen.*

'According to Jespersen, this meaning change can be explained by the fact that children unconsciously started to analyze the expression "to count one's beads" differently from their parents, the previous generation. This factor can/may have played a role, but it is impossible to prove this.' (Nuyts, 2001a, p. 225)

Este uso consiste en cualificar un argumento alleo como posible para, deste xeito, indicar que a emisora non quere ou non pode rexeitalo mais tampouco o apoia. Como o propio Nuyts (2001a, p. 225) sinala,

o principal propósito desta estratexia é evitar danar a imaxe de quen emitiu o argumento inicialmente. Parece, entón, que estamos ante un caso de atenuación: o que fai a emisora é expresar o seu rexeitamento de maneira suavizada por razóns de cortesía.

Neste exemplo, o acto que se leva a cabo de maneira cortés é o rexeitamento e este non se consegue (só) mediante a expresión modal. Tanto (51) como o exemplo que fornece Nuyts (2001a, p. 226) como uso argumentativo dun adverbio epistémico teñen en común que a oración cualificada polo elemento modal é seguida por outra oración introducida por un nexo adversativo. É esta última a que serve para rexeitar e a primeira a que consegue o efecto atenuador, mais é necesaria a coordinación das dúas para que a estratexia de cortesía funcione. Estamos ante un caso de atenuación a través dun recurso concesivo: a emisora recoñece que non pode negar total ou parcialmente a postura contraria e, desta maneira, contrarresta as potenciais discrepancias e danos de imaxe (vid. Albelda Marco & Cestero Mancera, 2011, pp. 29–31; Briz Gómez, 1998, p. 149; Couper-Kuhlen & Thompson, 2000; Haverkate, 1994, pp. 118–120). O mesmo efecto conséguese se empregamos unha expresión cun valor epistémico oposto á posibilidade:

(52) *Certamente*, existen obras que se presentan e comercializan en formato dixital, pero non son maioría nin moito menos a data de hoxe.
(1990, Ensaio, CERTENSA0256, CORGA)

O adverbio *certamente* en (52) reforza o contido do primeiro membro da estrutura coordinada, creando así un contexto de concesión en que a introdución da desconformidade resulta menos agresiva. Trátase da mesma estratexia seguida en (51). Hai, porén, un aspecto que paga a pena mencionar: *certamente* reforza o contido do primeiro membro, mentres que o modal (ou un adverbio como *quizais*, para o caso) o cualifica como unha posibilidade. Isto é, pode darse unha diferenza na forza que se lle outorga á concesión ("canto" decide a falante conceder), mais o mecanismo de atenuación é independente de tal diferenza (esta última depende directamente de factores contextuais como os contidos do discurso ou as relacións entre os interlocutores). De feito, nun caso como (52), a presenza do adverbio de reforzo non é requisito para que haxa atenuación: (52) sen *certamente* consegue o mesmo efecto[17]. Debemos concluír, polo

[17]Este método de supresión da forma candidata a atenuante é empregado por Bazza-

tanto, que a estratexia de atenuación mediante concesión é independente das expresións epistémicas e dos marcadores de atenuación e reforzo e, en consecuencia, que non existe un uso argumentativo dos auxiliares e adverbios epistémicos (senón, en todo caso, da concesión). É significativo, neste sentido, que, nun traballo posterior con outros investigadores (Byloo, Kastein & Nuyts, 2007, p. 48), Nuyts non recoñeza como independentes os usos concesivos dos adverbios *certainly* do inglés e *zeker* do neerlandés e atribúa a emerxencia do valor concesivo á interacción co contexto.

A atenuación no uso de expresións epistémicas está directamente vinculada á implicación da imaxe pública dos interlocutores. Así, podemos distinguir entre usos epistémicos xenuínos, como o de (48), onde o único que fai o adverbio é cualificar o EdC como probable, e usos de marcadores epistémicos onde está presente unha estratexia de atenuación, como (50), en que o verbo cognitivo suaviza a forza do enunciado para que o seu contido resulte menos agresivo para a imaxe do interlocutor.

Reforzo

O fenómeno do reforzo foi moi pouco atendido, en especial se se compara co grande interese que provocou a atenuación (Schneider, 2017, p. 24). Unha importante referencia sobre esta categoría pragmática é a obra de Albelda Marco (2007). A autora destaca a vaguidade na definición tradicional do reforzo, a diversidade de fenómenos que se inclúen baixo a etiqueta e o resultante escaso poder explicativo de tal achegamento (Albelda Marco, 2007, pp. 21–44, 105–108). Por exemplo, desde o punto de vista retórico, o reforzo adoita asociarse a conceptos amplos como *expresividade*, *énfase* e *posta de relevo*. Como alternativa, Albelda Marco (2007, pp. 108–114) achégase ao reforzo desde tres niveis: codificado, comunicativo e social. Como no caso da atenuación, o que interesa tratar aquí é o nivel social: no relativo ao nivel codificado, este traballo só se ocupa daqueles recursos formais que son marcas de modalidade epistémica

nella et al. (1991). Certamente, o efecto da supresión é diferente co modal de (51). Isto débese a que unha aserción sucinta (i.e., non cualificada) se interpreta como certa (de maneira que un marcador de certeza é, por definición, semanticamente redundante), mentres que as expresións de incerteza achegan un contido diferente ao valor non-marcado da aserción sucinta. Como se verá máis adiante, este feito pode ter importancia para entender as diferenzas nas relacións, por unha parte, da atenuación e, pola outra, do reforzo coa modalidade epistémica.

e, desde o punto de vista comunicativo, considérase que o reforzo é unha estratexia consistente en aumentar o grao de forza ilocutiva dun acto de fala. Queda por saber, non obstante, que relación existe entre reforzo e (des)cortesía no nivel social.

O reforzo pode servir tanto para levar a cabo actos corteses como descorteses (compárese, neste sentido, os efectos que adoita ter o reforzo do acordo cos asociados ao reforzo do desacordo) e ten diversos efectos no plano social, entre os que destaca o reforzo da imaxe do oínte mediante actos corteses (por exemplo, para incrementar a forza dun eloxio). Poderiamos, entón, establecer un criterio segundo o cal a estratexia discursiva do reforzo non se relacione de maneira biunívoca cun determinado efecto social, senón que teña como constante a implicación da imaxe dos interlocutores, á maneira do proposto para a atenuación. Hai, porén, motivos para dubidar do paralelismo entres as dúas estratexias neste aspecto.

O recurso á imaxe dos interlocutores no recoñecemento da atenuación é un requisito para conseguir que a noción sexa produtiva na análise lingüística: todo apunta a que os recursos empregados para atenuar posúen sempre algunha outra función, que é principal (por exemplo, nos marcadores epistémicos, un determinado valor de probabilidade constitúe unha parte constante da súa semántica), e que a atenuación emerxe da interacción entre esta función e o contexto, de maneira que a implicación da imaxe é chave para recoñecela. Se non fose así, sería esperable atopar repertorios de operadores de atenuación nos tratados sobre marcadores do discurso, mais este non é o caso[18]. Pola contra, si atopamos nestes traballos "operadores de reforzo argumentativo" (Freixeiro Mato, 2005, pp. 105–106; Portolés, 1998, pp. 143–144), que son, en moitos casos, marcadores epistémicos e evidenciais de tipo adverbial mais tamén formas especializadas na marcaxe do reforzo, como *efectivamente* ou *por suposto*.

Sen dúbida, estas ideas requiren de verificación empírica. A segunda parte deste traballo dedicarase ao estudo dalgúns adverbios epistémicos e, entre outros factores, estudarase a importancia da estratexia discursiva no seu uso. Contamos, non obstante, con, polo menos, un traballo previo

[18] Aínda que normalmente non aparece nos listados de marcadores do discurso, *por favor* é probablemente unha excepción, pois a súa función básica é reducir a forza ilocutiva dun acto directivo (isto é, atenualo), xeralmente ao servizo da cortesía. Con todo, trátase dun recurso tipicamente asociado a circunstancias moi concretas (actos de fala directivos do tipo petición) cuxo repertorio de valores contextuais aínda non foi estudado en profundidade.

que é iluminador neste sentido. Byloo et al. (2007) estudan os adverbios *certainly* do inglés e *zeker* do neerlandés. Distinguen varios usos ou significados en contexto, entre os cales se contan a modalidade epistémica e o reforzo (*strengthening* no orixinal). Os seus resultados mostran unha predominancia do reforzo e unha evidente marxinalidade da modalidade epistémica, tanto en termos de frecuencia como de independencia. O reforzo é o uso máis frecuente en *certainly* e ten bastante importancia en *zeker*, mentres que a modalidade epistémica é o uso con menor presenza nas dúas pezas lingüísticas. Ademais, este último uso ten un alto índice de ambigüidade co reforzo, mentres que o oposto non é o caso.

No equivalente galego destas formas, podemos atopar facilmente casos de reforzo en que unha lectura epistémica ('é 100 % probable') non é posible e o reforzo da aserción é o único que dá conta do uso do adverbio. Isto é moi evidente no caso de (53), onde *certamente* aparece no contexto do verbo *constatar*.

(53) No seu ir e vir a domicilio coa súa ilustrada mercadoría, Suso constatou que *certamente* os xeranios son xenerosos regalando primores florais, pero piden coidados. (1998, Narrativa, CERTNARR0385, CORGA)

Nos usos atenuadores dos marcadores epistémicos resulta moi complexo separar a estratexia discursiva da semántica modal, pois parece que aquela se constrúe en contexto a través desta (por exemplo, ao expresar unha afirmación na forma dunha hipótese). Este non parece ser o caso do reforzo, que conta con marcadores especializados. O porqué desta asimetría entre reforzo e atenuación probablemente ten que ver co que podemos chamar o "paradoxo da certeza" —"the fact that we only say we are certain when we are not" (Halliday, 2004, p. 625)—, é dicir, co feito de que cualificar un EdC co máximo valor epistémico, no canto de empregar unha aserción sucinta, adoito ten efectos pragmáticos aparentemente indesexados, como indicar que a falante non está realmente segura do que di (pois precisa redundar na certeza). O reforzo é moito máis prominente desde o punto de vista do discurso que a certeza e non comporta os problemas desta. Isto explicaría a existencia dunha clase de marcadores do discurso especializada na marcaxe do reforzo e a presenza marxinal do valor epistémico de certeza nos usos lingüísticos. Nun sentido semellante, un marcador discursivo de atenuación en actos de fala asertivos traizoaría o seu propósito, ao facer ostensible unha estratexia que debe pasar

desapercibida. Doutro xeito, estaría a potenciar as ameazas á imaxe, ao chamar a atención sobre a súa existencia[19].

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

[19] Non se pode dicir o mesmo dos actos directivos (especialmente as peticións), porque a propia natureza do acto de fala implica potenciais danos para a imaxe do receptor, de aí a viabilidade do *por favor*.

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

5. Modalidades *sen* modalidade

Os capítulos anteriores achegáronnos ás principais maneiras de entender o concepto de modalidade, con énfase nas aproximacións funcionalistas, e discutiron a relación da modalidade (epistémica) con certas categorías categorías lingüísticas que lle son próximas en diferentes sentidos. Neste breve capítulo, sintetízanse as principais razóns que fan da modalidade unha etiqueta de uso pouco recomendable e propóñense as liñas mestras para un marco de traballo alternativo.

As categorías incluídas baixo o paraugas da modalidade son diversas e, para unificalas, adoita empregarse algún criterio semántico. No modelo de mundos posibles, recórrese ás nocións de necesidade e posibilidade, entendidas xeralmente como categorías discretas que conforman unha distinción binaria, especialmente nos marcos formais (vid. §2.3.1, p. 28) mais non só (e.g., van der Auwera & Plungian, 1998). Un problema deste enfoque é que as modalidades deóntica e epistémica comprenden máis valores que os reflectidos nesta oposición binaria, isto é, conforman unha escala. Unha variante deste achegamento propón recoñecer o carácter escalar das categorías modais, identificando os seus valores con diferentes niveis de non-factualidade. Este achegamento supera as dificultades da postura binaria, pero comporta o mesmo problema de fondo: a falta dunha substancia semántica común, unha definición coherente da modalidade como espazo conceptual. Neste sentido, o recurso á non-factualidade como principio unificador parece arbitrario, na medida en que separa valores que a todas luces pertencen a unha mesma área semántica: é o caso, por exemplo, da certeza, claramente un valor epistémico (unha avaliación de probabilidades) e factual (unha avaliación como 100 % probable) e, por isto último e de acordo co modelo de mundos posibles e as súas variantes, non modal.

O modelo cognitivo da dinámica de forzas enfronta problemas semellantes. A dinámica de forzas proporciona unha estrutura conceptual para un conxunto de sistemas cognitivos, entre eles a linguaxe. Neste último caso, a dinámica de forzas actúa cunha función estruturadora a

través de varios niveis lingüísticos, dotando de coherencia conceptual dominios non relacionados. Así, este modelo pode ser empregado para caracterizar un amplo abano de categorías lingüísticas, de modo que non é útil para agrupar as clases modais tradicionais. De feito, a modalidade concíbese, neste marco, asociada a diversos esquemas mentais de dinámicas de forzas, mais sen se lle outorgar un concepto propio e común a todas as súas manifestacións. Ademais, se consideramos categorías modais concretas, como a modalidade epistémica, resulta difícil comprender que motivaría a redución dos seus valores a outra categoría conceptual, como a dinámica de forzas, pois os xuízos de probabilidade, neste caso, e, en xeral, as avaliacións de EdCs son ferramentas básicas na interacción dos seres humanos co mundo (Nuyts, 2009). Lampert e Lampert (2000) levan a cabo un extenso repaso crítico da modalidade desde unha perspectiva cognitiva, prestando especial atención ao modelo de dinámica de forzas, e conclúen que "it seems in principle impossible to provide a holist characterization of Modality that would be based on a common conceptual substance. (...) *as a cognitively valid category Modality is simply gratuitous* [destaque meu]" (Lampert & Lampert, 2000, p. 296).

Se admitimos que a modalidade tal e como foi tradicionalmente entendida carece de xustificación como categoría conceptual, cabe preguntarse que propiciou o seu éxito como categoría de análise lingüística. Unha razón de peso é a existencia dunha forte tendencia entre as linguas máis estudadas, isto é, as europeas, a posuír unha categoría gramatical, a dos verbos auxiliares modais, que exprese todos os significados da modalidade tradicional ou, cando menos, varios deles (vid. §3.4, p. 64). Esta conexión entre os tres valores modais tradicionais non se verifica só na polisemia dos auxiliares, senón tamén no desenvolvemento semántico destas pezas lingüísticas, que comeza nos significados dinámicos, pasa polos deónticos e chega, finalmente, aos epistémicos, tanto no plano diacrónico (Traugott, 2006) como no ontoxenético (Hickmann & Bassano, 2016). Expresións non gramaticais do contido modal (e.g., verbos léxicos, adverbios, adxectivos) habitualmente carecen da polisemia dos auxiliares, non mostran a mesma evolución e suscitan un interese dificilmente comparable ao suscitado polos verbos modais. Ademais, o emprego do sistema de auxiliares como principal expoñente da modalidade explica que a evidencialidade e outros dominios sexan frecuentemente excluídos

da nómina de categorías modais. A relevancia outorgada aos auxiliares como expresións gramaticais sen dúbida xogou un papel importante na xestación dun concepto de modalidade escasamente coherente. Para Lampert e Lampert (2000, p. 296), a única razón que xustificaría manter a categoría da modalidade sería a de fornecer un correlato semántico para a categoría formal dos verbos modais, o cal equivalería a abrazar un mandato claramente determinado por unha ideoloxía eurocéntrica.

Os inconvenientes anteriores manifféstanse na dificultade para ordenar ou delimitar o espazo modal e na proliferación de propostas de clasificación e son recoñecidos, dunha maneira ou doutra, por moitos autores na literatura funcionalista:

> The different notions generally subsumed under the heading "modality" do not seem to represent a single and coherent semantic category. (Hengeveld, 1987, p. 56)
>
> Mood and modality are not so easily defined as tense and aspect (...). In fact, it may be impossible to come up with a succinct characterization of the notional domain of modality and the part of it that is expressed grammatically. (Bybee et al., 1994, p. 176)
>
> (...) the phenomena which are discussed in the literature under the labels of "mood" and "modality" do not constitute a unified semantic domain which could be given a single cover-definition. (Dik, 1997, p. 241)
>
> Modality and its types can be defined and named in various ways. There is no one correct way. (van der Auwera & Plungian, 1998, p. 80)

Porén, son moi poucos os que cuestionan a conveniencia de seguir empregando o concepto de modalidade como categoría de análise lingüística, probablemente porque tal proceder requiriría propoñer alternativas e deconstruír un campo de estudo que leva décadas, se non séculos, establecido.

A proposta revisionista máis interesante e mellor artellada seguramente sexa a de Nuyts (2005), que parte da idea de que os distintos tipos de modalidade son, en realidade, nocións semánticas bastante diverxentes entre si. Seguindo a tendencia da gramática funcionalista, Nuyts (2005) sitúa as diferentes categorías modais no contexto do sistema de cualificacións de eventos, isto é, á par doutros mecanismos que serven para modificar, localizar e avaliar EdCs (vid. §3.1.3, p. 47). Os distintos

tipos de cualificacións considéranse cognitivamente básicos e universais e conforman unha xerarquía que se manifesta lingüisticamente no seu alcance semántico respectivo. Polo tanto, as modalidades epistémica e deóntica ou a evidencialidade deben ser estudadas de maneira autónoma, no mesmo nivel de análise que o tempo ou o aspecto. Tanto estes como aquelas son susceptibles dunha definición básica, á diferenza do que acontece co concepto de modalidade.

A modalidade é un dominio que só se pode caracterizar aludindo ás nocións semánticas concretas que engloba, o cal lle recoñece un certo status, mais estes deriva necesariamente do que teñen en común as categorías que inclúe. O ingrediente principal desta nova receita da modalidade é a problemática noción de actitude: as cualificacións modais serven para expresar diferentes tipos de actitudes da falante en relación co EdC. Desta maneira, modalidade equivale a avaliación actitudinal, o cal elude os atrancos de empregar a noción de actitude en sentido amplo, pois, en tanto que avaliacións (un tipo de cualificacións de EdCs), as modalidades deben axustarse a unha serie de trazos (cf. Nuyts, 2017, pp. 62–66):

- Estrutura escalar. O dominio semántico de cada modalidade está constituído por tres ou máis valores que corresponden a diferentes graos dunha mesma propiedade.
- Alto alcance semántico. As cualificacións modais operan sobre o EdC, mais tamén sobre outros operadores do EdC como o aspecto ou a localización temporal e espacial. Isto quere dicir que unha expresión modal non ve limitado o seu significado por, por exemplo, un marcador temporal.
- Carácter performativo. Os marcadores modais non se limitan a describir a actitude do emisor, senón que a performan, no sentido de que constitúen un compromiso do emisor con esa actitude, é dicir, identifícano como responsable dese xuízo.

Esta redefinición da modalidade carrea unha revisión do mapa de categorías modais en, polo menos, dúas direccións. Por unha parte, a modalidade debe excluír certas categorías tipicamente consideradas modais, por non se axustaren aos criterios definitorios da modalidade, e incluír outras tipicamente non consideradas modais, por si responderen a estes criterios. O primeiro dos supostos ten como albo principal a

modalidade dinámica, cuxos valores non conforman unha escala, senón unha oposición binaria, cuxo alcance semántico é moito menor que o (do resto) das cualificacións modais e que non ten carácter peformativo, senón que está orientada ao primeiro argumento do EdC (vid. Gisborne, 2007; Nuyts, 2005, 2017)[1]. Na situación oposta encóntranse a modalidade afectiva (a expresión do (des)gusto a respecto do EdC) ou a evidencialidade inferencial, que cumpren os requisitos esixidos e deben ser incluídas na nómina de categorías modais.

Por outra parte, cómpre remodelar a estrutura interna de certas categorías a fin de acomodalas aos criterios establecidos. A evidencialidade ten valores inferenciais, que son modais no sentido proposto, e valores reportativos e experienciais, que non están orientados á falante nin conforman unha escala e, en consecuencia, non son modais[2]. De maneira semellante, a modalidade deóntica debe ser restrinxida a graos de aceptabilidade e necesidade morais, nas liñas suxeridas por Nuyts et al. (2010) ou Van linden e Verstraete (2011), gañando así coherencia semántica e abrindo a porta ao recoñecemento da diversidade formal da súa expresión.

Recoñecer que as cualificacións de EdCs poden ser agrupadas baixo unha mesma etiqueta non debe escurecer unha consecuencia fundamental deste marco alternativo: a modalidade tórnase nunha noción pouco relevante, cun status parello, por exemplo, ao dunha potencial noción de "situación" referida a cualificacións localizadoras de EdCs como o tempo e o espazo.

[1] É pertinente sinalar que Dik (1997, pp. 241–242) lle outorga un status periférico á súa modalidade inherente, equivalente á dinámica, que, recoñece, menciona na discusión das categorías modais unicamente porque o desenvolvemento desta "modalidade" adoita dar lugar a marcadores máis estritamente modais.

[2] A inclusión da inferencialidade entre as categorías modais e a exclusión do resto de dominios evidenciais do ámbito da modalidade non é en absoluto novidoso e ten precedentes en traballos como os de Narrog (2009, pp. 10–11), Nuyts (2017) e van der Auwera e Plungian (1998).

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

Part II.

Epistemic modality in the adverbial domain

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

6. A corpus study

This second part of the thesis zooms in on epistemic adverbs. The reasons why adverbs were chosen as a case study among the range of epistemic expressions were introduced in Chapter 1. Essentially, they have to do with two facts: (i) adverbs are supposed to be an unmarked form for the expression of epistemic meaning, and (ii) they nevertheless exhibit a remarkable internal diversity that remains unaccounted for. Epistemic adverbs will be surveyed using corpus data. This is a methodological chapter instrumental to the other chapters in this part of the thesis, each of which makes use of the same data for different, but converging, purposes.[1] First (§6.1), I will present the empirical basis for the corpus study. Then (§6.2, p. 126), I will explain and illustrate the variables the data were coded for. Finally (§6.3, p. 137), the statistical methods will be introduced.

6.1. Corpus design

This study considers epistemic modality by focusing on six adverbs: *certamente*, *seguramente*, *probablemente*, *posiblemente*, *quizais*, and *se cadra*. The reasons why these forms were chosen are addressed in the next chapter, and I shall not repeat them here. Suffice it to say that they account for the main possibilities as far as the adverbial expression of epistemic modality is concerned. The six adverbs were studied through the use of present-day language data, which were extracted from the biggest corpus for Present-Day Galician, CORGA (Centro Ramón Piñeiro para a investigación en humanidades, 2017). In its version 3.0, CORGA had almost 37 million words of (mostly written) language from 1975 to 2014. The scarcity of spoken material (in CORGA and other corpora[2]) led me to exclude spoken language from the corpus study.

[1] Data samples and annotation sheets are available at https://osf.io/ya2zn/.

[2] CORILGA (Regueira Fernández, 2021) is a corpus of spoken Present-Day Galician, in the last stages of development. Searches for the six epistemic adverbs in this

Table 6.1.: Written genres and their sizes in CORGA 3.0

Genre	Words	Documents
Narrative	11,690,708	1,872
Drama	1,352,573	171
Essay	7,687,668	685
Press	15,177,115	45,276

Electronic corpora are usually divided in several genres or text types (i.e., sets of stereotyped linguistic contexts). I will consider register as the linguistic variety appropriate to a particular context. Genres have some readily identifiable features, one of which is typically a register specific to that genre.

CORGA features four written genres: narrative and dramatic prose (both fictional), and essayistic and journalistic prose (both non-fictional). The dramatic genre (namely, plays and scripts) in CORGA consists of more than a million words, but, with the exception of *quizais*, epistemic adverbs do not show up more than 55 times each. Since such frequencies are insufficient to carry out a quantitative corpus study, the present survey revolves around the three remaining written genres.

The sizes of the written genres in CORGA 3.0 are shown in Table 6.1. Narrative prose has a size of more than 11 million words coming from almost 1,900 different documents. It consists of two subgenres: novels and short stories. In terms of text typology it is probably the most uniform of the three genres considered here. Essayistic prose (or: essay) is the smallest of the three genres both in number of words (less than 8 million) and documents (less than 700). It includes such diverging subgenres as textbooks, memoirs, scientific articles, and informative texts (i.e., popular science). Journalistic prose (or: press) is the biggest in size, amounting to more than 15 million words from more than 45,000 different documents. It contains texts from newspapers, magazines, and blogs. Journalistic texts tend to be short in comparison with narrative and essayistic texts, whence the high number of documents in journalistic

corpus returned no more than a handful of examples in each case (52 was the best outcome). In the spoken component of CORGA results were not better, ranging from 0 to 39 occurrences depending on the adverb.

Table 6.2.: Search strings and forms retrieved by lemma

Lemma	Search string(s)	Form(s) retrieved
certamente	<certamente*>	*certamente, certaméntes certamentes*
seguramente	<seguramente*>	*seguramente*
probablemente	<probab*mente*>	*probabelmente, probablemente*
posiblemente	<posib*mente*>	*posibelmente, posiblemente*
quizais	<quiza*>	*quizá, quizabes, quizais, quizás*
se cadra	<s? c*adra> /<secadra>	*se cadra, se cuadra, si cadra, si cuadra / secadra*

prose relative to the other genres.

CORGA is an electronic corpus that provides a built-in search engine, allowing for the use of wild cards, such as <*>, for any number of characters, and <?>, for one character, and different kinds of filters. Table 6.2 shows the search strings used to retrieve the forms corresponding to each of the lemmas.

Adverbs were searched using the corresponding search strings and the filters for genre provided by CORGA. *Quizais* occurs more than 7,300 times, being by far the most frequent lemma, with more than double the occurrences of the next most frequent item on the list, *se cadra* (with more than 3,500 occurrences). The four -*mente* adverbs range from around 1,100 to around 2,000 occurrences.

The raw data extracted from CORGA consisted of occurrences of the adverbs in a linguistic context, accompanied by metadata such as the title of the document containing the text, its author, its year of publication, or the part of the document where the text appears (e.g., body, prologue, appendix). Most of this information turned out to be useful in drawing up the final samples. An additional metadatum was added to every example, namely an identifier made up of the first four letters of the lemma plus the first four letters of the genre (in Galician) plus four digits, so that, for instance, the first occurrence of *certamente* in essay would be identified as CERTENSA0001.

Raw samples consist of all the occurrences of an adverb in one of the genres, totaling 17,368 occurrences (or: observations) distributed across 18 samples (i.e., one sample per adverb and genre). Given material

Table 6.3.: Number of different authors by sample

Lemma	Genre	Authors
certamente	essay	70
certamente	narrative	84
certamente	press	100
seguramente	essay	57
seguramente	narrative	100
seguramente	press	100
probablemente	essay	100
probablemente	narrative	84
probablemente	press	100
posiblemente	essay	73
posiblemente	narrative	52
posiblemente	press	100
quizais	essay	100
quizais	narrative	100
quizais	press	100
se cadra	essay	45
se cadra	narrative	100
se cadra	press	100

limitations and the in-depth nature of the analysis, not all observations could be considered. Therefore, the final samples were limited to 100 occurrences of an adverb in one of the genres, resulting in 1,800 analyzed observations.

Prior to data selection, observations occurring in prologues and appendices were excluded from the samples of narrative prose and from most essay samples – there were no prologues or appendices in journalistic prose. Observations in prologues were kept, however, in some of the essay samples (namely, those for *certamente* and *seguramente*) because of a lack of data and the similarities of the register used in prologues with the essayistic register. In practice, only four observations occurring in prologues made it into a sample.

A major concern in selecting the data was author representativeness. Language is, in general, highly sensitive to individual preferences. As an

example, Kratochvílová (2018, p. 44) shows that the ratio of subjunctive selection after Spanish *quizá(s)* can range from 100% in a given author to 20% in another one. In the ideal case, every observation in a sample should correspond to a different author. This was achieved in some samples, but not all. The number of different authors by sample is gathered in Table 6.3. The goal of a unique author per observation was achieved in all press samples, no doubt due to the high number of documents in this genre. The high frequency of *quizais* overall made it easy to reach the diversity goal in all three genres, though this was not the case of the rest of the lemmas.

After determining the number of different authors in every raw sample, observations were randomly selected from the raw data with the help of LibreOffice Calc `RAND()` function, trying to represent as many authors as possible and include the smallest number of observations by the same author.

In addition to the above restrictions, observations were excluded on linguistic grounds. The main objective of this study is to delve into (the expression of) epistemic modality. Thus, observations were left out if they met any of the following criteria:

- *The adverb has non-sentential scope.* This covers the rare cases where the adverb functions as a manner adjunct within the verb phrase, as well as more usual cases in which it acts as a "post-manner" (i.e., (inter)subjective in Traugott's sense) device, but scopes over just a part of the state of affairs (SoA) (e.g., *He is at home, probably since yesterday*). This also includes the very frequent uses of *certamente* as an adjective intensifier (e.g., *certamente bo* 'really good').
- *The adverb scopes over a sentence with no finite verb.* The categories of analysis include mood and time reference of verb forms. In order to study these categories, observations with an adverb scoping over a non-finite verb form (an infinitive, a gerund, or a participle) had to be excluded.
- *The verb form is ambiguous between two morphological categories.* For some verb forms ending in *-ra*, it could not be determined whether they corresponded to the *antepretérito* (pluperfect), an indicative tense, or the past subjunctive. Therefore, observations with ambiguous *-ra* forms were left out.

Further exclusions happened because of a lack of context or clarity.

6.2. The variables

The way adverbs function needs to be examined in the context in which they are used. Thus, the analysis takes, for the most part, a syntagmatic approach, focusing on co-appearing expressions and the properties of the linguistic context. The restrictions laid out above allowed for a high degree of consistency to be reached as regards linguistic context. This, in turn, facilitated the inclusion of a relatively high number of variables in the analysis. Alongside the syntagmatic variables, other categories concerning the functioning of the adverb (e.g., in terms of performativity) and the extra-linguistic context were considered. The observations in the final samples were annotated for all variables, which are illustrated in the following pages.

A final step in the annotation process was to ascribe one or more meaning categories to every adverb in every observation. This required a contextualization process that went beyond syntagmatic factors, and involved looking at the context of production and reception of texts in a broad sense in order to understand and obtain information on what adverbs do in the utterances they appear in. This part of the analysis will be the focus of Chapter 8.

6.2.1. The adverbial phrase

Adverbial phrases are, at least in Galician, quite simple compared to verb and noun phrases. Phrases headed by epistemic adverbs are even simpler, since they can only take one modifier, which is necessarily a quantifier. In my dataset, the only modifiers found were *moi* 'very' and *máis* 'more'. This variable provides us with information on the gradability and specificity of the semantic value encoded by the adverb.

6.2.2. The verb phrase

All observations included in the samples feature a finite verb form. I considered mood (indicative or subjunctive) and lemma (i.e., the lexical item the finite verb belongs to, cited by the infinitive form, plus the lexical

formant clitic, if there is one[3]). I did not include tense as a variable, since it correlates with temporal reference, which is covered in the study and has a more obvious relation with epistemic modality. Nevertheless, I did code the data for morphological tense,[4] for instrumental purposes – see below the indications concerning the annotation of modal future forms.

In the immediate periphery of the finite verb we find another relevant variable, polarity. Data were coded for negative polarity if the finite verb was under the scope of an *n*-word, such as *non* 'no', *nin* 'nor', *nada* 'nothing', *ninguén* 'nobody', *nunca* 'never', or *tampouco* 'neither', and for affirmative polarity otherwise.

In some cases, the finite verb was a modal auxiliary. Modal auxiliaries are characterized by considerable polysemy. When a particular occurrence of a modal auxiliary could be interpreted as (near-)epistemic (i.e., epistemic and/or inferential) the lemma of the modal (*deber*, *haber*, *poder*, *ter*) was added to the annotation. If the modal had dynamic, deontic, directive, or other value, but no (near-)epistemic interpretation, it was not reflected in the annotation.

Another way the finite verb may express (near-)epistemic values is by means of the "modal future." Example (28), p. 78, illustrates this category. In essence, modal uses arise in future-oriented indicative tenses (viz. the so-called *futuro* 'future' and *pospretérito* 'future preterite' or conditional) when, instead of conveying a future perspective from a present or a past reference point, they locate the SoA in the present or the past, adding a (near-)epistemic flavor. Thus, annotating modal future values was a matter of matching a tense form with its time reference: when the *futuro* had present time reference and the *pospretérito* had past time reference (as opposed to their prototypical values 'future' and 'future-in-the-past',

[3]This captures, for instance, the difference between *deber* 'must' and *deberse (a)* 'be due (to)'.

[4]Excluding the potential ambiguity of *-ra* forms, annotating tense in Galician is straightforward. There are six indicative tenses – *presente* (e.g., *como* 'I eat'), *futuro* (e.g., *comerei* 'I will eat'), *pretérito* (e.g., *comín* 'I ate [perfective]'), *copretérito* (e.g., *comía* 'I ate [imperfective]'), *antepretérito* (e.g., *comera* 'I had eaten'), *pospretérito* (e.g., *comería* 'I would eat') – and two subjunctive tenses – *presente* (e.g., *coma*) and *pretérito* (e.g., *comese*). As for the future subjunctive, it has been lost in spoken Present-Day Galician and confined to very formal written registers (see Freixeiro Mato, 2006b, pp. 359–370). In the samples of written language used here, it did not show up.

respectively), observations were coded as modal future.[5]

A variable that no doubt transcends the limits of the verb phrase, but is worth discussing in relation to verb morphology is time reference. In its most basic account, time reference comprises three categories (past, present, and future), which do not exhaust temporal distinctions, but are usually adequate for most purposes. I drew on this "simplistic" system, and further distinguished future-in-the-past and indeterminate time reference. The former is associated with modality and factuality, whereas the latter corresponds to cases in which the SoA cannot be located in the time axis – typical instances include "generic statements" such as *growing up is probably just a matter of getting to know oneself*. Cases of ambiguous time reference, that is, an observation that could be assigned more than one temporal value, were excluded.

Future-in-the-past and its relation with tense are worth further discussion. Romance languages have a tense form that expresses future-in-the-past time reference and counterfactual reality status, often dubbed "the conditional" and regarded as a non-indicative mood by some authors (see Thieroff, 2010, pp. 11–14). As Thieroff (2010) argues, conditional forms have modal uses, just like past and future tense forms, and should not be considered independent moods. The modal uses of conditional forms emerge as implicatures from the combination of past time reference and future potentiality (cf. Verstraete, 2005): when the speaker uses a form that conveys a future perspective from a past reference point she implies that the SoA did not happen, since, in case the SoA had taken place, she would have been more informative by using a past tense form.

Thieroff (2010) claims that "in general Futures-in-the-past occur only in one mood, either in the Indicative or in the Subjunctive" and that "[a]s for the Romance languages the Indicative is the only choice" (p. 13). The Galician conditional, known as the *pospretérito*, is consistently classified as an indicative tense on morphological grounds (Álvarez & Xove, 2002, p. 265; Freixeiro Mato, 2006b, p. 338). Yet the *pospretérito* is not the only tense in Galician that expresses future-in-the-past. The latter can also be expressed by means of the past subjunctive, as (54) demonstrates.

[5] Additionally, when an indeterminate time reference (see below) is expressed in the *futuro*, this was also counted as a case of modal future.

(54) a. *Non sabía canto tempo durmira,* ***probablemente*** *o día non* *tardaría* *moito en abrir.*
'He did not know for how long he had slept, probably it would [IND] not take too long to get light.'
(1988, Narrative, PROBNARR0032)

b. *Qué desgusto ían levar seus pais. Á avoa Florentina íalle subir a tensión a vinte e catro.* ***Quizais*** *non o* *resistisen*.
'His parents would get disappointed. Grandma Florentina's blood pressure would rise up to 24. Maybe they would [SBJV] not withstand it.' (2005, Narrative, QUIZNARR4098)

The forms of the two subjunctive tenses in Galician have the ability to convey the same temporal values expressed by the six more temporally-specialized indicative tenses – as far as declarative clauses with an epistemic adverb are concerned. Present and future time references are expressed by the present subjunctive, whereas absolute and relative past time references, including future-in-the-past, are conveyed by the past subjunctive. Thus, the indicative and the subjunctive in Galician can be compared across different time references, since both moods span over the whole temporal axis.

6.2.3. The clause

Clauses were classified into main, subordinate, comparative, and insubordinate. Observations were also classified according to their sentence type or illocutionary mood. There are three major sentence types in Galician: declarative, interrogative, and imperative.[6] Although, in principle, epistemic qualifications can only occur in declarative sentences, in my sample epistemic adverbs also showed up in interrogative sentences, which is not completely unexpected (see Nuyts, 2001a, pp. 57–59).

The syntactic position of the adverb within the clause has been taken into account. Sentential adverbs in Galician enjoy a high degree of positional freedom. Given the breadth of syntactic possibilities, I have

[6] Exclamative sentences are a minor sentence type, dependent on or overlapping with the major sentence types (see Aikhenvald, 2016; Álvarez & Xove, 2002, pp. 188–189). Álvarez and Xove (2002, pp. 175–189) consider desiderative sentences as an additional sentence type in Galician (but see the previous discussion in §4.1.1, p. 83.).

distinguished four general positions, considering the SoA and the finite verb form.

In *initial position* the adverb occurs on the left of the SoA (i.e., before the verb and all its complements). This is not readily equivalent to utterance-initial, since, if an element external to the SoA (e.g., a textual marker or a coordinated sentence) precedes the epistemic adverb, this is still considered initial position (cf. Kärkkäinen, 2003, p. 55). Both examples in (54) count as initial position – note that (54a) features two different SoAs separated by a comma and that *probablemente* is in initial position as regards the SoA it scopes over.

Adverbs in *pre-verbal medial position* appear on the left of the verb and on the right of at least one of its complements, be them arguments or adjuncts, as in (55).

(55) *O bo acollemento* ***posiblemente*** *tivo que ver coa ausencia de literatura e filosofía durante case toda a guerra …*
'Its good reception *probably* had to do with the absence of literature and philosophy throughout almost the whole war.'
(2008, Essay, POSIENSA0219)

Determining the position of adverbs in relative clauses is a thorny issue: subordinate clauses are introduced by a marker, which in the case of relative clauses is a pronoun with some function within the predication of the relative clause – and therefore part of the SoA. Applied strictly, the above criterion would make impossible to encounter an adverb in initial position in relative clauses. However, I chose to ignore subordinate markers when determining adverb position within a subordinate clause, since markers always fill the initial slot. Thus, we find both initial and pre-verbal medial uses of an adverb in any subordinate clause, as in the relative clauses in (56).

(56) a. Initial position (relative clause)
O outro conxunto que ***probablemente*** *deixe esta categoría será o Alfoz …*
'The other team that will probably leave [lit. that probably leave] this division is the Alfoz.'
(1995, Press, PROBXORN0128)//

b. Pre-verbal medial position (relative clause)
Naquel intre tiña algo especial que nestes tempos, ***se cadra,*** *perdeu.*
'At that moment it had something special that nowadays it has perhaps lost [lit. that nowadays perhaps (it) lost].'
(1993, Essay, SECAENSA0062)//

When in *post-verbal medial position* the adverb appears on the right of the verb and on the left of at least one of its complements, be them arguments or adjuncts, as in (57).

(57) Post-verbal medial position
O primeiro tería ***seguramente*** *unha importancia maior ...*
'The first one probably had [lit. would have surely] greater importance.'
(1991, Essay, SEGUENSA0015)

If the adverb occurs on the right of the SoA (i.e., after the verb and all its complements), it is in *final position*. This may amount to utterance-final, as in (58a), but not necessarily: in (58b) *certamente* is in final position relative to the SoA it scopes over, which is followed by a coordinated sentence (cf. (54a)).

(58) a. Absolute final position
Sucedeu algo máis tarde, ***quizais****.*
'It happened somewhat later, maybe.'
(1992, Narrative, QUIZNARR0868)

b. Non-absolute final position
Gañamos tempo, ***certamente****, e desta maneira pasamos máis horas ó aire fresco.*
'We buy some time, certainly, and this way we get to spend more hours outdoors.' (1993, Narrative, CERTNARR0258)

It might be argued that disregarding the position of the adverb in the whole utterance is misleading. However, I do not consider it a flaw: the position of the adverb relative to the SoA matches its position in terms of the intonation unit (see the examples above), which is the unit of reference to determine position in spoken discourse (Kärkkäinen, 2003).

The distance between the adverb and the finite verb form was mea-

sured in number of syllables and independently from the relative position of adverb and verb. The measure considered the number of syllables that would be realized in (formal) speech. Thus, phenomena typical of informal speech, such as elisions, were not taken into account. The counting procedure disregarded irrelevant written conventions: for example, a clitic is written as a separate word when it appears before the verb, and is graphically attached to the verb when in post-verbal position; in either case, the clitic was not considered a part of the verb, and was therefore counted as a syllable.

Finally, some aspects of the semantics of the SoA do not depend exclusively on the verb or the verb phrase, but rather result from the combination of the verb and its complements throughout the clause. Two semantic categories were considered: control and dynamicity. Control is concerned with whether the first argument carries out the SoA voluntarily, whereas dynamicity has to do with the presence of some change or internal dynamism in the SoA – whether or not "something happens" (see Dik, 1997, pp. 107–115). There exists a number of well-known diagnostics to detect these two semantic dimensions (e.g., Dowty, 1979, pp. 55–56, 116–117).

6.2.4. Beyond the clause

Performative uses are the default uses of epistemic expressions (see §3.1.3, p. 47). However, most epistemic devices can also be used to describe, rather than perform, an epistemic qualification. A key difference between adjectives and adverbs is that the former allow for structurally descriptive uses whereas the latter do not (see Nuyts, 2001a, pp. 72–76). Yet, epistemic adverbs are used descriptively. In this study, I have considered any means by which the speaker/writer shifts the orientation of the epistemic qualification from herself to another entity (i.e., any other than the speaker/writer at the moment of speech). In the corpus data, there are two formal means by which this is achieved, corresponding to either indirect speech or pseudo-indirect thought:[7] complement clauses and *according to*-phrases. Crucially, the fact that these are the only possibilities documented in the corpus confirm the structural limitations of adverbs.

[7] As Chafe (1994) notes, cases that "look like indirect quotations of inner language actually express beliefs, opinions, or decisions" (p. 220). Therefore, the term *indirect thought* would be inappropriate.

Nevertheless, descriptive uses are found, and must be considered in a general account of epistemic adverbs. The examples below illustrate the two formal devices.

(59) a. Complement clause: indirect speech
Leo díxome que don Maximino tiña moitos anos e visto moito mundo, e que ***probablemente*** *coñecese a sobriña moito mellor ca nós ...*
'Leo told me that Mr. Maximino was many years old and had seen a lot of the world, and that he probably knew his niece much better than we did ...' (2010, Narrative PROBNARR0404)

b. Complement clause: pseudo-indirect thought
Creu que ***quizá*** *fose produto da excitación e desbaratou a idea inicial, instintiva, de arramplar con todo.*
'He thought that maybe it had been a figment of excitement, and dismissed the initial instinctive idea of sweeping everything away.' (2008, Narrative, QUIZNARR0028)

c. *according to*-phrase: indirect speech
Segundo o Xornal, ***posiblemente*** *o crego tropezou.*
'According to the newspaper, the priest probably stumbled.' (2010, Narrative, POSINARR0190)

I have not considered direct speech and direct thought as descriptive uses, because they are performative from the perspective of the represented subject, and partially overlap with the category MEDIUM, to be discussed below.

6.2.5. The extra-linguistic context

As advanced earlier, this corpus study relies on written language. Nevertheless, written registers sometimes resemble or even mimic spoken language. Thus, I have incorporated the contrast oral/non-oral as a variable. Observations coded as oral correspond to dialogues in fiction, direct quotes in press, and interviews in essay and press. The language of such observations cannot be considered, strictly speaking, as oral (the mediation of the written word is obvious), but it does have features typical of spoken registers, which may constitute a source of variation.

A final variable is provided by the genre (essay, narrative, or press) to

which every observation pertains. This might also be a factor conditioning linguistic variation.

6.2.6. Summary of variables

Table 6.4 summarizes the variables and their levels. I use mnemonic names for the variables (in small caps) and their levels (in typewriter font). These codes will figure in the exposition of the statistical analyses in the coming chapters.j

In order to meet the requirements of the statistical modeling, some variables were recoded. Thus, MODIF, CLAUSE, and PERFORM have only two levels each. In these cases at least one of the variants had a very low frequency, and the contrast between the variants given their frequency was deemed of minor importance (e.g., the contrast between *máis* and *moi* as modifiers and between complement and *according-to* phrases as descriptive structures). In the case of CLAUSE, comparative and insubordinate clauses were pooled together with subordinate clauses, since they showed up quite infrequently (three and four times, respectively) – this should not pose a problem in terms of syntactic context, since all comparative and insubordinate clauses were introduced by a complementizer typical of subordinate clauses, either *que* 'that', *porque* 'because', or *como* 'as'.

The number of different verb lemmas found in the dataset was 374. The full array of lemmas and their frequencies are available in Table A.1, p. 249. Given their large number, lemmas were grouped according to their frequency. Thus, the five most frequent lemmas (*estar* 'be', *haber* 'have' *poder* 'can/may', *ser* 'be', *ter* 'have') were considered independently, while the rest were grouped under the same category. As a consequence, VERB has six levels.

Table 6.4.: Summary of variables

Type of variable	Variable	Levels
Adverb variable	ADVERB (adverb lemma)	`cert` (*certamente*) `segu` (*seguramente*) `prob` (*probablemente*) `posi` (*posiblemente*)

Table 6.4.: (*continued*)

Type of variable	Variable	Levels
		`quiz` (*quizais*) `seca` (*se cadra*)
	MODIF (adverb modification)	`mod` (adverb modified) `non-mod` (adverb not modified)
Verb variables	VERB (finite verb lemma)	`estar` (*estar*) `haber` (*haber*) `poder` (*poder*) `ser` (*ser*) `ter` (*ter*) `other` (none of the above)
	MOOD (verb mood)	`ind` (indicative) `sbjv` (subjunctive)
	POLARITY	`aff` (affirmative) `neg` (negative)
Co-occurrence variables	AUX (presence of (near-)epistemic auxiliary verb)	`deber` (*deber*) `haber` (*haber*) `poder` (*poder*) `ter` (*ter*) `non-aux` (absence of (near-)epistemic auxiliary)
	MODFUT (modal use of future tense)	`mod` (modal use) `non-mod` (absence of modal use)
Variables related to clause syntax	SENTENCE (sentence type)	`declar` (declarative sentence) `inter` (interrogative sentence)

Table 6.4.: (*continued*)

Type of variable	Variable	Levels
	CLAUSE (clause type)	`main` (main clause) `subord` (subordinate clause)
	POSITION	`ini` (initial) `pre-v` (pre-verbal medial) `post-v` (post-verbal medial) `fin` (final)
	DISTANCE (between adverb and verb)	`adj` (adjacent) `near-adj` (1-3 syllables) `non-adj` (4-12 syllables) `distant` (>12 syllables)
Variables related to clause semantics	TIME (time reference)	`fut` (future) `futpast` (future-in-the-past) `indet` (indeterminate) `past` (past) `pres` (present)
	CONTROL	`ctrl` (controlled SoA) `non-ctrl` (non-controlled SoA)
	DYNAM (dynamicity)	`dyn` (dynamic SoA) `non-dyn` (non-dynamic SoA)
Functional variable	PERFORM (performativity)	`desc` (descriptive use) `perf` (performative use)
Contextual variables	GENRE	`essay` (essayistic prose) `narr` (narrative prose) `press` (journalistic prose)

Table 6.4.: (*continued*)

Type of variable	Variable	Levels
	MEDIUM	`oral` (oral) `non-oral` (non-oral)

6.3. Statistical approach

Most of the hypotheses in Chapters 7 and 8 were tested by means of one or more statistical tools. All statistical procedures were carried out using the open-source statistical programming environment R, version 3.6.3 (R Core Team, 2020).

Bivariate analyses relied on typical measures of association for categorical variables, namely those associated with the χ^2-test of independence (see Levshina, 2015, Chapter 9). This test is based on the comparison between observed and expected frequencies, and tells us whether the difference between the proportions of two variables is statistically significant. When reporting the results of the χ^2-test I will provide (i) the χ^2-statistic, whose size is proportional to the sum of differences between the observed and the expected frequencies, (ii) the degrees of freedom, (iii) Cramér's V, whose absolute values range from 0 (no association) to 1 (perfect association), and (iv) p-values, which inform us of the statistical significance of the effect at the level of 0.05 (values above this threshold indicate a not significant effect). When the expected values for a given category are smaller than 5, Fisher's exact test is preferred over the χ^2-test. However, this was not the case in any of the applications of the test to my data. R package `vcd` (Meyer, Zeileis, & Hornik, 2020) was used to perform the χ^2-test and obtain the associated measures.

The association between GENRE and ADVERB was explored by means of the deviation of proportions and correspondence analysis. These methods are thoroughly presented in §7.4.3 (p. 156), where the corresponding results are discussed. For the sake of clarity, I direct the reader to that section.

Finally, multivariate results were obtained through logistic regression, which allowed me to model the relationships of ADVERB, as a depen-

dent variable, with many of the other categories, which were taken as explanatory factors by the logistic model. Given the number of variables involved and the complexity of the resulting model, I used two complementary approaches to logistic regression. Again, I address the reader to the section where results are reported (§7.5, p. 164) for details on this statistical tool.

7. Epistemic adverbs in written language

This chapter aims at providing an overview of the behavior of epistemic adverbs in written language. It also intends to clarify how adverbs differ from one another by uncovering the usage patterns associated with each of them. The chapter begins by examining how epistemic modality is expressed by adverbs (§7.1). It then focuses on the sample of Galician epistemic adverbs considered in the study, showing their arrangement on the epistemic scale and providing a brief overview of their diachronic development (§7.2, p. 141). Afterwards, it reports and discusses the results of the corpus study, either univariate and bivariate (§7.4, p. 150), or multivariate (§7.5, p. 164). Finally, a summary and discussion of the main findings is provided (§7.6, p. 174).

7.1. Epistemic modality as expressed by adverbs

Epistemic modality is an estimation of an SoA in terms of likelihood of occurrence, as made by the speaker (Nuyts, 2001a, pp. 21–22). It is a scalar category that ranges from positive to negative certainty, with intermediary positions in between, including "a neutral or agnostic stance" (Nuyts, 2001a, p. 22). This scalar character may lead to conclude that epistemic modality is a gradual category. However, not all subcomponents of epistemic modality are gradable, an often neglected fact (but see Jiménez Juliá, 1989, pp. 202–204; Rodríguez-Espiñeira, 2010, pp. 196–198). If we restrict ourselves to the positive side of the epistemic scale – the one relevant for adverbs, since they lack negative forms – we must distinguish three dimensions: possibility, probability, and certainty (cf. Hoye, 1997, p. 240).

Although, from a purely semantic perspective, certainty can be seen

as a particular value within the realm of probability, specifically '100% probable', several reasons advise to separate both areas. On the cognitive side, certain information occupies a prominent place in conceptualization, unlike uncertain information (Nuyts, 2001a, p. 364). On the linguistic side, expressions of certainty (e.g., Galician *certamente*, English *certainly*) differ greatly from expressions of possibility and probability as regards non-epistemic uses (Byloo et al., 2007, p. 56). Also, importantly for our case, markers of uncertainty license the indicative/subjunctive alternation in Romance, whereas markers of certainty do not.

Expressions of possibility present the SoA as compatible with the speaker's knowledge, but they only entail a "neutral stance" toward its occurrence. Expressions of probability, in turn, present the SoA as the preferred scenario to a particular degree. From this characterization follows that probability is, but possibility is not, a gradual category. A relevant observation is that probability adverbs seem to be able to take grading expressions as modifiers (e.g., *moi probablemente* 'very probably'), whereas this is not the case of (prototypical) possibility adverbs (e.g., **moi quizais* 'very maybe'). The above definition also entails a difference as regards speaker's commitment. As (60) shows, two alternative SoAs can be qualified in terms of possibility in the same utterance, but not in terms of probability.[1]

(60) a. Possibility
Quizais aínda está na casa ou quizais xa marchou.
'Maybe she is still at home or maybe she already left.'

b. Probability
?? *Probablemente aínda está na casa ou probablemente xa marchou.*
'She is probably still at home or she probably already left.'

This contrast in gradability must not obscure the fact that possibility and probability do form a scale: probability entails possibility, as exemplified by utterances such as *it is possible and even likely that...* (cf. Leech, 1970, p. 224; Matthews, 1991, p. 62). The same applies to

[1] Interestingly, some languages lacking a specialized disjunctive marker use an epistemic possibility adverb before each clause to achieve disjunctive coordination (Dixon, 2009, p. 33).

certainty, which entails both probability and possibility.

Also in the realm of the semantics of epistemic adverbs is the issue of (inter)subjectivity, or whether the epistemic qualification is exclusively attributed to the speaker or shared between the speaker and others (see §4.2.1, p. 96). According to Nuyts (2001a), the (inter)subjective character of an epistemic expression depends on the syntactic structures it appears in. Thus, adverbs are considered neutral as regards (inter)subjectivity, since they do not partake in personal or impersonal syntactic constructions, unlike adjectives (cf. *I am sure that this is the case* vs. *It is probable that this is the case*). However, (inter)subjectivity can also be encoded in the semantics of an epistemic expression. The adjectives *cierto* 'certain' and *seguro* 'sure' in Spanish express intersubjective and subjective certainty, respectively (Delbecque, 2009). This is not (entirely) due to diverging syntactic patterns, since the (inter)subjective differences also arise when the adjectives occur in the same kind of construction. The epistemic adverbs coming from these adjectival bases inherit not just their epistemic value, but also the (inter)subjective flavor that comes with it – and this seems to be generalizable to several Romance languages. Thus, in Italian, *certamente* acts as a "polyphonic trigger" whereas *sicuramente* triggers "a paradigm of alternative monophonic judgments" (Pietrandrea, 2008, p. 242). Although (inter)subjectivity is not a decisive factor in determining the use of epistemic adverbs vis-à-vis other epistemic expressions – and the (inter)subjective component of epistemic adverbs is surely less marked than that of adjectives – it does play a role in the paradigmatic relations between epistemic adverbs.

The coming pages, focused on Galician epistemic adverbs, should make the above points clearer.

7.2. Galician epistemic adverbs

So far, epistemic adverbs, just like most other modal devices, have not been studied in their own right in Galician linguistics. Grammars of the language deal with (subsets of) them, to the exclusion of other neighboring expressions such as adjectives and cognitive verbs. In this connection, Álvarez and Xove (2002, pp. 607–608, 627–628) include epistemic adverbs in their class of *modalizadores* 'modalizers', whereas Freixeiro Mato (2006b, pp. 511–512) includes them in his "adverbs of

doubt." In this taxonomies, prototypical epistemic adverbs such as *quizais*, *talvez*, *se cadra*, *ao mellor*, *posiblemente*, *probablemente*, and *seguramente* are lumped together with inferential/reportative expressions such as *disque*, *seica*, *polo visto*, and *ao parecer*, and non-adverbial expressions such as *poida/pode que* 'it may be that'. As for adverbs of certainty, Álvarez and Xove (2002, p. 628) grant *abofé*, *certamente*, *realmente*, and *verdadeiramente* the status of modalizers. To find comparable expressions in the work of Freixeiro Mato one must look into the domain of discourse markers, particularly into the class of strengtheners (*operadores de reforzo argumentativo*) (Freixeiro Mato, 2005, pp. 105–106, 2006a, p. 171).

Álvarez and Xove (2002, pp. 607, 627–628) explicitly distinguish adverbs with a reportative value from adverbs with an epistemic value. They point out that the latter may convey increasing degrees of probability: *posiblemente* > *probablemente* > *seguramente*. In order to give a consistent account of the adverbial expression of epistemic modality, the present work will study forms spanning over the whole epistemic scale. Hence, I will consider not only markers of probability, but also expressions of possibility and certainty. The chosen adverbs and their mutual arrangement are captured in (61).

(61)
> *certamente* [certainty]
> *seguramente*
> *probablemente* [probability]
> *posiblemente*
> *quizais, se cadra* [possibility]

Certamente is probably the only adverbial form in Galician encoding epistemic certainty (i.e., 100% likelihood).[2] I consider adverbs such as *abofé*, *efectivamente*, and *verdadeiramente* strengtheners in their sentential uses, rather than markers of epistemic certainty (regarding semantic categories, see Chapter 8).

In terms of different epistemic values, probability is the richest dimension in (61), although the three forms considered exhaust the adverbial

[2] Another form one can think of is the adverbial adjective *seguro*, but its status as a fully-fledged adverb is in question: it must be followed by a complementizer in order to occur in sentence-initial position, while the complementizer is optional with *certamente* and *seguramente*.

expression of probability in Galician, which can only be further modulated by adverb modifiers. The inclusion of *seguramente* and *posiblemente* within probability might strike the reader as odd, since their lexical bases, *seguro* 'sure' and *posible* 'possible', belong in opposite poles of the scale, namely and respectively, certainty and possibility. The two adverbs have taken the same development path in opposite directions on the epistemic scale, finally converging in nearby semantic locations.

Possibility is not a gradable dimension. Therefore, different possibility expressions encode the same epistemic value. This apparent semantic simplicity is in contrast to the wealth of adverbial forms that express possibility in Galician: *quizais*, *talvez*, *acaso*, *se cadra*, *ao mellor*, *igual*, *o mesmo*... (cf. Álvarez & Xove, 2002, p. 627; Freixeiro Mato, 2006b, pp. 511–512). From a functionalist point of view, such remarkable case of variation deserves an explanation in terms of functional oppositions or, at least, in terms of an internally-motivated paradigm (cf. De Smet, 2020).

Some authors have pointed out the existence of functional contrasts between adverbs of possibility. Matte Bon (1995, pp. 257–258) groups possibility adverbs in Spanish according to the newness of the hypothesis they introduce: *quizá(s)* and *tal vez* present hypotheses as already known for the speaker, *a lo mejor* (cf. Galician *ao mellor*) introduces hypotheses as devised by the speaker at the moment of speech.[3] Cornillie (2010) develops a similar distinction. He studies modal (mostly epistemic) adverbs in Spanish, and shows how units such as *a lo mejor*, *lo mismo* (cf. Galician *o mesmo*), and *igual* convey an "open perspective" to the SoA and perform specific interactional functions in conversation, whereas *quizá(s)* and *tal vez* do not yield an "open perspective" and are not so successful in interaction.

There are also important historical differences between adverbs of possibility: those introducing known hypotheses (Type A) are long-established forms that trigger the mood alternation (a finite verb form following the adverb may appear either in the indicative or in the subjunctive); conversely, those possibility adverbs that put forward new hypotheses (Type B) have entered the paradigm of epistemic expressions

[3]Matte Bon (1995) applies the terms "thematic" and "rhematic" to this distinction, which I find misleading, since qualificational adverbs are known for introducing newly asserted (i.e., rhematic) information (Verhagen, 1986, pp. 82–86), regardless of the newness of the hypothesis.

only recently, and do not trigger the mood alternation (they only combine with the indicative).

The diversity of historical origins for expressions of epistemic possibility is in sharp contrast to the well-defined pattern of *-mente* derivation on which certainty and probability adverbs are based. Possibility adverbs originate from temporal phrases (e.g., *talvez* 'such time'), conditional protases (e.g., *se cadra* 'if it happens to be'), the semantics of sameness (e.g., *igual* 'equal, same', *o mesmo* 'the same'), desiderative-like constructions (e.g., *ao mellor* 'to the best'), etc. This is the case of both Type A and Type B possibility adverbs. The semantic and syntactic differences between Type A and Type B adverbs do not stem from diverging historical origins, but are rather due to different stages of development: as recent members of the epistemic modal system, Type B adverbs are semantically transparent (whence their "open conceptualization" and the newness of the hypotheses they introduce) and syntactically underdeveloped (they do not trigger the mood alternation, or do so only marginally). A consistent account of epistemic possibility must consider both Type A and Type B adverbs. Thus, in (61) I have included *quizais*, arguably the oldest possibility adverb in Present-Day Galician, as a representative of Type A, and *se cadra*, a very recent epistemic form (first documented in the second half of the 19th century), as a representative of Type B.

7.2.1. *Certamente* and *seguramente*

Together with *quizais*, *certamente* and *seguramente* are the only forms studied here that are documented in Old Galician (approx. 1200 – 1500).[4] According to Míguez (in press), these adverbs evolved from being very similar in Old Galician to being quite different in the present-day language.

Romance adverbs ending in *-mente* developed out of a Latin instrumental construction, so that in Old Galician both *certamente* and *seguramente* were mainly used as manner adverbs (i.e., as verbal adjuncts within the verb phrase), meaning 'truthfully' and 'safely', respectively (notice the connection with the adjectives *certo* 'certain, true' and *seguro* 'safe, secure'). Their subsequent diachronic development consisted in a shift toward (inter)subjective (in Traugott's sense) functions. Thus,

[4] I am using TMILG (Varela Barreiro, 2007) as a source for old language data.

already in the old language, both adverbs had an epistemic meaning of certainty and a strengthening meaning, two (inter)subjective functions that became dominant over the course of several centuries.

Nowadays, *certamente* has strengthening and certainty meanings (the former being predominant), *seguramente* has become a probability expression, and manner uses are extremely rare for both adverbs. The different semantic evolution of *certamente* and *seguramente* is a consequence of the pragmatic problems faced by epistemic certainty (see Chapter 8) and their, respectively, intersubjective and subjective (in Nuyts's sense) features. Thus, the intersubjective certainty of *certamente* favored the maintenance of the certainty/strengthening polysemy, whereas the subjective certainty of *seguramente* facilitated the shift toward weaker epistemic values (see Hummel, 2018; Míguez, 2019).

7.2.2. *Probablemente* and *posiblemente*

These adverbs are not documented in Old Galician, and in Modern Galician (approx. 1500 – 1975) their first occurrences are as recent as the end of the 19th century (*probablemente*) and the 1920s (*posiblemente*).[5] Nevertheless, they are (scarcely) found in Old and Modern Spanish (Suárez Hernández, 2018, pp. 154–170).[6] The Spanish data shows that these adverbs underwent a development similar to that of *certamente* and *seguramente*: they emerged as manner adverbs intimately related to their adjectival bases, *probable* 'probable' and *posible* 'possible'.

Probable derives from the verb *probar* 'prove', and originally meant 'that can be proved, provable', a meaning that can only be retrieved in very marked contexts today (cf. Rodríguez-Espiñeira, 2010, p. 195). So in its early stages *probablemente* functioned as a verbal complement meaning 'in a provable manner'. Both the adverb and its adjectival base developed an epistemic value of probability that became the main meaning of both expressions. In the case of the adverb, such development included the emergence of sentential scope.

[5] For modern language data I resorted to TILG (Santamarina, González Seoane, & Álvarez de la Granja, 2018).

[6] The diachronic evolution of Romance -*mente* adverbs and equivalent forms in other European languages (e.g., -*ly* adverbs in English) is, in general terms, cross-cultural rather than language specific (Hummel, 2013), so that parallel developments are expected in different (but related) languages.

Posible is linked to the verb *poder* 'can, may'. As a manner adverb *posiblemente* is rarely attested in Old Spanish (Suárez Hernández, 2018, pp. 155–156), and conveyed situational dynamic possibility (see §2.2.1, p. 19). In Present-Day Galician (1975 – today) the dynamic meaning must be extremely rare: the use of *posiblemente* in (62), an example retrieved from Android 4.2 operative system's welcome screen, most probably a literal translation from English, sounds hardly acceptable.

(62) *Ao continuar, aceptas que este dispositivo tamén pode descargar e instalar automaticamente actualizacións e aplicacións de Google, do teu operador e do fabricante do teu dispositivo,* ***posiblemente*** *mediante datos móbiles.*

'By continuing, you accept that this device may also automatically download and install updates and applications from Google, from your network operator and from the device's manufacturer, possibly through mobile data.' (my translation)

The intended meaning of *posiblemente* in (62) is situational dynamic possibility. Such meaning can be conveyed in Galician through the adverb *potencialmente* 'potentially' or a construction with *posible* (e.g., *é posible (que)* 'it is possible (that)'). *Posiblemente* triggers an epistemic meaning of probability in (62), which is unexpected in such context – how can the computer system *know* that the user will probably be relying on mobile data?

The modal dynamic meaning in *posiblemente* is probably hard to access because of the shift of the adverb toward epistemic probability. (63) is a version of (60) that shows that *posiblemente* does not allow for conjoining two alternative epistemic qualifications, a feature that distinguishes probability from possibility expressions. Note also that *posiblemente* can be modified by grading expressions (e.g., *moi posiblemente*).

(63) ?? *Posiblemente aínda está na casa ou posiblemente xa marchou.*

'She is probably still at home or she probably already left.'

As regards (inter)subjectivity, both adverbs convey intersubjective epistemic probability, thus opposing the subjective probability of *seguramente*.

7.2.3. *Quizais* and *se cadra*

Quizais and its cognates are one of the most successful forms for the expression of epistemic possibility in Western Ibero-Romance. Its origins have been traditionally traced back to the Latin phrase QUĪ SAPIT 'who knows' (e.g., Lorenzo, 1977, s.v. *quiça*). However, such analysis poses an important phonetic problem regarding the presence of a <ç> (representing an affricate sound) in the old language. Espejo Muriel and Espinosa Elorza (2012) suggest instead that *quizais* and its cognates come from French *qui ça* (interrogative pronoun + emphatic particle), through its Occitan equivalent *qui çai*, and were reinterpreted as QUĪ SAPIT through folk etymology. This last part of Espejo Muriel and Espinosa Elorza's (2012) analysis entails that the affricate sound was lost when the expression was adopted in Ibero-Romance, and thus faces the same problems as the traditional proposal, not being able to account for the presence of <ç> in written texts. Despite efforts to obtain a compositional analysis of the adverb in etymological studies, Present-Day Galician *quizais* and its variants are opaque forms whose origins are not obvious for speakers – notice the formal distance between *quen sabe* [kɛnˈsaβɪ] (today's QUĪ SAPIT) and *quizais* [kiˈθajs].

The string *se cadra* consists of the conditional conjunction *se* 'if' and the present indicative third person singular form of *cadrar* 'to be convenient' or 'to coincide'. It is one of the youngest epistemic adverbs in Galician, being first documented in TILG in 1854. A close relative of this form is the Portuguese expression *se calhar* (see Pinto de Lima, 2008). Rodríguez-Espiñeira (2019) explores the origins of *se cadra* in the context of the Galician Spanish calque *si cuadra*. She puts forward the grammaticalization path subordinate clause (conditional protasis) > reduced parenthetical clause > epistemic adverb. She argues (pace Pinto de Lima, 2008) that the sense of the verb *cadrar* that triggered the grammaticalization process was the one of 'coincidence, chance' (*se cadra* 'if the chance arises'), in line with the development of other epistemic expressions such as Latin *forte* 'by chance', Spanish *acaso* 'chance', and English *perhaps* (see López-Couso & Méndez-Naya, 2020). In Present-Day Galician the three evolutionary stages coexist, that is, *se cadra* can function either as a conditional clause, as a reduced parenthetical clause, or as an epistemic adverb. Therefore, *se cadra* and *quizais* are at opposite ends of the grammaticalization spectrum. Both adverbs express

subjective epistemic possibility.

7.3. Variables and hypotheses

Epistemic adverbs were examined in the light of several variables, presented in detail in §6.2, p. 126, and summarily in Table 6.4, p. 134. Some variables are associated with a hypothesis, but most of them are purely exploratory – given the lack of prior studies on epistemic adverbs from a variationist perspective, we do not yet know which variables will yield results. Exploratory variables include VERB, POLARITY, TIME, CONTROL, DYNAM, AUX, MODFUT, SENTENCE, CLAUSE, DISTANCE, and PERFORM. For these, two generic research questions are formulated: "Is there a relationship between ADVERB and this variable?" and "If so, what is that relationship?"

Epistemic modality has been divided into three semantic dimensions relevant to the behavior of adverbs (see (61), p. 142). Probability is a continuous dimension, whereas certainty and possibility are not. Therefore, it is expected that probability adverbs have the ability to further modify the epistemic qualification, whereas the opposite is true for certainty and possibility adverbs. The first hypothesis, regarding MODIF, is as follows:

(64) Hypothesis 1. Only epistemic adverbs conveying a probability value are modified by a grading expression.

Adverbs are known for taking many different positions in a clause. Nevertheless, their position is not random, but guided by information-structural principles, such as their scope over information (Verhagen, 1986) and the non-focal character of the epistemic qualification (Nuyts, 2001a, pp. 79–100). According to Nuyts (2001a, pp. 261–272) (see also §3.1.3, p. 47), the syntax of epistemic expressions is determined by the counteraction of two forces: an information-structural force, which favors a non-focal expression for epistemic qualifications (and therefore a sentence-internal position); and an iconic force, which favors the preservation of the status of the qualification as a meta-operator over the SoA (and therefore a sentence-initial position). Nuyts (2001a) found that in Dutch, English, and German main clauses "the default placement of the adverb seems to be in sentence-internal position" (p. 94). Similarly,

six out of the ten English adverbs examined by Simon-Vandenbergen and Aijmer (2007, pp. 279–282) prefer the sentence-internal position. Nuyts (2001a, p. 265) considers this a compromise between the information-structural force and the iconic force. These considerations are based on the assumption that elements with a special informational status (namely, focal elements) are placed in initial position by default. However, initial position in Galician is focal only in exceptional cases. In fact, final position is the unmarked position for the focus of a sentence in Galician (Álvarez & Xove, 2002, p. 78). Therefore, there are no grounds for this kind of tension between the information-structural force and the iconic force in Galician, since initial position seems to satisfy the requirements of both. That is the hypothesis related to POSITION that will be tested here:

(65) Hypothesis 2. The default placement of epistemic adverbs is in initial position.

Two classes of possibility adverbs have been distinguished (see §7.2, pp. 143ff). Cornillie (2010) shows how Type A adverbs, represented here by *quizais*, are less successful in interaction than expressions of Type B, represented here by *se cadra*. Oral contexts, such as dialogues in narrations and interviews in press, are likely to reflect, at least partially, the characteristics of spoken conversational (hence interactional) settings. The following hypothesis is made in connection with MEDIUM:

(66) Hypothesis 3. Type B possibility adverbs occur more frequently in oral contexts.

I suggested above (§7.1, p. 141) that (inter)subjectivity might be a factor in the paradigmatic relations between epistemic adverbs. Identifying (inter)subjectivity is largely a matter of semantic interpretation. Nevertheless, patterns of variation may also reveal the semantic structure of a word. Specifically, adverb distribution by genre might depend on (inter)subjectivity: whereas essayistic and journalistic texts tend to demand an intersubjective point of view, inasmuch support from other individuals or authorities is sought, narrative prose leaves room for subjectivity, as it often reflects the inner world of characters. Thus, the last hypothesis in this chapter relates to GENRE:

(67) Hypothesis 4. Distribution across genres is influenced by (inter)subjectivity: essay and press favor intersubjective adverbs, narrative prose favors subjective ones.

Finally, verb mood was not included as a variable in the multivariate part of the study, which is modeled taking ADVERB as the dependent variable. Mood distribution depends on epistemic expressions, as shown by previous research (e.g., Deshors & Waltermire, 2019), and not the other way around – the choice between adverbs is not conditioned by the mood of the verb, rather, epistemic adverbs either allow verbal mood to alternate between the indicative and the subjunctive, or they do not. Thus, including MOOD as a factor conditioning ADVERB would be inadequate.

7.4. Univariate and bivariate results

Before the multivariate analysis, let us take a look at the variables individually and pairwise. Given the number of variables, the focus will be on the variable of interest, ADVERB, and its relation to the other variables, but other interesting interactions will also be broached. I will first give a brief overview of the results, and then focus on some variables that deserve further attention.

7.4.1. General picture

The results of the corpus study are summarized in Table 7.1, which presents the distribution of the variables levels by adverb.

Adverb modifiers are very infrequent and they only occur with *probablemente* and *posiblemente*. Four out of six adverbs in the dataset do not take a modifier on any occasion.

The five most frequent verb lemmas amount to more than half of finite verbs in the dataset (925/1,800, 51.39%), and, unsurprisingly, all of them are auxiliary verbs. But even among these very frequent verbs remarkable differences arise: almost one in three observations feature *ser* as their finite verb (570/1,800, 31.67%), whereas each of the other four lemmas occur in less than 7% of observations.

Table 7.1.: Summary of bivariate results

		cert	segu	prob	posi	quiz	seca
MODIF	mod	0	0	15	6	0	0
	non-mod	300	300	285	294	300	300
VERB	estar	13	22	13	16	15	14
	haber	17	14	7	8	8	13
	poder	18	8	11	9	19	18
	ser	104	63	97	90	121	95
	ter	13	21	22	20	19	17
	other	135	172	150	157	118	143
MOOD	ind	300	288	221	185	147	290
	sbjv	0	12	79	115	153	10
POLARITY	aff	231	266	253	257	259	257
	neg	69	34	47	43	41	43
AUX	deber	1	1	0	1	0	0
	haber	0	2	3	1	0	0
	poder	2	0	0	1	5	5
	non-aux	297	297	297	297	295	295
MODFUT	mod	0	27	14	7	5	6
	non-mod	300	273	286	293	295	294
SENTENCE	declar	300	300	300	300	298	294
	inter	0	0	0	0	2	6
CLAUSE	main	250	219	205	207	239	233
	subord	50	81	95	93	61	67
POSITION	ini	192	211	205	201	207	234
	pre-v	22	46	37	50	59	26
	post-v	67	39	57	48	31	37
	fin	19	4	1	1	3	3
DISTANCE	adj	120	160	163	155	144	149
	near-adj	75	77	67	68	70	81
	non-adj	70	47	50	54	47	51
	distant	35	16	20	23	39	19
TIME	fut	2	40	46	50	22	39
	futpast	5	21	12	22	11	3
	indet	39	32	50	31	51	40
	past	127	122	100	109	93	88

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Table 7.1.: (*continued*)

		cert	segu	prob	posi	quiz	seca
	pres	127	85	92	88	123	130
CONTROL	ctrl	17	59	39	49	41	41
	non-ctrl	283	241	261	251	259	259
DYNAM	dyn	80	133	100	114	80	103
	non-dyn	220	167	200	186	220	197
PERFORM	desc	9	15	16	24	15	10
	perf	291	285	284	276	285	290
MEDIUM	oral	14	42	40	38	40	77
	non-oral	286	258	260	262	260	223

The indicative mood occurs in 1,431 observations (79.5%), whereas the subjunctive mood occurs in 369 (20.5%). This distribution is far from being even across adverbs. Some of them have a high share of the subjunctive (*probablemente*, *posiblemente*, *quizais*), others combine with the subjunctive only occasionally (*seguramente*, *se cadra*), and another one only takes the indicative (*certamente*).

With regard to polarity, 1,523 clauses (84.61%) are affirmative, whereas 277 (15.39%) are negative. Most adverbs feature around 40/300 cases (13.33%) of negation, but *certamente* is an exception, with 69/300 cases (23%).

The co-occurrence of an epistemic adverb and another (near-)epistemic expression is a very infrequent phenomenon in the dataset. A (near)-epistemic auxiliary co-occurred with an adverb in 22/1,800 cases, that is, 1.22%, while the numbers for epistemic uses of future tenses are higher, with 59/1,800 cases or 3.27%. Deriving patterns of co-occurrence with auxiliaries from the data is tempting, but the numbers are too small to be on the safe side. As for the modal future, it is worth noting that it co-occurs with all adverbs and that *probablemente* and, especially, *seguramente* are the ones with the highest shares.

Epistemic adverbs only occur in declarative sentences, with few exceptions: *quizais* and *se cadra* occur twice (0.67%) and six times (2%), respectively, in an interrogative sentence.

Epistemic adverbs occur more frequently in main clauses than in subordinate clauses (1,353/1,800, 75.17% vs. 447/1,800, 24.83%, respec-

Table 7.2.: Position distribution by clause type

	main		subord	
	N	%	N	%
ini	931	68.81	319	71.36
pre-v	176	13.01	64	14.32
post-v	218	16.11	61	13.65
fin	28	2.07	3	0.67

tively). It seems that *seguramente*, *probablemente* and *posiblemente* occur more easily (approx. 90/300, 30%) in subordinate clauses than the other adverbs, which range from 50/300 (16.67%) to 67/300 cases (22.33%).

All adverbs occur more frequently on the left of the SoA than in any other place. Medial positions are not rare for any adverb, unlike final position, which is very infrequent for all adverbs but *certamente*. A concerning issue in the annotation process was adverb position in subordinate clauses, specifically, whether relative pronouns are considered a part of the SoA, and therefore as filling the initial position of the clause. I determined that adverbs immediately preceded by a subordinator (be it a relative pronoun or a conjunction) were considered SoA-initial. Table 7.2 shows the distribution of adverb position by clause type. Main and subordinate clauses share similar proportions of position types, and the statistics reveal no significant association between POSITION and CLAUSE ($\chi^2(3) = 5.8807$, $p > 0.05$, Cramér's $V = 0.057$), which I take as an indication that the methodological decision was adequate.

In most cases, adverbs are adjacent to the finite verb. As distance between adverb and verb increases, the number of observations decreases. Although *certamente* conforms to this general pattern, it is the most deviant in this respect, as it contains the fewest cases of adjacency.

Observations feature one of five different possible time reference values. 645/1,800 (35.83%) SoAs are located in the present, 639/1,800 (35.50%) are located in the past, 199/1,800 (11.05%) in the future, 74/1,800 (4.11%) in the future-in-the-past, and 243/1,800 (13.50%) have an indeterminate time reference. There seems to be a great deal of variability between adverbs regarding this variable.

As for the semantic categories CONTROL and DYNAM, the unmarked value (non-controlled SoA/non-dynamic SoA) is the most frequent in both cases (1,554/1,800, 86.33%; 1,190/1,800, 66.11%), although controlled SoAs are much rarer than dynamic ones. As one would expect from the prevalence of the unmarked values, non-controlled, non-dynamic SoAs (or: states) represent the majority of observations (1,189/1,800, 66.06%). Non-controlled, dynamic SoAs (or: processes) (365/1,800, 20.28%) and controlled, dynamic ones (or: actions) (245/1,800, 13.61%) are also frequent patterns. However, there is only one case (0.06%) of a controlled, non-dynamic SoA (or: position) (on SoA typology, see Dik, 1997, pp. 114–115).

Epistemic adverbs are used performatively in the vast majority of cases (1,711/1,800, 95.06%). No relevant differences between adverbs seem to exist in this respect.

Finally, 251/1,800 (13.94%) observations are oral. Most adverbs occur around 40/300 times (13.33%) in an oral context, whereas the count goes down to 14/300 (4.67%) for *certamente* and up to 77/300 (25.67%) for *se cadra*.

7.4.2. Adverb modifiers

The general results show that modification of epistemic adverbs is very restricted. In order to obtain a more in-depth view of the phenomenon, I examined the occurrence of adverb modifiers in the whole CORGA database. Thus, adverbs were searched in CORGA 3.2 (2019), the latest version of the corpus as of writing, preceded by one of six degree modifiers (*moi* 'very', *bastante* 'quite', *pouco* 'few, small', *case* 'almost', *máis* 'more', *menos* 'less'). This did not change the general conclusion that epistemic adverbs seldom take a degree modifier.

Half of the lemmas considered, namely *certamente*, *quizais*, and *se cadra*, did not take a modifier in any of their occurrences. *Seguramente*, *probablemente*, and *posiblemente* were modified by *moi*, to wildly varying degrees: 1/2,179 or 0.05% (*seguramente*), 108/2,380 or 4.5% (*probablemente*), and 27/1,417 or 1.9% (*posiblemente*). The only other case of modification was *máis* preceding *probablemente* on 9 occasions, that is, 0.4%. Examples are the following:

(68) a. *Para os maiores, porque o viron anotar, rebotear e facer o seu clásico reverso no vello Sar. E, para os novos, porque moi* ***seguramente*** *os seus familiares lles terán falado algunha vez do que significou este coruñés de 1,92 na historia do club.*

'For the elderly, because they saw him score, get rebounds, and perform his classic spin move in the Old Sar. And, for the young, because their family members have very probably (lit. 'very surely') told them sometime what this 1.92 man from A Coruña meant for the history of the club.' (2014, Press, CORGA 3.2)

b. *Moi* ***probablemente*** *a partir de mañá non poderei voltar a ese centro.*

'Very probably, starting tomorrow, I will not be able to go back to that center.' (1987, Narrative, CORGA 3.2)

c. *Pode parecer complicado, pouco viable e, moi* ***posiblemente****, imposible.*

'It may seem complicated, not very feasible, and, very probably (lit. 'very possibly'), impossible.' (2005, Essay, CORGA 3.2)

(69) *... esta liberación de sustancias tóxicas ... podería suceder para evita-la autotoxicidade ou máis* ***probablemente*** *para evita-la concorrencia doutras plantas competidoras.*

'... such release of toxic substances ... could happen to avoid autotoxicity or, more probably, to avoid concurrence of other, competing plants.' (1992, Essay, CORGA 3.2)

These results confirm the differences between epistemic dimensions in terms of gradability: only probability adverbs are modified by degree expressions, in contrast with certainty and possibility adverbs, which do not take modifiers at all. There are also important differences among adverbs of probability. The prototypical member of the category, *probablemente*, is modified more frequently and by a larger number of different expressions than more peripheral probability adverbs *seguramente* and *posiblemente*.

However, these possibilities of modification are quite restricted, and pale in comparison with those of epistemic adjectives. According to Rodríguez-Espiñeira's (2010) data, the Spanish adjectives *probable*, *improbable*, *posible*, and *imposible* may combine with between 4 and 10 different modifiers each, and, in the case of (im)probability expressions,

they do so very frequently: *probable* is modified in 45.5% of cases, whereas *improbable* is modified in 31.6% of cases. *Posible* and *imposible*, though, are modified in only 0.9% and 5.8% of occurrences, respectively.

In order to compare adverbs and adjectives, I searched for *probable*[7] preceded by the six mentioned modifiers in CORGA 3.2. This adjective combines with all but one of the modifiers, the exception being *case* 'almost'. It takes a modifier in 498/1,130 cases, that is, in 44% of cases, which constitutes an almost perfect match with the Spanish cognate. In comparison with the adverb, the adjective is modified roughly ten times as much.

This confirms that adjectives are more easily modified than adverbs, and code very specific epistemic values, including negative ones. This is due to information-structural reasons, namely the fact that adjectives are the preferred form for the focal expression of epistemic modality (see Nuyts, 2001a, Chapter 2). Adverbs, in turn, are "low profile" expressions from the point of view of information structure, suited for the default, non-focal status of the epistemic qualification, so that their epistemic value does not need further specification in the vast majority of cases.

7.4.3. Genre

Genre cannot be included as a factor conditioning adverb variation in the multivariate analysis because it was controlled by design, that is, the number of observations per genre is the same for all adverbs. However, genre variation can be useful in understanding the role of epistemic adverbs in language, as it provides relevant contextual information.

CORGA offers raw frequencies and normalized frequencies per million words. For the epistemic adverbs, these measures can be seen in Table 7.3, corresponding to CORGA 3.0.

Raw and normalized frequencies show the absolute number of occurrences and the number of occurrences relative to a million word size. They tell us in a direct way how often particular words are used in the subcorpora. Thus, we see, for instance, that *quizais* is by far the most

[7] I restricted the comparison to this item so as to make things simpler – but still considered its two morphological variants, *probable* and *probábel*. Including *certo*, *seguro*, and *posible* would be problematic, since they have very frequent non-epistemic/non-modal meanings, and, in the case of *certo* and *seguro*, they can also function as adverbs.

Table 7.3.: Raw and normalized ADVERB frequencies by genre (CORGA 3.0)

	essay		narr		press	
	N	Norm	N	Norm	N	Norm
cert	347	43	746	61	352	22
segu	275	33	1,149	93	658	37
prob	654	85	738	58	828	46
posi	376	48	349	27	611	30
quiz	1,114	143	4,894	396	2,062	108
seca	326	41	2,562	210	973	51

frequent adverb in all genres. Yet these measures do not tell us whether words are evenly distributed across genres, at least not straightforwardly.

I will use the deviation of proportions (DP) (Gries, 2008; Lijffijt & Gries, 2012) to assess the dispersion of adverbs across genres. This measure compares the actual proportion of occurrences of a word in a particular genre with the expected proportion given the size of that genre. To compute it, one needs the total sizes of the genres, which are available in Table 6.1, p. 122. DP results from adding the absolute differences between observed and expected proportions and dividing them by two. A normalized version of DP (DPnorm) is obtained by dividing DP by one minus the size of the smallest genre, as Lijffijt and Gries (2012) show. Normalized DP values range from 0 to 1: a DPnorm close to 0 indicates that the word is evenly distributed across the different genres; a DPnorm close to 1 signals that the word has a strong preference for some genres. DPs and normalized DPs are displayed in Table A.7, p. 256. Normalized DPs can be visually examined in Figure 7.1.

Adverbs form three clusters according to their normalized DP values. *Probablemente* and *posiblemente* have values below 0.1, which indicate that they are very evenly distributed across genres, that is, they are not favored nor disfavored by any genre in particular. *Certamente* and *seguramente* have higher values, above 0.25 and below 0.3, which shows that they are preferred in some genres and disfavored in others. Finally, *quizais* and *se cadra* have the highest values, above 0.34 and 0.4, respectively, meaning that they have the strongest bias toward particular

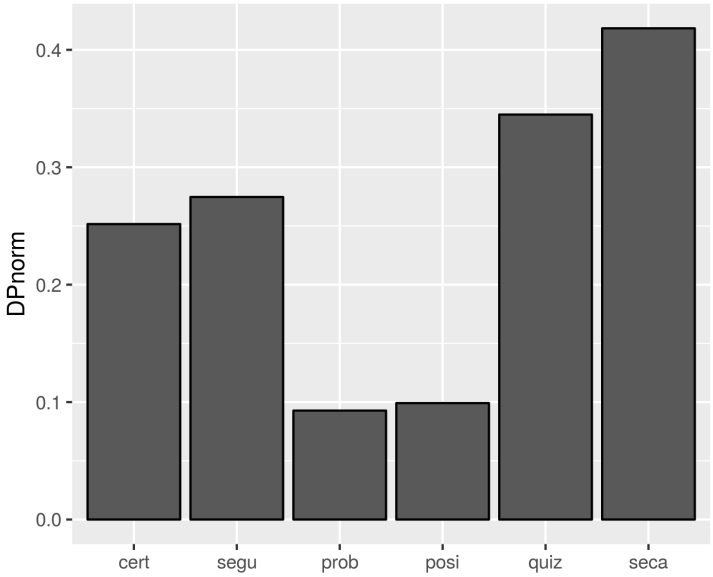

Figure 7.1.: Normalized DPs by adverb

genres. The normalized frequencies in Table 7.3 above reveal that all biased adverbs lean toward narrative prose. However, their preference for essay or press seems to be diverging. In order to explore further patterns of variation, I will resort to correspondence analysis (CA).

CA converts the patterns found among the variables into distances along several dimensions. Thus, it represents the levels of the variables under investigation as points in a low-dimensional space, and captures associations between variables in common dimensions of variation. CA was performed on the raw frequencies in Table 7.3 using R package `ca` (Nenadic & Greenacre, 2007). A full summary of the CA model is available in Listing B.1, p. 257. The first dimension represents 93.2% of variation, while the second dimension accounts for 6.8%. Therefore, two dimensions are sufficient to capture all variation, with no information lost.

CA provides us with a visualization of associations in the form of a two-dimensional map (see Figure 7.2). The horizontal axis represents Dimension 1, and the vertical axis represents Dimension 2. The map shows both the position of the adverbs (blue dots) and of the genres

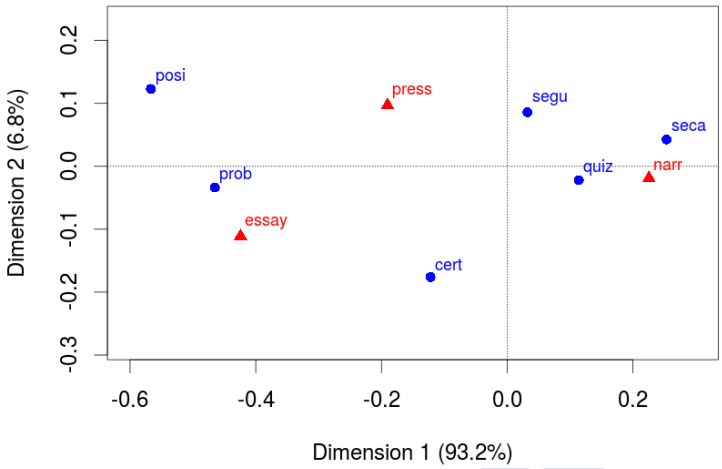

Figure 7.2.: CA map showing associations between adverbs and genres

(red triangles). The intersection of the two axes (coordinates 0.0, 0.0) is the meeting point of the average row (adverb) and column (genre) profiles. Thus, the closer data points are to this intersection, the more similar they are compared to the average profile. In other words, more deviant adverbs and genres appear far from the intersection of the axes. Additionally, if one or more adverbs have similar profiles, their labels will be located close to one another on the map. The same is true for genres. Nevertheless, row-to-column distance (i.e., the distance between levels from different variables, or between points and triangles) has no direct interpretation (Greenacre, 2007, p. 72). In that case, one can use the distance and the angle from the origin as guidelines to interpret relations between rows and columns (Greenacre, 2007, pp. 97–104; Sourial et al., 2010, p. 642): a long distance from the origin indicates that the row label is highly associated with some of the column labels (and viceversa); small angles indicate association, 90 degree angles indicate no association, and bigger angles indicate negative association. Distances and angles are better visualized in Figure 7.3, which includes arrows from the origin.

Let us first look at Figure 7.2, and examine how data points are arranged according to each dimension. The right-hand part of the map contains the labels for *seguramente*, *quizais*, *se cadra*, and narrative prose.

In the left-hand part, one finds *certamente*, *probablemente*, *posiblemente*, essay, and press. It seems that the first dimension contrasts subjective adverbs and genres, in the right-hand area, with intersubjective ones, in the left-hand part. Moreover, adverbs are arranged from left to right in an order that reflects their increasing DPnorm value.

Data points are less spread in the vertical axis. In the upper part of the plot, one finds *seguramente*, *posiblemente*, *se cadra*, and press. The bottom area contains *certamente* and essay. *Probablemente*, *quizais*, and narrative are also located in the lower part of the map, but they are very close to the average profile (i.e., the horizontal axis). The explanatory power of the second dimension is minor and the patterns it offers are not so obvious. The main contrasts are between *posiblemente* and *certamente*, and between press and essay.

The adverbs closest to the intersection of the axes are *seguramente* and *quizais*, indicating that they are the least deviant in terms of genre variation. The most distant from the center are *probablemente* and *posiblemente*, which means that they are the most deviant. This seems to contradict the results yielded by DPs, according to which *probablemente* and *posiblemente* have no bias toward any genre. However, one must bear in mind that DPs and CA account for different things: DPs take into account the frequency of a word in several genres with regard to the size of each genre, and regardless of the frequencies of other words, whereas CA is blind to the sizes of the genres and computes associations taking into consideration the levels of the two variables. From the results of both CA and DPs, one can infer that being evenly distributed across genres (i.e., having a small DP) is a divergent trait among epistemic adverbs, while having a more biased distribution (i.e., a bigger DP) is typical of this epistemic subsystem.

Associations between adverbs and genres are better understood with the help of Figure 7.3. One must pay attention to the angle between a blue and a red line and the lengths of the lines. The angle formed between *probablemente* and essay is very small, and the lines are long, which indicates a strong association between these two data points. *Probablemente* is also positively associated with press, but to a much lesser extent. *Posiblemente* is highly associated with press and has a weaker association with essay. Both *probablemente* and *posiblemente* form a very big angle (close to 180 degrees) with narrative prose, revealing

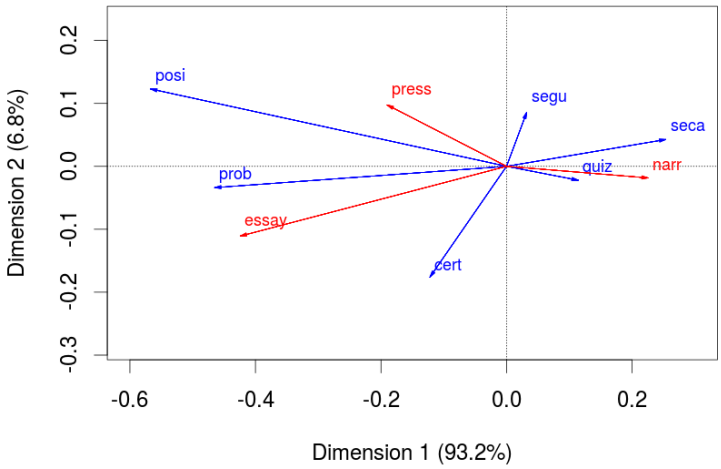

Figure 7.3.: CA map with arrows showing distances and angles from the origin

a strong negative association. On the other end of the graph we have *se cadra* and *quizais*. They form small angles with narrative and big ones with press and essay. Therefore, they are positively associated with narrative prose and negatively associated with press and essay, although on account of the length of the lines their associations are weaker than those of *probablemente* and *posiblemente* – and this is especially true for *quizais*. Finally, *certamente* and *seguramente* form 90 degree angles with press, suggesting no association. *Certamente* has a positive association with essay and a small negative one with narrative. *Seguramente* is negatively associated with essay and has no association with narrative.

These results show that (inter)subjectivity influences genre variation. Intersubjective adverbs cluster together in terms of genre distribution, and subjective adverbs do so as well. Most intersubjective adverbs are highly associated with press and essay, which are intersubjective genres, and most subjective adverbs are highly associated with narrative, a subjective genre. The behavior of *certamente* and *seguramente* adds complexity to the picture, since, despite being opposed in terms of (inter)subjectivity, they are the only adverbs not highly associated with any genre in particular. What these two adverbs have in common is being on the upper end of the epistemic scale. This suggests that the epistemic

value encoded by adverbs might be an explanatory factor along with (inter)subjectivity. Thus, whereas expressing probability is preferred in press and essay and expressing possibility is preferred in narrative, conveying higher degrees of epistemic assurance, including *seguramente*'s high probability, seems to be neutral in terms of genre variation.

7.4.4. A note on mood

The issue of mood selection is a complex one, and cannot be covered in depth here, so let us just get a general picture of the results. As pointed out above, mood distribution is far from being even across adverbs. Figures 7.4 and 7.5 show that, if one excludes *se cadra*, mood distribution forms a cline that corresponds to the epistemic scale in (61), p. 142, with a prevalence of the indicative in the upper sections of the scale and an increasing presence of the subjunctive as one moves down.

An important caveat when considering these data is that the alternation between the indicative and the subjunctive is (assumed to be) impossible when the adverb follows the verb – thus, only the indicative is licensed when the verb precedes the adverb. Hence, I have included Figure 7.5 along with Figure 7.4 to show the contrast. Their comparison reveals a slight increase of the subjunctive when the data are restricted to pre-verbal occurrences of the adverbs, which is in line with theoretical expectations. Differences are probably easier to tell by examining Tables A.2 and A.3, p. 255.

Nevertheless, there was one case of pre-adverbial subjunctive selection, no doubt a very exceptional one:

(70) *A realidade constatable documentalmente é que dende os primeiros do XIX foron creándose orquestas sinfónicas – as primerias* [sic] *sexan* ***posiblemente*** *as de Tenerife e A Coruña, que deron a coñece-la música de Beethoven na vida do autor …*

'The reality that can be verified by documents is that since the beginning of the 19th century symphonic orchestras were created – the first ones are possibly those in Tenerife and A Coruña, which made known Beethoven's music during the author's life.' (1985, Press, POSIXORN0060)

In (70) the utterance qualified by the epistemic adverb is an attributive clause in which the subject is moved to a focal position on the right of the verb – thus enabling relativization – and the non-verbal predicate

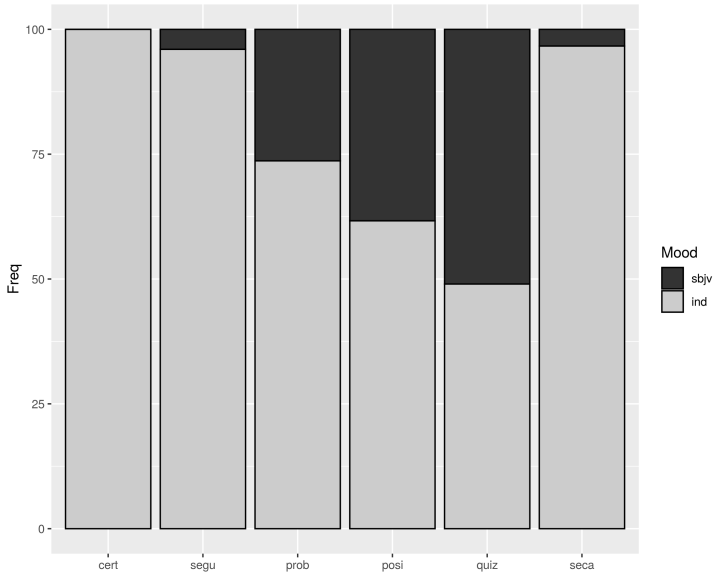

Figure 7.4.: Mood distribution across adverbs

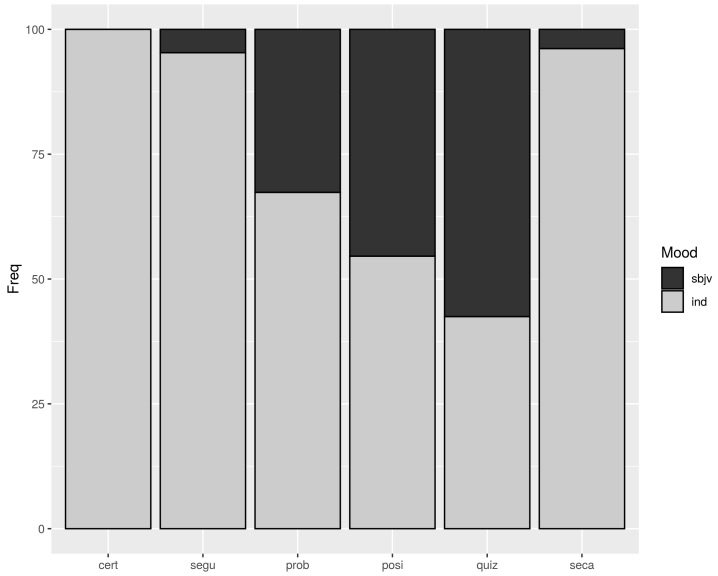

Figure 7.5.: Mood distribution across adverbs. Preverbal position only

is topicalized. This atypical word order may explain the occurrence of the unexpected subjunctive and the fact that the utterance does not sound utterly ungrammatical – note that it does sound more acceptable with the post-verbal adverb than without it, so the adverb still plays a role in licensing the subjunctive. Such an exceptional case does not undermine the general consideration that the alternation is licensed when the adverb precedes the verb – it rather reinforces it – though one cannot dismiss the possibility of finding the subjunctive before the adverb in very marked contexts.

Something that might call the attention of Galician grammarians is the similarity between *seguramente* and *se cadra* in terms of mood distribution. Álvarez and Xove (2002, p. 180) point out that *seguramente*, *posiblemente*, and *quizais*, among other adverbs, license the mood alternation when they precede the verb, whereas with *se cadra* the indicative is the only choice – and any native speaker would endorse such claim. Nevertheless, corpus evidence points in a different direction, grouping together *seguramente* and *se cadra*: when considering only these two adverbs, no significant association between ADVERB and MOOD was found, that is, both adverbs are indistinguishable as regards mood selection in written language ($\chi^2(1) = 0.047$, $p > 0.5$, Cramér's $V = 0.018$). This similarity may be due to both adverbs having entered the paradigm of epistemic uncertainty in relatively recent times (see Míguez, 2019; Rodríguez-Espiñeira, 2019).

7.5. Multivariate results: logistic regression

Logistic regression enables us to model the relationships between a dependent categorical variable and two or more explanatory variables or predictors. In our case, the dependent variable is ADVERB, which has more than two levels. Therefore, multinomial logistic regression (MLR) is required. The interpretation of the model can be challenging when the number of levels of the dependent variable is high, as in this case. Thus, I will combine two complementary approaches to MLR (see Levshina, 2015, Chapter 13). The first approach fits a binary model for every adverb, taking one of the adverbs as the reference level (i.e., the base for comparison). Thus, if we take *probablemente* as the reference level, MLR will compare the outcome for *probablemente* against the outcome

for *certamente*, and then proceed with the rest of pairwise comparisons (i.e., *probablemente* vs. *seguramente*, *probablemente* vs. *posiblemente*, and so on). R package `mlogit` (Croissant, 2020) was used to perform MLR in this way. The other approach compares the outcome for each adverb against the outcomes for all other adverbs, and tells us which predictors (dis)favor, say, *probablemente* in comparison with all other adverbs. In this case, the package `polytomous` (Arppe, 2013) was used. I shall refer to the first MLR type as the "pairwise" approach and to the second type as the "one vs. rest" approach.

In logistic regression, one must choose a reference level for every predictor. This is the variant that will be compared with every other variant of the same predictor. This choice is not statistically important, but it may influence how the model is interpreted. The most frequent outcome for every predictor was set as the reference level. This seems adequate, since, in most cases, the most frequent outcome is either the "non-application" value or the less marked variant.

A high number of variables and levels increases the chances of encountering problems with sparse data. The absence of observations for some contexts results in zero values, or knockouts (Paolillo, 2002, p. 30), which may pose a problem for statistical models. In the case of logistic regression, zero values would result in very large standard errors and p-values, which would compromise the reliability of the model (Levshina, 2015, p. 273). Given the difficulty in recoding the predictors affected by knockouts (those with at least one zero value in Table 7.1), a decision was made to exclude some variables and levels. The variables excluded are MODIF, AUX, EPIFUT, and SENTENCE. None of these variables could be recoded, either because they already are as simple as they can be (they have exactly two levels), or because grouping the "application" values would not be adequate, as in the case of AUX.[8] Furthermore, MLR is sensitive to multicollinearity, which results from including correlated predictors in the model (Levshina, 2015, p. 159). This is why tense is not included as a variable: it is not conceptually independent from TIME.

Another requirement of logistic regression has to do with the number of observations needed. A conservative rule states that the number of

[8] The co-occurrence variables are included in order to unravel semantic patterns. Conflating the different auxiliaries into one single level would conceal their semantic differences. These variables will be dealt with in the next chapter.

"events per parameter" must be approximately 10, but 5–9 events per parameter are usually acceptable (Hosmer, Lemeshow, & Sturdivant, 2013, pp. 407–408). This means that the total number of levels in the predictors plus the intercept must not exceed the number of observations for the least frequent outcome of the dependent variable divided by 5–10. In order to comply with this requirement, two models had to be fitted: a morpho-syntactic model and a lexico-semantic one, summarized in (71). Note that the variable MEDIUM does not have a clear position in this conceptual divide, so it was fitted in the least saturated model, that is, the morpho-syntactic one. The sum of the levels of all predictors for every model is 12 and 19, respectively. Since the least frequent outcome of ADVERB is 300, the models contain 15–20 events per parameter.

(71) a. Morpho-syntactic model
ADVERB ∼ CLAUSE + POSITION + DISTANCE + MEDIUM

b. Lexico-semantic model
ADVERB ∼ VERB + POLARITY + TIME + CONTROL + DYNAM + PERFORM

The final regression model was identified through single term deletions of predictors using the Wald test for the "pairwise" approach (function `waldtest()` in the `mlogit` package) and ANOVA for the "one vs. rest" approach. This allowed me to remove the variables that do not contribute in a statistically significant way to the explanatory power of the model, which are VERB, CONTROL, DYNAM, and PERFORM. The statistically significant variables from the two initial models could be fitted in one final model, available in (72). Both approaches to MLR led to the same relevant predictors, with the exception of DISTANCE, which was only picked by the pairwise approach. No significant interactions were found.

(72) Final model
ADVERB ∼ POLARITY + CLAUSE + POSITION + (DISTANCE) + TIME + MEDIUM

The complete R output for the three models can be found in Listings B.2 through B.7, pp. 257–262. All coefficients correspond to log odds ratios, which will be preferred here to odds ratios: being centered around zero, log odds ratios offer an easier interpretation (Gries, 2013, p. 187).

7.5.1. Contrasting *probablemente* with the other adverbs

The first approach to MLR compares the results for *probablemente* with those for every other adverb. *Probablemente* was selected as the reference level on account of its central position on the epistemic scale.

The final regression model includes six predictors. The model is highly significant ($p < 0.000$) and returned a McFadden's R^2 value of 0.053. R^2 values from 0.2 to 0.4 would indicate an excellent fit (Levshina, 2015, p. 280). Thus, our model accounts for a decent amount of the variation, but still leaves a lot of variation unaccounted for. This is expected, since many variables are exploratory, and some important variables, such as GENRE and adverb meaning, were not considered in MLR. The model identified six relevant predictors, which we will explore down below.

Let us start by comparing *probablemente* with *certamente*, with the help of Table 7.4. Note that (i) the leftmost column contains the name of every level in lowercase preceded by the name of their variable in uppercase, and (ii) the reference levels are not shown in the table.[9] The most important measures to interpret the results are the estimates (log odds ratios) and the *p*-values (i.e., the second and last columns of the table). The former tell us the size and direction of the effect, and take values between -∞ and ∞. The latter inform us of the statistical significance of an effect at the level of 0.05 – values above this threshold indicate a not significant effect.

The results show that POLARITY has a significant effect in distinguishing between *certamente* and *probablemente*. The positive estimate indicates that negative contexts increase the odds of *certamente* against *probablemente* in comparison with the reference level (i.e., affirmative polarity). The estimate for subordinate clauses is preceded by a minus sign, which reveals that these contexts decrease the odds of *certamente* against *probablemente* vis-à-vis main clauses. Post-verbal and final positions favor *certamente*, the effect being much stronger in the case of final position. A greater distance between the adverb and the finite verb favors *certamente* (see the effect of non-adjacent and distant contexts), whereas the difference between adjacent and near-adjacent is not relevant. *Certamente* has a reluctance to scope over SoAs with a future, future-in-the-past or indeterminate time reference, and is disfavored by

[9] The reference levels are: POLARITY = `aff`; CLAUSE = `main`; POSITION = `ini`; TIME = `pres`; CONTROL = `non-ctrl` MEDIUM = `non-oral`.

Table 7.4.: Summary of the MLR model for *certamente*. Not statistically significant estimates are in parentheses

	Estimate	Std. Error	z-value	Pr(>|z|)
(intercept)	(0.11890)	0.20613	0.57683	0.56406
POLARITYneg	0.52530	0.24499	2.14419	0.03202
CLAUSEsubord	-0.72070	0.20969	-3.43699	0.00059
POSITIONpre-v	(-0.17441)	0.30178	-0.57794	0.56330
POSITIONpost-v	0.47966	0.23537	2.03794	0.04156
POSITIONfin	2.85437	1.04576	2.72947	0.00634
DISTANCEnear-adj	(0.34221)	0.24972	1.37033	0.17058
DISTANCEnon-adj	0.52427	0.25379	2.06580	0.03885
DISTANCEdistant	0.78425	0.33165	2.36469	0.01804
TIMEfut	-3.34510	0.73817	-4.53163	0.00001
TIMEfutpast	-1.16979	0.56231	-2.08034	0.03749
TIMEindet	-0.67130	0.26207	-2.56148	0.01042
TIMEpast	(-0.12099)	0.19864	-0.60910	0.54246
MEDIUMoral	-1.25969	0.33578	-3.75154	0.00018

oral contexts.

Table 7.5 offers the results corresponding to *seguramente*, which reveal minor differences between this item and *probablemente*. The only statistically significant result is in terms of polarity: *seguramente* is disfavored in negative contexts, that is, it shows a pattern opposite to *certamente*. *Probablemente* and *seguramente* do not differ significantly as to the other predictors.

Probablemente and *posiblemente* are identical in terms of the variables considered here. Table 7.6 shows that the predictors did not yield any statistically significant difference.

Probablemente and *quizais* (Table 7.7) differ in terms of CLAUSE, POSITION, DISTANCE, and TIME. Subordinate clauses are preferred by *probablemente*. As for placement in the utterance, *quizais* prefers preverbal position, whereas post-verbal position is preferred by *probablemente*. *Quizais* is favored by distant contexts and disfavored by future time reference.

Table 7.8 shows that *se cadra*, being at the lower end of the scale, has many differences with *probablemente*. Subordinate clauses are again

Table 7.5.: Summary of the MLR model for *seguramente*. Not statistically significant estimates are in parentheses

	Estimate	Std. Error	z-value	Pr(>|z|)
(intercept)	(0.07824)	0.20006	0.39109	0.69573
POLARITYneg	-0.57473	0.27173	-2.11511	0.03442
CLAUSEsubord	(-0.31328)	0.18672	-1.67781	0.09338
POSITIONpre-v	(0.19794)	0.24989	0.79211	0.42830
POSITIONpost-v	(-0.41407)	0.24419	-1.69570	0.08994
POSITIONfin	(1.24900)	1.12881	1.10648	0.26852
DISTANCEnear-adj	(0.23983)	0.23031	1.04133	0.29772
DISTANCEnon-adj	(-0.11757)	0.24933	-0.47154	0.63726
DISTANCEdistant	(-0.32475)	0.36644	-0.88621	0.37551
TIMEfut	(-0.07108)	0.26665	-0.26657	0.78980
TIMEfutpast	(0.71402)	0.39968	1.78646	0.07402
TIMEindet	(-0.34286)	0.27704	-1.23760	0.21586
TIMEpast	(0.30779)	0.20587	1.49511	0.13489
MEDIUMoral	(0.03645)	0.24446	0.14910	0.88147

Table 7.6.: Summary of the MLR model for *posiblemente*. Not statistically significant estimates are in parentheses

	Estimate	Std. Error	z-value	Pr(>|z|)
(intercept)	(-0.08312)	0.20157	-0.41236	0.68008
POLARITYneg	(-0.20229)	0.25885	-0.78150	0.43451
CLAUSEsubord	(-0.07265)	0.18265	-0.39777	0.69080
POSITIONpre-v	(0.39664)	0.24687	1.60666	0.10813
POSITIONpost-v	(-0.04039)	0.23553	-0.17146	0.86386
POSITIONfin	(-0.05452)	1.42173	-0.03835	0.96941
DISTANCEnear-adj	(0.09289)	0.23673	0.39240	0.69476
DISTANCEnon-adj	(0.17683)	0.24462	0.72286	0.46976
DISTANCEdistant	(0.23669)	0.34087	0.69437	0.48745
TIMEfut	(0.09028)	0.25551	0.35332	0.72385
TIMEfutpast	(0.65871)	0.39495	1.66782	0.09535
TIMEindet	(-0.47874)	0.27692	-1.72878	0.08385
TIMEpast	(0.11630)	0.20660	0.56293	0.57348
MEDIUMoral	(-0.07758)	0.24837	-0.31238	0.75475

Table 7.7.: Summary of the MLR model for *quizais*. Not statistically significant estimates are in parentheses

	Estimate	Std. Error	z-value	Pr(>|z|)
(intercept)	(0.34475)	0.19450	1.77251	0.07631
POLARITYneg	(-0.25340)	0.26425	-0.95891	0.33760
CLAUSEsubord	-0.52454	0.19699	-2.66280	0.00775
POSITIONpre-v	0.58191	0.24278	2.39688	0.01654
POSITIONpost-v	-0.56141	0.26055	-2.15468	0.03119
POSITIONfin	(0.96172)	1.16613	0.82471	0.40954
DISTANCEnear-adj	(0.22510)	0.23903	0.94169	0.34635
DISTANCEnon-adj	(0.02090)	0.25264	0.08272	0.93407
DISTANCEdistant	0.67390	0.31513	2.13847	0.03248
TIMEfut	-1.05560	0.29793	-3.54309	0.00040
TIMEfutpast	(-0.29288)	0.44810	-0.65360	0.51337
TIMEindet	(-0.32370)	0.24938	-1.29801	0.19428
TIMEpast	(-0.37201)	0.20396	-1.82388	0.06817
MEDIUMoral	(-0.05606)	0.24814	-0.22593	0.82125

Table 7.8.: Summary of the MLR model for *se cadra*. Not statistically significant estimates are in parentheses

	Estimate	Std. Error	z-value	Pr(>|z|)
(intercept)	0.38833	0.19215	2.02098	0.04328
POLARITYneg	(-0.27076)	0.26143	-1.03570	0.30034
CLAUSEsubord	-0.40672	0.19324	-2.10472	0.03532
POSITIONpre-v	(-0.45979)	0.28198	-1.63056	0.10298
POSITIONpost-v	-0.56334	0.24759	-2.27529	0.02289
POSITIONfin	(0.73660)	1.16856	0.63034	0.52847
DISTANCEnear-adj	(0.28134)	0.23308	1.20707	0.22741
DISTANCEnon-adj	(-0.09411)	0.24797	-0.37951	0.70431
DISTANCEdistant	(-0.14933)	0.35439	-0.42137	0.67348
TIMEfut	(-0.47754)	0.26166	-1.82504	0.06799
TIMEfutpast	-1.54122	0.66498	-2.31769	0.02047
TIMEindet	(-0.36648)	0.25888	-1.41565	0.15688
TIMEpast	(-0.37033)	0.20467	-1.80942	0.07039
MEDIUMoral	0.64915	0.22254	2.91705	0.00353

preferred by *probablemente*. *Se cadra* has a reluctance to appear in post-verbal position and to scope over SoAs with a future-in-the-past temporal location. The oral medium favors *se cadra*. POLARITY and DISTANCE are not relevant to distinguish *se cadra* from *probablemente*.

Let us now sum up the above findings taking the predictors as a reference. The most important predictors are CLAUSE, POSITION, and TIME. Subordinate clauses increase the odds of *probablemente* against three other adverbs, the exceptions being the most similar ones, *seguramente* and *posiblemente*. Final position is only relevant in differentiating *probablemente* from *certamente*, whereas the difference between initial and pre-verbal position is significant in the case of *quizais*, which is favored by pre-verbal placement. Post-verbal position plays a greater role, favoring *certamente* and disfavoring *quizais* and *se cadra*. Future-oriented time references are also important discriminators. Future time reference favors *probablemente* over *certamente* and *quizais*, while future-in-the-past disfavors *certamente* and *se cadra*. Timeless SoAs play a role in distinguishing between *probablemente* and *certamente*.

The other variables play a more marginal role. POLARITY has opposite effects on *certamente* and *seguramente*, which are the adverbs that deviate significantly from what is the norm in terms of polarity distribution. DISTANCE singles out *certamente* and *quizais* as adverbs with a stronger preference for appearing far away from the verb. Finally, MEDIUM discriminates between *certamente* and *se cadra*, on the one hand, and *probablemente*, on the other: the oral medium boosts the chances of *se cadra* while reducing those of *certamente*.

7.5.2. The "one vs. rest" approach

Our second approach to MLR compares the outcome for every adverb with all other possibilities. Thus, no reference level is needed for the dependent variable. The model identified five significant predictors and returned a McFadden's R^2 value of 0.048. This value is very similar to the one in the previous model, so we are faced again with a limited account of the variation. A difference with the previous approach is the exclusion of DISTANCE from the final model, which leaves us with five significant predictors.

Table 7.9.: Estimates of the MLR model (one vs. rest approach). Not statistically significant estimates are in parentheses

	cert	segu	prob	posi	quiz	seca
(Intercept)	-1.38487	-1.82787	-1.90177	-1.89686	-1.32265	-1.42496
POLARITYneg	0.82808	-0.48521	(0.03963)	(-0.14768)	(-0.17840)	(-0.11561)
CLAUSEsubord	-0.56844	(0.05094)	0.40958	(0.27726)	(-0.27940)	(-0.05601)
POSITIONpre-v	-0.53095	(0.15069)	(-0.13963)	(0.28473)	0.51281	-0.63502
POSITIONpost-v	0.55426	(-0.19790)	(0.27149)	(0.13179)	-0.54264	-0.39770
POSITIONfin	2.20039	(-0.27342)	(-1.62838)	(-1.64124)	(-0.73444)	(-0.85886)
TIMEfut	-3.04447	0.47482	0.56487	0.69404	-0.71194	(-0.02872)
TIMEfutpast	-1.27834	0.97163	(0.04155)	0.89029	(-0.29476)	-1.64882
TIMEindet	(-0.33971)	(-0.00689)	0.42708	(-0.13866)	(0.06944)	(-0.04471)
TIMEpast	(-0.02923)	0.44772	(0.07460)	(0.22676)	-0.33686	-0.36308
MEDIUMoral	-1.44237	(0.06274)	(-0.00590)	(-0.11227)	(-0.08558)	0.87388

Table 7.9 gathers the MLR coefficients, whereas *p*-values can be found in Table A.8, p. 256. The table of coefficients includes the results for every adverb. Thus, we can see that most adverbs do not differ in terms of POLARITY, but *certamente* and *seguramente* have a positive and a negative bias, respectively, toward negative contexts. This matches the results from the previous approach.

Subordinate clauses decrease the odds of *certamente* and increase those of *probablemente* with respect to the rest of the adverbs, which did not yield significant results. In the previous approach there was a significant negative effect of subordinate clauses on *quizais* and *se cadra*, which is lost in the present approach. It seems that that effect is due to pairwise comparisons with *probablemente*: the present approach reveals that *probablemente* has a bias toward subordinate contexts, whereas *quizais* and *se cadra* do not yield significant effects when compared with all other adverbs.

POSITION offers a complex picture. *Seguramente*, *probablemente*, and *posiblemente* make no difference between, on the one hand, initial position and, on the other hand, pre-verbal, post-verbal, and final positions. Pre-verbal position increases the odds of *quizais* and decreases those of *certamente* and *se cadra*, while post-verbal position increases the chances of *certamente* and decreases the chances of *quizais* and *se cadra*. Final position has a strong positive effect on *certamente*. This picture is very similar to the one offered by the pairwise approach. In fact, the current picture matches all patterns provided by the previous approach, and adds new ones, namely the negative effect of pre-verbal location on *certamente* and *se cadra*.

The one vs. rest approach has uncovered a number of patterns concerning TIME that were missing in the previous approach. Future time reference has a significant effect on all adverbs but *se cadra*. It increases the odds of *seguramente*, *probablemente*, and *posiblemente*, while decreasing the chances of *quizais* and, especially, *certamente*. Future-in-the-past has a negative effect on *certamente* and *se cadra*, and a positive one on *seguramente* and *posiblemente*. Indeterminate time reference only affects the odds of *probablemente*, which are favored by timeless SoAs. The past disfavors *quizais* and *se cadra*, while favoring *seguramente*. The only pattern yielded by the pairwise approach that is missing in the one vs. rest approach is a significant effect of indeterminate time reference on

certamente, but again this is a result of a comparison with *probablemente*, which has a preference for indeterminate time reference.

The two approaches agree completely with each other as far as MEDIUM is concerned: oral contexts favor *certamente* and disfavor *se cadra*. The rest of the adverbs are not influenced by this factor.

The previous approach took *probablemente* as its reference level. Judging from the results of the current approach, this seems to have been the right call, since *probablemente* turned out to be neutral in terms of most variables when compared with the rest of the adverbs. Yet *posiblemente* is even less deviant, so it might also constitute a suitable midpoint.

7.6. Summary and discussion

This chapter has analyzed a number of factors in relation to epistemic adverbs. Some of the variables were purely exploratory, aimed at finding relationships between epistemic adverbs and possibly relevant factors. Other variables were used to test specific hypotheses. In this closing section I will report and discuss the main findings.

7.6.1. How epistemic adverbs are alike

The focus of the chapter has been on finding what makes adverbs different from one another in order to explain their internal diversity. However, what adverbs have in common (or: negative results) is also an important issue.

No relation between epistemic adverbs and the finite verb of the clause they scope over was found. This is not surprising, since adverbs scope over whole predications rather than particular predicates. Clauses qualified by an epistemic adverb have auxiliaries as their finite verb very frequently, but this is probably a trend of clauses at a general level.

Epistemic adverbs occur almost always in a declarative sentence. The few exceptions are two and six occurrences of possibility adverbs *quizais* and *se cadra*, respectively. Performative uses of epistemic expressions only happen in declarative clauses. Since most of the occurrences of *quizais* and *se cadra* in interrogative sentences do not correspond with descriptive uses, the only remaining alternative is that they express non-epistemic meaning. Discussion of these cases is left for the next

chapter, where the meanings of the adverbs will be dealt with.

Even though relevant differences between adverbs in terms of POSITION were found, all adverbs occur most frequently before the finite verb and, particularly, before the SoA. Initial position is the most common placement for all adverbs. This confirms our second hypothesis, (65), p. 149, according to which initial position would be the default placement for epistemic adverbs.

In the paradigmatic approach laid out by Nuyts (2001a), adverbs are expected to occur in internal position, as that position is considered to be non-salient from an information-structural point of view. This is the case of (73), where *quizais* is placed between the subject, which functions as the topic, and the predicate, which functions as the comment.

(73) *Unha interpretación en tal sentido quizais fose válida para o período inmediatamente anterior.*
'Such an interpretation maybe was valid for the immediately preceding period.' (1993, Essay, QUIZENSA0339)

Thus, *quizais* in (73) is a "comment modifier" that precedes the constituent it scopes over, which is usually newly asserted or focal information (see Verhagen, 1986, pp. 82–86). Some authors have linked medial position to epistemic meaning in the context of adverbs. For instance, Hoye (1997) observes that "modal environments tend to favour the interpolation [i.e., medial position] of adverbs which express dubitative meanings" (p. 197), and Suzuki (2018) argues that "the occurrence in the medial is the clear evidence that a given adverb is used for epistemic marking" (p. 46). However, this seems to be a property of English and other Germanic languages. Examples such as (73) are not the norm in Galician, where adverbs have a strong preference for initial position. A more representative example would be (74).

(74) *Quizais a miña ollada foi dura de máis.*
'Maybe my look was too hard.' (2001, Narrative, QUIZNARR3959)

Quizais appears as the leftmost element of the utterance, preceding the SoA. In the paradigmatic approach, adverbs are not expected in initial position, since such position is taken to be very sensitive to information-structural factors, and adverbs are low-profile expressions from the point

of view of information structure. Nevertheless, in Galician, initial position is by far the most frequent placement for epistemic adverbs. This is because in Galician initial position is non-salient, and sentence focus tends to be placed in final position. Initial position allows epistemic adverbs to function as modal themes, different from topical (i.e., predication-internal) themes, setting the modal qualification they express as the point of departure for the message. Epistemic adverbs are "ideal scene-setters" (Hoye, 1997, p. 185) that advance the speaker/writer's judgment of the matter and serve as a guide to the hearer/reader for interpreting linguistic content. Even in English, the existence of modal themes is widely recognized (e.g., Halliday, 2014, pp. 105–112; Hoye, 1997, pp. 148–152).

These findings question the interaction between the iconic force and the information-structural force as regards the syntax of epistemic adverbs (see §3.1.3, p. 47). In Galician, there are no grounds for the purported tension between the two forces: epistemic adverbs in initial position satisfy both alike, as they occupy a non-salient position, consistent with their low informational profile, and, by preceding the SoA, reflect the status of the qualification as a meta-operator over the SoA. Hence, the overwhelming prevalence of initial position in the data.

Adverbs differ significantly in terms of DISTANCE, according to our first MLR approach. Nevertheless, most adverb occurrences are adjacent to the finite verb, and as the distance increases the number of observations decreases, for all adverbs. Therefore, epistemic adverbs are strongly attracted to the finite verb of the clause.

DISTANCE and POSITION are highly correlated variables ($\chi^2(9) = 269.19$, $p < 0.000$, Cramér's $V = 0.223$). The probabilities of finding an adverb in initial position and adjacent to the finite verb are the highest, 27.76%. Table 7.10 shows that almost 40% of adverbs in initial position are also adjacent to the verb. It is likely that the vast majority of such cases corresponds to instances of subject omission.[10] Thus, the syntactic ability to omit the subject probably accounts for this major pattern (i.e., initial, adjacent contexts), but an influence over initial position at a general level does not follow.

[10] Placing the subject after the finite verb is perfectly possible, but is usually the result of topicalizing another constituent. Thus, the chances of encountering a post-verbal subject in a clause without a topical element (which would prevent

Table 7.10.: Bivariate results for DISTANCE and POSITION

	ini		pre-v		post-v		fin	
	N	%	N	%	N	%	N	%
adj	498	39.84	155	64.58	234	83.87	4	12.90
near-adj	329	26.32	67	27.92	33	11.83	9	29.03
non-adj	278	22.24	12	5.00	12	4.30	17	54.84
distant	145	11.60	6	2.50	0	0.00	1	3.23

Near-adjacency in initial position is the hardest context to assess. There are many different 1–3-syllables-long linguistic elements that may occur before the verb, some of which are participants in the SoA, thereby topical themes (pronouns and nouns in subject or object function, temporal and spatial adverbs, etc.), whereas others are not (clitics, negative particles, etc.). Without further scrutiny, it is hard to tell whether the 26.32% of initial adverbs in near-adjacent contexts are cases of subject omission. Non-adjacent and distant contexts (> 3 syllables between adverb and verb) amount to around a third of adverbs in initial position, and are likely to contain a topical theme, since the number and length of non-topical elements is limited. Hence, a considerable portion of initial adverbs (33.84% corresponding to non-adjacent and distant contexts) is probably independent from the syntactic ability of Galician to omit the subject noun phrase.

On account of these observations, the strong preference of Galician adverbs for initial position seems to be (at least partially) independent from the ability to omit the subject or the absence of a more suitable thematic element.[11] Yet, this is a tentative conclusion that awaits confirmation from future research.

Additional negative results come from the semantics of the SoA. Adverbs do not differ significantly from one another in terms of either CONTROL or DYNAM. All adverbs scope more frequently over states than over any other SoA type. There exists contextual variation, with

adverb-to-verb adjacency) seem low.

[11] Nuyts (2001a, p. 95) has argued that the need of filling the initial position of the clause may account for a number of occurrences of adverbs in initial position in Dutch and German.

narrative prose having the lowest share of non-dynamic SoAs and the highest share of controlled, dynamic SoAs (actions), but there is also a consistent trend across contexts for epistemic adverbs to prefer states (see Table A.4, p. 255). Whether this is specific to epistemic adverbs vis-à-vis unqualified utterances/other epistemic expressions must be explored in future studies.

To sum up, a typical epistemic adverb, as employed in Galician prose, has the following properties:

- It does not take a degree modifier, or does so very marginally.
- It occurs in declarative sentences and main clauses.
- It fills the initial position of the clause, performing a thematic function (i.e., it is chosen by the speaker/writer as the point of departure for her message).
- It occurs at a short distance from the finite verb.
- It scopes over non-controlled, non-dynamic events located in the past or the present time.
- It performs an epistemic qualification (i.e., it expresses the speaker/writer's point of view at the moment of speech).

(74) is a nice instantiation of these features.

7.6.2. How epistemic adverbs differ from one another

Galician has a sizable number of epistemic adverbs, six of which have been considered here. They span over just a fraction of the epistemic scale, namely the positive polar side. The current investigation has shed some light on the (types of) factors that underlie the diversity of epistemic adverbial forms.

The ability to take degree modifiers sets apart *seguramente*, *probablemente*, and *posiblemente* from the rest of the adverbs. This is explained on semantic grounds: these three adverbs encode probability, which is a gradual dimension, whereas the other adverbs convey either certainty or possibility, which are not gradual. This confirms our first hypothesis, (64), p. 148. Among the three probability expressions, *probablemente* seems to be more developed in terms of its modification capabilities, since it occurs more frequently and with a higher number of different modifiers than *seguramente* and *posiblemente*. These differences are subtle, but

they reveal a higher entrenchment of *probablemente* as a probability adverb, as a result of diachrony – *seguramente* and *posiblemente* have come to encode a probability epistemic value only in recent times.

Mood divides adverbs into three groups that do not match the epistemic semantic dimensions. *Certamente* only combines with the indicative, in contrast with the rest of the adverbs, which allow for verb mood to alternate between the indicative and the subjunctive. Yet, there are differences between the adverbs that license the alternation. *Seguramente* and *se cadra* have a very small share of the subjunctive (approx. 4%), being indistinguishable from one another in terms of mood choice. The proportion of subjunctive selection for *probablemente*, *posiblemente*, and *quizais* ranges from approx. 26% to approx. 50%. Therefore, mood alternation is only licensed by non-certainty adverbs. This underscores the view of epistemic adverbs as irrealis operators over the verbal irrealis marker (i.e., the subjunctive) (Givón, 2001, vol. 1, pp. 313–315). There seems to be a cline according to which subjunctive selection increases as epistemic certainty decreases. The behavior of *se cadra* contradicts this observation: being a possibility adverb one would expect it to have high rates of subjunctive selection. Diachrony might be a factor explaining this deviance, though. Both *se cadra* and *seguramente* have very low rates of subjunctive selection because they have come to encode epistemic uncertainty only in recent times: the first documented occurrences of *se cadra* are from the second half of the 19th century, whereas *seguramente* showed signs of the certainty semantics until the early 20th century (Míguez, 2019). The mood alternation seems to be a morphosyntactic pattern characteristic of uncertainty adverbs, so it is expected that emerging uncertainty adverbs take some time to develop the pattern – note that *seguramente* evolved from encoding certainty, and *se cadra* developed out of a conditional clause, both of which preceding conditions combine exclusively with the indicative.

Epistemic adverbs scope over negative SoAs in approx. 15% of cases. This is a ratio similar to the one found by Nuyts (2001a, p. 86) for Dutch and German adverbs (approx. 12%). Nevertheless, significant differences concerning polarity were found among Galician adverbs. Whereas the average share of negative SoAs revolves around 15% for most adverbs, *certamente* and *seguramente* are deviant in opposite directions, with 23% and approx. 11%, respectively. The reasons for this divergence are

unclear. Since these adverbs are opposed in terms of (inter)subjectivity, one could think of the subjective/intersubjective contrast as causing different rates of negation, but then one would have to explain why (subjective) possibility adverbs and (intersubjective) probability ones do not deviate significantly from one another. Something similar happens if GENRE is put forward to account for the phenomenon. There are differences between genres in terms of polarity (see Table A.5, p. 256), but they are the opposite to what one would expect: essay, which is associated with *certamente*, has lower rates of negation than narrative and press. I have no explanation for these results as of yet, but the coming pragmatic analysis of the adverbs may clarify this point.

Initial position is the preferred placement for all adverbs. Yet, *se cadra* has the strongest preference for initial position. This is no doubt related to the diachronic trajectory of the adverb: it originated from a conditional protasis, which by default precedes the main clause or apodosis. Parenthetical (medial) uses are a further step in the development path toward an epistemic adverb. Thus, the strong preference for initial position must be seen as the preservation of a preexisting syntactic pattern, which is a sign of the recent emergence of the form as an epistemic marker.

Certamente is the adverb in the sample that more easily takes a post-verbal position, either medial or final. This deviant pattern may be related to its epistemic meaning of certainty. Since the default expression for certainty in language is an unqualified assertion, explicitly marking certainty is anomalous by virtue of the Gricean maxim of quantity. As a consequence, it may be the case that markers of certainty, more often than expressions conveying other epistemic values, perform textual or interactional functions along with, or instead of, epistemic marking. This may explain why *certamente* takes a final position more easily than any other adverb: the right periphery of the clause has been related to intersubjective (in Traugott's sense) functions (Beeching & Detges, 2014). I will challenge this hypothesis in the next chapter.

Post-verbal medial position deserves further attention. According to the MLR study, *certamente* is the only adverb that is favored by this position when compared with the other adverbs. In turn, *quizais* and *se cadra* are disfavored by this syntactic slot. The probability adverbs seem to represent a middle ground between the two former patterns. It

is worth noting that post-verbal position is more strongly associated to adjacency to the verb than any other position (see Table 7.10, p. 177). It would seem that post-verbal adjacent position is a sweet spot for -*mente* adverbs, at least sweeter than for non-*mente* forms. The length of -*mente* adverbs (4–5 syllables) might make them too salient so as to be inserted between a topical element and the verb. The fact that *certamente* is especially sensitive to this restriction might be related to its higher rates of negation, which adds another, possibly salient element (i.e., the negator) to the pre-verbal slot. *Quizais* is favored by pre-verbal medial position when compared with the other adverbs, and this may be a consequence of it being free from the restrictions of -*mente* adverbs and the preference of *se cadra* for initial placement.

Interesting patterns have arisen with regard to time reference. *Certamente* is present- and past-oriented, and hardly ever occurs in a time reference with a future component (i.e., future or future-in-the-past). Certainty and the past have been usually linked: "If experience is the ground of our certainty, then naturally it is past experience" (Wittgenstein, 1969, §275); "Because the past is inherently knowable, a past non-modal expression will be an expression of certainty" (Verstraete, 2005, p. 236). It seems, however, that the connection between the explicit marking of certainty and time reference can be extended to include both the past and the present, since *certamente* makes no difference between these two time frames.

Probability adverbs have the strongest preference for the future among epistemic adverbs, although they are most likely to be found in the past and show up more frequently in the present than in the future. The two possibility adverbs in the dataset prefer the present over the past, and differ as to their relation with the future: *quizais* is disfavored in future contexts whereas the difference between the future and the present is not relevant in predicting the occurrence of *se cadra*. This, again, is due to differences in historical development: the original SoA expressed by the protasis *se cadra* has a future reference ("if the chance will arise"), which demands a future reference in the apodosis.[12] Although *se cadra* is well

[12]Note that the verbal form *cadra* corresponds to the present tense, since the expression of present and future time references are neutralized in Galician conditional clauses (Álvarez & Xove, 2002, p. 156). Note also that the very close Portuguese form *se calhar* (see Pinto de Lima, 2008) features a future subjunctive form and that this tense is virtually lost in Present-Day Galician (see Freixeiro Mato, 2006b,

into the grammaticalization path, as shown by its frequent occurrence with past and present time references, which would render the original construction ungrammatical, the high rates of future time compared with *quizais* are a reminder of its origins. Additionally, the fact that *se cadra* is a Type B adverb that yields an open perspective on the SoA is likely to be connected to the factual openness of future time reference.

Epistemic adverbs have a strong preference to comment on non-future (i.e., present and past) information. When they do scope over future facts a value of probability is usually preferred. Certainty is non-future-oriented, whereas possibility is present-oriented. The connection between past time reference and epistemic dimensions might be epistemological. A past SoA is more likely to be known and reflected on by the speaker/writer than a non-past SoA, since there is generally more time to process past information. This explains why expressions with a stronger epistemic value, that is, certainty and probability ones, qualify past SoAs more often than the weaker possibility expressions do – there is usually more grounds to be sure about the past. This would also explain the association between *seguramente*, the strongest probability adverb, and past time reference. The relation between possibility and the present, on the one hand, and probability and the future, on the other, seems harder to account for in these terms.

Finally, this study has found that contextual variation exists in terms of both GENRE and MEDIUM. Genre distribution appears to be conditioned by (inter)subjectivity (in Nuyts' sense): subjective possibility adverbs *quizais* and *se cadra* align with narrative prose, which is a subjective genre; intersubjective probability adverbs *probablemente* and *posiblemente* are connected to intersubjective genres essay and press. The stronger adverbs *certamente* and *seguramente*, though being opposed in terms of (inter)subjectivity, are more neutral as regards genre variation, with *certamente* being associated to some degree with essay.

As for MEDIUM, our third hypothesis has been confirmed: *se cadra* is associated with oral contexts.[13] This furthers the idea that more recent epistemic (possibility) adverbs are more interaction-focused than long-established epistemic markers. Cornillie (2010) obtained compara-

pp. 359–370).

[13] I would like to remind the reader that the corpus of study is entirely composed by written language and that oral contexts correspond to written representations of orality: fictional dialogues and transcriptions of interviews.

ble results when contrasting Spanish *a lo mejor* with *quizá(s)* and the *-mente* adverbs. From a diachronic perspective, these findings support the idea – present in Cornillie (2008) and Míguez (in press) – that epistemic adverbs and close expressions (viz. evidential (semi-)auxiliaries) do not conform to unidirectional (inter)subjectification. In Traugott and Dasher's (2002) framework meanings change in the direction of increased (inter)subjectivity, that is, non-subjective > subjective > intersubjective, but not the other way around. Adverbs such as *certamente* and *seguramente* developed intersubjective meaning early on, and only later did their subjective (i.e., epistemic) meaning emerge (Míguez, in press). The present survey has found evidence that suggests that *se cadra* might be undergoing a similar development.

The other adverb that has been found to be sensitive to medium variation is *certamente*. This adverb is highly associated with non-oral contexts, or, in other words, writers have a strong reluctance to use it in written representations of orality. This, and its association with essay, is in apparent contradiction to the aforementioned idea that *certamente* has a higher intersubjective (i.e., interactive or textual) load. The coming pragmatic analysis of the adverb may clarify this issue.

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

8. The meanings of epistemic adverbs

This chapter is concerned with the semantics and pragmatics of the six epistemic adverbs previously investigated. The preceding chapter has revealed patterns of variation that seem to be due to the epistemic value encoded by the adverbs: the stronger adverb *certamente* is deviant in many respects (polarity, position, time reference...), whereas probability expressions differ from one another only in minor details. The coming pages constitute a further step in substantiating these contrasts.

The chapter is organized as follows. First, the variables and hypotheses are presented (§8.1). A careful pragmatic analysis of the corpus data is carried out in §8.2 (p. 186). §8.3 (p. 210) and §8.4 (p. 221) are devoted to explore the connections of adverb semantics and other factors, namely co-occurring (near-)epistemic expressions and variables such as POSITION and MEDIUM. A summary and discussion of the topics covered is offered at the end of the chapter (§8.5, p. 228).

8.1. Variables and hypotheses

This part of the study uses a number of previously introduced variables, such as POLARITY, AUX, MODFUT, SENTENCE, POSITION, and MEDIUM (see Table 6.4, p. 134). Its main interest, though, lies in the variable MEANING, whose values are defined and illustrated in the next section. MEANING is interesting by itself, but its relation to other variables cannot be disregarded. Exploring the links between the semantics of epistemic adverbs and factors such as negation or co-occurring expressions may shed new light on the workings of the epistemic modality system. In these particular cases (POLARITY, AUX, MODFUT), the variables are purely exploratory. The other variables, though, are accompanied by a hypothesis. Note that from now on the relevant notion of (inter)subjectivity is that of Traugott, that is, subjective as related to the speaker's stance and

intersubjective understood as interaction- or text-oriented (see §4.2.1, p. 96).

The previous chapter advanced the idea that the epistemic meaning of *certamente* (i.e., certainty) may not be as viable as other epistemic values. The main reason for this is that explicitly marking certainty is redundant (i.e., it flouts the maxim of quantity), but other pragmatic reasons may be at play too (e.g., marking certainty might be perceived as conveying the speaker's cognitive superiority, and thus as aggressive toward the interlocutor). As a consequence, one would predict that epistemic certainty rarely occurs in discourse and that other pragmatically more viable meanings take its place. Our fifth hypothesis looks as follows:

(75) Hypothesis 5. The epistemic meaning in *certamente* is marginal and vulnerable to ambiguity with (an)other, more viable meaning(s).

We have also seen before that epistemic adverbs occur in non-declarative sentences, namely interrogative ones, and that these are not cases of descriptive uses of the adverbs – those cases were counted as performative uses in the annotation. Since performative epistemic modality only happens in declarative sentences, these cases must correspond to non-epistemic uses. More specifically, it is likely for such uses to be intersubjective, given that questions are usually addressed to an audience. The following hypothesis will be tested:

(76) Hypothesis 6. Epistemic adverbs in interrogative contexts fulfill an intersubjective function.

Finally, oral contexts are assumed to reflect the interaction between interlocutors, or at least to do so more often than non-oral contexts in written prose. Accordingly, they must be related to intersubjective meaning:

(77) Hypothesis 7. Oral contexts are associated with intersubjective uses of the adverbs.

8.2. The analysis

The semantic analysis consists of a classification of every instance of an adverb into one or more meaning categories. Such categories have

been established through observation of the data, that is, by finding differences and similarities between occurrences. Thus, the process was a constant round trip between data and definitions. This procedure, exclusively based on semantic criteria, was followed by Byloo et al. (2007) in their analysis of Dutch *zeker* and English *certainly*. Some authors (e.g., Simon-Vandenbergen & Aijmer, 2007) have used other analytical devices, such as paraphrases, to establish meaning categories, but these are problematic. For instance, if we used *de verdade* 'seriously, honestly' or *efectivamente* 'indeed' to detect the non-epistemic uses of *certamente*, it would soon becomes obvious that such expressions do not provide a complete match, but rather alter the context where *certamente* originally occurred, and that they possess complex meaning patterns of their own. Thus, as Byloo et al. (2007) point out, the use of paraphrases "leads straight into a methodological quagmire" (p. 40).

Another noteworthy observation has to do with the fact that, on many occasions, assigning a single semantic value to a particular occurrence was not possible. In these cases, all the values observed were reflected in the annotation. These are instances of ambiguous contexts, which are *critical* from a diachronic point of view (Diewald, 2002): ambiguities can offer insights into the origin of a linguistic unit, and may signal future paths of development.

The different meanings are classified in terms of (inter)subjectivity. Here is a brief preliminary definition of each category:

- Subjective use: *epistemic modality*. The adverb qualifies the SoA in terms of likelihood.
- Intersubjective uses
  - *Challenging*. The adverb expresses a strong epistemic judgment aimed at threatening the interlocutor's face.
  - *Mitigation*. The adverb downplays the force of the assertion for face-saving purposes.
  - *Strengthening*. The adverb reinforces the assertion.
  - *Tendency*. The adverb provides an orientation to an otherwise neutral polar question.
- Non-(inter)subjective uses
  - *Conditionality*. The adverb (*se cadra*) works as a conditional

protasis.

– *Situational dynamic possibility.* The adverb expresses a potential inherent in the SoA.

8.2.1. Subjective (epistemic) uses

Epistemic uses involve an expression of the speaker's assessment of likelihood of the SoA. Adverbs usually convey diverging epistemic values, corresponding to one of three dimensions: certainty, probability, or possibility (see §7.1, p. 139). Certainty and possibility are conceptually simple, consisting of one discreet semantic value, whereas probability is potentially gradable.

In its epistemic use, *certamente* expresses certainty that the (positive or negative) SoA applies. (78) gathers examples of this use in narrative and journalistic prose.

(78) a. *Foi esta indeterminación o que o induciu a non dicir nada á policía. Esto e os reberetes fantásticos do sucedido, que certamente farían pensar á policía nunha historia de drogas ou alcohol.*

'It was that indeterminacy what induced him not to tell anything to the police. That and the fantastic details of what had happened, which would certainly lead the police to think of a story of drugs or alcohol.' (1995, Narrative, CERTNARR0284)

b. *Chámanlle imposición e compárana coa que se fixo do castelán outrora. A falacia do argumento evidénciase cun símil que pode parecer antigo: Non é o mesmo destronar un rei lexítimo que repoñelo no seu trono. Certamente non leron a Paulo Freire na súa* Pedagoxía do oprimido*, perfectamente aplicábel ao caso do galego.*

'They call it imposition and compare it with what was done with Castilian in the past. The fallacy of the argument is made evident by a simile that may seem old: it is not the same to dethrone a legitimate king than to put him back in his throne. They certainly did not read Paulo Freire's *Pedagogy of the Oppressed*, fully applicable to the case of Galician.' (2010, Press, CERTXORN0323)

The explicit marking of certainty flouts the maxim of quantity, raising pragmatic by-effects, such as signaling that the speaker is not really sure about what she is saying or that there is some reason to doubt

it – why would she otherwise "insist" on an element that needs not be marked explicitly? Thus, (78a) and (78b) sound *less certain* than their unqualified counterparts.

In these examples, what *certamente* does is signaling the existence of the epistemic assessment, something that a bare assertion does not entail. In (78a) *certamente* expresses an epistemic qualification by the protagonist – the represented conciousness in Chafe's (1994) terms. However, it is the narrative voice (or: the unacknowledged representing consciousness) who is producing this piece of language. For an omniscient narrator like this one, it would be strange to produce an epistemic judgment, which would question their unlimited knowledge of events. Thus, the presence of *certamente* forces us to interpret the utterance as an epistemic judgment made by the protagonist, whereas the absence of the adverb would make the SoA in the relative clause ambiguous between two interpretations: a prediction by the protagonist, resulting from the future orientation of the *pospretérito*, and a statement by the narrator. In other words, the epistemic adverb is used to turn the clause into a prediction by the protagonist (an assessment of likelihood from a past temporal anchor), whereas without the adverb the clause could be interpreted as a report of facts by the omniscient narrator (what *will* happen in the protagonist's time frame, what *has* happened from the point of view of the narrator).

In (78b) *certamente* is used in a similar way, with different effects. This example is part of an article where the author calls for the restoration of all social uses of the Galician language. In this particular excerpt, she argues against the myth of the imposition of Galician, and concludes that the supporters of such "fallacy" do not know Paulo Freire's work. Such supporters are unspecified (we do not know their referent), so the conclusion is introduced by *certamente* to denote an epistemic qualification, thus signaling that the SoA is the product of a reasoning process (rather than, say, world knowledge or hearsay): their ignorance of Freire's ideas is a logical conclusion of the preceding discourse. *Certamente*, conveying the degree of likelihood of the SoA, invites an inferential reading, since the context explicitly mentions the evidence (i.e., the "evident fallacy") leading to the epistemic judgment. This inferential nuance of *certamente* is due to the context, and absent in most of its epistemic uses.[1]

[1] We must bear in mind that epistemic modality and inferential evidentiality refer to different aspects of the same reasoning process (see §4.1.2, p. 88; Cornillie, 2009;

Seguramente, *probablemente*, and *posiblemente* convey probability in their epistemic uses, that is, they present the SoA as the preferred hypothetical scenario. The following examples are from essayistic prose.

(79) a. *A relación antre espacio e tempo é inequívoca. Seguramente foi Aristóteles o primeiro que tentou aprofundar, dentro do pensamento occidental, no concepto de espacio e tamén o primeiro en tentar de establecer a súa relación co tempo.*
'The relationship between space and time is unequivocal. Aristotle was probably the first one, in Western thought, who tried to look into the concept of space and also the first one who tried to establish its relationship with time.' (1981, Essay, SEGUENSA0003)

b. *Segundo a STS de 2 de abril de 2001, a importación de obras lícitas non se podía sancionar conforme ao artigo 270 do CP. Polo tanto, xurisprudencialmente negábase esta posibilidade. O lexislador, sen embargo, en 2003 decántase pola posición contraria e reforma o artigo 270.2 da forma que expuxo. E iso permite pensar que probabelmente o que pretende o lexislador penal é precisamente sancionar a importación das copias lícitas e non as ilícitas, xa que esta última conduta xa sería de por si delituosa.*
'According to the STS [Supreme Court Judgment] of 2 April 2001, import of legal works could not be punished in accordance with CP [Criminal Code] article 270. Therefore, this possibility was denied in terms of jurisprudence. The legislator, however, opts for the opposite stance in 2003, and reforms article 270.2 in the way they presented. And this allows (one) to think that what the legislator probably intends is precisely to punish the import of legal copies rather than illegal ones, since the latter behavior would already be a criminal act by itself.' (2008, Essay, PROBENSA0054)

Nuyts, 2017, pp. 72–73). Therefore, it may be the case that they often implicate one another, although in a way much weaker and more indirect than that of (78b) – witness (78a).

c. *Mentres o home dependeu da caza para vivir non puido medrar de maneira notable, xa que non podía facer acopio de alimentos que lle permitiran enfrentarse a épocas de escaseza na caza. É coa aparición da agricultura, no neolítico, cando os alimentos poden acumularse e almacenarse e as poboacións medrar en número. Así, cara ó ano 8.000 antes de Cristo, a humanidade alcanza posiblemente unha cifra preto dos 5 millóns de persoas.*
'As long as man depended on hunting to survive, he could not grow in a remarkable way, since he could not store up the food that would enable him to deal with periods of game scarcity. It is with the emergence of agriculture, in the Neolithic, when food can be accumulated and stored up, and populations can grow in number. Thus, around the year 8,000 BC, humanity probably reaches a figure close to 5 million people.' (1990, Essay, POSIENSA0097)

The adverbs denote decreasing degrees of probability. (79a) puts forward a stronger hypothesis than that of (79b), which is in turn stronger than the one contained in (79c). Moreover, the epistemic judgment in (79a) is exclusively ascribed to the writer, whereas the ones in (79b) and (79c) are presented as shared between the writers and others – they are opposed in terms of Nuyts' (inter)subjectivity. (79b) is especially remarkable in this connection because it features a syntactic structure that makes it obvious that the judgment is conceived of as impersonal or not exclusive to the writer ("the previous information *allows (one) to think* that...").

Finally, *quizais* and *se cadra* express a neutral stance toward the occurrence of the SoA (i.e., possibility), when used as epistemic markers. Examples are from oral contexts – a newspaper interview and a fictional conversation.

(80) a. *—¿Roberto Blanco Torres vende máis cós escritores doutros anos? —Quizais estea vendendo máis. Pode deberse á figura e ó espírito que crea Blanco Torres pola forma en que morreu.*
'—Does Roberto Blanco Torres sell more than writers from previous years? —Maybe he is selling more. It may be due to the character and spirit that Blanco Torres creates because of the way he died.' (1999, Press, QUIZXORN1278)

b. *—Era bandida. —¿Boa ou mala? —Nunca me parara a pensalo, pero, se cadra, era boa—sorriu—. Coma Robin Hood.*
'—She was a bandit. —Good or evil? —I had never given it any thought, but, perhaps, she was good—she smiled—. Like Robin Hood.' (1992, Narrative, SECANARR0365)

A qualification in terms of epistemic possibility expresses that the SoA is not barred by evidence. However, expressions of epistemic possibility are often more than professions of ignorance and must rely on positive evidence – philosophers and formal semanticists have devoted some attention to this matter (e.g., Przyjemski, 2017; von Fintel & Gillies, 2008). When the speaker puts forward a particular hypothesis, she is highlighting it as a good candidate to explain some aspect of reality. In fact, reporting on any possibility that may be compatible with what the speaker knows – anything that is not barred by evidence – potentially flouts the cooperative principle and hinders effective communication. (80) contains examples where the epistemic judgment is (i) relevant on account of a previous intervention by the interlocutor and (ii) based on the speaker's knowledge, which is made explicit in (80a).

These examples also illustrate the distinction between Type A and Type B possibility adverbs (see §7.2, p. 141). In (80a), *quizais* introduces a hypothesis that was put forward by the interviewer in the preceding utterance; the interviewee is supposed to have knowledge of the topic under discussion and a stance on this particular issue. By contrast, in (80b), the hypothesis is presented as produced at the moment of speech, and there is explicit mention by the speaker to a lack of previous thought on the question. Thus, these examples support the idea that *quizais* conveys epistemic possibilities which are (presented as) the result of a careful reflection, while epistemic possibilities introduced by *se cadra* are implied to be improvised while speaking.

I have previously discussed so-called "concessive uses" of epistemic modal expressions, and concluded that they should not be considered separate meanings, since they do not (exclusively) depend on the epistemic expression, which conveys an epistemic or strengthening meaning, but are rather a property of the bigger context – see the discussion around example (52), p. 107. Epistemic adverbs may also play a (key) role in other discourse strategies, such as irony.

(81) *Pasaron dous anos desde as últimas eleccións en Galicia. Xa poucos recordan a trasfega das sacas retidas en Caracas ou en Bos Aires. Algúns conxuráronse en desterrar dunha vez por todas tales feitos e irregularidades. Nada se fixo, nada se fará. Parece que o censo exterior cobrará aínda máis peso e transcendencia. Quizais en Arxentina siga habendo, milagrosamente, máis de catrocentos galegos centenarios. Só se puido demostrar que vivían 25 deles á hora de votar. Misterios, misterios que non interesa resolver.*

'It has been two years since the last elections in Galicia. Very few remember the transfer of sacks retained in Caracas or Buenos Aires. Some have come together to eradicate once and for all such actions and irregularities. Nothing has been done, nothing will be done. It seems that the external census will acquire even more importance. Maybe in Argentina there still are, miraculously, more than 400 hundred-year-old Galicians. Only 25 of them could be proved to be alive at the time of voting. Mysteries, mysteries that no one is interested in solving.'
(2007, Press, QUIZXORN1410)

Ironic uses have been found for *certamente*, *posiblemente*, *quizais*, and *se cadra*. In (81) *quizais* conveys an epistemic evaluation and irony is derived from context, namely from the writer's knowledge of the electoral fraud and his skepticism on it being solved. The writer even adds evidence against the hypothesis introduced by *quizais* (*Só se puido demostrar que vivían 25 deles á hora de votar* 'Only 25 of them could be proved to be alive at the time of voting'). Thus, it is strongly implied that the epistemic qualification is not put forward as a serious hypothesis by the writer, but it rather serves his discourse goals, namely remarking the scale of the fraud. Ironic uses of epistemic adverbs are aimed at showing the absurdity of the opposite stance. The epistemic adverb enables the ironic reading of the utterance, but, strictly speaking, it does nothing more than conveying an epistemic judgment. In other words, this epistemic qualification in this specific context is interpreted as ironic, but this is not something the adverb *does* by itself. The same is true for all other cases of ironic readings in the data. Therefore, I have not considered irony as a separate category.

8.2.2. Intersubjective uses

This section discusses a range of meanings concerned with interaction management and discourse organization. This is a very broad area that, as will be seen, encompasses a variety of uses of the adverbs.

Strengthening

In this use, *certamente* reinforces the assertion it occurs in. This assertion is often some kind of assessment, as in (82), where the speakers/writers express an aesthetic and a quality judgment, respectively.

(82) a. *Cunqueiro, que escribe, certamente, moi ben non nos agrada moitas veces.*
'Cunqueiro, who certainly writes very well, does not please us in many cases.' (2005, Press, CERTXORN0193)

b. *—Luís Seoane, que naceu en Bos Aires e era fillo de emigrantes, foi probablemente o galego máis universal de todos eses anos (...) ¿Coñeceuno vostede? ¿Como o recorda? —Coñecino en Bos Aires a través de Rodolfo Prada. Era un home excepcional, certamente.*
'—Luís Seoane, who was born in Buenos Aires the child of expatriates, was probably the most universal Galician of those years ... Did you know him? How do you remember him? —I met him in Buenos Aires thanks to Rodolfo Prada. He was an exceptional man, certainly.' (1993, Essay, CERTENSA0103)

In (81), *certamente* bolsters the point of view of the speakers/writers, emphasizing their commitment to the assessment (i.e., Cunqueiro's quality as a writer and Seoane's exceptionality). This is a very frequent reason to use *certamente* in its strengthening function. Nevertheless, this use of the adverb is also found with 'neutral' descriptions of facts, as in (83).

(83) a. *Unha loba! A tarefa non era doada, máis ben era imposible. Certamente, as lobas, para parir e sacar adiante os seus lobetos, afástanse dos seus conxéneres, co que o fillo do ferreiro non tería que enfrontarse a toda unha manda.*

'A she-wolf! The task was not easy, it was rather impossible. Indeed, she-wolves get away from their fellow wolves to carry forward their pups, so the blacksmith's son wouldn't have to deal with a whole pack of wolves.' (2008, Narrative, CERTNARR0704)

b. *O problema radica en que restan dous asentos para tres grupos, o que de entrada deixa o BNG sen practicamente ningunha posibilidade de manter a vicesecretaría que ocupou Carme Adán no anterior mandato (...) Certamente o regulamento do Parlamento permitiría que o PSdeG quedase cos dous postos, sen ceder ningún nin a AGE nin ao BNG. Esta posibilidade, malia que resta representatividade e pluralidade á Mesa, cobra cada vez maior forza (...)*

'The problem is that there are two seats left for three groups, which at first glance leaves the BNG with virtually no chance of keeping the Vice-Secretariat held by Carme Adán in the previous term ... Certainly the regulation of the Parliament would allow the PSdeG to retain the two seats, without giving any of them either to AGE or to the BNG. This possibility, despite it undermines the representativeness of the Bureau, becomes ever stronger ...' (2012, Press, CERTXORN0334)

In (83), *certamente* strengthens utterances that do not convey the personal view of the writer but general information about the world, that is, a description of reality rather than an interpretation thereof (in the above cases, she-wolves habits and Parliament's regulation). While the rhetorical usefulness of strengthening one's point of view is obvious, the reasons for highlighting "objective" information are less clear at first glance. However, underlining particular pieces of information has more to do with the purported relevance of the latter in the discourse context than with their "(non-)neutrality" or "objectivity". Thus, *certamente* in (83) highlights information that, despite (supposedly) being generally known, is key to understand the situation under discussion. By using the adverb, the writer marks the content of the utterance as part of the common ground between the writer and the reader, thus recognizing the reader as equally knowledgeable and avoiding sounding naive by presenting as new information that is, or might be, widely known –

English *of course* works in a similar way (see the discussion around (26), p. 63; Simon-Vandenbergen and Aijmer, 2007, p. 205). The use of *certamente* in the previous examples (82) is also due to this type of contextual relevance: the aesthetic judgment is strengthened in (82a) in order to downplay the force of the negative view expressed in the main clause, whereas the quality assessment in (82b) is strengthened to show that it is in agreement with the interlocutor's perspective.

The strengthening use is often aimed at triggering a polyphony that enables the speaker/writer to show agreement with an external source. Such source may be explicit, typical instances being the direct interlocutor in a conversation, as in the interview in (82b), and a referred work in an essayistic text, or implicit, as in (83b). The semantics of intersubjectivity (in Nuyts' sense) play a key role in construing this polyphony, especially when the external source is implicit.

This ability of the adverb to evoke different voices in discourse may be the underlying cause of the association found between *certamente* and negation in the previous chapter. Negation is inherently contrastive (Nuyts, 2001a, p. 80): a negative expression does not show up for its own sake, but reacts to the corresponding positive view present in or retrievable from the context, which is comparable to what *certamente* as a strengthener often does. The next examples feature cases of strengthening uses in negative polar sentences.

(84) a. *Pode parecer unha digresión gratuíta a insistencia en suliñar a viaxe simbólica dos homes de "Nós" dende a cultura europea ata a cultura galega. Mais non o é, certamente, para os obxectivos do presente traballo (...)*

'Insisting on underlining the symbolic journey of the "Nós" generation from European culture to Galician culture may seem a gratuitous digression. But it certainly is not for the goals of the present work ...' (1988, Essay, CERTENSA0036)

b. *Ben é certo que houbo viaxeiros, como a americana Ruth Anderson, que se achegaron con outro coidado e respecto á nosa terra e á nosa xente, e os testemuños dos cales son hoxe obxecto de culto. Pero a realidade foi que, cada vez máis, o movemento gregario das viaxes colectivas e ás présas foise impoñendo e que o que hoxe se pode considerar como unha das fontes de riqueza máis importante do país non derivou, certamente, nunha mellora da súa educación na valoración estética e medioambiental.*

'It is true that there were travelers, such as American Ruth Anderson, who approached our land and our people with a different care and respect, and their testimonies are today the object of worship. But the reality was that, ever more, the gregarious movement of collective and hasty travels gradually established itself and that what today can be considered one of the most important sources of wealth in the country certainly did not result in an improvement of its education on aesthetic and environmental estimation.'

(2006, Essay, CERTENSA0190)

The negative sentence where *certamente* occurs in (84a) is an adversative clause that negates the immediately preceding utterance. In (84b) what the negative expression does is reject what the writer assumes should be the case in a normal situation, namely that a big source of wealth would improve the country's education in key respects. Negation thus reacts to an opposing positive view in the context. As for *certamente*, in these negative contexts the adverb functions in the same way as in the preceding examples: it marks the content as something widely known and shared between speaker/writer and hearer/reader – the solidarity is even greater as both participants are "united" against an opposing stance. These contextual effects are not inherent in the strengthening use, and may be found in the epistemic use as well – although they are clearly more prominent in the former – in examples such as (78b), p. 188.

Given the tendency of the adverb to interact with (contrasting) contextual information and co-occur with negation, it is no wonder why it is often found in concessive contexts. A typical instance is (85).

(85) *O vocabulario, certamente, foi enriquecido por un certo número de expresións novas, pero nin o fondo esencial do léxico nin o sistema gramatical, que constitúen o fundamento dunha lingua, foron liquidados ou reemprazados (...)*

'The vocabulary was certainly enriched by a number of new expressions, but neither the essential lexical pool nor the grammatical system, which constitute the foundation of a language, were erased or replaced.'

(1988, Essay, CERTENSA0039)

In this example, the adverb strengthens the first clause, which is then contrasted with the following clause, introduced by *pero* 'but'. *Certamente* thus reinforces the conceded part of the utterance, flagging that particular piece of information as known and shared. As already noted (§4.2.2, p. 100), there is no reason to classify concessive cases into a separate category. In fact, the adverb's ability to appear either in the conceded clause, as in (85), or in the contrasting clause, as in (84a), makes it obvious that it plays no role in the definition of this syntactic pattern. The adverb may certainly be taken as a signal of a concessive discourse strategy when it scopes over the concession, as it announces the forthcoming contrast, but at any rate the adverb retains its strengthening value – it reinforces agreement, usually in order to render the upcoming disagreement less aggressive.

Strengthening uses are often ambiguous with epistemic uses. In cases such as (86), *certamente* allows both interpretations: it conveys either that the speaker considers it 100% likely that the SoA applies (i.e., epistemic modality), or that they strongly ascertain that what they say is true (i.e., strengthening).

(86) a. *Pois tampouco pagaba a pena vivir se tiña de facelo en permanente anguria. Diante de todo contaba a súa tranquilidade. E certamente un crime non sería o que mellor lla aportaría.*

'Living was not worth it if it had to be done in permanent anguish. His peace of mind was first. And a crime would certainly not be the best thing to give him it.' (1991, Narrative, CERTNARR0173)

b. *A solución podia ser un intento de desbloquear o proceso autonómico galego, pero certamente non supoñia unha mellora do proxecto.*

'The solution might be an attempt to unblock the Galician autonomic process, but it certainly did not constitute an improvement of the project.' (1980, Press, CERTXORN0004)

Challenging

In its challenging use, *seguramente* assesses as highly likely an assumption that threatens the interlocutor's face. (87) is the only example of this use in the dataset.

(87) *—(...) Pero, ¿como sabe vostede tanto de nós se nunca viñemos aquí? —¡Ai, meu neno!—salaiou a Metralla—. Eu sonche soa e o meu único divertimento é falar coa xente, e falando sábense cousas. Ademais aquí na aldea o tempo non corre igual que nas cidades. Aquí temos máis tempo para falar. Gústanos saber o que lle sucede á xente que está connosco, e saber que foi da que xa non está connosco. —Seguramente saberá quen foi Leonel—espetou de pronto Ana, sorprendendo tamén a Miguel. —¿Leonel? ¿Quen é? Non sei... Non é unha persoa da parroquia, ¿pois non? Anque..., ai si, esperade, algo me soa ese nome, pero non consigo lembrar... ¿Para que o queredes saber?*

'— ... But, how do you know so much about us if we had never come here? —Oh, my boy!—sighed "the Metralla"—. I am alone, and my only form of entertainment is talking to people, and by talking one gets to know things. Besides, here in the village, time does not go by as in cities. Here we have more time to talk. We like to know what happens to people who are with us, and what happened to people who is not with us anymore. —Surely you know who Leonel was—suddenly blurted out Ana, surprising Miguel too. —Leonel? Who is that? I don't know... He's not a person from the parish, is he? Although..., oh yes, wait, that name is somewhat familiar, but I can't remember... Why do you want to know?' (1996, Narrative, SEGUNARR0916)

In (87), *seguramente* conveys an epistemic evaluation about whether the interlocutor knows someone called Leonel. However, the utterance

does more than just put forward a hypothesis: the speaker challenges the interlocutor, since she highly expects that the SoA applies, that is, that the hearer knows Leonel, which needs not be the case. This challenging use crucially depends on the high epistemic assurance encoded by *seguramente*: the absence of an epistemic marker (note that the modal future is also present in the example) would render the sentence a description of facts, whereas the presence of a weaker epistemic adverb, such as *quizais* or *se cadra*, would not threaten the interlocutor's face – it would rather be a polite way of asking for information. A feature of this use is that the utterance has the intonation typical of declarative sentences that precede tag questions.

Mitigation

With the exception of *certamente*, all epistemic adverbs feature mitigating uses. Mitigation is a discourse strategy whose aim is to reduce the force of the assertion, for face-saving purposes, as established in §4.2.2 (p. 100).[2] Mitigation is essentially a way of sounding less aggressive in order for the message to come across as less unfavorable toward someone's face (usually, but not necessarily, the hearer/reader's). Some examples follow.

(88) a. *Traballos coma o de DKTC, Lamatumbá, The Homens, Loretta Martin, Zënzar, Compañía do Ruido, Marful, Galegoz... demostran que a música ferve en cada recuncho, cadaquén co seu carácter propio, por iso recoméndolles ás persoas que se ocupan de facer crítica musical que teñan coidado e sexan respectuosos. Se cadra non convén falar de mundos que non se coñecen antes de condenalos.*

'Works such as those by DKTC, Lamatumbá, The Homens, Loretta Martin, Zënzar, Compañía do Ruido, Marful, Galegoz... show that music swarms every corner, everyone with their own character, that is why I recommend people concerned with musical review to be careful and respectful. Perhaps it is not convenient to talk about worlds that are unknown for oneself before condemning them.'

(2006, Press, SECAXORN0656)

[2] This is the only meaning category that was not defined following an inductive procedure. The problematic relation between epistemic modality and mitigation warrants this approach, though.

b. *Apurei a repeti-lo último número do teléfono. Equivoqueime polas présas. Posiblemente tampouco nos poderiamos ver hoxe, sentíao. Por moito que insistía e repetía a palabra* sentir*, non me servía de consolo.*

'I rushed to repeat the last telephone number. I failed because of the hurry. Possibly we could not see each other today either, he was sorry. No matter how much he insisted on and repeated the word *sorry*, it did not offer me any consolation.'

(1993, Narrative, POSINARR0248)

These are some of the few unambiguously mitigating examples in the data. The adverbs do not convey here an epistemic qualification, but rather downplay the force of the assertion. In (88a) the writer uses *se cadra* to mitigate his deontic judgment, thus sounding less aggressive toward "people concerned with musical review." In (88b) *posiblemente* introduces an indirect speech passage where the first person narrator represents the words of her telephonic interlocutor. The juxtaposition of the sentence led by *posiblemente* and the one containing the apology reveal that the use of the epistemic adverb is purely mitigating, as not being able to meet is not a hypothesis but a fact to be sorry about. An epistemic reading, that is, a judgment about the likelihood of the SoA, does not seem feasible in either case.

That mitigating uses are common in interactional settings is no surprise: mitigation is often aimed at saving the hearer's face. A typical case involves a directive speech act, which inherently threatens the interlocutor's negative face, that is, the desire of "freedom of action and freedom from imposition" (Brown & Levinson, 1987, p. 61). (89) is an example.

(89) *De súpeto Eva advertiunos que estábamos sós; "se cadra deberiamos pedi-la conta". Pero esta circunstancia foi interpretada doutro xeito polo persoal do restaurante, que, na figura da propietaria (...), se achegou a nós, saudou a Nano e, con toda naturalidade, sentou na nosa mesa.*

'Suddenly, Eva warned us that we were alone; "perhaps we should ask for the bill." But this situation was interpreted in a different way by the staff of the restaurant, particularly the owner ... who approached us, greeted Nano, and, taking all in stride, sat with us at the table.'

(2001, Narrative, SECANARR0896)

In this example, the quoted speaker uses *se cadra* to introduce her order, thus mitigating the directive speech act. The use of the *pospretérito* or conditional form *deberiamos* 'we should' instead of the present indicative *debemos* 'we must' is telling, since this is a known mitigating strategy (Álvarez & Xove, 2002, p. 281; Freixeiro Mato, 2006b, p. 353).

However typical conversational examples are, mitigation is found in other settings as well. (88a) and (90) instantiate cases in which, despite a lack of a direct interlocutor, a mitigating discourse strategy is present in the use of the adverbs.

(90) *Había só dúas semanas, eu dixera que a moza do Bruto era unha estreita co gusto no cu, e dixérao a voz en grito, un sábado pola noite que todo o mundo anda por aí, e por riba mentres mexaba nunha farola. Ben, algo borracho quizais fose, pero agora ía pagalo a prezo de ouro.*

'Just two weeks before, I had said that the Brute's girlfriend was prudish and had an awful taste, and I had said so shouting, a Saturday night when everybody is out, and, on top of that, while I was pissing on a streetlight. Well, I was maybe a little bit drunk, but now I was about to pay through the nose for it.' (2000, Narrative, QUIZNARR2040)

What is special about (90) compared with the previous examples is that mitigation is used here to save the speaker/writer's (in this case, the first person narrator) own face. Not only does the narrative voice use the possibility adverb *quizais* to reduce the force of an assertion that would compromise him, but he also alters the semantics of the clause by means of the quantifier *algo* 'a bit', a typical example of a *bush*, that is, a mitigator that acts on conceptual (i.e., non-procedural) meaning (see Caffi, 2007, pp. 98–102).[3]

Mitigating uses of *seguramente* deserve a separate mention. There is a recurring pattern in the data that involves the use of *seguramente* with a second person subject and a modal future form. This is a pattern already seen in the challenging use, (87). Some of the mitigating examples are

[3] As already discussed (§4.2.2, p. 100), quantifiers, just like epistemic expressions, should not be readily considered mitigators: there is no strategic discourse planning when they correspond to the actual state of mind of the speaker/writer (in the example, if one was actually just a little bit drunk). Only if they are used to "minimize" the content in order to save someone's face should they be considered mitigating devices.

the following.

(91) a. *Nesta altura do estudio, o lector seguramente terá ben claro que a viúva non só está sometida ás tensións que nacen dentro de si senón a todo un cúmulo que provén do entorno social en que se move.*

'At this point of the study, the reader surely knows that the widow is not just subject to the tensions arising within herself, but also to all those stemming from the social context she lives in.'

(1991, Essay, SEGUENSA0049)

b. *Seguramente comprobarías que na inmensa maioría de libros de ciencia ou de historia da ciencia a penas podemos atopar algún nome de muller.*

'Surely you have noted that in the vast majority of science or history of science books we can hardly find any woman's name.'

(1999, Essay, SEGUENSA0137)

In these examples, *seguramente* functions as a mitigating device that saves the reader's face. This is actually very similar to the challenging use, but context reveals the writer's intentions are to build solidarity with the reader, rather than challenge them. A crucial observation in this respect is that the writer explicitly mentions the information he assumes to be known for the reader, solving the risk of the reader ignoring it. Not using *seguramente* (nor the modal future form) in these cases would be assuming too much on the reader's part, whereas using a possibility adverb would be assuming too little – both options being face-threatening for the reader. The high probability conveyed by *seguramente* seems to provide the perfect fit for these contexts. Another relevant observation, but one that cannot be taken further here, is that the mitigating and challenging uses have different intonations – the former being unmarked, the latter having the intonation typical of declaratives that precede tag questions.

If one excludes (88), all of the above cases allow an epistemic reading along with the mitigating one, that is, either the adverbs assess the SoA as possible or probable, or, more likely, they try to downplay the force of the assertion in order to sound less aggressive. Reliance of mitigating uses on epistemic meaning is obvious:

Tendency

The impossibility of questioning an epistemic evaluation expressed by an adverb is a well established fact that is explained by the non-availability of (structural) descriptive uses for epistemic adverbs (see Nuyts, 2001a, pp. 57–59). Therefore, epistemic adverbs occurring in interrogative sentences do not express performative epistemic modality, but they may convey epistemic modality descriptively. (92) is an example – the only one in my data – where an epistemic adverb occurring in a question describes an epistemic qualification.

(92) *Hai uns meses, dende a Asociación chegouse a afirmar que a sanidade galega podería perder 200 millóns de euros. Agora que a crise parece confirmada, e que mesmo o Ministerio de Economía recoñece a deriva negativa das cifras macroeconómicas, é posíbel afirmar que quizais esa cantidade sexa maior?*
'Some months ago, the association stated that the Galician healthcare system could lose 200 million euros. Now that the crisis seems confirmed, and even the Ministry of Economy recognizes the negative drift of macroeconomic figures, is it possible to say that maybe that number is bigger?' (2008, Press, QUIZXORN0939)

This example corresponds to a non-structural descriptive use. The adverb is part of an embedded clause, and is not the questioned constituent – the questioned constituent is rather the adjective *posíbel*, which in this case expresses a deontic judgment. This only confirms our previous assumptions on the limits of finding epistemic qualifications expressed by adverbs in questions.

Epistemic adverbs occurring in interrogative sentences are known to modify the tendency of the question (Bellert, 1977, p. 344; Nuyts, 2001a, p. 58), and the ones found in this study are no exception. *Quizais* and *se cadra* occur in polar questions to achieve special effects in discourse. Some examples follow.

(93) a. *—¡¿O meu home?! ¡¿Que deixa a Olimpio dono de todo?! —exclamou Leonor. —Exacto —confirmou a xuíz. (...) —Debe ter moito tino cando lle dea a noticia ó seu home —aconsellou—. Por certo, ¿onde me dixo que estaba?*

E sen agardar resposta, lanzoulle: "Porque... desculpe a indiscreción pero, ¿non morrería?" (...)

—¿Está enfermo quizais? —aventurouse a dici-la xuíz. —Non, non, enfermo que eu saiba non —respondeu Leonor. E antes de que a señoría interrogase de novo, afirmou: —Está de viaxe.

'—My husband?! He left everything to Olimpio?!—exclaimed Leonor. —Exactly—confirmed the judge. ... —You must be very careful when telling the news to your husband—she advised—. By the way, where did you say he is?
And without waiting for a response, she blurted out: "Well... sorry for the indiscretion, but he is not dead, is he?" ... —Is he sick, maybe?—ventured the judge. —No, no, he is not sick, as far as I know—replied Leonor. And before her ladyship could interrogate her again, she stated: —He is on a trip.'
(1998, Narrative, QUIZNARR1871)

b. *—¿Por que me observades con tanta curiosidade? —preguntou Hassefus ao universitario— ¿Se cadra xamais vistes un estranxeiro?*

'—Why are you observing me with so much curiosity? —Hassefus asked the university student— Have you perhaps never seen a foreigner?' (2000, Narrative, SECANARR1970)

In these examples, the adverbs turn a neutral polar question into a tendentious one, that is, the speakers use the adverb to show that they are biased toward one of the alternatives posed by the question. Specifically, the speakers imply that what is asked is true (in the above cases: 'your husband is sick'; 'you have never seen a stranger'), and this has different effects depending on context. In (93a), it indicates that the speaker suspects that her interlocutor has knowledge about the SoA, thus suggesting that the latter is withholding information from her. In (93b), the concealed affirmation threatens the hearer's face as a reaction to his curious (and, one supposes, annoying) way of looking. It is obvious that in neither of these examples the epistemic component is the focus

of concern.

Some Ibero-Romance languages (namely, Galician, Portuguese, and Spanish) have a dedicated "epistemic" adverb for questions, *acaso* (see Gerards & Kabatek, 2018, pp. 149–151; Sučić, 2019) – given the low occurrence of *acaso* in declarative sentences, its epistemic character is questionable. This adverb works in a way similar to *quizais* and *se cadra* in the previous examples, but (typically) emphasizing the opposite of what is asked (i.e., adding a negative bias to the question).

8.2.3. Non-(inter)subjective uses

Epistemic adverbs were found to convey two different non-(inter)subjective meanings. The first is situational dynamic possibility (see §2.2.1, p. 20), expressed by *posiblemente*, *quizais*, and *se cadra*. This meaning is always ambiguous with an epistemic modal qualification. In fact, the epistemic reading seems more likely in all cases, but the dynamic interpretation is still feasible. Examples are the following:

(94) a. *Eran os animais desta raza os que compoñían o groso das expedicións dirixidas aos matadeiros de fora da Galiza, lugares onde ao efectuar as pesaxes, posibelmente, se confundisen os caracteres dunha e outra estirpe.*

'It was animals of this breed that comprised the bulk of the shipments headed for slaughterhouses outside Galiza, places where, at the moment of weighing, the traits of both breeds were possibly confounded.' (1981, Essay, POSIENSA0002)

b. *Sempre había que cear ás horas máis dispares. Se cadra un día xantaba ás doce da mañá e ceaba ás once da noite; outro tiña que xantar ás catro da tarde e xa non ceaba; e ó día seguinte había que pasar sen almorzar, e quizais xantase ás once da mañá e cease ás cinco da tarde.*

'One always had to have dinner at the most disparate hours. Perhaps one day he had lunch at noon and dinner at 11 p.m.; another day he had to lunch at 4 p.m., and did not have dinner; and on the next day one had to forgo breakfast, and he maybe had lunch at 11 a.m. and dinner at 5 p.m.' (1992, Narrative, QUIZNARR0883)

c. *Pasou a ser unha rapariga normal, que ía á escola, xogaba cos nenos da rúa e o día das Angustias, se cadra, levaba o cadaleito dun meniño salvado ao pé da morte (...)*

'She became a normal child, who attended school, played with the kids on the street, and on the Día das Angustias [Day of Anguish], perhaps, carried the coffin of a little child saved at death's door ...'

(2005, Narrative, SECANARR1086)

In these examples, the epistemic adverbs can be read as expressing either a potential inherent in the SoA (i.e., dynamic modality), or a possibility/probability based on the speaker's knowledge (i.e., epistemic modality). It is worth noting that the dynamic reading is favored in SoAs with habitual aspect.

The second non-(inter)subjective meaning is conditionality. This use is only found in *se cadra*, which originated from a conditional clause. The availability of this use is a sign of the recent emergence of this epistemic adverb. In the conditional use, the meaning of the expression is compositional, *se* being the conditional subordination marker and *cadra* the present indicative third person singular form of the verb *cadrar*. The expression conveys a condition based on chance ('if it happens to be') or convenience ('if it is convenient'). Some examples follow.[4]

(95) a. *Se cadra a saírnos, poñamos por caso, p = 0,3 non valería o que fixemos e teriamos que resolver, á forza, a ecuación completa de segundo grao.*

'If we happen to get, say, p = 0.3, what we have done would not suffice, and we would necessarily have to solve the whole quadratic equation.' (1989, Essay, SECAENSA0252)

b. *Se cadra que se pode gozar desta vista nun solpor con ceo despexado, o panorama devén espectacular .*

'If it happens that one can enjoy this view with a clear sky at sunset, the landscape becomes spectacular.'

(2012, Journal, SECAXORN0760)

[4]Both examples correspond to the "chance conditional," since I could not find any unambiguous examples of the "convenience conditional" in the dataset. Note also that, given the random selection of observations, these examples are in the dataset, but did not make it to a sample – in fact, there is no unambiguous conditional example in the final samples.

The conditional use may be unambiguous, as in (95), or, as is always the case in the samples, ambiguous with an epistemic modal reading.

(96) a. *Pero, se estudiar non lle leva idea, mándao ao conservatorio, que, se cadra, acaba na Nacional, dando concertos polo mundo adiante…*

'But, if he does not want to study, send him to the music school, since, perhaps/if the chance arises, he ends up in the National [Orchestra], giving concerts around the world.'

(1996, Narrative, SECANARR0660)

b. *Ben podemos recapitular agora os principais pontos xa tratados denantes de enfrentármonos ó epilogo deste traballo, a desamortización. Cando tentemos de explicala poderemos, se cadra, recoller algún froito de todo o que aquí levamos exposto.*

'We may now summarize the main points discussed, before heading toward the epilogue of this work, the *desamortización* [ecclesiastical confiscation]. When we try to explain it, we will be able, perhaps/if the chance arises/if it suits us, to reap benefits from what we have presented thus far.' (1982, Essay, SECAENSA0020)

(96a) exemplifies the most frequent scenario, where the epistemic meaning is ambiguous with a chance conditional. By contrast, (96b) is the only case in the samples where the epistemic meaning coexists with the convenience conditional – note, though, that the chance conditional also seems a feasible reading.

Finally, there is one case of triple semantic ambiguity (the only one found in the samples) involving *se cadra*: in (97) this linguistic string allows the epistemic modal meaning, the dynamic meaning, and the conditional meaning.

(97) *A conclusión de todo isto é que non existen primeiro cousas que despois, se cadra, forman relacións, senón que, pola contra, as cousas non son máis que froitos desa esencial relación que constitúe a realidade.*

'The conclusion from this is that there do not first exist things that later, perhaps/possibly/if the chance arises, form relationships with one another, but rather, on the contrary, things are nothing else than products of that essential relationship that reality is.'

(1993, Essay, SECAENSA0087)

Table 8.1.: Absolute frequency of uses by adverb

	cert	segu	prob	posi	quiz	seca
epist.	18	292	299	292	282	243
epist./challenging	0	1	0	0	0	0
epist./cond.	0	0	0	0	0	27
epist./cond./dynamic	0	0	0	0	0	1
epist./dynamic	0	0	0	3	1	4
epist./mitigating	0	7	1	4	15	17
epist./strengthening	57	0	0	0	0	0
mitigating	0	0	0	1	0	2
strengthening	225	0	0	0	0	0
tendentious	0	0	0	0	2	6

8.2.4. Results

Table 8.1 shows the absolute frequency of each use or combination of uses by adverb. The unambiguous epistemic use is the most frequent for all adverbs but *certamente*. Whereas for the rest of the adverbs unambiguous epistemic modality represents between 81% and 99% of their uses, for *certamente* the share goes down to 6%. All instances of ambiguity involve the epistemic meaning. Many ambiguous uses represent a very small fraction of the semantics of an adverb (< 1%), but some are notable, such as the epistemic/strengthening use in *certamente* (19%), the epistemic/conditional use in *se cadra* (9%), or the epistemic/mitigating use in *quizais* and *se cadra* (approx. 5%). Unambiguous non-epistemic uses are rare, such as the mitigating and tendentious ones, but the strengthening use in *certamente* is the main meaning of the adverb (75%).

In addition to providing the figures on occurrences of each use or combination of uses, I grouped the uses according to Traugott's (inter)subjectivity. The presence of ambiguous instances in the data is problematic in this respect, and requires the use of a particular way of counting. Thus, conservative and progressive counts are used. The former favors subjectivity (i.e., epistemic modality), whereas the latter favors non-epistemic (i.e., non-subjective) meanings.[5] In the con-

[5]Nuyts and Byloo (2015) also use "conservative" and "progressive" counts, but their

Table 8.2.: Results for MEANING. Conservative count (favors subjectivity)

	cert	segu	prob	posi	quiz	seca
subjective	75	300	300	299	298	292
intersubjective	225	0	0	1	2	8

Table 8.3.: Results for MEANING. Progressive count (disfavors subjectivity)

	cert	segu	prob	posi	quiz	seca
subjective	18	292	299	292	282	243
intersubjective	282	8	1	5	17	25
non-(inter)subjective	0	0	0	3	1	32

servative count, cases ambiguous between an epistemic reading and a non-epistemic one are counted as subjective; in the progressive count, contexts that yielded both an epistemic interpretation and a non-epistemic one are counted either as non-(inter)subjective or as intersubjective, depending on the meanings present – note that no ambiguities between non-(inter)subjective and intersubjective uses were found. This way of counting will be instrumental in testing our hypotheses. The results are displayed in Tables 8.2 and 8.3.

8.3. Adverb meaning and co-occurrence with (near-)epistemic expressions

An important concern for functional linguistics regarding the qualifications of SoAs is their ordering or relative scope (see §3.1, p. 39). Determining the scope of modal categories, such as deontic or epistemic modality, relative to situational categories, such space and time, is uncomplicated, as the combination of expressions of these qualifications in one clause shows that, for instance, an epistemic marker is not restricted by an expression of time, as in example (18), p. 47. However, the scope

use of the labels have diachronic connotations which are not intended here.

of modal categories relative to one another and the very possibility of combining two performative modal qualifications in one clause raise a number of issues.

Nuyts (2009) has proposed a "one-commitment-per-clause" principle, arguing that speakers are not concerned with expressing their commitment to the SoA in different ways at the same time, and that doing so would be too intensive for the processing capabilities of the human conceptual system. He concludes that "combinations of performative deontic and epistemic, deontic and evidential, or epistemic and evidential expressions in one clause are very hard to find" (Nuyts, 2009, p. 155), and groups problematic cases into four patterns, three of which are compatible with his explanation. In the first pattern, one of the expressions is used performatively and the other descriptively; in the second pattern, both expressions behave as an idiomatic unit which cannot be compositionally analyzed; in the third pattern, both forms are performative, but they occur with an important time lag in between, so that the fact that they appear in the same clause is questionable. The fourth pattern is the only (apparent) actual exception to the principle, since both forms are performative, occur in the same clause, affect the same SoA, and the same lemmas reoccur in several observations, being unlikely that they are mere mistakes. Most of the examples discussed in this section correspond to the latter pattern, specifically, to combinations of an epistemic adverb and an epistemic/inferential verb form (an auxiliary and/or a future tense).

Co-occurrence of adverbs and epistemic or inferential auxiliaries is scarce. The modal verb *deber* 'must' occurs three times in the dataset with an epistemic/inferential value (once each with *certamente*, *seguramente*, and *posiblemente*). Examples follow.

(98) a. *Que teñen en común os técnicos que traballan durante xeiras ilimitadas porque lles apaixona o traballo que realizan e as maquiladoras que realizan xeiras extenuantes para gañar un mísero soldo, os milleiros de obesos do mundo occidental cos milleiros de famentos do mundo enteiro ou o fundamentalismo e o multiculturalismo? Aparentemente nada, pero* ***certamente*** *algunha relación deberá existir en tanto en canto son produto dunha mesma sociedade: a da globalización capitalista .*

'What do they have in common, the technicians who work for endless sessions because they are passionate about their job and the maquiladoras who work exhausting sessions to earn a miserable salary, the thousands of obese people in the Western world and the thousands of hungry people in the whole world, or fundamentalism and multiculturalism? Apparently nothing, but some relation must certainly exist as far as they are products of the same society: that of capitalist globalization.' (2007, Press, CERTXORN0204)

b. *É Parménides, antes que Platón —e Nietzsche ten moita razón en velo así— o verdadeiro fundador da filosofía e da racionalidade, de aí que a intuición do sen sentido do mundo conleve a condena radical do pensador eleático: Parménides dixo: "non se pode pensar o que non é". Nós estamos no outro estremo e dicimos: "o que pode ser pensado debe ser* ***seguramente*** *unha ficción".*

'It is Parmenides, before Plato – and Nietzsche is quite right in seeing it like this – the true founder of philosophy and rationality, hence why the intuition of the nonsense of the world leads to the radical condemnation of the Eleatic thinker: Parmenides said: "what is not cannot be thought." We are in the opposite end and say: "what can be thought must probably be a fiction."'

(2001, Essay, SEGUENSA0170)

c. *Non sei exactamente de que argumentos bota man pero imaxino que,* ***posibelmente****, se debe remitir ao socorrido exemplo de Xaime Quintanilla.*

'I do not know exactly what arguments he uses, but I imagine that, probably, he must be referring to the frequent example of Xaime Quintanilla.' (2007, Press, POSIXORN0028)

In these examples, both the adverb and the modal auxiliary are no doubt used performatively and affect the same SoA. In two of the

examples there is not just two but three qualificational expressions for the same target – note the future tense form of the modal auxiliary in (98a) and the verb form *imaxino* 'I imagine' in (98c). The example featuring *certamente* offers some doubts as a relevant instance of a combination of an epistemic adverb and a modal auxiliary, since the most likely value for the adverb in this context is strengthening – combining the '100% likelihood' value of *certamente* with the weaker reliability of *deber* yields a contradiction. The other two cases are not so easily dismissed, though. In these, the two (or three) expressions work together to convey the writer's hypotheses/suspicions, being therefore harmonious, or, at least, not contradictory in semantic terms. The question arises then as to what semantic value(s) the combined expressions convey. I will address the possible answers to this question after going through some examples featuring auxiliary *haber* and modal future forms.

The auxiliary *haber* 'have' with an epistemic/inferential value combines with all probability adverbs. It occurs once with *posiblemente*, twice with *seguramente*, and three times with *probablemente*. These are some of the examples.

(99) a. *De brigada non pasaría, como así foi, e con esta graduación e as difamacións recaídas sobre a súa persoa* <u>*habería*</u> *de morrer,* ***seguramente****.*

'He would not be promoted beyond warrant officer, as it happened, and with such rank and the defamation fallen on his person he would die, most probably.' (2008, Narrative, SEGUNARR0692)

b. *Alí, no cume coñecido como Faro de Entenza recibe ese nome* [cadeira do rei mouro] *un escano situado baixo unha laxe, onde* ***probabelmente*** *o rei mouro* <u>*habería*</u> *de sentar, da mesma maneira que o faría no castro de Flores, en Feás, no concello de Aranga.*

'There, in the peak known as Faro de Entenza, that name [seat of the Moor king] is bestowed to a bench under a big rock, where the Moor king would probably seat, as he would do in the *castro* [fort] of Flores, in Feás, in the municipality of Aranga.'

(2011, Essay, PROBENSA0115)

c. *Nos mobles —cadeiras, sillas, mesas— descansaban follas de periódicos, que, por abandono, non se botaran, e* ***probablemente*** *non se* <u>*habían*</u> *botar nunca, nas papeleiras.*
'On the furniture – chairs, chairs [sic], tables – there lied newspapers sheets, which, as a result of abandonment, were not thrown in the bin, and would probably never be.'
(1983, Narrative, PROBNARR0008)

d. *Ó doutor Livesey* ***posiblemente*** *a fortuna adquirida lle* <u>*había*</u> *de servir para mercar novos aparellos e libros actualizados da ciencia médica, novas menciñas..., ou para adquirir unha boa colección de pipas, escravo como era do tabaco.*
'Doctor Livesey would probably use the fortune obtained to buy new devices and updated medical science books, new medicines... or to acquire a new collection of pipes, as he was a slave of tobacco.'
(2013, Narrative, POSINARR0197)

The Romance morphological future is known to have originated from the merging of the infinitive and the present tense forms of Latin *habeo* (e.g., *cantare habeo* > *cantarei*), whereas the conditional stems from the combination of the infinitive and the imperfect forms of *habeo* (e.g., *cantare habebam* > *cantaría*). The periphrasis *haber* (*de*) + infinitive has, in most of its present-day uses in Galician, a future temporal value, relative to either a present or a past reference point – what we have been calling future and future-in-the-past time references. This is the case of all of the above examples, where *haber* conveys an epistemic/inferential value concerning a future-in-the-past SoA.[6] Thus, *haber* occurs in the conditional (*habería*) in the first two examples and in the imperfect

[6]The periphrasis has come to resemble the morphological future in that a form in the present tense may indicate either future temporal reference or present temporal reference with an epistemic/inferential overtone. Thus, as Freixeiro Mato (2006b, p. 472) points out, *serán as dez* 'it must be 10 o'clock' is synonymous with *han ser as dez*. No instance of inferential *haber* with a present time reference was found in the dataset. With a future time reference, the morphological future and the periphrasis are different in that the latter always has a modal component which is not necessarily present in the former. Therefore, using the periphrasis exclusively as a future marker sounds hardly acceptable: *o gañador recibirá/??ha recibir 5.000 euros* 'the winner will earn 5,000 euros' (cf. Álvarez & Xove, 2002, p. 356). The same relations exist between the morphological conditional or *pospretérito* and the auxiliary in its past form (*había*/*habería* (*de*) + infinitive).

(*había*) in the last two instances. The temporal and modal values of the two alternative forms are equivalent, at least from the perspective of the speaker who writes these lines, and both forms seem interchangeable in these contexts. Again, we are facing in these examples the combination of an epistemic adverb and an epistemic/inferential verb form.

As for the modal future, it is by far the most frequent co-occurring form, combining with all adverbs but *certamente* on 59 occasions in total. The adverbs most attracted to the modal future are *seguramente* (27 cases), and, to a lesser extent, *probablemente* (14 cases). *Posiblemente*, *quizais*, and *se cadra* co-occur with modal uses of the future in between 5 and 7 cases each, whereas there is no case of co-occurrence with *certamente*.

(100) a. *Son dúas as plantas deste tipo que se producen: o liño e o sirgo* [sorgo]. *O primeiro* <u>*tería*</u> ***seguramente*** *unha importancia maior, por ser o seu uso máis común, e del temos cinco citas, a última xustamente de 1400.*

'Two plants of this type are produced: linen and sorghum. The former had probably greater importance, as its use was more widespread, and we have five quotes thereof, the last one precisely from 1400.' (1991, Essay, SEGUENSA0015)

b. *Quen non concorde con isto* ***probablemente*** *tampouco* <u>*aturará*</u> *a Warhol (e quen non atura a Warhol non entende case nada da arte contemporánea).*

'Whoever does not agree with this probably does not withstand Warhol either (and whoever does not withstand Warhol understands next to nothing about contemporary art).'
(2010, Press, PROBXORN0508)

c. *un exemplo desto témolo por exemplo en Narón donde, como xa vimos, existia un Sindicato Agrario de Oficios Varios, sendo difícil poñer os límites entre as actividades de oficio e as propiamente agrarias, que* ***posibelmente*** <u>*estarían*</u> *interrelacionadas en maior ou menor medida.*

'We have an example of this in Narón, where, as we have already seen, there was a union of farmers and various trades, being difficult to establish the limits between trading activities and actual farming activities, which were probably interrelated to a greater or lesser extent.' (1983, Essay, POSIENSA0006)

d. ***Quizais*** *será esta penuria de medios a razón de vender tódolos utensilios dous anos despois do seu establecemento, segundo lemos no libro de notas da "Unión Obrera" na súa sesión inicial.*

'Maybe this scarcity of means is the reason to sell all utensils two years after its establishment, according to what we read in the notebook of the "Unión Obrera" in its initial session.'

(1990, Essay, QUIZENSA0836)

e. *Un tampouco entende como estes pequenos países chegaron a un equilibrio xusto de poboación urbana e rural, de desenvolvemento agrario e industrial, e aquí nin de lonxe podemos pensar en algo semellante. Serán máis intelixentes, digo eu. Ou terán mellores políticos,* ***se cadra****.*

'One does not understand either how these small countries reached a fair balance between urban and rural population, between agricultural and industrial development, whereas we are far from conceiving something similar here. They are more intelligent, I guess. Or they have better politicians, perhaps.'

(2002, Press, SECAXORN0195)

The examples above feature cases of an epistemic adverb and one (and sometimes even two) (near-)epistemic expressions. I suggested earlier (at the end of §4.1.2, p. 96) that a corpus analysis could shed light on the problematic semantic status of these expressions, and serve as a complement to judgments based on intuitions. According to the semantic interpretation of the examples, the three expressions of interest (auxiliaries *deber* and *haber*, and the modal future) convey inferential, rather than epistemic, values. In the above examples, *deber*, *haber*, and modal future forms are concerned with the degree of reliability of the inference of the SoA. Arguments in support of this interpretation are the presence of the inferential cognitive verb *imaxinar* in (98c), and the behavior of the modal future in questions: in contrast with epistemic adverbs, which modify the tendency of the question, as seen above, or epistemic adjectives, which, allowing descriptive uses, question the epistemic qualification, modal uses of future forms in interrogative contexts behave as inferential expressions of languages with grammatical systems of evidentiality, yielding "conjectural questions", which "convey[s] the speaker's curiosity about a certain issue" (Eckardt & Beltrama, 2019, p. 125).

The modal verb *deber* contrasts with *haber* and the inferential future in terms of the degree of reliability of the inference – the former encodes high reliability, the latter convey low reliability. Squartini (2008) has shown that equivalent devices in French and Italian also differ as to the types of informational bases they are compatible with. In Galician, the picture is roughly the same as that reported by Squartini (2008): *deber* allows circumstantial inferences, of a sensory basis, and generic inferences, of a cognitive basis, but not conjectures, which lack an informational basis; whereas *haber* and the future are compatible with generic inferences and conjectures, but infelicitous with circumstantial inferences (on the concept of informational basis see Izquierdo Alegría, 2019). Written language favors generic inferences, based on speaker's knowledge and experience, over circumstantial inferences and conjectures. Thus, all the examples above correspond to generic inferences, with the arguable exception of (100e), where the future forms convey conjectures. The functional overlapping of *deber* and the inferential future with respect to generic inferences might explain why both devices occur in the same clause (actually, in the same word: *deberá*) in (98a).

At this point, we must address the main concern regarding the previous examples: what is the meaning of epistemic adverbs and inferential expressions in their performative uses when they affect the same SoA? According to Nuyts' (2009) principle, only one qualification can be present in the same clause, so both expressions together should convey either epistemic modality or inferential evidentiality. Such option seems hardly satisfactory, as it raises the thorny issue of which domain would prevail, and why. Epistemic adverbs are clearly epistemic, while inferential expressions have a disputed semantic status. Thus, one could argue that the latter are actually epistemic, rather than inferential, and that both expressions convey in fact the same qualification. However, the presence of unambiguously inferential forms, such as *imaxino*, in perfectly acceptable examples, such as (98c), challenges this account. Similarly, it is far-fetched to argue that *posiblemente* loses the epistemic semantics or that *imaxino* is deprived of its inferential meaning because the other marker is present in the clause. The only alternative is to accept the combination of two qualifications in one clause, as Cornillie (2009) proposes. In this scenario, the inferential expression reflects the reliability of the reasoning process leading to the SoA, whereas the epistemic adverb as-

sesses the likelihood of the SoA resulting from that reasoning process. In other words, "[e]vidential expressions indicate that there are reasons for the assumption made by the speaker and epistemic expressions evaluate that assumption" (Cornillie, 2009, p. 57).

The results of the corpus study show that the combination of inferential forms and epistemic adverbs in the same clause is, in most cases, very rare. Therefore, they support Nuyts' (2009) "one-commitment-per-clause" principle, if considered a general tendency of language, rather than a categorical rule. However, the most frequent case of co-occurrence, that of *seguramente* and the inferential future, accounts for 9% of the total occurrences of the adverb, which, despite being modest, suggests that the pattern has some degree of entrenchment, and is far from being exceptional.

The last case of co-occurrence is that of auxiliary *poder* 'can/may', which has an epistemic meaning in 13 observations of the dataset. It co-appears five times with *quizais* and five times with *se cadra*, twice with *certamente*, and once with *posiblemente*.

(101) a. *Eva Comín afirma nun artigo (*Aten Primaria *2007; 39 (11): 587–9) que nos países desenvolvidos, con incidencias baixas da doenza e programas de cribado poboacionais, "o impacto da vacinación será bastante menor que nos países en vías de desenvolvemento, onde o cribado de lesións de colo uterino está pouco estendido". **Certamente**, neses países a vacinación de adolescentes antes do inicio da actividade sexual <u>podería</u> ter unha repercusión importante na redución da incidencia do cancro de colo de útero, cunha boa relación custo-beneficio.*

'Eva Comín argues in an article (*Aten Primaria* 2007; 39 (11): 587–9) that in the developed countries, with a low incidence of the disease and population screening programs, "the impact of the vaccine will be much lower than in developing countries, where the screening of cervical lesions is not widespread." Certainly, in those countries vaccination of teenagers before the onset of sexual activity might have an important repercussion on reducing the incidence of cervical cancer, with a fair cost-benefit relation.'

(2008, Press, CERTXORN0315)

b. *Unha boa idea realizada por un empresario con poucos recursos de todo tipo non sae. Compartida cun ou con varios pode ser un éxito.* ***Posiblemente****, a relación co Norte de Portugal poida ir, nun próximo futuro, por este camiño.*
'A good idea put into practice by a businessman with few resources of all sorts does not work out. Shared with one or several others it may be a success. Possibly/probably, the relation with North Portugal might go this way in the near future.'
(1995, Essay, POSIENSA0323)

c. *O salario no campo sería mesmo unha axuda para cidadáns en mala posición, que acudían desa forma ó pluriemprego. Johan, zapateiro, traballa nunhas viñas de Mor Rodrigues, xunto con outros catro labradores "da dita Mor Rodrigues", expresión que parece indicar que tales xornaleiros non eran temporeiros, senón que dispuñan dun contrato máis firme. A situación destes podía ser,* ***quizais****, a dunha categoría asimilada ou próxima á de criados.*
'The salary in the countryside was even a way of assistance for citizens in a bad position, who thus resorted to moonlighting. Johan, a shoemaker, works in the vineyards of Mor Rodrigues, together with other four plowmen "of said Mor Rodrigues", an expression that seems to indicate that such laborers were not seasonal workers, but had a more stable contract. They might have, perhaps, a category assimilated or close to that of servants.
(1991, Essay, QUIZENSA0264)

d. *(...) logo, no xuicio, pode ser que o culpable non mereza privación de libertade, nin alonxamento, nin traballo temporal nunha granxa; a sanción pode consistir,* ***se cadra****, en mandalo a unha escola, ou talvez amonestalo, diante dos veciños ou dos seus compañeiros de labor.*
'... then, at trial, it may be that the culprit does not deserve deprivation of liberty, nor estrangement, nor temporal labor in a farm; the punishment may consist, perhaps, in sending him to a school, or maybe admonishing him in front of his neighbors or workmates.' (1980, Essay, SECAENSA0016)

In (101a), *certamente* strengthens the epistemic judgment expressed

by *poder*. This is a very good illustration of the polyphonic character of the adverb, which serves the writer to align himself with the previously quoted author, whose words are taken as a point of departure for the subsequent discourse. An epistemic reading in this case is not feasible, since the differing degrees of likelihood encoded by *certamente* (certainty) and *poder* (possibility) would yield a contradiction.

The interpretation of *posiblemente* and *poder* in (101b) is problematic in part precisely because of this type of semantic clash. A non-epistemic value for *poder* seems hard to obtain, either a dynamic or a deontic one. In fact, the role of *posiblemente* as the modal theme of the clause sets an epistemic tone that is hard to cancel. There are two alternative valid interpretations of this example. In the first one, the adverb and the modal verb convey a harmonious qualification, that is, both express epistemic possibility. This is not unreasonable, since *posiblemente*'s meaning has shifted from possibility to probability. Semantic changes do not spread instantly nor uniformly across the language community, so synchronic availability of competing meanings is to be expected – thus, finding speakers with different semantic representations of the same item would not be surprising. In the second valid interpretation, the writer includes *posiblemente* at the beginning of the utterance, and, when producing the SoA, rethinks its likelihood in terms of a (slightly) different value. This alternative is probably less likely, given that writing usually provides enough time to plan one's utterance carefully, although production errors are to be expected even in very controlled settings.

Finally, *quizais* and *se cadra* co-occur with epistemic *poder* in the last two examples of (101). The adverbs and the modal verb convey the same epistemic value, so their co-occurrences can be considered harmonic. Although infrequent, these cases show that speakers may feel the need to mark the same content in different ways in the same clause. Marking the same epistemic, or, generally, modal, meaning in several ways in the same utterance is probably related to a desire of being very explicit about one's attitudes. Moreover, the redundant marking of a particular semantic values may also be a natural tendency of language production, especially in spontaneous contexts – think of how common expressions such as *subir para arriba* 'go-up upward' are in informal speech, and how hard to find they are in more formal contexts.

In summary, co-occurrence of epistemic adverbs and (near-)epistemic

expressions is rare in written language at a general level. However, some particular patterns are recurrent, and deserve further attention, especially on account of the semantic particularities of the combined expressions.

8.4. Adverb meaning, position, orality

The previous chapter has revealed that epistemic adverbs in Galician have a strong preference for initial position, occupy medial positions in some cases, and very rarely occur in final position. In turn, the current pragmatic analysis shows that subjective meaning is predominant among epistemic adverbs. *Certamente* is the most deviant member of the paradigm, as it occurs in final position more frequently than any other adverb, and conveys intersubjective meaning in most of its occurrences.

Beeching and Detges (2014) put forward the idea that the left and right peripheries of the utterance (LP and RP, respectively) are functionally asymmetric. In particular, they claim that items at LP are usually subjective, while those at RP are likely to be intersubjective. A first concern when dealing with these notions is their characterization. Typically applied to spoken discourse, LP and RP are located at either the beginning or the end of the turn. Thus understood, the notions are hardly useful for the analysis of our data, since turns are absent in the vast majority of written texts – in our sample, turn exchanges only appear in representations of spoken dialogues. A model that permits greater granularity is the one proposed by Degand (2014), which distinguishes between peripheries of the turn and peripheries of the clause.

At the peripheries of the turn, 31/195 oral examples (28/190 at LP, 3/5 at RP) are relevant. At LP, most examples perform a subjective function: 20 observations correspond to unambiguous epistemic uses, five to uses that allow a subjective or an intersubjective reading (namely, epistemic possibility and mitigation), whereas three are unambiguously intersubjective (two strengthening, one challenging). Several of these examples are found in journalistic interviews, one of the most common types of interactional contexts in the dataset. In such situations, interviewers often present a hypothesis as a way of bringing up a particular topic, prompting the interviewee's comment on the issue. We have such an example in (102a). On other occasions, it is the interviewee who uses an epistemic adverb to begin their turn, either to introduce a mit-

igated reply that nuances their interlocutor's stance, as in (102b), or to strengthen their assertion, confirming the interviewer's claims, as in (102c) – an additional example is (80a), p. 191.

(102) a. ENTREVISTADOR: *Moitas competencias das comunidades autónomas do Estado Español están a ser conculcadas co pretexto de Bruxelas.*

ENTREVISTADO: *Pero tamén hai parcelas de soberanía dos estados que están sendo cedidas a Bruxelas, ás veces inconstitucionalmente.*

ENTREVISTADOR: *Quizais a palabra do futuro sexa "integración"...*

ENTREVISTADO: *Eu creo que o obxectivo histórico dos nacionalismos foi a reformulación radical do Estado, é dicir, das relacións entre as distintas nacións ou comunidades, ou como se queiran chamar. E eso segue aí...*

'INTERVIEWER: Many competences of autonomous communities of the Spanish State are being attacked with the pretext of Brussels.
INTERVIEWEE: But there are also areas of the sovereignty of States that are being handed over to Brussels, sometimes unconstitutionally.
INTERVIEWER: Maybe the word of the future is "integration"...
INTERVIEWEE: I think that the historical goal of nationalist movements was the radical reformulation of the State, that is, of the relations bewteen the different nations or communities, or however they want to be called. And that is still there...'

(1996, Press, QUIZXORN1203)

b. ENTREVISTADOR: *Pero os teléfonos de gama alta xa rozan os 700 euros e tamén están afectados pola obsolescencia funcional. Non podemos gastar esa cantidade cada dous anos...*

ENTREVISTADO: *Quizais non sexa necesario tanto. Dende o 3G, comercializáronse catro versións máis de iPhone. Eu, por exemplo, pasei do 3G ao iPhone 4 e, de momento, síntome satisfeito. Cando cambie de teléfono fareino pensando en termos de durabilidade.*

'INTERVIEWER: But high-end smartphones are close to 700 euros and are also affected by functional obsolescence. We cannot spend that amount of money every two years...
INTERVIEWEE: Maybe that much is not necessary. Since 3G, four more versions of iPhone were commercialized. For instance, I went from 3G to iPhone 4 and, to date, am satisfied. When I replace my phone I will do so thinking in terms of durability.'
(2013, Press, QUIZXORN1542)

c. ENTREVISTADOR: *(...) ¿non sería a influencia de Dámaso e de Lapesa o que vos condicionou, aínda que a ti de forma eventual, cara ós estudios filolóxicos?*

ENTREVISTADO: *Certamente cando estudiabamos en Madrid, tanto Lorenzo, coma Bernardino, coma min, fomos conscientes de que tiñamos que aproveita-la Escola de Filoloxía Española para cando chegásemos a Galicia funda-la Escola de Filoloxía Galega.*

'INTERVIEWER: ... was the influence of Dámaso and Lapesa what led you [plural], although in a temporary way for you [singular], to philological studies?
INTERVIEWEE: Certainly, when we studied in Madrid, Lorenzo, Bernardino, and I were aware that we had to take advantage of the Spanish Philological School so as to found the Galician Philological School when we came to Galicia.'
(1989, Essay, CERTENSA0247)

These examples by no means exhaust adverb uses at the LP of the turn. Such uses are common in fictional dialogues as well, such as (87), p. 199, and (89), p. 201, where we find intersubjective functions.

The three examples at the turn's RP are two tendentious uses (*quizais* and *se cadra*) and one epistemic use (*seguramente*). Tendentious uses

have already been analyzed, and an example at RP can be found in (93a), p. 205. (103) is a case of an epistemic use at the RP of the turn.

(103) *—(...) Volve a Madrid inmediatamente. Onte deixaches a auga do baño aberta, inundaches o piso e caeu para o de abaixo. Xa ves o irresponsábel que es, que vas facer por aí ti soa, acabarás a mercé de calquera. Volve á casa inmediatamente e obedece ao teu pai. Quero falar contigo. —Xa que o sabes non cho teño que dicir, vou de viaxe. É un asunto persoal, chamoume unha amiga, volverei a Madrid o luns seguramente—improvisou. —¿Pensas que chupo o dedo? Sei perfectamente onde vas e con quen vas. Seguro que está el agora contigo.*

'—... Come back to Madrid immediately. Yesterday you left the water in the bathroom running, you flooded the apartment and it [the water] fell into the downstairs floor. You see how irresponsible your are, what are you going to do out there alone? you will end up at the mercy of anyone. Come back home immediately and obey your father. I want to talk to you. —Since you know it I don't have to tell you, I'm going on a trip. It's a personal matter, a [female] friend called me, I'll be back in Madrid by Monday, probably—she improvised. —Do you think I was born yesterday? I perfectly know where you go and who you go with. Surely he is with you right now.'

(1998, Narrative, SEGUNARR0418)

The occurrence of the epistemic use at the end of the turn in (103) has to do with the improvised character of the SoA – explicitly mentioned in the text. The speaker does not start the sentence announcing her stance, as it frequently happens, but adds the adverb as an afterthought. Given that the epistemic qualification operates over the SoA, it cannot be thought before the SoA has been conceived of. Since this SoA was devised while speaking, its meta-operator was produced after the SoA itself, constituent order thus reflecting the order of conceptualization processes.

At the peripheries of the clause we find all observations with an initial or a final adverb – this also includes the ones at the peripheries of the turn, just discussed. Tables 8.4 and 8.5 contain the distribution of (inter)subjective meaning by position in the conservative and the progressive counts, respectively (see §8.2.4, p. 209, on the counting system).

Table 8.4.: MEANING by POSITION. Conservative count

	subjective		intersubjective	
	N	%	N	%
ini	1098	70.20	152	64.41
pre-v	224	14.32	16	6.78
post-v	231	14.77	48	20.34
fin	11	0.70	20	8.47

Table 8.5.: MEANING by POSITION. Progressive count

	objective		subjective		intersubjective	
	N	%	N	%	N	%
ini	29	80.56	996	69.89	225	66.37
pre-v	6	16.67	206	14.46	28	8.26
post-v	1	2.78	214	15.02	64	18.88
fin	0	0.00	9	0.63	22	6.49

Both subjective and intersubjective meaning show a consistent pattern across counts. Both types of meaning occur by far more frequently in initial position (at least > 64% of cases). Subjective meaning makes no difference between pre-verbal and post-verbal medial positions, whereas intersubjective meaning clearly prefers the post-verbal over the pre-verbal medial position. Intersubjective meaning has a significantly higher share of final placement than subjective meaning (< 1% vs. > 6%). Final position is the least frequent placement overall, only surpassing pre-verbal medial position of intersubjective meaning in the conservative count. The observations with an adverb in final position correspond to nine unambiguous epistemic uses (*se cadra*: two; *quizais*: one; *posiblemente*: one; *probablemente*: one; *seguramente*: four), two epistemic/strengthening uses (*certamente*), 17 unambiguous strengthening uses (*certamente*), and three tendentious uses (*quizais*: two; *se cadra*: one).

A statistically significant association between MEANING and POSITION exists: $\chi^2(3) = 85.752$, $p < 0.000$, Cramér's $V = 0.218$ (conservative count); $\chi^2(6) = 71.006$, $p < 0.000$, Cramér's $V = 0.140$ (progressive

count). This involves a positive association between intersubjective meaning and final position (or: RP), and a negative association between the latter and subjective meaning. Initial position (or: LP) makes no significant contribution to the χ^2-statistic, according to the standardized residuals. A look at the tables reveals that adverbs occur at LP in the vast majority of cases, even when they perform an intersubjective function. Thus, strictly speaking, a functional asymmetry between LP and RP does not hold. This is in accord with Beeching and Detges' (2014) own conclusion that the peripheries hypothesis "cannot be upheld in a 'strong' and exclusive way" (p. 18). Nevertheless, our results show that intersubjective meaning is more attracted to RP than any other type of meaning, and that most adverb uses at RP are intersubjective (20 intersubjective vs. nine subjective vs. two ambiguous). RP is strongly disfavored at a general level by epistemic adverbs, but intersubjective meaning significantly improves the chances of finding such expressions at RP.

Another dimension that is hypothesized to be related to intersubjective meaning is MEDIUM. In particular, oral contexts (in written language), unlike non-oral contexts, reflect conversational interaction, and are therefore likely to be home to intersubjective meaning – recall our seventh hypothesis in (77), p. 186. However, precisely the opposite seems to be the case in our data: Tables 8.6 and 8.7 show that around 14% of subjective meaning occurs in oral contexts, whereas for intersubjective uses the percentage goes down to 11.5% in the progressive count and 8.05% in the conservative count. These differences are statistically significant: $\chi^2(1) = 7.7403$, $p < 0.01$, Cramér's $V = 0.066$ (conservative count); $\chi^2(2) = 9.9983$, $p < 0.01$, Cramér's $V = 0.075$ (progressive count).

The previous chapter revealed associations between *certamente*, on the one hand, and final position and non-oral contexts, on the other hand. This chapter has shown that this adverb is also associated to intersubjective meaning. Thus, looking into the relations between intersubjectivity, POSITION, and MEDIUM using *certamente* as a proxy for intersubjective meaning is problematic, something that must be borne in mind when assessing the above results.

Certamente has a reluctance to appear in oral contexts. This is not due, though, to its intersubjective semantics, but rather to it being a very formal linguistic expression. Most oral contexts in the dataset

Table 8.6.: MEANING by MEDIUM. Conservative count

	subjective		intersubjective	
	N	%	N	%
non-oral	1333	85.23	217	91.95
oral	231	14.77	19	8.05

Table 8.7.: MEANING by MEDIUM. Progressive count

	objective		subjective		intersubjective	
	N	%	N	%	N	%
non-oral	25	69.44	1225	85.96	300	88.50
oral	11	30.56	200	14.04	39	11.50

are informal, whereas *certamente* can be considered a learned form tied to formal (written) registers. Since *certamente* accounts for most observations of intersubjective uses, the unexpected negative association between oral contexts and intersubjectivity is rather a reflection of the negative association between *certamente* and oral contexts.

As for the discussion on the peripheries hypothesis, there is no reason, at first glance, to think that the diverging patterns of *certamente* in terms of POSITION are independent from its semantic peculiarity. Nevertheless, we again rely solely on this linguistic expression to argue for a (weak) association between intersubjectivity and RP. For the rest of the adverbs, intersubjective meaning follows a distribution similar to that of subjective meaning – with the exception of the two clause-final tendentious uses of *quizais*. It is also true, though, that unambiguous epistemic uses are extremely rare in final position (only 9/1425 or 0.63% in the whole dataset), and that intersubjective uses of adverbs different from *certamente* are too scarce so as to make cautious claims.

8.5. Summary and discussion

This chapter has focused on the meaning of epistemic adverbs and its relations with factors such as negation, co-occurring modal expressions, adverb placement, and oral contexts. Some hypotheses have been tested, but most of the chapter has been of an exploratory nature.

8.5.1. Main findings

Epistemic adverbs were found to express an array of meanings that correspond to different values along the (inter)subjectivity spectrum. Subjective meaning, or meaning related to the speaker's stance, matches the three epistemic values that the adverbs were assumed to encode (§7.2, p. 141): possibility, probability, and certainty. Intersubjective meanings are mostly interaction-oriented, used by speakers/writers to manage the interlocutors' faces and pursue particular rhetorical goals, but to some extent they are also concerned with discourse-structuring – think, for instance, of the ability of strengthening uses to refer to other pieces of information in the context or announce forthcoming disagreement. Non-(inter)subjective meanings are scarce and often raise diachronic implications – this is obvious in the case of the conditional use in *se cadra*.

Adverbs of uncertainty (*seguramente*, *probablemente*, *posiblemente*, *quizais*, and *se cadra*) are primarily epistemic: more than 80% of their uses correspond to unambiguous epistemic modality. Mitigation is the only non-epistemic use shared by all of them, although it has little quantitative significance ($< 7\%$). In this use, the adverbs downplay the force of the assertion in order for the speaker/writer to sound less aggressive. Typical uses arise in spoken interaction, but the data shows that mitigation is not uncommon in written language either. *Posiblemente*, *quizais*, and *se cadra* have dynamic modal uses, that is, they can be interpreted as expressing a potential inherent in the SoA, in a few cases ($< 1.7\%$). *Quizais* and *se cadra* are the only adverbs in the sample that appear in interrogative sentences, where they modify the tendency of the question, implicitly asserting that what is asked is true, with various contextual effects. *Se cadra* is used as a conditional protasis (always ambiguously with epistemic modality) in a relevant portion of cases (approx. 9%), which is a consequence of its particular diachronic development.

Certamente is the most deviant epistemic adverb in the sample, as it does not have epistemic modality as its primary meaning. In fact, unambiguous epistemic modality accounts for only 6% of its uses, whereas ambiguous epistemic uses represent 19%. *Certamente* is essentially a strengthener that also acts as a polyphonic trigger, reinforcing the assertion and relating it to contextually retrievable information. This confirms our fifth hypothesis (75), p. 186, according to which the epistemic meaning in *certamente* is marginal and very vulnerable to ambiguity. Another peculiarity of this adverb, spotted in the previous chapter, is that it has significantly higher rates of negation than the other members of the epistemic adverbial paradigm. I suggested that this may be related to a functional alignment between *certamente* and negation: a negative SoA occurs as a reaction to the corresponding positive situation, and the polyphonic character of the adverb is often used to address contrasting contextual information.

The main conclusion of the semantic analysis of epistemic adverbs is the existence of an asymmetry between the epistemic value encoded by the adverb and the discourse strategic goals it serves: whereas possibility adverbs feature a variety of strategic uses, of little quantitative significance, and probability adverbs are close to being purely epistemic expressions, an adverb of certainty is used strategically on most occasions. This asymmetry stems from the divergent communicative status of certainty and uncertainty. The former does not require linguistic marking, unlike the latter, which must be explicitly marked. This makes adverbs of certainty less viable than other epistemic markers, because they flout the maxim of quantity (i.e., they are redundant, since a bare assertion already conveys certainty), and may pose a risk of threatening the interlocutor's face by asserting the speaker's cognitive superiority (they are a way of saying 'I know more than you'). The reason why the strategic use is so prominent in an adverb like *certamente* is that strengthening avoids the pragmatic problems of certainty, so that the adverb aligns with the rhetorical goals of the speaker/writer, becoming a useful tool to show agreement (in concessions and beyond) or acknowledge the contribution of others to one's discourse.

Although the main contrast is between certainty and uncertainty adverbs, the latter do not constitute an homogeneous group. Possibility adverbs are clearly more versatile than probability adverbs in terms of

strategic meaning. They are used as mitigators more often, and have tendentious uses, which probability adverbs lack. As for mitigation, this difference is likely to be down to the epistemic dimensions themselves. Epistemic possibility provides the ideal semantic value to downgrade the force of the assertion, as it qualifies the SoA with the lowest degree of likelihood, turning it into the weakest hypothesis possible. Epistemic probability, however, would yield too strong an assertion in many cases, making this epistemic value a less viable source of mitigating uses in most contexts. Probability adverbs do work as mitigators, though, since a stronger epistemic value may be more effective in some particular situations. For instance, *seguramente* occurs with a second person subject to build solidarity with the addressee when something is assumed to be known by the latter, see (91), p. 203.

Our sixth hypothesis, (76), p. 186, has been confirmed: epistemic adverbs perform intersubjective functions in interrogative sentences. In particular, possibility adverbs modify the tendency of the question, turning it into a biased one. Interrogative sentences provide an ideal breeding ground for intersubjective meaning, as they inherently involve the existence of an audience the discourse is addressed toward.

Epistemic adverbs co-occur with inferential verbal expressions, namely auxiliaries *deber* and *haber* and the morphological future. This is overall a marginal phenomenon in the data, but some entrenchment exists in the form of a recurrent pattern: probability adverb + inferential future. Thus, the expression of two different modal qualifications affecting the same SoA seems perfectly acceptable, something that stands in contradiction with Nuyts' (2009) "one-commitment-per-clause" principle. The harmonious co-occurrence of possibility adverbs with epistemic *poder* has a lower incidence than the pattern probability adverb + inferential expression, which leads to the idea that speakers/writers find some usefulness in conveying different aspects of the reasoning process that led to conceive of the SoA (i.e., the likelihood of occurrence or epistemic modality plus the reliability of the inference or inferentiality).

The relation between the types of meaning conveyed by adverbs and their placement in the clause has yielded interesting results. An association between intersubjective meaning and final position was found, suggesting that there is some room to argue for a functional asymmetry between the left and right peripheries. Nevertheless, intersubjective uses

of the adverbs, like subjective and non-(inter)subjective ones, occur more often in initial position than anywhere else in the clause. Thus, the peripheries hypothesis can only be upheld in a very weak way, especially considering that initial position is neutral with regards to the different types of uses.

Finally, the hypothesis that oral contexts are associated with intersubjective uses of the adverbs, (77), p. 186, was rejected by the data. However, such counterintuitive results can be considered spurious, since *certamente*, accounting for most intersubjective uses in the data, is negatively associated with spoken language. Therefore, an appropriate answer to this research question is still pending.

8.5.2. Diachronic implications

Even though this study has made use of synchronic data, the annotation of several semantic values for the same observation (i.e., ambiguities) raises diachronic implications, because of the *critical* character of such contexts in the development of new meanings (Diewald, 2002): ambiguous contexts are critical from a diachronic perspective because they provide an opportunity for new meanings to arise out of previously encoded meanings through invited inferences (Traugott & Dasher, 2002). Epistemic modality is ambiguous with most other semantic values of epistemic adverbs. Thus, it is reasonable to assume that most non-epistemic meanings detected developed out of the epistemic meaning. In many cases, there is even good reason to believe so.

Most mitigating uses are ambiguous with an epistemic modal use (41 ambiguous vs. 3 unambiguous). I have previously suggested (§4.2.2, p. 100) that mitigating expressions do not form a paradigm of their own, but rather parasitize preexisting linguistic expressions. Forms of some linguistic paradigms often act as mitigators by virtue of their semantic characteristics. Typical examples are modal expressions, such as uncertainty and inferential markers, and quantifiers such as *un pouco* 'a little'. These expressions alter the semantics of the utterance in a way that can be easily exploited to downplay the force of the assertion for face-saving purposes (e.g., by turning a problematic affirmation into a hypothesis, or minimizing a negative attribute of the addressee). This naturally entails that mitigation is achieved in context through the strategic exploitation of semantic dimensions encoded by particular linguistic expressions, and,

from a diachronic point of view, that mitigation developed out of epistemic modality. Of course, mitigation can generalize across contexts, and eventually become part of the semantics of an expression. However, judging from the data, where less than 7% of mitigating uses are unambiguous, and from the fact that mitigation can be productively derived from the main meaning of the analyzed expressions, this is far from being the case of epistemic adverbs, as far as written prose can tell.

The challenging use is susceptible of a similar analysis. This strategic meaning is clearly dependent on the epistemic semantics, particularly, the semantics of high probability, which are key in performing the confrontational strategy illustrated in (87), p. 199. Although only one example was found in the data, it clearly points in this direction. Moreover, the challenging use resembles an older use of the adverb. In the early 20th century, *seguramente* had a "pragmatic use" in which, instead of modifying the semantics of (some part of) the utterance, it changed the nature of the speech act (see Míguez, 2019, in press). The same use was detected in cognate forms from Dutch (*zeker*, Byloo et al., 2007) and English (*surely*, Simon-Vandenbergen & Aijmer, 2007, pp. 136–137). In this use, the adverb occurred in interrogative sentences, yielding a hybrid sentence type – Byloo et al. (2007) call it a "declarogative" (cf. Sadock, 1971) – aimed at seeking confirmation from the interlocutor and comparable to a tag question. Examples are the following.

(104) a. *Mar.:—¿Xa pensas botarlle o lazo? Mer.:—Como poida atrapá-lo... Non é fácil atopar un bon partido non saíndo d'aquí, de sorte que se algún aparece por casualidá, hai que tratar de cazá-lo... Inda que teña que correr atrás del, como cando andamos perseguindo as bolboretas. Mar.:—¿E seguramente irá hoxe ao baile do Casino? Mer.:—Por eso vou eu. Mar.:—Daquela é mellor para o éisito dos teus proieitos que m'eu quede na casa (rindo).*

'Mar.:—Are you already thinking of snaring him? Mer.:—If I could catch him... It isn't easy to find a good catch without getting out of here, so if someone appears by chance, one must try to catch him... Even if you have to run after him, like when we chase butterflies. Mar.:—And surely he will go today to the ball at the Casino? Mer.:—That's why I'm going. Mar.:—Then it will be best for the success of your plan that I stay at home [laughing].'

(1920, Narrative, TILG)

b. *Hij zal wel weten wat ie kan zeker?*

'He'll know what he can do, won't he?'

(Byloo et al., 2007, p. 52, their translation)

c. Of course the chaos when the Supreme Being was discovered tied up and concussed on the floor would be indescribable, but surely they would need to be more than just lucky to win much more time out of mere chaos?

(Simon-Vandenbergen & Aijmer, 2007, p. 136)

In the Germanic languages, these interrogatives retain declarative syntax, as Byloo et al. (2007) point out, which is a clear indication that they cannot be considered true questions: the adverb functions in this context as a signal of this particular kind of speech act. In the Galician example, Mar. seeks confirmation of a fact that she assumes to be the case, and introduces *seguramente* in her apparently interrogative sentence to make clear that she has high expectations that the SoA applies. It is significant that Mer.'s reply does not answer the question but elaborates on the topic, thus treating Mar.'s question as a declarative clause.

The pragmatic use and the challenging use are similar in that both are addressee-oriented and encourage the interlocutor to agree with the speaker, so it is possible that they are related from a diachronic point of view. Specifically, it may be the case that the epistemic meaning

of *seguramente* favors this kind of strategic uses, since it is frequently addressee-oriented – we have also seen this pattern in mitigating uses and in combinations with the modal future, such as (91), p. 203.

The development of the tendentious use is a little thornier. An adverb cannot be used to question an epistemic qualification, and the lack of observations ambiguous between the tendentious and the epistemic use provides no reason to establish a diachronic relation. However, possibility adverbs (*quizais*, *se cadra*, *acaso*...) consistently give rise to tendentious uses, which suggests that epistemic possibility plays a role in the emergence of this meaning – and Nuyts (2001a) even claims that the latter "is no doubt derived from the epistemic use" (p. 58). A scenario that allows for the emergence of tendentious uses out of epistemic ones requires, in principle, critical contexts where both coexist. The only cases where adverbs express an epistemic qualification in an interrogative sentence seem to be non-structural descriptive uses. These, though, can hardly be considered candidates for the source construction, since they can only be achieved through very particular syntactic patterns (complement clauses, *according to*-phrases) that are unable to yield tendentious interpretations – note that in this descriptive reading the adverb expresses a qualification by someone different from the speaker and the hearer at the time of speech, so it cannot be also interpreted as a speech act modifier (it is rather part of the embedded information).

Epistemic adverbs, lacking structural descriptive uses, are not susceptible to the interrogative flip, that is, a deictic movement that shifts the origin of the qualification from the speaker to the hearer. The interrogative flip is often discussed in relation with evidential expressions (e.g., Eckardt & Beltrama, 2019; San Roque, Floyd, & Norcliffe, 2017), but is also available for epistemic markers, such as English *might*:

(105) *Where might the key be?*
'What are possible locations of the key, according to what *you* believe?'
(Eckardt & Beltrama, 2019, p. 124)

In the flip reading, the modal (evidential or epistemic) qualification is not performed by the speaker, but rather described and questioned taking the hearer as the reference point – it is essentially a way of asking about the interlocutor's evidential or epistemic insight on the SoA. Epistemic adverbs do not yield this interpretation, and, furthermore, restrict their

occurrences in interrogative contexts to *yes/no* questions, which, unlike *wh*-questions, are prone to tendentious readings.

With no other way to introduce adverbial epistemic meaning in a question, an avenue worth exploring is considering the tendentious use a systematic result of the combination of epistemic possibility and the semantics of questions, in a vein similar to the one proposed by Littell, Matthewson, and Peterson (2010) for conjectural questions. Since ordinary questions are a request for information unknown to the speaker, introducing a declarative element (viz. an epistemic adverb), has the potential to raise a number of implicatures: (i) the use of a possibility adverb in a question implies that the speaker has some (rudimentary) knowledge of the SoA, hence that they have a (slight) preference for one of the answers; (ii) with stronger epistemic values, such as that of *seguramente*, the speaker is implying that they have a good grasp of the questioned SoA and that their interrogative sentence is not an ordinary request for information, but rather a search for confirmation. Such diachronic avenue could explain the lack of critical contexts for tendentious uses in the data, and the difficulty to conceive of them.

In the diachrony of auxiliary verbs, epistemic modality is known to have developed out of earlier dynamic and deontic meanings, showing an evolution in terms of subjectification (e.g., Nuyts & Byloo, 2015; Traugott & Dasher, 2002, Chapter 3). An adjective like *posible* is analogous to its auxiliary counterpart, *poder*, as far as modal meaning is concerned: both expressions carry epistemic, deontic, and dynamic meaning. Thus, a parallel evolution is highly expected, although it is also highly speculative. Developed out of *posible*, *posiblemente* is also a good candidate for the classic development path dynamic > deontic > epistemic. In fact, diachronic sources reveal the existence of a situational dynamic meaning in previous stages of the adverb (§7.2.2, p. 145). However, there is no evidence of the deontic meaning, and at an intuitive level it is not obvious how such value could be conveyed by the adverb. This is not a problem for a diachronic account, though, since the adverb was compositionally linked to its adjectival base, whose evolution possibly conforms to the said pattern.

Adverbs like *quizais* and *se cadra*, with historical trajectories very different from that of *posiblemente*, feature dynamic uses but not deontic ones, just like the -*mente* adverb. The origins of the dynamic meaning

in these adverbs are hard to make out without turning to epistemic possibility, though. For example, the development of the epistemic meaning in *se cadra* has a straightforward diachronic origin, whereas this is not the case of dynamic possibility. On account of its marginal presence in these two epistemic adverbs, the dynamic use is probably a byproduct of epistemic possibility.[7]

The most prominent non-epistemic meaning among epistemic adverbs turned out to be the strengthening use in *certamente*. An evolution in terms of (inter)subjectification, that is, from a manner adverb to an epistemic marker and, finally, a strengthener, is plausible. From this perspective, the current distribution of meanings in the adverb would correlate with their purported age: the predominant strengthening use would be the most recent development, whereas the very marginal epistemic use would be older, and the extremely rare manner use would be even older.[8] However, research shows that the most likely diachronic path is one where the emergence of the subjective epistemic meaning of certainty followed the development of an intersubjective strengthening meaning, which, in turn, evolved out of non-subjective manner uses (Míguez, in press). This consideration stems from the observation that critical contexts in the medieval language correspond to functional ambiguities between manner and strengthening, on the one hand, and strengthening and epistemic modality, on the other hand, thus suggesting that the currently dominant meaning originated from the original manner uses, and led to epistemic certainty. According to this view, the epistemic meaning of certainty has remained a marginal, but constant, part of the semantics of *certamente* for a long period of time. Moreover, *seguramente* was found to have had the same evolution, being a strengthener and a certainty marker in Old Galician, hence a near-synonym of *certamente*. Thus, these certainty adverbs instantiate counterexamples to the alleged

[7] This suggestion contradicts, at first sight, what modal auxiliaries tell us about the diachronic relation between dynamic and epistemic modality. It is worth noting, though, that situational dynamic modality (the one conveyed by adverbs) has a more obvious relation with epistemic modality than its participant-related counterparts, as it describes properties of the situation itself (see Nuyts & Byloo, 2015), which may facilitate a two-way diachronic path.

[8] According to Míguez (in press), only 3% of uses of *certamente* in Present-Day Galician are manner uses, all of which correspond to collocations with the verb *saber* 'know', probably the fossilization of a medieval collocation.

unidirectionality of (inter)subjectification.[9] This is relevant insofar as the most prominent collection of counterexamples to the unidirectionality principle come from the realm of epistemic and evidential expressions, such as Spanish evidential (semi-)auxiliaries *resultar* and *parecer*, and epistemic adverbs *tal vez* and *quizás* (Cornillie, 2008, 2016). This list of exceptions is joined by Galician *certamente* and *seguramente*.

Finally, *se cadra* offers us a case of grammaticalization[10] in progress. (95) and (96), p. 207, contain cases where *se cadra* is ambiguous between an epistemic reading and one or more conditional readings. Such ambiguous cases, or critical contexts, amount to 9% (27/300) of the uses of the adverb, and all but one of them correspond to the chance conditional. This supports Rodríguez-Espiñeira's (2019) claim that the chance meaning of *cadrar* was the one leading to the emergence of the epistemic meaning of *se cadra*, contrasting with the proposal by Pinto de Lima (2008) for Portuguese *se calhar*, who argues that the convenience meaning is the source of the epistemic marker.

Even though critical contexts with *se cadra* are found in present-day language, there are clear signs of the development of an independent epistemic meaning, in the form of contexts that allow the new meaning but not the older one – "isolating contexts" in Diewald's (2002) terminology. For instance, in (80b), p. 192, the verb form of the original protasis remains fossilized in the present tense whereas the verb in the main clause takes a past tense form, making the epistemic reading the only feasible one – such "tense disagreement" would be ungrammatical in a conditional construction, since a present tense form in the protasis requires a verb form with future time reference in the apodosis. Another example is (106a) below, where *se cadra* has scope over a present subjunctive form, which not only is a case of tense disagreement (the present subjunctive is

[9] This is an important assumption in Traugott's work (e.g., Traugott, 2003, 2007; Traugott & Dasher, 2002), according to which meanings change in the direction of increased (inter)subjectivity, but not the other way around. In other words, unidirectionality claims that the path non-subjective > subjective > intersubjective can only be run through from left to right.

[10] Grammaticalization is the development of a (more) grammatical status (e.g., Hopper & Traugott, 2003). This morphosyntactic development entails a semantic shift from contentful to procedural meaning, that is, "abstract meaning that signals linguistic relations, perspectives and deictic orientation" (Traugott & Trousdale, 2013, p. 12). Thus, the development of an epistemic marker qualifies as a case of grammaticalization.

not found in conditional constructions), but also signals the development of the mood alternation typical of uncertainty adverbs. Other good illustrations of *se cadra*'s independence from the conditional meaning are its occurrence in the apodosis in (106b) and its scope over the protasis in (106c). These examples show that *se cadra* is not interpreted as a conditional clause, but rather behaves as other epistemic adverbs with regard to conditional constructions – this is especially obvious in (106c), where the structure introduced by *se cadra* is parallel to the one introduced by the epistemic possibility adverb *igual* in the previous sentence.[11]

(106) a. *Se a cultura occidental pasa hoxe por un período patolóxico que se cadra lle provoque a morte definitiva, é natural que adoeza de enfermidades diversas.*

'If Western culture is today in a pathological period that will perhaps cause its final death, it is natural for it to suffer a variety of conditions.' (2001, Essay, SECAENSA0137)

b. *Os historiadores profesionais non parecían estar moi de acordo co asunto, porque pensaban que se a historia acabou, se cadra eles ían quedar sen emprego (…).*

'Professional historians did not seem to agree with that point, since they though that if history ended, perhaps they would lose their jobs ...' (2012, Essay, SECAENSA0235)

c. *Igual se procuraba ter a casa máis limpa, e aprendía a facer algunha sobremesa rica, se cadra se fose máis guapa, máis intelixente, se tivese un traballo mellor, se tivera algún título universitario, igual mañá estaba contento.*

'Maybe if she tried to have her house cleaner, and learned to prepare some tasty dessert, perhaps if she were prettier, more intelligent, if she had a better job, if she had a university degree, maybe tomorrow he will be happy.' (2011, Narrative, SECANARR1473)

[11] In all fairness, what bars the conditional reading in (106c) is the past temporal anchor, rather than the occurrence of the adverb in the apodosis, since conjoining several protasis (i.e., *se a historia acabou* + *se cadra*) seems perfectly fine, as (106c) itself demonstrates. In any case, it is obvious that in this example *se cadra* cannot be interpreted as a conditional clause, despite there being many, which underscores its development as an epistemic adverb.

In addition, there is a number of other properties that inform us on the adverbial character of *se cadra* (Rodríguez-Espiñeira, 2019, pp. 202–205): it is syntactically autonomous, as it may stand alone as a reaction to a previous utterance; it scopes over a variety of syntactic units (clauses and phrases of several kinds); it can take different positions in the utterance, and even occur between a main verb and its auxiliary or between the subject and its predicate; and it co-occurs with other expressions that show the speaker's self-doubt.

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA

9. Conclusions

Modality is an understudied topic in Galician linguistics. This thesis concerned itself with epistemic modality, particularly epistemic adverbs, in order to provide an initial approach to a previously unexplored area of the Galician language. Given the lack of previous studies on the matter from a Galician perspective, the focus was not only on unraveling patterns of variation in the data but also on reviewing the main linguistic approaches to modality.

9.1. Main findings and implications from Part I

The first part of the thesis focused on the concept of (epistemic) modality. Several approaches were examined, including the "traditional" classes, the "possible worlds" model, the factuality scale approach, the force dynamics model, different functional grammar and interactional approaches, and the typological perspective. Epistemic modality was also discussed in relation with close categories such as tense, aspect, mood and evidentiality, as well as (inter)subjectivity, mitigation and strengthening.

The main conclusion of Part I is that modality is not coherent as an analytical linguistic notion nor as a cognitive category. The possible worlds model defines modality relying on the discrete notions of necessity and possibility, which cannot account for the scalar character of modal categories such as epistemic modality. The factuality scale approach overcomes these limitations, but fails to provide a unifying principle, that is, a coherent semantic substance, for the global concept of modality. Resorting to non-factuality as a way to characterize modality seems arbitrary, since it separates values that clearly belong to the same semantic area: this is the case of certainty, which is factual as well as epistemic. Force dynamics deserves similar consideration, as it does not provide a conceptual definition that singles out modality from other domains.

The success of modality as a linguistic notion was linked to the

existence of modal auxiliaries, that is, grammatical devices that express all or most meanings associated with modality. However, these formal devices are very rare outside Europe, according to typological findings. Thus, there is no reason to maintain modality as a paramount analytical category, since it is not semantically coherent nor can it account for the grammatical behavior of most languages of the world.

Regarding the boundaries of epistemic modality vis-à-vis other linguistic categories, the relationship with evidentiality and mitigation is of special interest. Epistemic modality and (inferential) evidentiality are often linked to one another in terms of overlap or inclusion. A conclusion was drawn that epistemic modality and inferentiality are clearly distinguished in the conceptual domain. They are logically connected in that both refer to the same cognitive process, although they describe different aspects of the latter. Even when they occur in the same utterance (an issue that was dealt with in Part II), they do different things.

The relationship between epistemic modality and mitigation is even more problematic than the one between the former and evidentiality. A widespread view is that epistemic modality entails mitigation. Such an approach was deemed inadequate on the grounds that it assumes that the semantics of uncertainty always involve a particular pragmatic strategy, which need not be the case. When an uncertainty expression (only) reflects the mental state of the speaker (i.e., a doubt), no "special effects" are sought by the speaker, therefore there is no gain in speaking of mitigation. In fact, doing so threatens the usefulness of the notion of strategy, which is then directly linked to particular semantic values. For an epistemic expression to convey mitigation, it must play a role in face management, particularly, it must contribute directly to avoid a face-threatening act.

Many authors acknowledge the difficulty of defining modality in simple terms, but few have proposed alternatives. Based on Nuyts (2005, 2017), this study tried to provide a framework that overcomes the limitations of traditional approaches to modality. Such framework is based on the idea that the different classes of modality are actually quite diverging semantic areas, each of which should be considered a basic linguistic category on its own right. Thus, each modal category corresponds to some kind of attitudinal qualification of the state of affairs on the part of the speaker. The types of semantic categories that can be considered modal is

restricted by a number of features, namely, scalar semantic structure, high semantic scope and performative character. These features distinguish modal categories from other semantic domains that modify states of affairs (such as time and aspect), and are in line with the prominent role of the speaker in the expression of modalities. This approach results in the exclusion of some of the traditional modal categories, such as dynamic modality, and the inclusion of domains that are often excluded from modality, such as inferential evidentiality or affective stance. I have tried to justify and illustrate this approach for Galician elsewhere (Míguez, 2021).

9.2. Main findings and implications from Part II

The different types of epistemic expressions (adjectives, adverbs, auxiliaries, lexical verbs) constitute a linguistic paradigm in that the choice of one expression type over the others is determined by factors external to their common semantics (e.g., information structure, discourse strategy). Adverbs are regarded as neutral expressions in this connection, despite being remarkably diverse. The guiding idea of the second part of the thesis was that the set of epistemic adverbs in Galician is also internally structured, that is, their diversity is motivated by functional principles.

Six adverbs were analyzed by means of a corpus study: *certamente*, *seguramente*, *probablemente*, *posiblemente*, *quizais*, and *se cadra*. Spanning over the whole positive side of the epistemic scale – i.e., from certainty (*certamente*), through probability (*seguramente*, *probablemente*, *posiblemente*), to possibility (*quizais*, *se cadra*) – they provide a representative picture of the adverbial expression of epistemic modality. A corpus study was carried out where these adverbs were analyzed considering a large number of variables pertaining to levels of analysis that range from the adverbial phrase to the extra-linguistic context. In order to accommodate all the variables, a number of restrictions was imposed on the data, leading to the exclusion of observations where adverbs have non-sentential scope or where they scope over a non-finite verb. A total of 1,800 observations (300 per adverb) from written language were analyzed and manually annotated for 17 variables. The annotated samples were statistically analyzed following a number of procedures,

including measures of association, tests of independence, correspondence analysis and logistic regression.

The "typical" epistemic adverb The corpus study showed that the vast majority of occurrences of epistemic adverbs in prose are characterized by a number of syntagmatic properties: they occur in declarative sentences and main clauses; they fill the initial position of the clause; they occur at a short distance from the main verb; they scope over non-controlled, non-dynamic states of affairs located in the present or the past; they are performative, expressing the point of view of the speaker/writer at the moment of speech.

Degree modifiers Only adverbs encoding probability (*seguramente*, *probablemente*, *posiblemente*) take modifiers such as *moi* 'very' and *máis* 'more'. This restriction was linked to the fact that probability is a gradual dimension that can be altered in quantitative terms, unlike certainty and possibility (the values encoded by the three remaining adverbs). *Probablemente* showed up as the most developed expression as for modification capabilities, which I suggested is due to its longer history as a probability adverb. Comparison between adverbs and adjectives revealed that the latter are modified ten times as much, which underscores the role of adjectives as the preferred form for the focal expression of epistemic modality (Nuyts, 2001a).

The mood alternation Epistemic adverbs differ in their ability to combine with the subjunctive mood. *Certamente* only combines with the indicative, *seguramente* and *se cadra* have very low rates of subjunctive selection (around 4%), and *probablemente*, *posiblemente* and *quizais* select the subjunctive quite frequently (on over 25% of occasions). There is an obvious link between an adverb conveying uncertainty and it licensing the subjunctive in the main verb. The ability of *se cadra* to combine with the subjunctive is generally rejected, but I suggested that the documented occurrences, rather than being mere mistakes, might be a consequence of its ongoing development as an uncertainty adverb.

Modal themes All adverbs occur most frequently in initial position, that is, before the state of affairs they scope over. Galician epistemic ad-

verbs function primarily as modal themes, advancing the speaker/writer's perspective on the message. This has important implications for the paradigmatic approach to epistemic modality (Nuyts, 2001a), insofar as it contradicts the assumption that internal position is the default placement for adverbs in accordance with their non-salient informational status. The occurrence in the medial is a characteristic of English and other Germanic languages, but cannot be granted cross-linguistic status.

Epistemic modality and time All adverbs examined prefer contexts with a present or past time reference over contexts with a future time reference. The past and the present are more knowable than the future, which explains why epistemic judgments in general are easier to find in non-future contexts. *Certamente* is the only adverb with a strong reluctance to scope over states of affairs with a future component (either the future or the future-in-the-past), whereas probability adverbs have the strongest preference for the future. Conveying a higher degree of probability, *seguramente* is associated with past time reference. Possibility adverbs differ in their preference for non-past temporal frameworks, with *quizais* favoring the present over the past and *se cadra* showing the opposite trend. I suggested the existence of links between certainty and the non-future, probability and the future, and possibility and the present – accounting for the deviation of *se cadra* from this pattern in diachronic terms.

Contextual variation On the one hand, the distribution of epistemic adverbs across genres was found to be conditioned by (inter)subjectivity (i.e., the marking of the epistemic qualification either as exclusively the speaker/writer's responsibility or as shared between the speaker/writer and others). Subjective adverbs (*quizais* and *se cadra*) are associated with a subjective genre (narrative prose), intersubjective adverbs (*probablemente* and *posiblemente*) are associated with intersubjective genres (essay and press). On the other hand, oral contexts tell apart *se cadra* and *certamente* from the rest of the adverbs. The former is highly associated with orality, while the latter is rarely found in oral contexts.

Adverb meaning and discourse strategy Adverbs of uncertainty convey epistemic modality in most of their occurrences. All of them have

non-epistemic, strategic meanings, mitigation being the only one they all share. *Quizais* and *se cadra* also have "tendentious" uses which arise in interrogative sentences. The most deviant adverb in the sample is *certamente*, since epistemic modality is not its primary meaning. In most cases this adverb functions as a strengthener with a polyphonic overtone, reinforcing the assertion it occurs in and relating it to other pieces of information and points of view different from the speaker/writer's. There exists an asymmetry between epistemic adverbs in terms of how they are used strategically: possibility adverbs feature some strategic uses, of little quantitative significance; probability adverbs are almost purely epistemic; and certainty adverbs take on strategic functions most often. These results have some cross-linguistic validity, as they are in agreement with findings for Dutch and English by Byloo et al. (2007). I accounted for this asymmetry on the basis of the particular communicative status of certainty. Expressing certainty flouts the maxim of quantity and may threat the interlocutor's face, while these problems do not arise when expressions of certainty are aligned with speaker/writer's goals (i.e., when they are used strategically).

Co-occurrence of modal expressions Epistemic adverbs and inferential verbal expressions (auxiliaries *deber* and *haber* and the morphological future) occur in the same utterance modifying the same state of affairs. Although not a frequent phenomenon overall, the pattern "probability adverb + inferential future" shows some entrenchment. Importantly, the observations examined seem perfectly acceptable in semantic terms, which contradicts the idea of "one commitment per clause" proposed by Nuyts (2009). The expressions convey different modal qualifications, one reflecting the reliability of the cognitive process (inferential) and the other assessing the likelihood of the state of affairs (epistemic), in line with Cornillie's (2009) ideas.

The grammaticalization of *se cadra* Although this dissertation focused on synchronic data, some diachronic implications were raised, especially regarding *se cadra*, which was included in the sample partly because of its recent emergence as an epistemic adverb. This expression originated from a conditional clause, and the semantic analysis revealed the preservation of critical contexts where both the epistemic meaning

and the original conditional reading are present. The conditional readings correspond to the 'chance' meaning of the verb *cadrar*, supporting Rodríguez-Espiñeira's (2019) claim (pace Pinto de Lima, 2008) that this is the meaning that led to the emergence of an epistemic adverb. Nevertheless, most occurrences of *se cadra* do not allow a conditional reading. This and other pieces of evidence signal the advancement of an independent epistemic meaning, which is, in turn, a sign of an ongoing grammaticalization process.

On a more general level, these findings unraveled, at least partially, the internal structure of the epistemic adverbial domain. Adverbs make up a rich semantic scale that ranges from certainty to possibility, with increasing degrees of probability in between. Such a high degree of semantic specificity is a major factor motivating their internal diversity. (Inter)subjectivity is another important element in structuring adverbs semantically. *Certamente*, *probablemente* and *posiblemente* convey intersubjective epistemic modality and oppose *seguramente*, *quizais* and *se cadra*, which are subjective. Finally, epistemic possibility consists of two types of expressions. The first type groups adverbs that present the epistemic judgment as the result of a more careful reflection and that have been part of the language for a long time. The second type includes adverbs that introduce hypotheses as devised by the speaker at the moment of speech and that have entered the language recently. I have argued that *quizais* and *se cadra*, respectively, instantiate these two expression types.

9.3. Future lines of research

This dissertation took a first step in the study of epistemic adverbs in Galician, opening new research avenues for future work.

Although a sizable number of adverbs was considered, many expressions could not be studied given the in-depth nature of the analysis. Possibility adverbs are remarkably numerous in Galician, and include such expressions as *talvez*, *igual*, *o mesmo* and *ao mellor*, apart from *quizais* and *se cadra*. This astonishing case of synonymy raises further questions on the internal structuring of the epistemic adverbial paradigm and, on a more general level, on the motivations for linguistic variation.

It also provides an interesting object of study for contact linguistics, as some of the expressions (or some of their uses) might be affected by the contact between Galician and Spanish.

Epistemic adverbs were studied here in narrow syntactic contexts, which provided the uniformity needed for a quantitative study, and only taking written language into consideration. Future studies should look into these expressions in other linguistic and extra-linguistic contexts, and delve into their role in conversational settings.

An aspect that could not be addressed comprehensively in this thesis was the alternation between the indicative and the subjunctive when the finite verb is preceded by an adverb of uncertainty. This has been a topic of Romance (mainly Spanish) linguistics for decades, and today attracts the attention of corpus linguistics approaches (e.g., Deshors & Waltermire, 2019). Given the synchronic and diachronic implications of this phenomenon, it seems a promising avenue for future investigations.

Finally, this thesis contributed in some degree to the (re)assessment of the paradigmatic approach to epistemic modality laid out in Nuyts' (2001a) seminal work. The study of Galician adverbs revealed that key aspects of this approach (e.g., the syntax of epistemic expressions) must be reconsidered. Other Galician expressions (adjectives, auxiliaries, cognitive verbs) and data from other languages must be examined against this background.

A. Appendix of tables

Table A.1.: Frequency of VERB lemmas in the dataset

Lemma	Freq.	Lemma	Freq.
abondar	4	*gustar*	3
abranguer	1	*haber*	67
abrir	2	*idealizar*	1
acabar	6	*identificar*	1
acender	1	*ignorar*	4
aceptar	2	*impedir*	1
acontecer	2	*implicar*	2
acordarse	1	*impoñer*	1
actuar	3	*importar*	1
adiar	1	*impulsar*	1
adoitar	1	*incidir*	1
adoptar	1	*indicar*	1
adormecer	1	*influír*	5
adquirir	1	*informar*	1
afastar	2	*inspirar*	1
afinar	1	*inspirarse*	1
afortalar	2	*interesar*	4
agardar	2	*interpretar*	1
agradar	1	*intuír*	3
agradecer	1	*ir*	36
agromar	1	*irromper*	1
albiscar	1	*irse*	1
alcanzar	1	*lanzar*	1
alegrarse	1	*latexar*	1
aliviar	2	*lembrar*	2
amar	1	*ler*	3

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Table A.1.: (*continued*)

Lemma	Freq.	Lemma	Freq.
amolar	2	*levar*	12
amosar	2	*limitar*	1
amparar	1	*manter*	3
andar	2	*manterse*	1
apadriñar	1	*marchar*	2
aparecer	4	*matinar*	1
aportar	1	*mellorar*	1
apostar	1	*merecer*	3
apreciar	1	*mermar*	1
aproveitar	4	*minar*	1
aproveitarse	1	*minguar*	1
apuntar	1	*mirar*	1
arrastrar	1	*modificar*	1
arrefriar	1	*morrer*	1
asistir	2	*mover*	1
aspirar	1	*nacer*	4
atacar	1	*naufragar*	2
atender	1	*necesitar*	2
atinar	1	*notar*	1
atopar	6	*obedecer*	4
atoparse	2	*obrigar*	1
atrapar	1	*obstruír*	1
aturar	1	*ocorrer*	4
aumentar	3	*ocorrerse*	1
aveciñarse	1	*odiar*	1
axudar	1	*oír*	2
baixar	1	*ollar*	1
basearse	1	*olvidarse*	1
bastar	1	*operar*	1
beber	2	*padecer*	1
bocexar	1	*pagar*	1
botar	1	*parecer*	4
botarse	1	*pasar*	7
buscar	3	*pedir*	2

Table A.1.: (*continued*)

Lemma	Freq.	Lemma	Freq.
cabalgar	1	*pelexar*	1
caer	1	*pendurar*	1
calibrar	1	*pensar*	14
cambiar	1	*percorrer*	1
carecer	1	*perder*	4
causar	1	*perdoar*	1
chamar	1	*permanecer*	3
chegar	11	*permitir*	5
cheirar	1	*persistir*	1
chover	1	*pesar*	1
cobrar	1	*pintar*	1
coincidir	2	*poder*	83
coller	1	*poñer*	3
comer	2	*poñerse*	1
comezar	9	*posibilitar*	1
compensar	3	*posuír*	4
competir	1	*precisar*	4
comprar	2	*predominar*	1
comprender	1	*preferir*	1
comprobar	2	*pregar*	1
concorrer	1	*prender*	1
conducir	1	*preservar*	1
confiar	1	*presumir*	1
confundir	1	*pretender*	1
confundirse	1	*prever*	1
conlevar	1	*proceder*	6
conmover	1	*prodigar*	1
conseguir	6	*producir*	2
considerar	2	*producirse*	2
consistir	3	*provir*	1
consolidar	1	*provocar*	3
constituír	6	*quedar*	8
contar	3	*quedarse*	1
continuar	3	*querer*	12

Table A.1.: (*continued*)

Lemma	Freq.	Lemma	Freq.
contrastar	1	*radicar*	3
contribuír	2	*recibir*	2
controlar	1	*recitar*	1
converter	1	*reclamar*	1
convidar	1	*recoller*	4
convir	7	*recoñecer*	1
coñecer	8	*recuperar*	2
corresponder	3	*reducir*	2
crer	3	*referirse*	3
cubrir	1	*reflectir*	2
cumprir	2	*reflexar*	1
custar	2	*regalar*	1
dar	13	*regresar*	3
darse	3	*rematar*	5
deber	17	*rememorar*	1
deberse	7	*remitir*	1
decatarse	2	*remontar*	1
decidir	1	*reparar*	1
declarar	1	*requirir*	1
dedicar	2	*residir*	1
deixar	5	*resistir*	2
demostrar	2	*responder*	2
depender	2	*resultar*	8
derivar	1	*retirar*	1
desagradar	1	*retornar*	1
desaparecer	1	*rexeitar*	1
desaproveitar	1	*rir*	1
desconcertar	1	*roubar*	1
descoñecer	2	*saber*	19
descubrir	3	*sacar*	1
desembocar	1	*saír*	6
desencadear	1	*salvar*	1
desexar	1	*seguir*	8
desilusionar	1	*semellar*	2

Table A.1.: (*continued*)

Lemma	Freq.	Lemma	Freq.
despreciar	1	*sentir*	4
destacar	1	*sentirse*	2
desvelar	1	*ser*	570
detectar	1	*servir*	5
dicir	7	*significar*	1
diferir	1	*sinalar*	1
dilatarse	1	*soar*	1
disfrutar	1	*sobrar*	1
distar	1	*sobreestimar*	1
doer	2	*soltar*	1
dubidar	1	*someter*	1
durar	1	*soñar*	2
durmir	1	*soportar*	1
eclosionar	1	*soprar*	1
elixir	1	*sospeitar*	3
empezar	2	*soterrar*	1
encerrar	1	*subsistir*	2
encontrar	2	*substituír*	1
engadir	1	*subxacer*	1
enganchar	1	*suceder*	6
enteirarse	1	*sufrir*	2
entender	3	*superar*	1
entorpecer	1	*supoñer*	2
entrañar	1	*suscitar*	1
entrar	2	*tardar*	4
entreter	1	*temer*	2
envasar	1	*tender*	3
escapar	2	*tentar*	1
escoitar	4	*ter*	112
escribir	2	*tinguir*	1
esixir	2	*tomar*	3
esmorecer	1	*tornar*	1
esperar	3	*tornarse*	1
espoldrear	1	*traballar*	1

Table A.1.: (*continued*)

Lemma	Freq.	Lemma	Freq.
esquecer	1	*traer*	1
estar	93	*transcorrer*	2
evidenciar	1	*transmitir*	1
evitar	1	*trasladar*	1
excitar	1	*tratar*	1
existir	13	*tratarse*	11
experimentar	1	*tropezar*	1
explicar	5	*turbar*	1
extremar	1	*ulir*	2
fabricar	1	*uliscar*	1
facer	35	*usar*	2
facerse	1	*utilizar*	1
facilitar	2	*valer*	1
falar	3	*ver*	10
faltar	3	*viaxar*	1
ficar	1	*vir*	11
figurar	1	*visitar*	1
fixarse	1	*vivir*	5
formar	3	*voltar*	1
formular	1	*volver*	11
fraquear	1	*xantar*	1
gañar	2	*xerar*	1
gardar	3	*xogar*	1
gastar	2	*xulgar*	1
gozar	2	*zoupar*	1

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Table A.2.: Mood share by adverb

	ind		sbjv	
	N	%	N	%
cert	300	100.00	0	0.00
segu	288	96.00	12	4.00
prob	221	73.67	79	26.33
posi	185	61.67	115	38.33
quiz	147	49.00	153	51.00
seca	290	96.67	10	3.33

Table A.3.: Mood share by adverb. Pre-verbal position only

	ind		sbjv	
	N	%	N	%
cert	213	100.00	0	0.00
segu	245	95.33	12	4.67
prob	163	67.36	79	32.64
posi	137	54.58	114	45.42
quiz	113	42.48	153	57.52
seca	250	96.15	10	3.85

Table A.4.: Bivariate results for SoA and GENRE

	essay		narr		press	
	N	%	N	%	N	%
action	42	7.00	129	21.50	74	12.33
state	438	73.00	346	57.67	405	67.50
position	0	0.00	1	0.17	0	0.00
process	120	20.00	124	20.67	121	20.17

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Table A.5.: Bivariate results for POLARITY and GENRE

	essay		narr		press	
	N	%	N	%	N	%
aff	526	87.67	494	82.33	503	83.83
neg	74	12.33	106	17.67	97	16.17

Table A.6.: Bivariate results for TIME and GENRE

	essay		narr		press	
	N	%	N	%	N	%
fut	35	5.83	56	9.33	108	18.00
futpast	9	1.50	58	9.67	7	1.17
indet	169	28.17	23	3.83	51	8.50
past	192	32.00	327	54.50	120	20.00
pres	195	32.50	136	22.67	314	52.33

Table A.7.: DPs and normalized DPs

	cert	segu	prob	posi	quiz	seca
DP	0.196	0.214	0.072	0.077	0.268	0.325
DPnorm	0.252	0.275	0.093	0.099	0.345	0.418

Table A.8.: *p*-values for the MLR model (one vs. rest approach)

	cert	segu	prob	posi	quiz	seca
(Intercept)	0.00000	0.00000	0.00000	0.00000	0.00000	0.00000
CLAUSEsubord	0.00106	0.72874	0.00369	0.05142	0.07756	0.71785
POLARITYneg	0.00000	0.01395	0.82253	0.41843	0.33464	0.52975
POSITIONpre-v	0.02933	0.41068	0.47746	0.11291	0.00268	0.00450
POSITIONpost-v	0.00099	0.30009	0.11030	0.46278	0.00891	0.04072
POSITIONfin	0.00000	0.61609	0.11030	0.10772	0.23185	0.16643
TIMEfut	0.00002	0.02612	0.00577	0.00058	0.00440	0.89046
TIMEfutpast	0.00863	0.00077	0.90287	0.00178	0.39686	0.00616
TIMEindet	0.10343	0.97565	0.03121	0.54099	0.71728	0.82692
TIMEpast	0.84296	0.00417	0.63931	0.15101	0.02798	0.01917
MEDIUMoral	0.00000	0.73825	0.97533	0.56355	0.65399	0.00000

B. Appendix of listings (R output)

Listing B.1: Summary of the CA model (`ca` package)

```
Principal inertias (eigenvalues):

 dim    value      %    cum%   scree plot
 1      0.067641  93.2  93.2  ***********************
 2      0.004932   6.8 100.0  **
        -------- -----
 Total: 0.072573 100.0


Rows:
     name   mass  qlt  inr    k=1 cor ctr    k=2 cor ctr
1 | cert |   76 1000   48 | -122 324  17 | -176 676 477 |
2 | segu |  109 1000   13 |   32 123   2 |   86 877 163 |
3 | prob |  117 1000  350 | -465 995 373 |  -34   5  27 |
4 | posi |   70 1000  326 | -567 955 334 |  123  45 215 |
5 | quiz |  424 1000   79 |  114 964  82 |  -22  36  42 |
6 | seca |  203 1000  185 |  254 973 193 |   43  27  75 |

Columns:
     name   mass  qlt  inr    k=1 cor ctr    k=2 cor ctr
1 | essy |  163 1000  431 | -424 936 432 | -111  64 405 |
2 | narr |  549 1000  388 |  226 993 413 |  -18   7  38 |
3 | prss |  288 1000  182 | -190 792 154 |   98 208 557 |
```

Listing B.2: Summary of the morpho-syntactic MLR model. Pairwise approach (`mlogit` package)

```
Call:
mlogit(formula = ADVERB ~ 1 | CLAUSE + POSITION + DISTANCE +
    MEDIUM, data = mlr.data, reflevel = 3, method = "nr")

Frequencies of alternatives:
   prob    cert    posi    quiz    seca    segu
0.16667 0.16667 0.16667 0.16667 0.16667 0.16667

nr method
6 iterations, 0h:0m:1s
g'(-H)^-1g = 9E-06
successive function values within tolerance limits

Coefficients :
                       Estimate Std. Error z-value  Pr(>|z|)
cert:(intercept)      -0.1503467  0.1739415 -0.8644 0.3873945
posi:(intercept)      -0.0731691  0.1641393 -0.4458 0.6557600
quiz:(intercept)       0.0850476  0.1627905  0.5224 0.6013666
seca:(intercept)       0.1376180  0.1606528  0.8566 0.3916566
segu:(intercept)       0.1701764  0.1593351  1.0680 0.2855021
cert:CLAUSEsubord     -0.7267124  0.2042933 -3.5572 0.0003748 ***
posi:CLAUSEsubord     -0.0155609  0.1798087 -0.0865 0.9310359
```

```
quiz:CLAUSEsubord      -0.5801190  0.1940277 -2.9899 0.0027909 **
seca:CLAUSEsubord      -0.4766409  0.1909139 -2.4966 0.0125380 *
segu:CLAUSEsubord      -0.2725655  0.1835939 -1.4846 0.1376469
cert:POSITIONpre-v     -0.2972062  0.2957753 -1.0048 0.3149750
posi:POSITIONpre-v      0.3608028  0.2446051  1.4750 0.1402013
quiz:POSITIONpre-v      0.5108826  0.2394990  2.1331 0.0329140 *
seca:POSITIONpre-v     -0.5062935  0.2796422 -1.8105 0.0702175 .
segu:POSITIONpre-v      0.1293044  0.2471717  0.5231 0.6008797
cert:POSITIONpost-v     0.4516772  0.2288820  1.9734 0.0484493 *
posi:POSITIONpost-v    -0.1000155  0.2345059 -0.4265 0.6697476
quiz:POSITIONpost-v    -0.5632653  0.2590186 -2.1746 0.0296591 *
seca:POSITIONpost-v    -0.5622178  0.2464663 -2.2811 0.0225417 *
segu:POSITIONpost-v    -0.4788116  0.2430649 -1.9699 0.0488507 *
cert:POSITIONfin        2.9257547  1.0385845  2.8171 0.0048465 **
posi:POSITIONfin       -0.0099026  1.4200736 -0.0070 0.9944362
quiz:POSITIONfin        1.1070439  1.1628507  0.9520 0.3410926
seca:POSITIONfin        0.8649919  1.1653078  0.7423 0.4579140
segu:POSITIONfin        1.3579616  1.1255542  1.2065 0.2276314
cert:DISTANCEnear-adj   0.4935434  0.2191566  2.2520 0.0243215 *
posi:DISTANCEnear-adj   0.0477355  0.2112759  0.2259 0.8212487
quiz:DISTANCEnear-adj   0.0691465  0.2120153  0.3261 0.7443190
seca:DISTANCEnear-adj   0.1256977  0.2076083  0.6055 0.5448759
segu:DISTANCEnear-adj   0.0589616  0.2063598  0.2857 0.7750908
cert:DISTANCEnon-adj    0.5274097  0.2442155  2.1596 0.0308030 *
posi:DISTANCEnon-adj    0.1489085  0.2402132  0.6199 0.5353228
quiz:DISTANCEnon-adj   -0.0815147  0.2476963 -0.3291 0.7420867
seca:DISTANCEnon-adj   -0.1674861  0.2434046 -0.6881 0.4913915
segu:DISTANCEnon-adj   -0.2051366  0.2451485 -0.8368 0.4027135
cert:DISTANCEdistant    0.8472906  0.3251395  2.6059 0.0091625 **
posi:DISTANCEdistant    0.2044832  0.3385968  0.6039 0.5459011
quiz:DISTANCEdistant    0.6329374  0.3119219  2.0292 0.0424426 *
seca:DISTANCEdistant   -0.2090388  0.3519233 -0.5940 0.5525190
segu:DISTANCEdistant   -0.3627705  0.3643413 -0.9957 0.3194014
cert:MEDIUMoral        -1.2363479  0.3305251 -3.7406 0.0001836 ***
posi:MEDIUMoral        -0.0590099  0.2443354 -0.2415 0.8091585
quiz:MEDIUMoral        -0.0428110  0.2431080 -0.1761 0.8602163
seca:MEDIUMoral         0.7192533  0.2174876  3.3071 0.0009427 ***
segu:MEDIUMoral        -0.0083876  0.2396696 -0.0350 0.9720825
---
Signif. codes:  0 ‘***’ 0.001 ‘**’ 0.01 ‘*’ 0.05 ‘.’ 0.1 ‘ ’ 1

Log-Likelihood: -3124.6
McFadden R^2:  0.031189
Likelihood ratio test : chisq = 201.18 (p.value = < 2.22e-16)
```

Listing B.3: Summary of the morpho-syntactic MLR model. One vs. rest approach (`polytomous` package). Not stastically significant coefficients are in brackets

```
Formula:
ADVERB ~ CLAUSE + POSITION + DISTANCE + MEDIUM

Heuristic:
one.vs.rest

Log-odds:
                  cert       segu       prob       posi       quiz       seca
CLAUSEsubord    -0.478   (0.0604)     0.3943     0.3741  (-0.3082)  (-0.1897)
DISTANCEdistant  0.7414    -0.6867  (-0.2624) (-0.02139)     0.5157  (-0.5088)
DISTANCEnear-adj 0.4311 (-0.07882)  (-0.1491) (-0.08843) (-0.06547) (0.006564)
DISTANCEnon-adj  0.5886  (-0.2795) (-0.03516)   (0.1459)  (-0.1301)  (-0.2289)
(Intercept)     -1.826     -1.458     -1.663     -1.752     -1.562     -1.497
MEDIUMoral        -1.4 (-0.03039) (-0.01963)  (-0.0885) (-0.06566)     0.9105
POSITIONfin      2.105  (-0.2621)   (-1.714)   (-1.736)  (-0.5667)  (-0.7786)
POSITIONpost-v  0.7722  (-0.3494)   (0.2291)   (0.1021)    -0.4375    -0.4417
POSITIONpre-v (-0.442)  (0.05557)  (-0.1037)   (0.3374)     0.5361    -0.6995

Null deviance:              6450  on  10800  degrees of freedom
```

```
Residual (model) deviance:  6250  on  10746  degrees of freedom

R2.likelihood:  0.0311
AIC:            6358
BIC:            6655
```

Listing B.4: Summary of the lexico-semantic MLR model. Pairwise approach (`mlogit` package)

```
Call:
mlogit(formula = ADVERB ~ 1 | VERB + POLARITY + TIME + CONTROL +
    DYNAM + PERFORM, data = mlr.data, reflevel = 3, method = "nr")

Frequencies of alternatives:
   prob    cert    posi    quiz    seca    segu
0.16667 0.16667 0.16667 0.16667 0.16667 0.16667

nr method
7 iterations, 0h:0m:1s
g'(-H)^-1g = 3.48E-06
successive function values within tolerance limits

Coefficients :
                    Estimate Std. Error z-value  Pr(>|z|)
cert:(intercept) -0.217151   0.472786 -0.4593  0.646018
posi:(intercept)  0.246243   0.391662  0.6287  0.529536
quiz:(intercept)  0.155244   0.420138  0.3695  0.711749
seca:(intercept) -0.036229   0.455755 -0.0795  0.936641
segu:(intercept) -0.145036   0.423439 -0.3425  0.731960
cert:VERBestar   -0.190942   0.418429 -0.4563  0.648152
posi:VERBestar    0.261567   0.399950  0.6540  0.513112
quiz:VERBestar    0.197654   0.405988  0.4868  0.626366
seca:VERBestar   -0.034362   0.411084 -0.0836  0.933384
segu:VERBestar    0.434611   0.377481  1.1513  0.249589
cert:VERBhaber    1.015267   0.481704  2.1077  0.035061 *
posi:VERBhaber    0.163961   0.537249  0.3052  0.760225
quiz:VERBhaber    0.234505   0.539412  0.4347  0.663750
seca:VERBhaber    0.617479   0.492507  1.2537  0.209934
segu:VERBhaber    0.692601   0.485431  1.4268  0.153645
cert:VERBpoder    0.643083   0.415707  1.5470  0.121873
posi:VERBpoder   -0.190683   0.471760 -0.4042  0.686069
quiz:VERBpoder    0.663765   0.405807  1.6357  0.101909
seca:VERBpoder    0.487495   0.409022  1.1919  0.233318
segu:VERBpoder   -0.414776   0.485370 -0.8546  0.392797
cert:VERBser     -0.040783   0.213583 -0.1909  0.848568
posi:VERBser      0.021255   0.218033  0.0975  0.922342
quiz:VERBser      0.293310   0.212876  1.3778  0.168251
seca:VERBser     -0.022218   0.215964 -0.1029  0.918058
segu:VERBser     -0.399692   0.227135 -1.7597  0.078458 .
cert:VERBter     -0.461830   0.385137 -1.1991  0.230477
posi:VERBter     -0.075929   0.340316 -0.2231  0.823447
quiz:VERBter      0.043360   0.347437  0.1248  0.900682
seca:VERBter     -0.244593   0.353585 -0.6918  0.489093
segu:VERBter     -0.048624   0.336352 -0.1446  0.885057
cert:POLARITYneg  0.460345   0.216088  2.1304  0.033142 *
posi:POLARITYneg -0.148572   0.231222 -0.6426  0.520515
quiz:POLARITYneg -0.119946   0.233982 -0.5126  0.608211
seca:POLARITYneg -0.076960   0.231396 -0.3326  0.739444
segu:POLARITYneg -0.433423   0.244746 -1.7709  0.076576 .
cert:TIMEfut     -3.460330   0.745190 -4.6436 3.425e-06 ***
posi:TIMEfut      0.086474   0.277412  0.3117  0.755255
quiz:TIMEfut     -0.877718   0.315777 -2.7795  0.005443 **
seca:TIMEfut     -0.605116   0.282110 -2.1450  0.031956 *
segu:TIMEfut     -0.285034   0.287483 -0.9915  0.321451
cert:TIMEfutpast -1.257834   0.566016 -2.2223  0.026266 *
posi:TIMEfutpast  0.580198   0.406765  1.4264  0.153761
quiz:TIMEfutpast -0.289122   0.456757 -0.6330  0.526741
seca:TIMEfutpast -1.838250   0.670894 -2.7400  0.006144 **
segu:TIMEfutpast  0.440331   0.410429  1.0729  0.283336
```

```
cert:TIMEindet    -0.611406   0.257628 -2.3732  0.017634 *
posi:TIMEindet    -0.433066   0.274522 -1.5775  0.114673
quiz:TIMEindet    -0.274404   0.244145 -1.1239  0.261038
seca:TIMEindet    -0.615598   0.254450 -2.4193  0.015549 *
segu:TIMEindet    -0.377359   0.275061 -1.3719  0.170091
cert:TIMEpast     -0.045147   0.201379 -0.2242  0.822609
posi:TIMEpast      0.096998   0.211303  0.4590  0.646201
quiz:TIMEpast     -0.287696   0.207139 -1.3889  0.164863
seca:TIMEpast     -0.482599   0.208773 -2.3116  0.020800 *
segu:TIMEpast      0.199513   0.211586  0.9429  0.345712
cert:CONTROLctrl  -0.896105   0.346379 -2.5871  0.009680 **
posi:CONTROLctrl   0.157429   0.281315  0.5596  0.575740
quiz:CONTROLctrl   0.383273   0.306232  1.2516  0.210724
seca:CONTROLctrl  -0.030934   0.291148 -0.1062  0.915385
segu:CONTROLctrl   0.189255   0.272208  0.6953  0.486892
cert:DYNAMdyn      0.241171   0.243699  0.9896  0.322358
posi:DYNAMdyn      0.053318   0.241411  0.2209  0.825202
quiz:DYNAMdyn     -0.194666   0.261033 -0.7458  0.455818
seca:DYNAMdyn      0.232219   0.243381  0.9541  0.340016
segu:DYNAMdyn      0.251634   0.236441  1.0643  0.287211
cert:PERFORMperf   0.451930   0.436225  1.0360  0.300202
posi:PERFORMperf  -0.320987   0.339738 -0.9448  0.344756
quiz:PERFORMperf  -0.044171   0.376165 -0.1174  0.906524
seca:PERFORMperf   0.340788   0.417501  0.8163  0.414354
segu:PERFORMperf   0.151426   0.376783  0.4019  0.687763
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Log-Likelihood: -3110.9
McFadden R^2:  0.035433
Likelihood ratio test : chisq = 228.56 (p.value = < 2.22e-16)
```

Listing B.5: Summary of the lexico-semantic MLR model. One vs. rest approach (`polytomous` package). Not stastically significant coefficients are in brackets

```
Formula:
ADVERB ~ VERB + POLARITY + TIME + CONTROL + DYNAM + PERFORM

Heuristic:
one.vs.rest

Log-odds:
                 cert       segu        prob        posi       quiz        seca
CONTROLctrl    -1.033   (0.2156) (-0.02723)     (0.155)  (0.4376) (-0.04275)
DYNAMdyn     (0.1569)   (0.1844)  (-0.1274) (-0.06053) (-0.3456)   (0.1526)
(Intercept)    -1.913     -1.873     -1.688     -1.358     -1.492     -1.707
PERFORMperf  (0.4512)   (0.1354) (-0.05779)  (-0.4768) (-0.1205)   (0.3277)
POLARITYneg    0.6088    -0.4694   (0.04335)  (-0.1244) (-0.1165) (-0.06739)
TIMEfut        -3.141   (0.2702)     0.6393      0.744 (-0.4256) (-0.09776)
TIMEfutpast    -1.199     0.7847   (0.2233)     0.9618 (-0.1225)     -1.836
TIMEindet  (-0.2746) (0.006177)      0.462 (-0.06053)  (0.1329)  (-0.2838)
TIMEpast    (0.06285)     0.3495   (0.1108)    (0.225) (-0.2325)    -0.4699
VERBestar   (-0.3728)   (0.3927)  (-0.1404)    (0.167) (0.09204)  (-0.1803)
VERBhaber      0.6367   (0.2544)  (-0.5737)  (-0.3778) (-0.3165)   (0.1376)
VERBpoder    (0.4519)    -0.7624  (-0.3007)  (-0.4905)  (0.4987)   (0.2749)
VERBser   (-0.03803)    -0.4466  (0.01406)  (0.04155)     0.374 (-0.01099)
VERBter    (-0.3959)  (0.07978)   (0.1397)   (0.0418)  (0.1956)  (-0.1505)

Null deviance:              6450  on  10800  degrees of freedom
Residual (model) deviance:  6224  on  10716  degrees of freedom

R2.likelihood:  0.03516
AIC:            6392
BIC:            6853
```

Listing B.6: Summary of the final MLR model (`mlogit` package)

```
Call:
mlogit(formula = ADVERB ~ 1 | POLARITY + CLAUSE + POSITION +
    DISTANCE + TIME + MEDIUM, data = mlr.data, reflevel = 3,
    method = "nr")

Frequencies of alternatives:
   prob    cert    posi    quiz    seca    segu
0.16667 0.16667 0.16667 0.16667 0.16667 0.16667

nr method
7 iterations, 0h:0m:1s
g'(-H)^-1g = 5.98E-06
successive function values within tolerance limits

Coefficients :
                        Estimate Std. Error z-value  Pr(>|z|)
cert:(intercept)        0.118899   0.206126  0.5768 0.5640574
posi:(intercept)       -0.083120   0.201572 -0.4124 0.6800777
quiz:(intercept)        0.344753   0.194500  1.7725 0.0763106 .
seca:(intercept)        0.388331   0.192150  2.0210 0.0432822 *
segu:(intercept)        0.078241   0.200059  0.3911 0.6957297
cert:POLARITYneg        0.525296   0.244986  2.1442 0.0320179 *
posi:POLARITYneg       -0.202290   0.258847 -0.7815 0.4345058
quiz:POLARITYneg       -0.253397   0.264255 -0.9589 0.3376032
seca:POLARITYneg       -0.270764   0.261431 -1.0357 0.3003421
segu:POLARITYneg       -0.574729   0.271726 -2.1151 0.0344209 *
cert:CLAUSEsubord      -0.720700   0.209689 -3.4370 0.0005882 ***
posi:CLAUSEsubord      -0.072654   0.182653 -0.3978 0.6908000
quiz:CLAUSEsubord      -0.524538   0.196987 -2.6628 0.0077494 **
seca:CLAUSEsubord      -0.406723   0.193243 -2.1047 0.0353155 *
segu:CLAUSEsubord      -0.313279   0.186719 -1.6778 0.0933840 .
cert:POSITIONpre-v     -0.174409   0.301776 -0.5779 0.5633023
posi:POSITIONpre-v      0.396641   0.246873  1.6067 0.1081291
quiz:POSITIONpre-v      0.581909   0.242778  2.3969 0.0165354 *
seca:POSITIONpre-v     -0.459786   0.281980 -1.6306 0.1029829
segu:POSITIONpre-v      0.197941   0.249892  0.7921 0.4282987
cert:POSITIONpost-v     0.479662   0.235366  2.0379 0.0415560 *
posi:POSITIONpost-v    -0.040385   0.235530 -0.1715 0.8638586
quiz:POSITIONpost-v    -0.561406   0.260552 -2.1547 0.0311868 *
seca:POSITIONpost-v    -0.563344   0.247592 -2.2753 0.0228883 *
segu:POSITIONpost-v    -0.414071   0.244189 -1.6957 0.0899426 .
cert:POSITIONfin        2.854368   1.045758  2.7295 0.0063436 **
posi:POSITIONfin       -0.054518   1.421729 -0.0383 0.9694115
quiz:POSITIONfin        0.961715   1.166127  0.8247 0.4095369
seca:POSITIONfin        0.736595   1.168561  0.6303 0.5284696
segu:POSITIONfin        1.249002   1.128806  1.1065 0.2685186
cert:DISTANCEnear-adj   0.342206   0.249725  1.3703 0.1705838
posi:DISTANCEnear-adj   0.092894   0.236731  0.3924 0.6947608
quiz:DISTANCEnear-adj   0.225096   0.239034  0.9417 0.3463529
seca:DISTANCEnear-adj   0.281343   0.233080  1.2071 0.2274067
segu:DISTANCEnear-adj   0.239832   0.230314  1.0413 0.2977238
cert:DISTANCEnon-adj    0.524269   0.253785  2.0658 0.0388473 *
posi:DISTANCEnon-adj    0.176826   0.244619  0.7229 0.4697638
quiz:DISTANCEnon-adj    0.020900   0.252642  0.0827 0.9340713
seca:DISTANCEnon-adj   -0.094108   0.247970 -0.3795 0.7043077
segu:DISTANCEnon-adj   -0.117569   0.249330 -0.4715 0.6372553
cert:DISTANCEdistant    0.784249   0.331649  2.3647 0.0180449 *
posi:DISTANCEdistant    0.236689   0.340870  0.6944 0.4874527
quiz:DISTANCEdistant    0.673900   0.315132  2.1385 0.0324788 *
seca:DISTANCEdistant   -0.149332   0.354392 -0.4214 0.6734819
segu:DISTANCEdistant   -0.324745   0.366444 -0.8862 0.3755067
cert:TIMEfut           -3.345097   0.738166 -4.5316 5.853e-06 ***
posi:TIMEfut            0.090277   0.255512  0.3533 0.7238502
quiz:TIMEfut           -1.055600   0.297932 -3.5431 0.0003955 ***
seca:TIMEfut           -0.477542   0.261661 -1.8250 0.0679949 .
segu:TIMEfut           -0.071081   0.266654 -0.2666 0.7898013
cert:TIMEfutpast       -1.169794   0.562308 -2.0803 0.0374941 *
posi:TIMEfutpast        0.658714   0.394955  1.6678 0.0953514 .
quiz:TIMEfutpast       -0.292877   0.448101 -0.6536 0.5133712
seca:TIMEfutpast       -1.541215   0.664979 -2.3177 0.0204662 *
```

```
segu:TIMEfutpast       0.714021   0.399685  1.7865 0.0740246 .
cert:TIMEindet        -0.671295   0.262073 -2.5615 0.0104227 *
posi:TIMEindet        -0.478738   0.276923 -1.7288 0.0838492 .
quiz:TIMEindet        -0.323704   0.249384 -1.2980 0.1942831
seca:TIMEindet        -0.366480   0.258878 -1.4156 0.1568789
segu:TIMEindet        -0.342864   0.277039 -1.2376 0.2158633
cert:TIMEpast         -0.120991   0.198639 -0.6091 0.5424564
posi:TIMEpast          0.116304   0.206605  0.5629 0.5734817
quiz:TIMEpast         -0.372006   0.203964 -1.8239 0.0681698 .
seca:TIMEpast         -0.370334   0.204670 -1.8094 0.0703859 .
segu:TIMEpast          0.307793   0.205867  1.4951 0.1348870
cert:MEDIUMoral       -1.259688   0.335779 -3.7515 0.0001758 ***
posi:MEDIUMoral       -0.077584   0.248366 -0.3124 0.7547534
quiz:MEDIUMoral       -0.056064   0.248141 -0.2259 0.8212520
seca:MEDIUMoral        0.649146   0.222535  2.9170 0.0035336 **
segu:MEDIUMoral        0.036450   0.244457  0.1491 0.8814713
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Log-Likelihood: -3053.5
McFadden R^2:  0.053237
Likelihood ratio test : chisq = 343.39 (p.value = < 2.22e-16)
```

Listing B.7: Summary of the final MLR model. One vs. rest approach (`polytomous` package). Not stastically significant coefficients are in brackets

```
Formula:
ADVERB ~ POLARITY + CLAUSE + POSITION + TIME + MEDIUM

Heuristic:
one.vs.rest

Log-odds:
                    cert         segu         prob         posi         quiz         seca
CLAUSEsubord     -0.5684   (0.05094)       0.4096   (0.2773)   (-0.2794) (-0.05601)
(Intercept)       -1.385       -1.828       -1.902     -1.897       -1.323       -1.425
MEDIUMoral        -1.442   (0.06274) (-0.005901) (-0.1123) (-0.08558)       0.8739
POLARITYneg       0.8281     -0.4852   (0.03963) (-0.1477)  (-0.1784)  (-0.1156)
POSITIONfin          2.2   (-0.2734)    (-1.628)  (-1.641)  (-0.7344)  (-0.8589)
POSITIONpost-v    0.5543   (-0.1979)    (0.2715)  (0.1318)     -0.5426     -0.3977
POSITIONpre-v     -0.5309    (0.1507)   (-0.1396)  (0.2847)      0.5128      -0.635
TIMEfut           -3.044      0.4748       0.5649     0.694     -0.7119 (-0.02872)
TIMEfutpast       -1.278      0.9716   (0.04155)    0.8903   (-0.2948)     -1.649
TIMEindet      (-0.3397) (-0.006893)       0.4271 (-0.1387)  (0.06944) (-0.04471)
TIMEpast       (-0.02923)      0.4477    (0.0746)  (0.2268)     -0.3369     -0.3631

Null deviance:              6450  on  10800  degrees of freedom
Residual (model) deviance:  6138  on  10734  degrees of freedom

R2.likelihood:  0.04847
AIC:            6270
BIC:            6632
```

Bibliography

Aijmer, K. (2016). Modality and mood in functional linguistic approaches. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 495–513). Oxford: Oxford University Press.

Aikhenvald, A. Y. (2004). *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.

Aikhenvald, A. Y. (2012). The essence of mirativity. *Linguistic Typology*, *16*(3), 435–485. doi:10.1515/lity-2012-0017

Aikhenvald, A. Y. (2016). Sentence types. In *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 141–165). Oxford: Oxford University Press.

Albelda Marco, M. (2007). *La intensificación como categoría pragmática: revisión y propuesta*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Albelda Marco, M. (2010). ¿Cómo se reconoce la atenuación? Una aproximación metodológica basada en el español peninsular hablado. In F. Orletti & L. Mariottini (Eds.), *(Des)cortesía en español: espacios teóricos y metodológicos para su estudio* (pp. 47–70). Roma / Estocolmo: Università degli Studi Roma Tre / EDICE. Retrieved from http://edice.org/sitio-web/7-descargas/

Albelda Marco, M. (2016). Estableciendo límites entre la evidencialidad y la atenuación en español. In R. González Ruiz, D. Izquierdo Alegría, & Ó. Loureda Lamas (Eds.), *La evidencialidad en español: teoría y descripción* (pp. 75–100). Madrid / Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert.

Albelda Marco, M. (2018). La variación genérico-discursiva de la atenuación como resultado de la variación de la imagen. *Spanish in Context*, *15*(2), 346–368. doi:10.1075/sic.00018.alb

Albelda Marco, M., & Barros García, M. J. (2013). *La cortesía en la comunicación*. Madrid: Arco Libros.

Albelda Marco, M., & Cestero Mancera, A. M. (2011). De nuevo, sobre los procedimientos de atenuación lingüística. *Español actual*, *96*, 9–40.

Álvarez, R. (2019). Galician linguistics: between Hispanic philological tradition and visibility in the Luso-Brazilian sphere. In G. Rei-Doval

& F. Tejedo-Herrero (Eds.), *Lusophone, Galician, and Hispanic linguistics: bridging frames and traditions* (pp. 92–112). London: Routledge.

Álvarez, R., & Xove, X. (2002). *Gramática da lingua galega*. Vigo: Galaxia.

Ameka, F. K., & Kropp Dakubu, M. E. (Eds.). (2008). *Aspect and modality in Kwa languages*. Amsterdam: John Benjamins.

Arppe, A. (2013). *Polytomous: polytomous logistic regression for fixed and mixed effects [0.1.6]*. R Foundation for Statistical Computing. Retrieved from https://cran.r-project.org/src/contrib/Archive/polytomous/

Arregui, A., Rivero, M. L., & Salanova, A. (Eds.). (2017). *Modality across syntactic categories*. Oxford: Oxford University Press.

Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.

Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination: four essays by M. M. Bakhtin* (M. Holquist, Ed. & C. Emerson & M. Holquist, Trans.). Austin: University of Texas Press.

Bally, C. (1965). *Linguistique générale et linguistique française* (4th ed.). Bern: Francke Berne. (Original work published 1932)

Barnes, J. (1984). Evidentials in the Tuyuca verb. *International Journal of American Linguistics*, *50*(3), 255–271. doi:10.1086/465835

Bazzanella, C., Caffi, C., & Sbisà, M. (1991). Scalar dimensions of illocutionary force. In I. Žagar (Ed.), *Speech acts: fiction or reality?* (pp. 63–76). Ljubljana: Inštitut za družbene vede.

Beeching, K., & Detges, U. (2014). Introduction. In K. Beeching & U. Detges (Eds.), *Discourse functions at the left and right periphery: crosslinguistic investigations of language use and language change* (pp. 1–23). Leiden: Brill.

Bellert, I. (1977). On semantic and distributional properties of sentential adverbs. *Linguistic Inquiry*, *8*(2), 337–351.

Berbeira Gardón, J. L. (1998). Relevance and modality. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*, *11*, 3–22. doi:10.14198/raei.1998.11.02

Biber, D., & Finegan, E. (1988). Adverbial stance types in English. *Discourse Processes*, *11*(1), 1–34. doi:10.1080/01638538809544689

Böhm, V. (2016). *La imperfectividad en la prensa española y su relación con las categorías semánticas de modalidad y evidencialidad*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Bolkestein, A. M. (1980). *Problems in the description of modal verbs: an investigation of Latin*. Assen: Van Gorcum.

Boogaart, R. (2011). Imperfective aspect and epistemic modality. In A. Patard & F. Brisard (Eds.), *Cognitive approaches to tense, aspect, and epistemic modality* (pp. 217–248). Amsterdam: John Benjamins.

Boogaart, R., & Fortuin, E. (2016). Modality and mood in Cognitive Linguistics and Construction Grammars. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 514–534). Oxford: Oxford University Press.

Boye, K. (2005). Modality and the concept of force-dynamic potential. In A. Klinge & H. Høeg Müller (Eds.), *Modality: studies in form and function* (pp. 49–80). London: Equinox.

Boye, K. (2012). *Epistemic meaning: a crosslinguistic and functional-cognitive study*. Berlin: De Gruyter Mouton.

Brisard, F. (2006). Logic, subjectivity, and the semantics/pragmatics distinction. In A. Athanasiadou, C. Canakis, & B. Cornillie (Eds.), *Subjectification: various paths to subjectivity* (pp. 41–74). Berlin: De Gruyter Mouton.

Briz, A., & Albelda, M. (2013). Una propuesta teórica y metodológica para el análisis de la atenuación lingüística en español y portugués. La base de un proyecto en común (ES.POR.ATENUACIÓN). *Onomázein*, *28*, 288–319. doi:10.7764/onomazein.28.21

Briz Gómez, A. (1998). *El español coloquial en la conversación. Esbozo de pragmagramática*. Barcelona: Ariel.

Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Butler, C. S. (2003). *Structure and function: a guide to three major structural-functional theories. Part I: approaches to the simplex clause*. Amsterdam: John Benjamins.

Bybee, J., Perkins, R., & Pagliuca, W. (1994). *The evolution of grammar: tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.

Byloo, P., Kastein, R., & Nuyts, J. (2007). On *certainly* and *zeker*. In M. Hannay & G. J. Steen (Eds.), *Structural-functional studies in English grammar: in honour of Lachlan Mackenzie* (pp. 35–57). Amsterdam: John Benjamins.

Caffi, C. (2007). *Mitigation*. Amsterdam: Elsevier.

Carnap, R. (1947). *Meaning and necessity: a study in semantics and modal logic*. Chicago: University of Chicago Press.

Centro Ramón Piñeiro para a investigación en humanidades. (2017). *Corpus de Referencia do Galego Actual [3.0]*. Retrieved from http://corpus.cirp.gal/corga/

Chafe, W. (1986). Evidentiality in English conversation and academic writing. In W. Chafe & J. Nichols (Eds.), *Evidentiality: the linguistic coding of epistemology* (pp. 261–273). Norwood, NJ: Ablex.

Chafe, W. (1994). *Discourse, consciousness, and time: the flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. Chicago: The University of Chicago Press.

Chung, S., & Timberlake, A. (1985). Tense, aspect, mood. In T. Shopen (Ed.), *Language typology and syntactic description*: *Vol. 3. Grammatical categories and the lexicon* (pp. 202–258). Cambridge: Cambridge University Press.

Cidrás, F. (2016). Why do they say 'I know' when they mean 'I really don't know'? Semantic change and constructionalization of Galician particle *seica*. Unpublished manuscript.

Cidrás, F., & Dubert-García, F. (2017). A gramática galega, un río de curso curto e sinuoso. Panorama histórico dos estudios gramaticais sobre o galego. *Labor Histórico*, *3*(1), 111–125. doi:10.24206/lh.v3i1.17110

Cidrás Escáneo, F. A. (2008). O discurso das gramáticas e as gramáticas do discurso. In M. Brea, F. Fernández Rei, & X. L. Regueira (Eds.), *Cada palabra pesaba, cada palabra medía. Homenaxe a Antón Santamarina* (pp. 225–236). Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela. Retrieved from http://hdl.handle.net/10347/4691

Cidrás Escáneo, F. A. (2009). Os camiños da gramática: unha aproximación á variación e o cambio lingüístico desde a sintaxe do galego. *Estudos de Lingüística Galega*, *1*, 27–46. Retrieved from https://revistas.usc.gal/index.php/elg/article/view/1476

Coates, J. (1983). *The semantics of the modal auxiliaries*. London: Croom Helm.

Comrie, B. (1976). *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.

Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cornillie, B. (2008). On the grammaticalization and (inter)subjectivity of evidential (semi-)auxiliaries in Spanish. In E. Seoane & M. J. López-Couso (Eds.), *Theoretical and empirical issues in grammaticalization* (pp. 55–76). Amsterdam: John Benjamins.

Cornillie, B. (2009). Evidentiality and epistemic modality: on the close relationship between two different categories. *Functions of Language*, *16*(1), 44–62. doi:10.1075/fol.16.1.04cor

Cornillie, B. (2010). On conceptual semantics and discourse functions: the case of Spanish modal adverbs in informal conversation. *Review of Cognitive Linguistics*, *8*(2), 300–320. doi:10.1075/rcl.8.2.03cor

Cornillie, B. (2015). Más allá de la epistemicidad: las funciones discursivas de los adverbios epistémicos y evidenciales en el español conversacional. *Spanish in Context*, *12*(1), 120–139. doi:10.1075/sic.12.1.07cor

Cornillie, B. (2016). Acerca de la locución epistémica *tal vez* en el Siglo de las Luces: innovación y especialización. In M. Guzmán & D. Sáez (Eds.), *Márgenes y centros en el español del siglo XVIII* (pp. 183–199). Valencia: Tirant Humanidades.

Coseriu, E. (1988). "Linguistic change does not exist". In J. Albrecht, J. Lüdtke, & H. Thun (Eds.), *Energeia und Ergon: Sprachliche Variation, Sprachgeschichte, Sprachtypologie. Studia in honorem Eugenio Coseriu*: *Vol. 1. Schriften von Eugenio Coseriu (1965-1987)* (pp. 147–157). Tübingen: Gunter Narr Verlag. (Original work published 1983). Retrieved from http://hdl.handle.net/10900/69439

Couper-Kuhlen, E., & Thompson, S. A. (2000). Concessive patterns in conversation. In E. Couper-Kuhlen & B. Kortmann (Eds.), *Cause – condition – concession – contrast: cognitive and discourse perspectives* (pp. 381–410). Berlin: Mouton de Gruyter.

Croissant, Y. (2020). *Mlogit: multinomial logit models [1.0-3.1]*. R Foundation for Statistical Computing. Retrieved from https://CRAN.R-project.org/package=mlogit

Dahl, Ö. (2000). The grammar of future time reference in European languages. In Ö. Dahl (Ed.), *Tense and aspect in the languages of Europe* (pp. 309–328). Berlin: Mouton de Gruyter.

De Smet, H. (2020). The motivated unmotivated: variation, function and context. In K. Bech & R. Möhlig-Falke (Eds.), *Grammar –*

discourse – context: grammar and usage in language variation and change. Berlin: De Gruyter.

De Wit, A. (2017). *The present perfective paradox across languages*. Oxford: Oxford University Press.

Declerck, R. (2009). 'Not-yet-factual at time t': a neglected modal concept. In R. Salkie, P. Busuttil, & J. van der Auwera (Eds.), *Modality in English: theory and description* (pp. 31–54). Berlin: Mouton de Gruyter.

Declerck, R. (2011). The definition of modality. In A. Patard & F. Brisard (Eds.), *Cognitive approaches to tense, aspect and epistemic modality* (pp. 21–44). Amsterdam: John Benjamins.

Degand, L. (2014). 'So very fast then' Discourse markers at left and right periphery in spoken French. In K. Beeching & U. Detges (Eds.), *Discourse functions at the left and right periphery: crosslinguistic investigations of language use and language change* (pp. 151–178). Leiden: Brill.

de Haan, F. (2001). The place of inference within the evidential system. *International Journal of American Linguistics*, *67*(2), 193–219.

de Haan, F. (2006). Typological approaches to modality. In W. Frawley (Ed.), *The expression of modality* (pp. 27–69). Berlin: Mouton de Gruyter.

DeLancey, S. (2001). The mirative and evidentiality. *Journal of Pragmatics*, *33*(3), 369–382. doi:10.1016/S0378-2166(01)80001-1

Delbecque, N. (2009). Acerca de la relación entre *cierto* y *seguro*. In M. Veyrat Rigat & E. Serra Alegre (Eds.), *La lingüística como reto epistemológico y como acción social. Estudios dedicados al Profesor Ángel López García con ocasión de su sexagésimo aniversario* (Vol. 2, pp. 629–644). Madrid: Arco Libros.

Depraetere, I., & Reed, S. (2011). Towards a more explicit taxonomy of root possibility. *English Language and Linguistics*, *15*(1), 1–29. doi:10.1017/S1360674310000262

de Saussure, L., Moeschler, J., & Puskas, G. (Eds.). (2007). *Tense, mood and aspect: theoretical and descriptive issues*. Amsterdam: Rodopi.

Deshors, S. C., & Waltermire, M. (2019). The indicative vs. subjunctive alternation with expressions of possibility in Spanish: a multifactorial analysis. *International Journal of Corpus Linguistics*, *24*(1), 67–97. doi:10.1075/ijcl.17038.des

Diewald, G. (2002). A model for relevant types of contexts in grammaticalization. In G. Diewald & I. Wischer (Eds.), *New reflections on grammaticalization* (pp. 103–120). Amsterdam: John Benjamins.

Dik, S. C. (1997). *The theory of Functional Grammar. Part 1: the structure of the clause* (2nd ed.) (K. Hengeveld, Ed.). Berlin: Mouton de Gruyter.

Dixon, R. M. W. (2009). The semantics of clause linking in typological perspective. In R. M. W. Dixon & A. Y. Aikhenvald (Eds.), *The semantics of clause linking: a cross-linguistic typology* (pp. 1–55). Oxford: Oxford University Press.

Downing, A. (2001). "Surely you knew!": *surely* as a marker of evidentiality and stance. *Functions of Language*, *8*(2), 251–282. doi:10.1075/fol.8.2.05dow

Dowty, D. (1979). *Word meaning and Montague grammar*. Dordrecht: Reidel.

Dryer, M. S., & Haspelmath, M. (Eds.). (2013). *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Retrieved from http://wals.info/

Du Bois, J. W. (2007). The stance triangle. In R. Englebretson (Ed.), *Stancetaking in discourse* (pp. 139–182). Amsterdam: John Benjamins.

Dubert García, F. (2010). Sobre o lugar do xénero na gramática do galego. *Estudos de Lingüística Galega*, *2*, 57–74. doi:10.3309/1989-578X-10-3

Eckardt, R., & Beltrama, A. (2019). Evidentials and questions. In C. Pinon (Ed.), *Empirical issues in syntax and semantics 12* (pp. 121–155). Paris: CSSP. Retrieved from http://www.cssp.cnrs.fr/eiss12/

Espejo Muriel, M. d. M., & Espinosa Elorza, R. M. (2012). Quiçab, quiçá, quizá. In E. Montero Cartelle & C. Manzano Rovira (Eds.), *Actas del VIII Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española: Santiago de Compostela, 14-18 de septiembre de 2009* (Vol. 1, pp. 749–760). Santiago de Compostela: Meubook.

Estellés Arguedas, M., & Albelda Marco, M. (2017). Evidencialidad, atenuación y descortesía en *al parecer* y *por lo visto*. Influencias del género discursivo. In B. Cornillie & D. Izquierdo Alegría (Eds.), *Gramática, semántica y pragmática de la evidencialidad* (pp. 169–201). Pamplona: EUNSA.

Fernández Sanmartín, A. (2006). *La expresión de la modalidad epistémica en el español conversacional* (Memoria de Licenciatura, Universidade de Santiago de Compostela, Santiago de Compostela).

Figueras Bates, C. (2018). Atenuación, género discursivo e imagen. *Spanish in Context*, *15*(2), 258–280. doi:10.1075/sic.00014.fig

Foley, W. A., & Van Valin, R. D. J. (1984). *Functional syntax and Universal Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.

Forbes, G. (2020). Intensional transitive verbs. In E. N. Zalta (Ed.), *Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/intensional-trans-verbs/

Frawley, W. (1992). *Linguistic semantics*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Frawley, W. (Ed.). (2006). *The expression of modality*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Freixeiro Mato, X. R. (2005). *Os marcadores discursivos. Conectores contraargumentativos no galego escrito*. A Coruña: Universidade da Coruña.

Freixeiro Mato, X. R. (2006a). *Gramática da lingua galega*: *Vol. 4. Gramática do texto* (2nd ed.). Vigo: A Nosa Terra.

Freixeiro Mato, X. R. (2006b). *Gramática da lingua galega*: *Vol. 2. Morfosintaxe* (2nd ed.). Vigo: A Nosa Terra.

García Murga, F. (2014). *Semántica*. Madrid: Síntesis.

García Represas, D. (1995). As marcas de certeza na interrogación polarizada en galego. *Cadernos de Lingua*, *12*, 53–72. Retrieved from http://publicacionsperiodicas.academia.gal/index.php/Cadernos/article/view/520/534

García Represas, D. (2000). L'expression du doute en galicien. In A. Englebert, M. Pierrard, L. Rosier, & D. Van Raemdonck (Eds.), *Actes du XXIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes (Bruxelles, 23-29 juillet 1998)* (Vol. 7, pp. 269–276). Tübingen: Max Niemeyer.

García Represas, D. (2001). A necesidade e maila obriga en galego. *Cadernos de Lingua*, *23*, 89–116. Retrieved from http://publicacionsperiodicas.academia.gal/index.php/Cadernos/article/view/93/105

Garson, J. (2018). Modal Logic. In E. N. Zalta (Ed.), *Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/logic-modal/

Gbegble, N. (2012). *The expression of modality in Ewe* (PhD Thesis, Universiteit Antwerpen, Antwerp).

Gerards, D. P., & Kabatek, J. (2018). Grammaticalization, distance, immediacy and discourse traditions: the case of Portuguese *caso*. In S. Pons Bordería & Ó. Loureda Lamas (Eds.), *Beyond grammaticalization and discourse markers: new issues in the study of language change* (pp. 115–159). Leiden: Brill.

Giannakidou, A., & Mari, A. (2018). A unified analysis of the future as epistemic modality: the view from Greek and Italian. *Natural Language & Linguistic Theory*, *36*(1), 85–129. doi:10.1007/s11049-017-9366-z

Gisborne, N. (2007). Dynamic modality. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, *4*(2), 44–61. Retrieved from http://www.skase.sk/Volumes/JTL09/

Givón, T. (1982). Evidentiality and epistemic space. *Studies in Language*, *6*(1), 23–45.

Givón, T. (1984). *Syntax: a functional-typological introduction*. Amsterdam: John Benjamins.

Givón, T. (1994). Irrealis and the subjunctive. *Studies in Language*, *18*(2), 265–337. doi:10.1075/sl.18.2.02giv

Givón, T. (2001). *Syntax: an introduction*. Amsterdam: John Benjamins.

González Vázquez, M. (2006). *Las fuentes de la información: tipología, semántica y pragmática de la evidencialidad*. Vigo: Universidade de Vigo.

González-Vázquez, M. (2021). The evidentiality system in Galician and the *seica* marker. *Journal of Pragmatics*, *178*, 83–92. doi:10.1016/j.pragma.2021.03.009

Goossens, L. (1985). Modality and the modals: a problem for Functional Grammar. In A. M. Bolkestein, C. de Groot, & J. L. Mackenzie (Eds.), *Predicates and terms in Functional Grammar* (pp. 203–217). Dordrecht: Foris.

Greenacre, M. (2007). *Correspondence analysis in practice* (2nd ed.). Boca Raton, FL: Chapman & Hall / CRC.

Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Coler & J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics* (Vol. 3, pp. 41–58). New York: Academic Press.

Gries, S. T. (2008). Dispersions and adjusted frequencies in corpora. *International Journal of Corpus Linguistics*, *13*(4), 403–437. doi:10.1075/ijcl.13.4.02gri

Gries, S. T. (2010). Corpus linguistics and theoretical linguistics: a love-hate relationship? Not necessarily... *International Journal of Corpus Linguistics*, *15*(3), 327–343. doi:10.1075/ijcl.15.3.02gri

Gries, S. T. (2013). *Statistics for linguistics with R: a practical introduction* (2nd ed.). Berlin: De Gruyter Mouton.

Gumperz, J. J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Halliday, M. A. K. (1970a). Functional diversity in language as seen from a consideration of modality and mood in English. *Foundations of Language*, *6*(3), 322–361.

Halliday, M. A. K. (1970b). Language structure and language function. In J. Lyons (Ed.), *New horizons in linguistics* (pp. 140–165). Harmondsworth: Penguin.

Halliday, M. A. K. (2004). *An introduction to Functional Grammar* (3rd ed.) (C. M. I. M. Matthiesen, Ed.). London: Hodder Arnold.

Halliday, M. A. K. (2014). *Halliday's introduction to Functional Grammar* (4th ed.) (C. M. I. M. Matthiesen, Ed.). London: Routledge.

Hammarström, H., Forkel, R., Haspelmath, M., & Bank, S. (2020). *Glottolog 4.3*. Jena: Max Planck Institute for the Science of Human History.

Haspelmath, M. (2001). The European linguistic area: Standard Average European. In M. Haspelmath, E. König, W. Oesterreicher, & W. Raible (Eds.), *Language typology and language universals: an international handbook* (pp. 1492–1510). Berlin: Mouton de Gruyter.

Haspelmath, M. (2003). The geometry of grammatical meaning: semantic maps and cross-linguistic comparison. In M. Tomasello (Ed.), *The new psychology of language: cognitive and functional approaches to language structure* (Vol. 2, pp. 211–242). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Hatav, G. (1997). *The semantics of aspect and modality: evidence from English and Biblical Hebrew*. Amsterdam: John Benjamins.

Haverkate, H. (1994). *La cortesía verbal. Estudio pragmalingüístico*. Madrid: Gredos.

Heine, B. (2019). Some observations on the dualistic nature of discourse processing. *Folia Linguistica*, *53*(2), 411–442. doi:10.1515/flin-2019-2016

Hengeveld, K. (1987). Clause structure and modality in Functional Grammar. In J. van der Auwera & L. Goossens (Eds.), *Ins and outs of the predication* (pp. 53–66). Dordrecht: Foris. Retrieved from http://hdl.handle.net/11245/1.427201

Hengeveld, K. (1988). Illocution, mood and modality in a functional grammar of Spanish. *Journal of Semantics*, *6*, 227–269. doi:10.1093/jos/6.1.227

Hengeveld, K. (1989). Layers and operators in Functional Grammar. *Journal of Linguistics*, *25*(1), 127–157. doi:10.1017/S0022226700012123

Hengeveld, K. (2004). Illocution, mood and modality. In G. Booij, C. Lehmann, & J. Mugdan (Eds.), *Morphology: an international handbook on inflection and word-formation* (Vol. 2, pp. 1190–1201). Berlin: Mouton de Gruyter.

Hengeveld, K., & Mackenzie, J. L. (2008). *Functional Discourse Grammar: a typologically-based theory of language structure*. Oxford: Oxford University Press.

Hennemann, A. (2014). The Spanish synthetic future as a means of expression of inference. *Studies in Literature and Language*, *9*(1), 11–26. doi:10.3968/5215

Hennoste, T., Rääbis, A., & Laanesoo, K. (2017). Polar questions, social actions and epistemic stance. *STUF - Language Typology and Universals*, *70*(3), 394–409. doi:10.1515/stuf-2017-0023

Hickmann, M., & Bassano, D. (2016). Modality and mood in first language acquisition. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 430–447). Oxford: Oxford University Press.

Hogeweg, L., de Hoop, H., & Malchukov, A. (Eds.). (2009). *Cross-linguistic semantics of tense, aspect, and modality*. Amsterdam: John Benjamins.

Hollebrandse, B., van Hout, A., & Vet, C. (Eds.). (2005). *Crosslinguistic views on tense, aspect and modality*. Amsterdam: Rodopi.

Hopper, P. J., & Traugott, E. C. (2003). *Grammaticalization* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Hosmer, D. W., Lemeshow, S., & Sturdivant, R. X. (2013). *Applied logistic regression* (3rd ed.). Hoboken, NJ: Wiley.

Hoye, L. (1997). *Adverbs and modality in English*. London: Longman.

Hummel, M. (2013). La dimensión intercultural de la expansión diacrónica de los adverbios en *-mente*. In M. P. Garcés Gómez (Ed.), *Los adverbios con función discursiva: procesos de formación y evolución* (pp. 15–41). Madrid / Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert.

Hummel, M. (2018). Romance sentence adverbs in *-mente*: epistemic mitigation in synchrony and diachrony. *Linguistik online*, *92*(5), 111–144. doi:10.13092/lo.92.4507

Iwasaki, S. (1993). *Subjectivity in grammar and discourse: theoretical considerations and a case study of Japanese spoken discourse*. Amsterdam: John Benjamins.

Izquierdo Alegría, D. (2019). ¿Qué tipo de información codifica realmente un evidencial? Propuesta de una distinción conceptual entre *fuente*, *base* y *modo de acceso* para el reconocimiento de unidades evidenciales. *Estudios filológicos*, *63*, 211–236. doi:10.4067/S0071-17132019000100211

Jacknick, C. M., & Avni, S. (2017). Shalom, bitches: epistemic stance and identity work in an anonymous online forum. *Discourse, Context & Media*, *15*, 54–64. doi:10.1016/J.DCM.2016.11.002

Janda, L. A. (2015). Tense, aspect and mood. In E. Dabrowska & D. Divjak (Eds.), *Handbook of Cognitive Lingusitics* (pp. 616–634). Berlin: De Gruyter Mouton.

Jiménez Juliá, T. (1989). Modalidad, modo verbal y *modus clausal* en español. *Verba*, *16*, 175–214. Retrieved from http://hdl.handle.net/10347/2738

Kabatek, J. (2017). Dez teses sobre o cambio lingüístico (e unha nota sobre o galego). In X. L. Regueira & E. Fernández Rei (Eds.), *Estudos sobre o cambio lingüístico no galego actual* (pp. 21–44). Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.

Kärkkäinen, E. (2003). *Epistemic stance in English conversation: a description of its interactional functions, with a focus on* I think. Amsterdam: John Benjamins.

Kearns, K. (2011). *Semantics* (2nd ed.). New York: Palgrave Macmillan.

Kehayov, P. (2017). *The fate of mood and modality in language death: evidence from minor Finnic*. Berlin: De Gruyter.

Klinge, A., & Høeg Müller, H. (Eds.). (2005). *Modality: studies in form and function*. London: Equinox.

Kratochvílová, D. (2018). *Modality in Spanish and combinations of modal meanings*. Prague: Karolinum Press.

Kratzer, A. (1977). What 'must' and 'can' must and can mean. *Linguistics and Philosophy*, *1*(3), 337–355. doi:10.1007/BF00353453

Kratzer, A. (2002). The notional category of modality. In P. Portner & B. H. Partee (Eds.), *Formal semantics: the essential readings* (pp. 289–323). Oxford: Blackwell. (Original work published 1981)

Krawczak, K. (2016). Objectivity, subjectivity and intersubjectivity. *Functions of Language*, *23*(2), 179–213. doi:10.1075/fol.23.2.02kra

Labov, W. (1984). Intensity. In D. Schiffrin (Ed.), *Meaning, form, and use in context: linguistic applications* (pp. 43–70). Washington, D.C.: Georgtown University Press. Retrieved from http://hdl.handle.net/10822/555477

Lampert, G., & Lampert, M. (2000). *The conceptual structure(s) of modality: essences and ideologies*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: Vol. 1. Teoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.

Langacker, R. W. (1990). Subjectification. *Cognitive Linguistics*, *1*(1), 5–38. doi:10.1515/cogl.1990.1.1.5

Langacker, R. W. (1991a). *Concept, image, and symbol: the cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Langacker, R. W. (1991b). *Foundations of cognitive grammar: Vol. 2. Descriptive application*. Stanford: Stanford University Press.

Langacker, R. W. (2000). *Grammar and conceptualization*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Langacker, R. W. (2007). Cognitive Grammar. In D. Geeraerts & H. Cuyckens (Eds.), *The Oxford handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 421–462). Oxford: Oxford University Press.

Langacker, R. W. (2008). *Cognitive Grammar: a basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Lassiter, D. (2017). *Graded modality: qualitative and quantitative perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

Lazard, G. (1999). Mirativity, evidentiality, mediativity, or other? *Linguistic Typology*, *3*(1), 91–109. doi:10.1515/lity.1999.3.1.91

Leech, G. (1970). *Towards a semantic description of English*. Bloomington, IN: Inidiana University Press.

Leech, G. (1981). *Semantics: the study of meaning* (2nd ed.). London: Penguin.

Leiss, E. (2008). The silent and aspect-driven patterns of deonticity and epistemicity: a chapter in diachronic typology. In W. Abraham & E. Leiss (Eds.), *Modality-aspect interfaces: implications and typological solutions* (pp. 15–41). Amsterdam: John Benjamins.

Levshina, N. (2015). *How to do linguistics with R: data exploration and statistical analysis*. Amsterdam: John Benjamins.

Lijffijt, J., & Gries, S. T. (2012). Correction to Stefan Th. Gries' "Dispersions and adjusted frequencies in corpora", International Journal of Corpus Linguistics. *International Journal of Corpus Linguistics*, *17*(1), 147–149. doi:10.1075/ijcl.17.1.08lij

Littell, P., Matthewson, L., & Peterson, T. (2010). On the semantics of conjectural questions. In T. Peterson & U. Sauerland (Eds.), *Evidence from evidentials* (pp. 89–104). University of British Columbia. Retrieved from http://www.semanticsarchive.net/Archive/WI5NjEzY/EvidenceFromEvidentials.pdf

López-Couso, M. J. (2010). Subjectification and intersubjectification. In A. H. Jucker & I. Taavitsainen (Eds.), *Historical pragmatics* (pp. 127–163). Berlin: De Gruyter Mouton.

López-Couso, M. J., & Méndez-Naya, B. (2020). *Chances are*: enlarging the catalogue of epistemic expressions in English. In P. Guerrero-Medina, M. Palma Gutiérrez, & M. Valero Redondo (Eds.), *Advances in English and American studies: current developments, future trends* (pp. 137–147). Córdoba: Universidad de Córdoba.

Lorenzo, R. (1977). *La traducción gallega de la Crónica General y de la Crónica de Castilla*. Ourense: Instituto de Estudios Orensanos Padre Feijóo.

Loureiro-Porto, L. (2014). Modal necessity and impersonality in English and Galician. In J. I. Marín-Arrese, M. Carretero, J. Arús Hita, & J. van der Auwera (Eds.), *English modality: core, periphery and evidentiality* (pp. 171–200). Berlin: De Gruyter Mouton.

Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Malchukov, A., & Xrakovskij, V. S. (2016). The linguistic interaction of mood with modality and other categories. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 196–220). Oxford: Oxford University Press.

Marín-Arrese, J. I., Haßler, G., & Carretero, M. (Eds.). (2017). *Evidentiality revisited: cognitive grammar, functional and discourse-pragmatic perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.

Martin, J. R., & White, P. R. R. (2005). *The language of evaluation: appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.

Matte Bon, F. (1995). *Gramática Comunicativa del español*: *Vol. 2. De la idea a la lengua* (2nd ed.). Madrid: Edelsa.

Matthews, R. (1991). *Words and worlds: on the linguistic analysis of modality*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Mauri, C., & Sansò, A. (2016). The linguistic marking of (ir)realis and subjunctive. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 166–195). Oxford: Oxford University Press.

Meillet, A. (1908). *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes* (2nd ed.). Paris: Hachette. Retrieved from https://archive.org/details/introductionl00meil/

Menzel, C. (2016). Possible worlds. In E. N. Zalta (Ed.), *Stanford encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/possible-worlds/

Meyer, D., Zeileis, A., & Hornik, K. (2020). *Vcd: visualizing categorical data [1.4-7]*. R Foundation for Statistical Computing. Retrieved from https://CRAN.R-project.org/package=vcd

Míguez, V. (2017). Nuyts, Jan / Johan van der Auwera (eds.) (2016): *The Oxford Handbook of Modality and Mood*. Oxford: Oxford University Press, xiv + 670 pp. *Estudos de Lingüística Galega*, *9*, 137–141. Retrieved from http://www.usc.es/revistas/index.php/elg/article/view/3986/4476

Míguez, V. (2019). On (un)certainty: the semantic evolution of Galician *seguramente*. In C. Pinon (Ed.), *Empirical issues in syntax and semantics 12* (pp. 217–246). Paris: CSSP. Retrieved from http://www.cssp.cnrs.fr/eiss12/

Míguez, V. (2021). A categoría da modalidade e a súa expresión na lingua galega. *Estudos de Lingüística Galega*, *13*, 107–137. doi:10.15304/elg.13.7386

Míguez, V. (in press). The diachrony of Galician *certamente* and *ceguramente*: a case of grammatical constructionalization. In M. Hilpert, B. Cappelle, & I. Depraetere (Eds.), *Modality and diachronic construction grammar*. Amsterdam: John Benjamins.

Mihatsch, W., & Albelda Marco, M. (2016). Introducción. La atenuación y la intensificación desde una perspectiva semántico-pragmática. *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, *14*(1), 7–18.

Montero Küpper, S. (1999). A categoría da modalidade en alemán e galego. In D. Kremer (Ed.), *Actas do V Congreso Internacional de Estudios Galegos* (Vol. 1, pp. 727–737). Trier: Centro de Documentación de Galicia da Universidade de Trier.

Mortelmans, T. (2007). Modality in Cognitive Linguistics. In D. Geeraerts & H. Cuyckens (Eds.), *The Oxford hanbook of Cognitive Linguistics* (pp. 869–889). Oxford: Oxford University Press.

Narrog, H. (2005a). Modality, mood, and change of modal meanings: a new perspective. *Cognitive Linguistics*, *16*(4), 677–731. doi:10.1515/cogl.2005.16.4.677

Narrog, H. (2005b). On defining modality again. *Language Sciences*, *27*(2), 165–192. doi:10.1016/j.langsci.2003.11.007

Narrog, H. (2008). The aspect-modality link in the Japanese verbal complex and beyond. In W. Abraham & E. Leiss (Eds.), *Modality-aspect interfaces: implications and typological solutions* (pp. 279–307). Amsterdam: John Benjamins.

Narrog, H. (2009). *Modality in Japanese: the layered structure of the clause and hierarchies of functional categories*. Amsterdam: John Benjamins.

Narrog, H. (2012). *Modality, subjectivity, and semantic change: a cross-linguistic perspective*. Oxford: Oxford University Press.

Narrog, H. (2016). Three types of subjectivity, three types of intersubjectivity, their dynamicization and a synthesis. In D. Olmen, H. Cuyckens, & L. Ghesquière (Eds.), *Aspects of grammaticalization: (inter)subjectification and directionality* (pp. 19–46). Berlin: De Gruyter.

Nauze, F. D. (2008). *Modality in typological perspective*. Amsterdam: Institute for Logic, Language and Computation.

Nenadic, O., & Greenacre, M. (2007). Correspondence Analysis in R, with two- and three-dimensional graphics: the ca package. *Journal of Statistical Software*, *20*(3), 1–13. doi:10.18637/jss.v020.i03

Nikolaeva, I. (2016). Analyses of the semantics of mood. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 68–85). Oxford: Oxford University Press.

Nordlinger, R., & Traugott, E. C. (1997). Scope and the development of epistemic modality: evidence from *ought to*. *English Language and Linguistics*, *1*(2), 295–317. doi:10.1017/S1360674300000551

Nuyts, J. (1992). *Aspects of a cognitive-pragmatic theory of language: on cognition, functionalism and grammar*. Amsterdam: John Benjamins.

Nuyts, J. (2001a). *Epistemic modality, language, and conceptualization: a cognitive-pragmatic perspective*. Amsterdam: John Benjamins.

Nuyts, J. (2001b). Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions. *Journal of Pragmatics*, *33*(3), 383–400. doi:10.1016/S0378-2166(00)00009-6

Nuyts, J. (2005). The modal confusion: on terminology and the concepts behind it. In A. Klinge & H. Høeg Müller (Eds.), *Modality: studies in form and function* (pp. 5–38). London: Equinox.

Nuyts, J. (2006). Modality: overview and linguistic issues. In W. Frawley (Ed.), *The expression of modality* (pp. 1–26). Berlin: Mouton de Gruyter.

Nuyts, J. (2007). Cognitive Linguistics and Functional Linguistics. In D. Geeraerts & H. Cuyckens (Eds.), *The Oxford handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 543–565). Oxford: Oxford University Press.

Nuyts, J. (2009). The "one-commitment-per-clause" principle and the cognitive status of qualificational categories. *Linguistics*, *47*, 141–171. doi:10.1515/LING.2009.005

Nuyts, J. (2012). Notions of (inter)subjectivity. *English Text Construction*, *5*(1), 53–76. doi:10.1075/etc.5.1.04nuy

Nuyts, J. (2014). Subjectivity in modality, and beyond. In A. Zuczkowski, R. Bongelli, I. Riccioni, & C. Canestrari (Eds.), *Communicating certainty and uncertainty in medical, supportive and scientific contexts* (pp. 13–30). Amsterdam: John Benjamins.

Nuyts, J. (2015). Subjectivity: between discourse and conceptualization. *Journal of Pragmatics*, *86*, 106–110. doi:10.1016/j.pragma.2015.05.015

Nuyts, J. (2016). Analyses of the modal meanings. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 31–49). Oxford: Oxford University Press.

Nuyts, J. (2017). Evidentiality reconsidered. In J. I. Marín Arrese, G. Haßler, & M. Carretero (Eds.), *Evidentiality revisited: cognitive grammar, functional and discourse-pragmatic perspectives* (pp. 57–83). Amsterdam: John Benjamins.

Nuyts, J., & Byloo, P. (2015). Competing modals: beyond (inter)subjectification. *Diachronica*, *32*(1), 34–68. doi:10.1075/dia.32.1.02nuy

Nuyts, J., Byloo, P., & Diepeveen, J. (2010). On deontic modality, directivity, and mood: the case of Dutch *mogen* and *moeten*. *Journal of Pragmatics*, *42*(1), 16–34. doi:10.1016/j.pragma.2009.05.012

Nuyts, J., & van der Auwera, J. (Eds.). (2016). *The Oxford handbook of modality and mood*. Oxford: Oxford University Press.

Ochs, E. (1996). Linguistic resources for socializing humanity. In J. J. Gumperz & S. C. Levinson (Eds.), *Rethinking linguistic relativity* (pp. 407–437). Cambridge: Cambridge University Press.

Olbertz, H., & Dall'Aglio Hattnher, M. M. (2018). On objective and subjective epistemic modality again. In *Recent developments in Functional Discourse Grammar* (pp. 132–168). Amsterdam: John Benjamins.

Oliveira, T. (2015). Between evidentiality and epistemic modality: the case of the future and the conditional in European Portuguese. *Belgian Journal of Linguistics*, *29*, 101–122. doi:10.1075/bjl.29.05oli

Palmer, F. R. (1979). *Modality and the English modals*. London: Longman.

Palmer, F. R. (1986). *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Palmer, F. R. (1990). *Modality and the English modals* (2nd ed.). London: Longman.

Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Paolillo, J. C. (2002). *Analyzing linguistic variation: statistical models and methods*. Stanford: CSLI.

Papafragou, A. (2000). *Modality: issues in the semantics-pragmatics interface*. Amsterdam: Elsevier.

Papafragou, A. (2006). Epistemic modality and truth conditions. *Lingua*, *116*(10), 1688–1702. doi:10.1016/j.lingua.2005.05.009

Patard, A., & Brisard, F. (Eds.). (2011). *Cognitive approaches to tense, aspect, and epistemic modality*. Amsterdam: John Benjamins.

Pietrandrea, P. (2005). *Epistemic modality: functional properties and the Italian system*. Amsterdam: John Benjamins.

Pietrandrea, P. (2008). *Certamente* and *sicuramente*: encoding dynamic and discursive aspects of commitment in Italian. *Belgian Journal of Linguistics*, *22*(1), 221–246. doi:10.1075/bjl.22.11pie

Pinto de Lima, J. (2008). Ongoing lexicalization and grammaticalization: a case from European Portuguese. In M. C. Almeida, B. Sieberg, & A. M. Bernardo (Eds.), *Questions on language change* (pp. 49–67). Lisboa: Colibri.

Plungian, V. A. (2001). The place of evidentiality within the universal grammatical space. *Journal of Pragmatics*, *33*(3), 349–357. doi:10.1016/S0378-2166(00)00006-0

Portner, P. (2009). *Modality*. Oxford: Oxford University Press.

Portner, P. (2018). *Mood*. Oxford: Oxford University Press.

Portolés, J. (1998). *Marcadores del discurso*. Barcelona: Ariel.

Przyjemski, K. (2017). Strong epistemic possibility and evidentiality. *Topoi*, *36*(1), 183–195. doi:10.1007/s11245-015-9352-1

R Core Team. (2020). *R: a language and environment for statistical computing [3.6.3]*. Vienna: R Foundation for Statistical Computing. Retrieved from https://www.R-project.org/

Regueira Fernández, X. L. (Dir.). (2021). *Corpus Oral Informatizado da Lingua Galega*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega. Retrieved from http://ilg.usc.es/corilga/

Robins, R. H. (2000). *Breve historia de la lingüística* (M. Condor, Trans.). Madrid: Cátedra.

Rodríguez Rosique, S. (2017). The future of necessity in Spanish: modality, evidentiality and deictic projection at the crossroads. In J. I. Marín-Arrese, J. Lavid-López, & M. Carretero (Eds.), *Evidentiality and modality in European languages: discourse-pragmatic perspectives*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Rodríguez-Espiñeira, M. J. (2010). Modalidad, gramática y discurso: *posible*, *probable* y sus antónimos. In M. J. Rodríguez-Espiñeira (Ed.), *Adjetivos en discurso: emociones, certezas, posibilidades y evidencias* (pp. 181–253). Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela.

Rodríguez-Espiñeira, M. J. (2019). La expresión epistémica *si cuadra* en español de Galicia. *Estudos de Lingüística Galega*, *11*, 197–231. doi:10.15304/elg.11.5343

Rosales Sequeiros, X. (2000). Uso interpretativo de la lengua: *disque* y *seica* en lengua gallega. In F. J. Ruiz de Mendoza Ibáñez (Coord.), *Panorama actual de la lingüística aplicada* (Vol. 1, pp. 375–386). Logroño: Universidad de La Rioja.

Rothstein, B., & Thieroff, R. (Eds.). (2010). *Mood in the languages of Europe*. Amsterdam: John Benjamins.

Sadock, J. M. (1971). Queclaratives. *Chicago Linguistic Society*, *7*, 223–231.

San Roque, L., Floyd, S., & Norcliffe, E. (2017). Evidentiality and interrogativity. *Lingua*, *186*, 120–143. doi:10.1016/j.lingua.2014.11.003

Santamarina, A., González Seoane, E., & Álvarez de la Granja, M. (2018). *Tesouro Informatizado da Lingua Galega [4.1]*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega. Retrieved from http://ilg.usc.es/TILG/

Schneider, S. (2017). Las dimensiones de la intensificación y de la atenuación. In M. Albelda Marco & W. Mihatsch (Eds.), *Atenuación e intensificación en géneros discursivos* (pp. 23–42). Madrid / Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert.

Schoonjans, S. (2019). Modal particle meanings: new insights from gesture research. *Review of Cognitive Linguistics*, *17*(2), 303–330. doi:10.1075/rcl.00037.sch

Simon-Vandenbergen, A.-M. (2000). The functions of *I think* in political discourse. *International Journal of Applied Linguistics*, *10*(1), 41–63. doi:10.1111/j.1473-4192.2000.tb00139.x

Simon-Vandenbergen, A.-M., & Aijmer, K. (2007). *The semantic field of modal certainty: a corpus-based study of English adverbs*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Sourial, N., Wolfson, C., Zhu, B., Quail, J., Fletcher, J., Karunananthan, S., ... Bergman, H. (2010). Correspondence analysis is a useful tool to uncover the relationships among categorical variables. *Journal of Clinical Epidemiology*, *63*(6), 638–646. doi:10.1016/j.jclinepi.2009.08.008

Sousa, X. (2012). Estrategias evidenciales y expresión de la fuente de información en gallego: los marcadores gramaticalizados. In X. Viejo Fernández (Ed.), *Estudios sobre variación sintáctica peninsular* (pp. 75–98). Uviéu: Trabe.

Sperber, D., & Wilson, D. (1995). *Relevance: communication and cognition* (2nd ed.). Oxford: Blackwell.

Squartini, M. (2001). The internal structure of evidentiality in Romance. *Studies in Language*, *25*(2), 297–334. doi:10.1075/sl.25.2.05squ

Squartini, M. (2004). Disentangling evidentiality and epistemic modality in Romance. *Lingua*, *114*(7), 873–895. doi:10.1016/S0024-3841(03)00064-0

Squartini, M. (2008). Lexical vs. grammatical evidentiality in French and Italian. *Linguistics*, *46*(5), 917–947. doi:10.1515/LING.2008.030

Squartini, M. (2016). Interaction between modality and other semantic categories. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 50–67). Oxford: Oxford University Press.

Stefanowitsch, A. (2020). *Corpus linguistics: a guide to the methodology*. Berlin: Language Science Press. Retrieved from https://langsci-press.org/catalog/book/148

Stein, D., & Wright, S. (1995). *Subjectivity and subjectivisation: linguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stubbs, M. (1986). A matter of prolonged field work: notes towards a modal grammar of English. *Applied Linguistics*, *7*(1), 1–25. doi:10.1093/applin/7.1.1

Suárez Hernández, A. (2018). *Análisis diacrónico de adverbios con función discursiva: hacia una descripción lexicográfica*. San Millán de la Cogolla: Cilengua. Retrieved from https://www.cilengua.es/tienda/historia-de-la-lengua

Sučić, L. (2019). El caso de *acaso*: una partícula modal. *Verba*, *46*, 279–312. doi:10.15304/verba.46.4993

Suzuki, D. (2018). The semantics and pragmatics of modal adverbs: grammaticalization and (inter)subjectification of *perhaps*. *Lingua*, *205*, 40–53. doi:10.1016/j.lingua.2017.12.014

Sweetser, E. (1990). *From etymology to pragmatics: metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.

Talmy, L. (1988). Force dynamics in language and cognition. *Cognitive Science*, *12*(1), 49–100. doi:10.1207/s15516709cog1201_2

Talmy, L. (2000). *Toward a cognitive semantics*: *Vol. 1. Concept structuring systems*. Cambridge, MA: MIT Press.

Thieroff, R. (2010). Moods, moods, moods. In B. Rothstein & R. Thieroff (Eds.), *Mood in the languages of Europe* (pp. 1–29). Amsterdam: John Benjamins.

Timberlake, A. (2007). Aspect, tense, mood. In T. Shopen (Ed.), *Language typology and syntactic description*: *Vol. 2. Grammatical categories and the lexicon* (2nd ed., pp. 280–333). Cambridge: Cambridge University Press.

Tomasello, M. (2008). *Origins of human communication*. Cambridge, MA: MIT Press.

Traugott, E. C. (1989). On the rise of epistemic meanings in English: an example of subjectification in semantic change. *Language*, *65*(1), 31–55. doi:10.2307/414841

Traugott, E. C. (2003). Approaching modality from the perspective of Relevance Theory. *Language Sciences*, *25*(6), 657–669. doi:10.1016/S0388-0001(03)00017-2

Traugott, E. C. (2006). Historical aspects of modality. In W. Frawley (Ed.), *The expression of modality* (pp. 107–139). Berlin: Mouton de Gruyter.

Traugott, E. C. (2007). (Inter)subjectification and unidirectionality. *Journal of Historical Pragmatics*, *8*(2), 295–309. doi:10.1075/jhp.8.2.07clo

Traugott, E. C. (2010). (Inter)subjectivity and (inter)subjectification: a reassessment. In K. Davidse, L. Vandelanotte, & H. Cuyckens (Eds.), *Subjectification, intersubjectification and grammaticalization* (pp. 29–71). Berlin: De Gruyter Mouton.

Traugott, E. C., & Dasher, R. B. (2002). *Regularity in semantic change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Traugott, E. C., & König, E. (1991). The semantics-pragmatics of grammaticalization revisited. In E. C. Traugott & B. Heine (Eds.), *Approaches to grammaticalization* (Vol. 1, pp. 189–218). Amsterdam: John Benjamins.

Traugott, E. C., & Trousdale, G. (2013). *Constructionalization and constructional changes*. Oxford: Oxford University Press.

van der Auwera, J. (2008). In defense of classical semantic maps. *Theoretical Linguistics*, *34*(1), 39–46. doi:10.1515/THLI.2008.002

van der Auwera, J., & Ammann, A. (2013a). Epistemic possibility. In M. S. Dryer & M. Haspelmath (Eds.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Retrieved from http://wals.info/chapter/75

van der Auwera, J., & Ammann, A. (2013b). Overlap between situational and epistemic modal marking. In M. S. Dryer & M. Haspelmath (Eds.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Retrieved from http://wals.info/chapter/76

van der Auwera, J., & Ammann, A. (2013c). Situational possibility. In M. S. Dryer & M. Haspelmath (Eds.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Retrieved from http://wals.info/chapter/74

van der Auwera, J., Ammann, A., & Kindt, S. (2005). Modal polyfunctionality and Standard Average European. In A. Klinge & H. Høeg Müller (Eds.), *Modality: studies in form and function* (pp. 247–272). London: Equinox.

van der Auwera, J., & Plungian, V. A. (1998). Modality's semantic map. *Linguistic Typology*, *2*(1), 79–124. doi:10.1515/lity.1998.2.1.79

van der Auwera, J., & Zamorano Aguilar, A. (2016). The history of modality and mood. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 9–29). Oxford: Oxford University Press.

Van linden, A. (2012). *Modal adjectives: English deontic and evaluative constructions in synchrony and diachrony*. Berlin: De Gruyter Mouton.

Van linden, A., & Verstraete, J.-C. (2011). Revisiting deontic modality and related categories: a conceptual map based on the study of

English modal adjectives. *Journal of Pragmatics*, *43*(1), 150–163. doi:10.1016/j.pragma.2010.07.031

Van Olmen, D., & van der Auwera, J. (2016). Modality and mood in Standard Average European. In J. Nuyts & J. van der Auwera (Eds.), *The Oxford handbook of modality and mood* (pp. 362–384). Oxford: Oxford University Press.

Van Valin, R. D. J. (2005). *Exploring the syntax-semantics interface*. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Valin, R. D. J., & LaPolla, R. J. (1997). *Syntax: structure, meaning and function*. Cambridge: Cambridge University Press.

Varela Barreiro, X. (Dir.). (2007). *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega. Retrieved from http://ilg.usc.es/tmilg

Verhagen, A. (1986). *Linguistic theory and the function of word order in Dutch*. Dordrecht: Foris.

Verschueren, J. (1999). *Understanding pragmatics*. London: Arnold.

Verschueren, J. (2000). Notes on the role of metapragmatic awareness in language use. *Pragmatics*, *10*(4), 439–456. doi:10.1075/prag.10.4.02ver

Verstraete, J.-C. (2001). Subjective and objective modality: interpersonal and ideational functions in the English modal auxiliary system. *Journal of Pragmatics*, *33*(10), 1505–1528. doi:10.1016/S0378-2166(01)00029-7

Verstraete, J.-C. (2005). The semantics and pragmatics of composite mood marking: the non-Pama-Nyungan languages of northern Australia. *Linguistic Typology*, *9*(2), 223–268. doi:10.1515/lity.2005.9.2.223

von Fintel, K., & Gillies, A. S. (2008). CIA Leaks. *Philosophical Review*, *117*(1), 77–98. doi:10.1215/00318108-2007-025

von Wright, G. H. (1951). *An essay in modal logic*. Amsterdam: North-Holland.

White, P. R. R. (2003). Beyond modality and hedging: a dialogic view of the language of intersubjective stance. *Text*, *23*(2), 259–284. doi:10.1515/text.2003.011

Willett, T. (1988). A cross-linguistic survey of the grammaticization of evidentiality. *Studies in Language*, *12*(1), 51–97. doi:10.1075/sl.12.1.04wil

Wittgenstein, L. (1969). *On certainty* (G. E. M. Anscombe & G. H. von Wright, Eds. & D. Paul & G. E. M. Anscombe, Trans.). Oxford: Basil Blackwell.

Wright, S. (1995). Subjectivity and experiential syntax. In D. Stein & S. Wright (Eds.), *Subjectivity and subjectivisation* (pp. 151–172). Cambridge: Cambridge University Press.

USC UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

USC
UNIVERSIDADE
DE SANTIAGO
DE COMPOSTELA